Nyt. szám: 690/579/MH HSZK

191 sz. példány

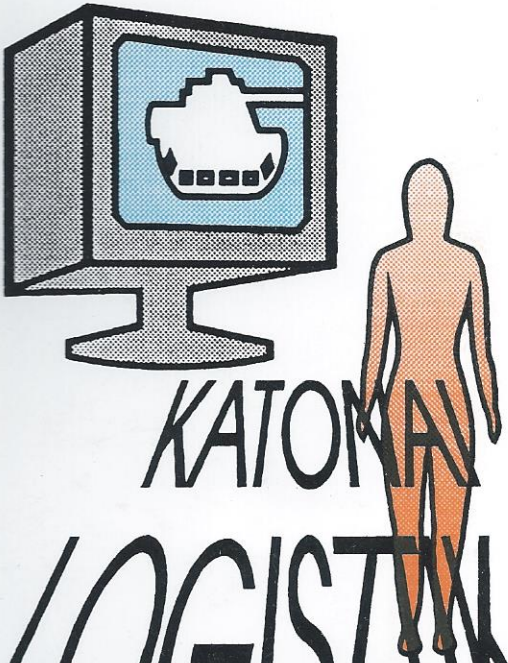

KATONAI LOGISZTIKA

Anyagi-Technikai Biztosítás

3. ÉVFOLYAM
1995. 2. SZÁM

Megjelenik negyedévenként
A MH ATFCSF-ség belső kiadványa

KATONAI LOGISZTIKA 3. ÉVFOLYAM 1995. 2. SZÁM

„Tactics is the art of the logistically possible"

„Harcászat a logisztikai lehetőségek művészete"

KATONAI LOGISZTIKA

Anyagi-Technikai Biztosítás

TARTALOMBÓL:

1995

2

MH ATFCSF-SÉG BELSŐ KIADVÁNYA

Készült: 270 példányban
Egy példány: 138 lap

KATONAI LOGISZTIKA

A MAGYAR HONVÉDSÉG LOGISZTIKAI ESZKÖZRENDSZERE EGYES ELEMEINEK TOVÁBBFEJLESZTÉSÉRŐL

Jancsek Tibor[1]

A korszerű hadseregek hadi alkalmazásai esetén mindig komoly gondot jelentett és jelent a felmerülő **szállítási és rakodási feladatok** hatékony, gyors és megbízható megoldása.

A közlekedési ágazat az érintett szolgálatokkal (páncélos és gépjárműtechnika, műszaki technikai), az alkalmazókkal és a fejlesztőkkel folyamatosan a legjobb megoldás keresésére törekedett.

Az MH korábbi struktúrájából és doktrinájából következően a korszerű logisztikai elvek nem tudtak kellőképpen érvényre jutni. Ezt erősítette az ágazati "*sovinizmus*", a valóban működő integráció hiánya és a közös érdekek fel nem ismerése.

A fejlesztések, beszerzések, rendszerbe állítások végrehajtását azonban olyan objektív korlátok is behatárolták, mint a meglevő KGST piac hiányosságai és a VSZ kötöttségei.

Sajnálatos, hogy a szállító-, a rakodó- és anyagmozgató eszközök és technológiák komplex fejlesztése területén még a fentieknél is mostohább volt a helyzet. Így fordulhatott elő, hogy **a targoncák beszerzése, fejlesztése tetszés szerint folyt a 70-es évek közepéig** és hogy hasonló rendeltetésű, funkciójú rakodó daruval **több ágazat nomenklatúrájában találkozunk** és hogy a különféle elhelyezési, műszaki és egyéb feladatokra **egyedi gépek** kerültek rendszeresítésre.

Ezzel a folyamattal szembesülhetünk a rendszerben lévő egységes zárt felépítményekbe (EZF) beépített rendszerek (műhelyfelszerelések,

---

1 Jancsek Tibor mk.őrnagy, MH Közlekedési Szolgálat Főnökség kiemelt gazdasági főtiszt

törzs munkahelyek, híradó és más eszközök) esetében, **amelyeknél minden egységhez egy saját alváz tartozik**, ami ésszerűtlensége mellett rendkívül költséges is.

A konténerizáció térhódításával együtt elindult egy fejlesztési program, amely már figyelembe vette a különféle felépítmények (KF) gyors le- és felrakási igényét és megpróbálta elszakítani azokat az alváztól.

Az eredmény részletes ismertetését mellőzve megállapítható, hogy a fenti **programnak** is éppen a bevezetőben említett gyors és megbízható **rakodás a leggyengébb láncszeme.** Ez a fejlesztés egyértelműen a terepjáró alvázakat vette figyelembe, míg a közlekedési ágazat az ellátás konténerizációját tarthatta elsődlegesnek. Így kerültek az MH rendszerébe 5 és 20 t teherbírású konténer rakodó- és szállító közúti tehergépjárművek. Sajnos ezek az eszközök "*csak*" a konténerek le- és felrakási problémáját és az elszállítást oldották meg, azonban más célra alkalmatlanok voltak.

A szabványos konténerek közúti szállítása megoldható (megfelelő rögzítőkkel ellátott) fix platójú tehergépkocsikon is, azonban újra jelentkezik a két végponton a le-, illetve a felrakás problémája, azaz valamilyen rakodóeszköz (különféle daru, konténerrakodó targonca, egyéb speciális emelőberendezés) szükségessége.

A fennálló probléma megoldásaként alkalmasnak látszott **a cserélhető felépítmények irányába elmozdítani** a fejlesztést és ezzel csökkenteni a szükséges alvázak számát. A cserefelépítmények polgári és katonai elterjedését nagyban gátolta egy hatékony mozgató berendezés hiánya, ugyanis a hagyományos eszközök csak bonyolították, nehezítették a rakodási folyamatot.

A korábbi hadi alkalmazások követelményeinek megfelelően a közlekedési szolgálat kialakította az akkori helyzetnek a legjobban megfelelő **tábori rakodási koplexumot.** Ennek a lényegét a terepjáró alvázra épített önrakodó daru (KCR-6000) és a tehergépkocsival könnyen elszállítható mozgékony, kis teherbírású homlokrakodógép (UNIRAK-600; – 800) képezte. Ez a megoldás hatékonynak bizonyult a különféle szabványos és az attól eltérő egységrakományok viszonylag gyors és megbízható le-, át- és felrakodására a legrosszabb terep- és időjárási viszo-

nyok esetén is. Azonban az 1 t.-nál nagyobb tömegű és a nagy terjedelmű **rakományok korszerű mozgatása** továbbra is megoldatlan maradt.

Az MH haditechnikai és a kiszolgáló eszközeinek állapota és a költségvetés elégtelensége **együttesen teszi szükségessé** a fejlesztés megfontolt, összehangolt végrehajtását. A korábbi és a mostani pénztelenség sajnos elég hosszú időt hagy(ott) a különféle elméletek kidolgozására és megvitatására. Tehát a számunkra új eszközök, technológiák **adaptálása, illetve továbbfejlesztése** a hazai viszonyokhoz nem kerül pénzbe, de sok esetben közelebb juttathat az optimális megoldás kiválasztásához.

Jelenleg egy ilyen "*történelmi*" pillanatban vagyunk, ugyanis jó úton halad a honvédség igényeit kielégítő **alvázak** (RÁBA "H" sorozat) fejlesztése és próbái, valamint konténerszerű felépítmények új szempontok szerinti kialakítása. A két program összekapcsolhatósága ismételten a kezdeti alapproblémához vezetett vissza, vagyis **hogyan kerül fel-, illetve le a felépítmény** (konténer, technikai eszköz, legénységet szállító plató, stb.) a terepjáró alvázra, alvázról.

A fenti probléma legoptimálisabb megoldását "*tálcán kínálja*" egy **hidraulikus működtetésű, horgos emelő berendezés** (CARGOLIFT, MULTILIFT, MARREL), amely egyre nagyobb tért hódít a nyugati (NATO) hadseregek logisztikai (anyagi-technikai) biztosítási rendszerében és kitűnőre vizsgázott az "*agyonelemzett*" Öböl-háborúban, amely a jelenkori korszerű katonai logisztikai elvek legeredményesebb gyakorlati alkalmazásaként került fel a (had)történelem dicsőségtáblájára.

Tulajdonképpen az bizonyosodott be, hogy az adott hadművelet, harc sikeres megvívása sokkal inkább függ a különböző haderőnemek csapatainak **időbeni és térbeni megfelelő szintű ellátásától**, a jelentkező igények mennyiségi és minőségi **kielégítésétől,** mintsem a különféle TV csatornákon is látható szupermodern repülőgépek "*csodálatos elektronika irányította harccselekményeinek*" eredményétől.

A rövid kitérő után visszakanyarodva a speciális emelőberendezés ismertetéséhez, ki kell emelnem a *Haditechnika szakfolyóirat 1994/3. számában* Varga Mihály mk. alezredes kollégám e témában, gépjárműves szakemberként elvégzett elemzését.

Az MH PCGTSZF-ség ugyanis mind a mai napig küszködik az "*egy funkció - egy gépjármű*" típusú fejlesztés negatív hagyatékával, hogy a rendkívül széles típusválaszték gondjait ne is említsem.

A páncélos - és gépjárműtechnikai szolgálat törekvése is egyértelműen az kell legyen, hogy a járóképes alvázak száma (az "MZ" különösen) **a legszükségesebb minimumra csökkenjék** és a használatos felépítmények **önállóan tárolhatóak legyenek**, ezáltal a gépjárművek "B" ellátási feladatok végrehajtásába is nagyobb mértékben bevonhatóak lennének. Különös tekintettel a konténeres és egységrakományba képzett szállítmányok ki- és visszaszállítására.

Ezáltal a gyakorlatban valósulhatnak meg **a logisztika elvei és a kapacitáskihasználtság is az optimális irányba mozdulhat el,** ami jelentős költség- és erőforrás megtakarítást eredményezne. Mivel az anyagnemfelelősök és a felhasználók, valamint az MH HTI közreműködésével beindult az új típusú zárt felépítmények fejlesztése és kialakulni látszik egy magyar bázisú hordozó alváz koncepció, de hiányzik a kettőt funkcionálisan összekapcsoló, lényeges elem.

Ezen a téren nyújt(hat) rendkívül nagy segítséget és biztosíthat egy nagyobb helyzeti előnyt a környező országok hadseregeivel szemben **a MULTILIFT rendszer**. Alkalmazásával ugyanis a logisztikai eszköz- és rendszerfejlesztés több lépcsőfoka hagyható ki, léphető át, mert a régebbi, elavult eljárások "*házi fejlesztgetése, újbóli feltalálása*" nem vezethet komoly eredményekhez. Így a kényszerűen és hosszasan elhanyagolt, de szükséges fejlesztések közben a technológiai fejlődés generációinak egész sora bontakozott ki és avult el, tehát a jelen helyzetben **az MH szállítási- és anyagmozgatási rendszerének átalakítása során** a leghatékonyabb és leggazdaságosabb megoldást kell figyelembe vennie. Ennek elmulasztása, illetve az MN-ben volt szokásos részleges bevezetése óriási hátrányokat okoz majd hosszútávon és megfelelő kompatibilitás hiányában a NATO-hoz történő csatlakozás egyik (látszólagos mellékes) akadálya is lehet, ugyanis a NATO tagállamokban **a rendszer sok területen alkalmazást nyert** és a felépítmények kialakítását pedig külön szabványok (ISO-nak megfelelő) írják elő.

A honvédség háborús alkalmazása és békeműködése során jelentkező valamennyi feladatához egyértelműen hozzárendelhető néhány "*típus*" felépítmény, amelyek a vázolt emelőberendezéssel könnyen, gyor-

san (30-50 sec, gk. vezető egyedüli irányításával!) fel- és levehetőek, közúti pót- és vasúti[2] kocsikra átrakhatóak, emellett azonban nem zárják ki a hagyományos eszközökkel történő mozgatást sem, tehát a fokozatos, lassúbb rendszerbe állítás is végrehajtható.

Különösen fontos előnye, hogy az MH-ban rendszeresített hagyományos 20 lábas ISO konténerek egyszerű kiegészítő adapterrel, átalakítás nélkül mozgathatók és a régi KF típusú zárt felépítményekhez is kialakítható, egyszerűen kezelhető segédeszköz. A meglévő, még üzemképes gépjárművekre szintén **ráépíthető lenne a hidraulikus emelőberendezés,** bár ennek eldöntése a költségelemzés elvégzése után valószínűsíthető negatív eredménnyel járna. Azonban a rendszer **flexibilitását és komplex jellegét** a fentiek egyértelműen igazolják, míg a korábbi technológiákra ez egyáltalán nem volt érvényes.

A közlekedési, a páncélos- és gépjárműtechnikai ágazat, valamint a HTI fejlesztéssel foglalkozó szakemberei **egyetértünk abban**, hogy az ismertetett megoldásnál ismereteink szerint jelenleg nincs hatékonyabb. A lehetséges hátrányai elenyészőek a garantált előnyökhöz képest. Az ezzel foglalkozók célja mindössze annyi, hogy az MH még nem létező **logisztikai rendszerének** olyan alapeleme kerüljön rendszeresítésre a jövőben, amely nagymértékben javítja a honvédség minden körülmények közötti **hadrafoghatóságát** és igyekszik elősegíteni a NATO kompatibilitás gyorsabb elérését.

Végezetül egy olyan eredményről számolhatok be, amely lehetővé teszi a rendszer működés közbeni szemléjét, ugyanis a RÁBA Rt. hozzájárult ahhoz, hogy az MH-ban már tesztelt H-18 típusú terepjáró tehergépkocsira felszerelésre kerüljön egy MULTILIFT berendezés, amely az addig már prototípus formában legyártott, új típusú zárt felépítmény mozgatását hajtaná végre. Ennek becsült időpontja 1995. I. félévének vége.

---

2 Egyébként a MÁV Rt. fejlesztéseiben egyértelmű célok között szerepelnek az ilyen típusú kocsik alkalmazásba vétele.

Remélhető, hogy az integráció sokszor még külön (ágazati) útjai egyre többször előnyösen keresztezik majd egymást és ez a terület az elsők között lesz a fejlesztésben.

A cikk elsősorban az anyagnemfelelős fejlesztő szakemberek és az alkalmazók érdeklődésének felkeltése céljából íródott.

INFRASTRUKTÚRA A NATO-BAN

Csabai György[1]

Az Észak-atlanti Szerződés Szervezetében az 1991-es Római csúcstalálkozó óta folyó politikai és katonai természetű tevékenységek számunkra - biztonságunk érdekében - elsődleges fontossággal bírnak és ezáltal a Magyar Köztársaság politikai és katonai vezetése azokat jól ismeri. Azonban a NATO alaprendeltetését szolgáló és a kollektív megállapodásokon nyugvó közös infrastruktúra már kevésbé ismert.

Ezért e tanulmány célja az, hogy bemutassa és feltárja a NATO infrastruktúráját, jellemző jegyeit, képességét és összetevő elemeit. Továbbá gondolatokat ébreszteni a későbbi időpontban esedékes csatlakozásunk esetére a közös kapcsolódási, illeszkedési pontokra és a Magyar Honvédség e téren történő kompatibilitása elérésének fontosabb irányaira. A közös infrastruktúra szükségességére, fenntartásának és működtetésének anyagi, pénzügyi, szellemi, környezetvédelmi, kutatásfejlesztési és más előnyeire, esetleges hátrányaira vonatkozó kérdések megfogalmazásához.

Ez a témakör a HM Stratégiai és Védelmi Kutatóintézetben folyó elméleti, kutató-feltáró munkálatok egyik fő irányát képezi, azzal a céllal, hogy egyrészt az illetékes parlamenti szervek és képviselők, másrészt a kormányzati és HM szervek, illetve Magyar Honvédség megfelelő szintű vezetői és szervei részére rendelkezésre álljanak a megfelelő információk mind a döntéselőkészítés folyamatában, mind pedig a döntésmeghozatal szakaszában.

A cikkemben szerepeltetett adatok az utolsó közzétett tájékoztatókon alapulnak. Megítélésem szerint kellő tájékoztatást biztosítanak az elvek és rendszerek megismeréséhez.

---

1 Dr.Csabai György alezredes, a hadtudomány kandidátusa, HM Stratégiai Kutató Intézet főmunkatársa

1. A NATO közös infrastruktúra fogalma és létesítményei

Az infrastruktúra fogalmával kapcsolatosan az Idegen Szavak és Kifejezések Szótára a 369. oldalon a következőket írja:

"**infrastruktúra**" latin eredetű: *1. tud. finomszerkezet; legfinomabb, végső struktúra 2. közg. A gazdaság működésének üzemen kívüli előfeltételeit biztosító álló- és forgóeszközök; a lakásállomány és a legkülönfélébb szolgáltatások (művelődésügy, közlekedés, közművek, hírközlés, egészségügy, kereskedelem stb.) állóeszközei, illetve ezek hálózata*".

A Szövetség vonatkozásában infrastruktúrának azokat az állandó létesítményeket nevezzük, amelyekre a NATO fegyveres erők telepítéséhez és működéséhez van szükség.

Az előző meghatározásból kiindulva a Szövetség közös infrastruktúrájába az alábbiakat sorolják "**NATO Közös Infrastruktúra**" **(angolul NATO Common Infrastrukture) megnevezéssel:**

a) a repülőtereket;

b) a távközlési létesítményeket;

c) a parancsnoki, irányítási és tájékoztatási rendszereket;

d) harcálláspontokat;

e) üzemanyag-vezetékeket és -raktárakat;

f) radar - értesítő, figyelmeztető és navigációs kisegítő létesítményeket;

g) kikötői berendezéseket;

h) rakéta-rendszerek berendezéseit;

i) előretolt raktári létesítményeket és ellátó rendszerek technikai (technológiai) elemeit a megerősítő erők számára.

Természetesen azok a mozgó (mobil) berendezések, amelyek szorosan az állandó (stacioner) létesítményekhez tartoznak (például a hírközlési műholdak) ugyancsak a Szövetség infrastruktúrájához sorolhatók.

A felsorolt és sajátos rendeltetési jelleggel működő létesítményeket a valóságban a magasabb NATO parancsnokok kérésére hozzák létre - szoros együttműködésben a nemzeti katonai szervekkel (hatóságokkal), - a békeidőszakban és háborúban alárendeltségükbe tartozó erők kiképzéséhez és hadműveleti alkalmazásához.

Megjegyzendő, hogy a fenti névvel ellátott létesítményeket és felszereléseket a kormányok kollektíven pénzelik, a közös alaphoz való és megállapodáson alapuló hozzájárulással.

A létesítményeket és felszereléseket egy, esetleg több NATO tagország is használhatja. Ugyanakkor a konkrét helyszíneknek a biztosítása csak az arra kijelölt, az úgynevezett befogadó vagy vendéglátó országnak (host nations) a teljes körű felelőssége.

A nemzeti rendeltetésű infrastruktúrák (vagyis azokat a létesítményeket és felszereléseket, amelyeket kizárólag a nemzeti erők használnak) valójában a NATO infrastruktúra azon részét képezik, amelyek kívül állnak a NATO közös-alap kritériumán és a nemzeti költségvetésből kerülnek kiegyenlítésre, azaz kifizetésre.

2. Infrastruktúra költségmegosztási formula

A költségmegosztási formulát - *amely a következő táblázaton kerül bemutatásra* - tulajdonképpen a Brüsszeli Szerződés Hatalmai 1950-ben hagyták jóvá.

Az első oszlop a tagállamokat sorolja fel, alfabetikus sorrendben. A második oszlop valójában az a formula, amelyet 1960-ban a **Tanács** hagyott jóvá, a 3. és 4. oszlopban azok a "14" és "15" formulák szerepelnek, amelyekhez a XXX I– I-től XXXV-ig terjedő költségvetési szeletek tartoznak.

Ez a formula helyettesíti a korábbi II, III, IV és IV/b-től a VII/a-ig terjedő szeleteket.

KÖLTSÉG-MEGOSZTÁSOS FORMULA

ORSZÁG	I.SZELET %	II.SZELETTŐL A VII/A-IG %	XXXIV-TŐL A XXXV-IG SZELETIG %"14-BEN	%"15-BEN
BELGIUM	13.18	5.462	5.5912	4.8446
KANADA		6.021	6.3578	5.5087
DÁNIA		2.767	3.7273	3.2296
FRANCIAORSZÁG	45.46	15.041		13.2209
NÉMETORSZÁG			26.5446	22.9996
GÖRÖGORSZÁG		0.750	0.7932	0.6888
OLASZORSZÁG		5.681	7.9873	6.9206
LUXEMBURG	0.45	0.155	0.2130	0.1846
HOLLANDIA	13.64	3.889	5.1386	4.4524
NORVÉGIA		2.280	3.1417	2.7222
PORTUGÁLIA		0.146	0.2011	0.2011
TÖRÖKORSZÁG		1.371	0.8045	0.8021
EGYESÜLT KIRÁLYSÁG	27.27	12.758	12.0897	10.4665
EGYESÜLT ÁLLAMOK		43.679	27.4200	23.7583

3. Pénzügyi rendelkezések

A pénzügyi rendelkezések értelmében a fogadó országok minden fél esztendőben átadnak egy pénzügyi beszámolót. Ez a beszámoló tartalmazza mindazon költségeket, amelyek általában az adott időszak végéig kerülnek kiadásra, továbbá azokat is, amelyeket csak az elkövetkező hat hónapra terveztek meg.

Ezen adatok alapján a NATO Nemzetközi Törzse elkészít egy negyedéves jelentést a tagállamok által erre az időszakra kötelező befizetésekről.

Érdemes kihangsúlyozni, hogy a pénzügyi beszámolókat, továbbá a hozzájárulásokról szóló - részletes, azaz mindenre kiterjedő - e tárgykörbe tartozó szakmai jelentéseket az Infrastruktúra Fizetési és Fejlesztési Bizottság hagyja jóvá.

Az Észak-atlanti Szerződés Szervezete nem tárol, és nem kezel infrastruktúra alapokat. A hozzájárulásokat közvetlenül fizetik és különítik ki a résztvevő országok egy **multilaterális kompenzációs rendszer keretében.**

A befogadó ország végzi minden esetben a projektekre történő időszerű, azaz esedékes kifizetéseket. Az esedékes kifizetések elvégzésére a befogadó ország felhasználja a más tagállamok által már korábban befizetett hozzájárulásokat, amelyekhez rendszerint hozzáadja a maga részét.

A teljes körű és pontos számvitel érdekében ezekről a nemzetközi és nemzeti pénzügyi tranzakciókról a NATO Nemzetközi Törzs nyilvántartást vezet.

A számvitel naprakészsége érdekében ebben a nyilvántartásban feltüntetik az egyes befogadó országok fizetési számláit, a tagállamok által befizetett hozzájárulásokat, továbbá az aktuális kiadásokat is.

4. Az infrastruktúra hosszú távú tervezésének rendje

A NATO infrastruktúra hosszú távú tervezésének alapelvét az képezi, hogy **az infrastruktúra program alapján a projektek közötti prioritás vonatkozásában a NATO Katonai Hatóságoké a felelősség és az előjog.**

Az 1983-ban jóváhagyott NATO Infrastruktúra Tökéletesített Eljárásai című okmányoknak megfelelően, a Főbb NATO Programok (The NATO Major Commenders = MNCs) – figyelembe véve a NATO előző hatéves fejlesztésére és feladataira vonatkozó javaslatokat – kidolgozzák az új javaslatokat egy újabb hatéves időszakra.

Ezek az új infrastruktúra javaslatok a Főbb NATO Parancsnokok tárggyal kapcsolatos állásfoglalásaival együtt alapját képezik annak a

megállapodásnak, amely kijelöli **hatéves időtartamra** a pénzügyi célokat (a csomag-tervet) és azok felülvizsgálatát is, ha a szükség úgy kívánja.

Miután a Főbb NATO Parancsnokok Infrastruktúra Javaslatait az elfogadott alap - maximumok fényében áttekintik, azok Infrastruktúra célkitűzésekké válnak az elkövetkező hatéves időszakra, továbbá alapul szolgálnak az Európai Szövetséges Parancsnok Hosszú távú Infrastruktúra Tervéhez (ACELIP = Allied Commander Europe Long Term Infrastructure Plan) és a Haditengerészeti Parancsnok Hosszú Távú Infrastruktúra tervéhez (MARCLIP = Martime Commander's Long Term Infrastructure Plan).

A Főbb NATO Parancsnokok Infrastruktúra célkitűzéseit minden évben korszerűsítik vagy "*előre csurgatják*", összhangban a NATO erők adott célkitűzései ciklusával és a korszerűsített infrastruktúra javaslatokkal, a jóváhagyott alap-maximumon belül.

A már említett Európai Szövetséges Parancsnok Hosszú Távú Infrastruktúra Tervét (ACELIP) és a Haditengerészeti Parancsnok Hosszú Távú Infrastruktúra Tervét (MARCLIP) folyamatosan korszerűsítik a prioritások és költségbecslések változásainak megfelelően. Ezek a tervek még a tervezési alapok előzetes jóváhagyásához is alapul szolgálnak.

5. Éves program-szeletek

Az éves program-szeletek reális értékben a Szelet-Csoportban összefogott pénzügyi-maximum mintegy egyhatodát teszik ki, amelyen kívül a különböző szükséghelyzeti kiadások számára egy bizonyos összeget különítenek ki.

Az éves program vagy program-szelet kialakításánál az első lépés akkor történik, amikor az alárendelt parancsnokságok, a nemzetekkel történt konzultációk után tájékoztatják a Főbb NATO Parancsnokokat a számukra kijelölt körzetekben végzendő infrastruktúra munkákról.

A Főbb NATO Parancsnokok egyeztetik az igényeket, miután meggyőződtek arról, hogy a javasolt létesítményekre szükség van az erők támogatása céljából, továbbá, hogy azok közös használata elérhető vagy,

hogy közös érdekeket szolgálnak, majd javaslatot tesznek az adott év infrastruktúra-program szeletére.

A javasolt szeletet ezután katonai szempontok alapján megvizsgálja a Katonai Bizottság, amely a maga részéről megteszi javaslatait a Tanácsnak, vagy a védelmi Tervező Bizottságnak.

Ezzel egyidejűleg a jóváhagyásra megküldés előtt az Infrastruktúra Bizottság a javaslatokat **pénzügyi, technikai, politikai és gazdasági** aspektusai alapján tanulmányozza a Nemzeti Törzs segítségével.

A kisebb mérvű munkák (projektenként 100.000 IAU = Infrastructure Accounting Unit-ig = 1 IAU = kb. 3,5 USD) és a sürgősebb, javító-karbantartó munkálatok programozásánál és jóváhagyásánál egyszerűsített eljárást alkalmaznak.

6. A munkálatok végrehajtása és ellenőrzése

Az infrastruktúra program-szelet jóváhagyása után elkezdődik a végrehajtási szakasz.

Az egyes projektek véglegesítéséért a teljes felelősség a befogadó országra hárul, illetve arra a NATO ügynökségre, amelyik ugyanilyen minőségben tevékenykedik. Hangsúlyozandó, hogy ezen esetekben az ügynökségek "*befogadó nemzetként*" tevékenykednek.

Az a joghatóság, amelyik a "*munka-csomagot*" és valamennyi projekt számára a költségeket jóváhagyja az Infrastruktúra Fizetési és Fejlesztési Bizottság - amely a nemzeti delegációk tagjaiból áll, akik technikai segítséget kapnak a Nemzetközi Törzs szakértőitől.

A Bizottság fizetési feltételei felhívnak a benyújtott költségbecslések alapos átgondolására és amennyiben szükséges, javaslatok megtételére, alternatív vagy gazdaságosabb módszerek alkalmazására a kivitelezésben az igényelt sajátosságok szerint.

Ezeket a becsléseket "*(pénzügyi) alapok megadásával kapcsolatos kérelmeknek*" nevezik és azok alapját képezik azon költség (összeg) kalkulációjához, amelyet a befogadó ország számára kell biztosítani.

7. Nemzetközi versenyképes árajánlat (International Competitive Bidding = ICB)

Amennyiben az Infrastruktúra Fizetési és Fejlesztési Bizottság másképpen nem határoz, **a befogadó ország a Nemzetközileg Versenyképes Árajánlat előírásainak megfelelően versenytárgyalásokat kezdeményez a projektekhez szükséges alapokban résztvevő tagországok cégeivel és a legjobb ajánlatot tevő cégekkel köti meg a szerződést.**

A Nemzetközi Törzs mindegyik tagállamot tájékoztatja a versenytárgyalás eredményeiről.

Azonban a polgári munkálatok projekteit többségükben nem vonják be a Nemzetközileg Versenyképes Árajánlat keretébe - a munkálatok jellege miatt.

8. Az infrastruktúra pénzügyeinek kezelése és az ellenőrzése

Az Infrastruktúra Bizottság eljárási módszert fejlesztett ki az éves infrastruktúrális kiadások kezelésére és ezzel együtt egy mechanizmust hozott létre az infrastuktúra költségei ellenőrzésére.

Mindegyik tagállam betervezi a költségvetésébe azt az összeget, amelyre szüksége lesz az infrastruktúra alaphoz való hozzájárulásának biztosításához.

A NATO Nemzetközi Törzs az elkövetkező évekre vonatkozó költségbecslések alapján javaslatot tesz az Infrastruktúra Bizottságnak az éves hozzájárulások összegeivel kapcsolatban, azokra jóváhagyását kérve.

Az Infrastruktúra Fizetési és Fejlesztési Bizottság megkísérli elérni, hogy az aktuális hozzájárulási igények a lehető legközelebb álljanak ezekhez az ügyekhez.

9. NATO leltárába való vétel

A projektet kivitelezése során egyrészt a befogadó ország, a használó ország, másrészt a Nemzetközi Törzs képviselőiből álló munkaközösség és a katonai hatóságok kísérik figyelemmel.

A munkaközösség - melynek elnöke a Nemzetközi Törzs egyik tagja - miközben felügyeli a projekteket és ha elégedett azzal, hogy a munkálatok az engedélyezéssel összhangban a kritériumok szerint folynak és jó a műszaki kivitelezés, jelentést tesz az Infrastruktúra Fizetési és Fejlesztési Bizottságnak, javasolván, hogy a NATO fogadja el befejezettnek a projektet.

A nemzetközi elszámolási felügyelet pedig azt jelenti, hogy ha a munkálatokat befejezték és azokat az Infrastruktúrális Fizetési és Fejlesztési Bizottság elfogadta, a NATO Nemzetközi Felügyeleti Testülete (International Board of Auditors For NATO), amely nem áll kapcsolatban a befogadó országgal és az a NATO Tanácsnak tartozik felelősséggel, megvizsgálja a befogadó országok által készített pénzügyi kimutatásokat és egyúttal ellenőrzi a NATO közös pénzügyi alapra terhelt kiadások helyességét.

10. Az infrastruktúrális munkálatok főbb kategóriái

10.1. Repülőterek

Napjainkban mintegy 230 NATO repülőtér hadrakész vagy alkalmas arra, hogy a NATO erők szükség esetén azokat használják.

Valamennyi repülőtér megfelel a NATO Katonai Hatóságok által előírt szabványoknak.

A repülőterek alkalmasak a különböző típusú repülőgépek fogadására. Létesítményeik közé sorolhatók az üzemanyagok és a fegyverzetek tárolására szolgálók, a korszerű karbantartó és földi kiszolgáló berendezések, amelyek lehetővé teszik a repülőgépek éjjel-nappal és minden időszakban történő repülését.

Az 1971-1974-es Európai Védelmi Korszerűsítési Program (European Defence Improvement Program) eredményeként a készenléti (vagyis helyben lévő) repülőgépek 70 %-a és az egyes támaszpontokon lévő repülőgép fegyverzeti rendszernek valamennyi fontos összetevője védetté vált.

A védetté válás annyit jelent, hogy azok a "*kemény*" repülőgép-fedezékekben nyertek elhelyezést.

A harcászati légierő erejét növelő, védettséget biztosító struktúrákat építettek egy még 1984-ben jóváhagyott program keretében is.

A repülőterek megépítése után létrehozták az összeköttetési rendszereket is, hogy biztosítsák azok egymásközti, valamint az illetékes szövetséges parancsnokságokkal való együttműködést.

10.2. Összeköttetési és információs rendszerek

Az Összeköttetési és Információs Rendszereken (CIS = Communications Informations Systems) belül a hírhálózat kiépítési költségei mintegy 698 millió IAU-t (Infrastruktúrális Elszámolási Egység, kb. 3,5 USD) képviselnek. Körülbelül 50.000 kilométer hosszúságú földi, rádió összeköttetési és tenger alatti kábelt építettek meg a meglévő polgári hálózatok kiegészítésére.

Azonban a rendelkezésre álló összeköttetési vonalak ellenére a NATO katonai hatóságai időben felismerték azt, hogy a rendszer nem tudja biztosítani a háború esetén nélkülözhetetlen összeköttetési biztonságot, különös tekintettel a hírösszeköttetés megbízhatóságára és gyorsaságára. Az utóbbiak miatt kifejlesztették a NATO Integrált Összeköttetési Rendszerét (NICS = NATO Integrated Communications System). Ennek a rendszernek a hatókörét 1985-ben kiterjesztették és megnevezését a NATO Összeköttetési és Információs Rendszerre (NATO Communications and Information System = CIS) módosították.

A NICS mint új hírösszeköttetési rendszer a legkorszerűbb technikát használja azzal a céllal, hogy biztosítsa a NATO politikai hatóságai és a Főbb NATO Parancsnokok tájékoztatását a fejleményekről, a helyzetváltoztatásról azért, hogy eleget tudjanak tenni annak a létfontosságú követelménynek, miszerint a szükséges döntéseket időben meghozzák.

Az automatizált adatfeldolgozó (ADP = Automatic Data Processing) technológia rohamos fejlődése lehetővé tette a NATO és különösen a katonai hatóságok számára, hogy jelentős korszerűsítéseket vezessenek be. A Tanács elhatározása alapján az 1990-ben létrehozott NATO Vezetési Ellenőrzési és Információs Rendszert (NATO Command Control and Information System) integrálták az infrastruktúra programba.

10.3. Légvédelmi rendszerek

A NATO Légvédelmi Földi Körzet (NADGE = NATO Air Defense Ground Environment) az eddigi legnagyobb egyedi védelmi létesítmény program, melyet a NATO Tanács jóváhagyásával valósítottak meg.

A rendszer a lokátor álláshelyek és az azokhoz tartozó vezetési és ellenőrzési központok láncolata.

A rendszer rendeltetése a korai riasztás a NATO légtér bárminemű megsértése esetén a válaszadás biztosítására.

A Légvédelmi Földi Körzet (NADGE) rendszer megvalósítása a NATO egyéb infrastruktúra programjaitól eltérő módon történt és az a NATO Szövetséges Erők Legfelsőbb Parancsnoka (SACEUR) vezetése alá tartozó integrált légvédelmi rendszer megteremtését jelenti.

Szükségesnek tartom kihangsúlyozni, hogy ezt lehet tekintetni a nemzetközi együttműködés klasszikus példájának "*etalonjá*"-nak.

Megjegyzendő, hogy ezt a rendszert megépítése óta korszerűsítették, kiterjesztették, sőt bevonták abba az Egyesült Királyság területén lévő légvédelmi létesítményeket is.

További tervező munkálatok folynak annak érdekében, hogy a NADGE rendszert megfelelően tökéletesítsék és fejlesszék a Légi Vezetési és Ellenőrzési Rendszer (ACCS) elnevezésű program keretében.

10.4. Üzemanyag berendezések

Az infrastruktúra program petróleum (benzin) szelete a NATO Üzemanyagvezeték Rendszer regionális hálózatai kiépítésével kapcsolatos építési munkálatokat foglalja magában, valamint az e rendszerhez

nem közvetlenül kapcsolódó, más üzemanyagtároló és elosztó létesítményeket.

Érdekességként megjegyzem, hogy az első létesítményeket még Nyugati Unió Védelmi Szervezetének Programja keretében az 1950-es évek elején építették.

Három évtizeddel később már több mint 3 millió köbméter üzemanyag és 11.000 kilométer hosszúságú üzemanyagvezeték - számos átvevő, kiadó, szolgáltató berendezéssel - került a NATO leltárába.

Az üzemanyagvezeték rendszer gyakorlatilag regionálisan került telepítésre. Összesen hét létesítményből és az azt összekapcsoló hálózatokból áll. A legnagyobb üzemanyagvezeték Közép-Európában található, hossza több mint 6000 kilométer.

Az üzemanyagvezetéket egy egyesített multinacionális szervezet (Közép-Európai Üzemeltetési Ügynökség) üzemelteti.

A másik hálózat Törökországban található és két részre osztható. További hálózatok találhatók Olaszországban, Törökországban, Dániában és Norvégiában is. Az Egyesült Királyság üzemanyagvezeték rendszere nemzeti létesítmény, bár kiegészül néhány Szövetségbeli létesítménnyel.

Az üzemanyagvezeték rendszernek - mint a szövetséges erők igen fontos ellátási forrásának - fejlesztése tovább folytatódik. A programot kiegészítették az üzemanyagvezeték technológiájában bekövetkezett sorozatos újításokkal és a környezetvédelemben alkalmazott korszerű módszerekkel, sőt a polgári célokra való felhasználhatóságot is tekintetbe vették.

10.5. Létesítmények a megerősítő erők számára és más infrastruktúrális projektek

Az infrastruktúrális projektek különösen fontos szerepet játszanak a tekintetben, hogy kielégítsék a külső megerősítő erők részéről felmerülő igényeket. A XXXI-től a XXXV-ig terjedő program-szeletek ilyen új jelentős projekt-kategória bevezetését mutatják, amelynek rendeltetése a külső megerősítő erők ellátása.

Más és fontos infrastruktúra projekteket - mint például a haditengerészeti létesítményeket és a rakéta-indítóhelyeket - a következő táblázat ismerteti.

AZ INFRASTRUKTÚRA PROGRAM

INFRASTRUKTÚRA SZÁMOLÁSI EGYSÉG (MILLIÓ)

1. A NATO KÖZÖS ALAPBÓL LÉTREHOZOTT INFRASTRUKTÚRA

A Program-szeletek 2-37-ig	
- Repülőterek:	*1.276*
Repülőterek száma: 230	
- Hírösszeköttetési táblázat	*698*
Földi vonalak, tengeralatti kábelek, rádióösszeköttetések és NICS projektek (több mint 50.000 km)	
- Üzemellátó rendszerek	*473*
üzemanyagvezetékek: kb. 11.000 km	
raktározás: kb. 3 millió köbméter üzemanyag	
- Haditengerészeti létesítmények	*282*
(száma: 80)	
- Lokátoros előrejelző-figyelmeztető berendezések	*382*
- Légvédelmi Földi Környezet (NADGE)	*112*
- Lőszer raktározás	*61*
- Rakéta-indítóhelyek	*269*
- Megerősítő erők ellátása	*173*
- Egyéb projektek, beleértve a harcálláspontokat, előretolt raktári létesítményeket, kiképző berendezéseket, rádiónavigációs berendezéseket	*669*
1.A. **ÖSSZESEN:**	*4.398*
1.B. **PROGRAM-SZELETEK 38-tól-(1987)-41-ig(1990)**	*1. 917*

2. *EGYÉB MEGÁLLAPODÁSOK ALAPJÁN FINANSZÍROZOTT INFRASTRUKTÚRA*

A. **I. Programszelet (Nyugati Unió Védelmi Szervezet Programja)**	*32*
B. **Németországban létesített infrastruktúra az NSZK NATO-hoz való csatlakozása előtt**	*95*
C. **Európai Védelmi Korszerűsítési Program (EDIP)**	*150*
2. **ÖSSZESEN:**	277
1.és 2. MINDÖSSZESEN:	6.592

A kollektív megállapodások tartalmi kérdései azok a területek amelyek tételes vizsgálatát hazánk szempontjából elemezni szükséges. Ezen elemek gazdaságunkkal szemben támasztott "*minimális követelmény szintje*" megismerése és a lehetőségeink hosszabb (5-15 év) távú összevetése nélkül megalapozott politikai döntés nem hozható.

A NATO-hoz való csatlakozásunk politikai előkészítési folyamata mellett az olyan tisztán katonai kérdéseket, mint többek között a haderőstruktúra multilaterális lehetőségei, a vezetési rendszer illeszthetőségei, sőt az infrastuktúra rendszerhez való kapcsolódás pontjai (amelyek a tanulmány 10. pontjában bemutatásra kerültek) számunkra egyre fontosabbá válnak.

Ismereteink szerint a NATO a közös védelmi képességének fenntartására az új stratégiai koncepcióban meghatározta azt, hogy **a kollektív megállapodások érvényesek:**

- az erőtervezésre;
- a közös hadműveleti tervezésre;
- a többnemzetiségű struktúrákra;
- a válságkezelésre;
- a hadgyakorlatokra;
- az együttműködésre a logisztika és az infrastruktúra terén, és
- végezetül a kiképzésre is.

Mindezen elvárásoknak nekünk is fokozatosan meg kell felelnünk.

Felhasznált irodalom:

1. *Bakos Ferenc:* Idegen szavak és kifejezések szótára
Akadémiai Kiadó, Budapest 1978.

2. *Szenes Zoltán:* AFCENT Szeminárium
Magyar Honvéd 1994.dec.23.

3. *Szűcs László:* A katonai logisztika értelmezése és feladatai
Hadtudomány 1993. 1.szám.

4. *Csabai György:* A katonai költségvetés kidolgozásának mechanizmusa társadalmi elfogadtatása és ellenőrzése
Új Honvédségi Szemle 1994. 1.szám.

5. *Csabai György:* Az észak-atlanti együttműködés jövőjének néhány kérdéséről
Hadtudományi Tájékoztató 1994.1.szám.

6. NATO Basic Document Brussels, 1989.

7. NATO handbook, 1989. Brussels.

8. NATO Common Infrastructure
NATO, Brussels.

9. Rome Declaration on Peace and Cooperation,
November 1991. Brussels, 1991.

10. The Allience's Strategi Concept
Brussels, 1991.

11. London Declaration On A Transformed North Atlantic Alliance
July 1990. Brussel ,1990.

12. *Daniel George:* NATO's economic cooperation with NACC partners
NATO Review N°4. August 1993.

A LOGISZTIKA SZEREPE A HADERŐ ELŐREVONÁSÁBAN

Nathan J. Power[1]

"Nem tudom, hogy mi az ördög az a logisztika...., de egy kicsi kell nekem belőle."

Ernest J. King admirális - 1942 -

Korunkban a háborúk dinamikája és a harc megvívásának üteme állandóan változik, ennek vonzataként alapvető követelmény a kiszolgáló és biztosító erőkkel szemben támasztott rugalmasság. A jövőben a harctereken és a harctól távol eső területeken olyan széles skálán mozgó és gyors tempóban végrehajtott hadműveleteknek lehetünk a tanúi, amelyekre ma még nem találunk példát. A technológia fejlődése és a sikerorientált amerikai gondolkodásmód (amely a mi esetünkben a harcászati sikerekre irányul) mind-mind a szimultán, több eshetőséggel is számoló hadműveletekre összpontosít és elveti az egyesélyes, egyenesvonalú megoldásokat. Ez a törekvés állandó készenlétet igényel a logisztikai erőktől. Békeidőben ezek az erők biztosítják a hadsereg számára azt a sokoldalúságot, amelynek segítségével például humanitárius segélyt nyújtottunk Szomáliában, katasztrófa-elhárításban segédkeztünk Dél-Floridában és gyakran együttműködünk az amerikai hatóságokkal. A jövőben a logisztika által támogatott manőverek sikerének a titka az **igényeknek a pontos és időről-időre történő felmérésében, illetve a harcfeladat kezdeti stádiumában végzett elemzésekben** rejlik.

A "*logisztika*" kifejezés a második világháború idején vált általánosan elfogadottá. Bár amint az Ernest J. King admirális feljegyzéséből kitűnik,

---

1 N.J. Power alezredes, az USA szárazföldi haderő Parancsnoki és Vezérkari Akadémiájának kutatója. A cikk megjelent a Military Review 1993/3. számában. Fordította: Novoszánszky György hadnagy

a tartalma sokak számára nem volt még világos. Magát a kifejezést Henri Jomini alkotta több mint 150 évvel ezelőtt.

A logisztika magába foglalja a hadműveleti erők mozgásának, élet- és működőképességük fenntartásának a megtervezését és kivitelezését. A logisztika egymagában nem képes megnyerni a háborút, de hiánya, illetve elégtelensége vereséget okozhat.

Az USA Nemzetbiztonsági Stratégiája szerint alapvető fontosságú, hogy a logisztika a haditevékenységek mindhárom szintjén, azaz a hadászati, a hadműveleti és harcászati szintjén megfelelő tervekkel rendelkezzen a harc logisztikai biztosítását illetően. Hadászati szinten a nemzetgazdaság gondoskodik képzett élőerőről és felszerelésről, ezek szállításáról, kiszolgálásáról és ellátásáról. Ezek a gazdasági erőforrások az igények alapján vannak szétosztva a harcoló csapatok között. A harcászati szint, amely a tényleges harcérintkezésben lévő erőket foglalja magába - igényeit a hadműveleti szint felé jelzi, amely összekapcsolja őt a hadászati tartalékokkal. Így a tartalékok visszacsatolása a nemzetgazdaságból indul ki és a hadműveleti területen keresztül jut el a harcászati szintig.

Az 1990-es években és a közeljövőben az USA hadseregét várhatóan gyakran fogják felkérni, hogy különféle terveket dolgozzon ki az USA **kontinentális területén kívüli, helyi konfliktusok megoldására.** A közelmúltban például a szomáliai hadszíntérre az USA szárazföldi területéről vonták előre a haderőket és az őket támogató logisztikai szervezeteket. Csaknem minden előrevonással kapcsolatos hadművelet igényli a vele párhuzamosan kidolgozott és szervesen hozzáillesztett logisztikai rendszert. A több eshetőséggel is számoló hadműveletek nem tisztán bontakoznak ki, hanem apró mozzanatokból tevődnek össze. **A hadművelet hatáskörének és céljának a megváltozása magával vonja a logisztikai rendszer változásait is.** A speciális haderőszerkezet speciális biztosítórendszert igényel. Ahhoz, hogy rendszerünk megfeleljen a kívánalmaknak, egyrészt állandó felülvizsgálat, másrészt a hadihelyzetnek és a logisztikai rendszernek a hadicél, az ellenség, a terep, a saját csapatok és a rendelkezésre álló idő figyelembe vételével végzett állandó analízise szükséges. Az analízis első mozzanata a várható logisztikai erőkifejtés méretének a felbecsülése.

A sikerrel alkalmazott logisztikai biztosításnak hatásosnak és hatékonynak kell lennie, tehát el kell érnie az **elégséges szintet**, de a túlzásoktól óvakodnia kell. A logisztikai erőkifejtés nem lehet olyan alacsony szintű, ami a hadműveleti parancsnok elvárásai alatt marad, ezért veszélyezteti őt a feladat végrehajtásában. Ám nem duzzadhat olyan méretűvé sem, ami már felülmúlja a parancsnok alkalmazási és védelmi képességeit, mivel ez ismételten veszélyezteti a feladat végrehajtását. A fegyveres harc logisztikai rendszerének azt a **kényes egyensúlyi pontot** kell megtalálnia, amely a megfelelő kiszolgálást és biztosítást nyújtja anélkül, hogy fölösleges anyagi és technikai készletekkel akadályozná a parancsnokot a harcban. A pontosan megfelelő méretű erőkifejtés megtalálása megfelelő alapokra helyez egy majdan sikeresen végződő logisztikai "*hadműveletet*".

A logisztikai biztosítás hatékony kivitelezést *öt tényező segíti elő.* Az első az *előzetes tervezés:* a parancsnok és a logisztikai szakemberek előre felmérik a várható igényeket. Ezután a logisztikai elképzeléseket egyeztetik a hadászati, hadműveleti és harcászati tervekkel, majd *integrálják* őket. A logisztikai biztosításnak és magának a logisztikai rendszernek érzékenyen kell *reagálnia* a parancsnok intézkedéseire és *állandó készenlétben* kell lennie egy esetleges előrevonás anyagi-technikai biztosítására. Végül a feladat megkönnyítése és a gyorsabb végrehajtás érdekében a logisztikai szakembereknek néha *improvizálniuk* is kell. Ez az öt jellemző - az előzetes tervezés, az integráció, a gyors reagálás, az állandó készenlét és az improvizáció - teszi lehetővé a hadműveleti sikereket. Alkalmazzák őket a harcban és a harcon kívül eső műveletekben is.

Az USA katonai stratégiája megköveteli az előrevont szárazföldi haderő létét. Az erők előrevonása különleges igényeket támaszt. Az előrevonás végrehajtása közben a hadsereg gyakran **egymással összekapcsolódó és kombinált logisztikai rendszerekre támaszkodik.** A rendszer felvázolása már a hadmozdulat megindítása előtt megtörténik. Egy hiba - amely a szükségletek felmérésébe, a kommunikációs vonalak megválasztására, a készletképzésbe vagy a szükséges infrastruktúra becslésébe csúszik - aláaknázhatja az egész hadművelet sikerét.

Az előrevonás logisztikájának tervezését befolyásoló tényezők

A haderő szerkezete által igényelt logisztikai elemek alapvetően meghatározzák a biztosítás felépítését. A logisztikai erők előrevonásához **részletes tervek** szükségesek - a hadszíntér előkészítése, az erőösszetétel, a kiemelt feladatok meghatározása, az egyeztetett elgondolások meghozatala, a kérdéses területen élők szimpátiájának és a tőlük kapható támogatásnak a felmérése - hogy csak néhányat említsünk. A végrehajtandó feladat érdekében ezeket a részleteket egyeztetni kell és egy **aprólékos tervet** kell kidolgozni az igényeket illetően. A logisztikai hadműveletet úgy tervezik, és a védelméről úgy gondoskodnak, hogy az a harcoló erők élet- és működőképességét a konfliktus egész időtartama alatt biztosítani tudja és közben a változó harci helyzethez is képes legyen alkalmazkodni. A harc kimenetelét gyakran már a harctéren való kezdeti pozíciófelvétel meghatározza. Az előre nem látható mozzanatokkal is számoló hadműveletek elsősorban csak a legszükségesebb biztosítási elemekre korlátozzák az igényeiket, *a logisztikai előirányzatokra és a hadászati szállítókapacitás segítségével történő készletpótlásra* támaszkodnak. A parancsnokok felmérik a hadszíntéren számításba vehető erőforrásokat, lehetőségeket, és a továbbiakban ezeket is figyelembe veszik az erőelosztásnál. A földi szállítóeszközök még így is rendkívüli mennyiségű felszerelést mozgatnak, a felmálházott egységeket csakúgy, mint az ellátmányt. Az előrevonás *átfogó logisztikai támogatást* igényel, a hadászati szintű tervezéstől kezdve egészen a lövészárokban lévő katona hatékony ellátásáig.

A logisztikának minden szinten aktívan részt kell vennie a biztosítás tervezésében és végrehajtásában. Kiemelten fontos, hogy **a logisztikai szakemberek az elhatározás meghozatalának folyamatában a kezdeti szakasztól egészen a jóváhagyott hadműveleti terv megszületéséig jelen legyenek.** Ezt a folyamatot nevezik a hadszíntér logisztikai előkészítésének. A hadműveleti és logisztikai parancsnokok összehangolnak minden egyes hadműveleti és biztosítási részletet, a mozgósítástól kezdve a felvonuláson, az alkalmazáson, az átcsoportosításon keresztül egészen a leszerelésig, mind hadászati, mind harcászati szinten. A tervezés kezdeti időszakában elkövetett hiba egyre nagyobb lesz, mialatt a terv eljut a tervező sejttől a végrehajtó szintig. Ahogyan Helmuth von Moltke tábornok 100 éve leszögezte: "*a kezdeti csapatösszevonás alatt elkövetett hibát aligha lehet kiküszöbölni később, mégha a hadjárat egész időszakát nézzük is.*"

A hadszíntér logisztika előkészítése magába foglalja azokat a tevékenységeket, amelyeknek célja az eszközök (struktúra, utánpótlás, hadászati szállítókapacitás) optimalizálása a parancsnok céljának támogatása érdekében. Ez **a tervezőtevékenység tartalmazza** a hadművelet alapjainak meghatározását és előkészítését; az összeköttetési utak kijelölését és megerősítését; az előrevont logisztikai bázisok felvázolását és felkészítését; a hadműveleti készletek meghatározását az előrevonási területen és a nyílt vizeken. Ezek a tevékenységek a hadszíntéren már eredetileg megtalálható *erőforrások felderítésére és a hozzáférhetőség biztosítására* irányulnak. Ezekkel ugyanúgy számolnak, mint az előre kiszámított készletekkel és a háborús tartalékokkal.

A logisztikai előkészítés a megfelelő eszköz ahhoz, hogy optimalizáljuk az előreirányított készletek és a logisztikai személyzet nagyságát, miközben megfelelő nagyságú logisztikai erőt hagyunk hátul, amely a hadászati tartalékokat fogadja. Az igények részletes felmérése, kiegészítve a logisztikai előkészítéssel, megfelelő alapot nyújt a logisztikai szakembereknek ahhoz, hogy javaslatot tegyenek a hadműveleti parancsnoknak a megfelelő ellátási és biztosítási módszert illetően. (Amely nem haladja meg a tervezett szintet és nem marad alatta a kívánalmaknak sem.)

Mivel a hadsereg biztosító és kiszolgáló egységeinek nagy része **tartalékos** állományban található, ezért ezeknek a **készenléti ideje és a mozgósításukhoz szükséges idő jelentős szerepet kap a logisztikai tervezésben.** A tartalékos állomány erői elsősorban a felvonultatásban, a szállítás biztosításában, az ellátásban, a személyügyben és a pénzügyi biztosításban játszanak kulcsszerepet. **A polgári szállítókkal kötött szerződések** megléte és érvényesítése fontos tervezési szempont a felvonultatásnál és a hadszíntér logisztikai berendezésének tervezésénél. Így az aktív és a tartalákos állomány *létszámának aránya* befolyásolja a hadszíntéren települő logisztikai bázis létrehozásához és feltöltéséhez szükséges időt.

A parancsokok meghatározzák a kiemelt ellátási feladatokat, ezzel erőforrásokat takarítanak meg.

Ez az ellátási terv kidolgozásának az előfeltétele. Az elsődlegesen biztosítandó feladatok azonban egységenként vagy területenként váltakozhatnak is. Ha ilyen előfordul, akkor azonnal ellenőrizni kell a logisztikai rendszert, hogy képes-e igazodni a változásokhoz.

A hadműveleti lehetőségek megragadása, a visszarendező manővere, felkészülés a további ütközetekre vagy a jelenlegi hadművelet folytatása, mind megváltoztathatják a prioritásokat. A kiemelt feladatokban történő bárminemű változás bizonyos ellátó, orvosi, javító vagy személyzeti erők átrendezését vonja maga után.

A logisztika integrációja elsődleges fontosságú az erőkifejtés összehangolása szempontjából. A hadszíntér hadműveleti parancsnoka utasíthatja az ellátó és kiszolgáló részlegeket, hogy különleges logisztikai funkciókkal támogassák az egyesített haderőt, annak domináns jellegét, illetve a legmegfelelőbb biztosítási koncepciót követve. Például a Szárazföldi haderő biztosíthat minden I. osztályú (a létfenntartáshoz szükséges) ellátási feladatot vagy akár felelhet a forgalomirányításért, karbantartásért vagy a vízi szállítás biztosításáért. A haderőnemek közötti különbség miatt *megduplázni a biztosító erőket* igen drága és pazarló eljárás. Szomáliában az **Új Remény** hadművelet idején a kanadai kontingens megállapodott az USA szárazföldi haderejének parancsnokával a **közös logisztikai biztosításról.** Amint a hadművelet mérete megváltozott és más koalíciós erők is megjelentek a hadszíntéren, újabb megállapodások születtek a biztosítás megszervezéséről. A feltételeket az Ellátó Parancsnokság dolgozta ki. Bár a logisztikai biztosítás az egész nemzet kötelessége **a valóságban a hadseregnek készen kell állnia az önerőből való ellátásra, amikor egy multinacionális koalícióhoz csatlakozik.** A koalíciók vagy szövetségek rendszerint kiegészítő intézkedésekkel irányítják az ellátást, eszerint minden partner a saját lehetőségeihez mérten járul hozzá a közös terhekhez. **A koalíciós partnerek illetve szövetséges felek logisztikai lehetőségeinek integrálása hatékonyan segíti elő a biztosítási rendszer működését.**

Az előrevonással járó feladatoknál mind a felfejlődésben, mind a birtokbavételi mozzanatoknál a hadsereg igényli a szövetségesek segítségét. A **Sivatagi Pajzs** és a **Sivatagi Vihar** hadműveletekben a szaudarábiai közreműködés volt az, amely megközelíthetővé tette a kikötőket és más objektumokat, és elősegítette a kezdeti logisztikai bázisok gyors létesítését. A logisztikai lehetőségek integrációja a hadműveletek előfeltétele is lehet. Azonban a hadseregnek tudnia kell, hogy a különböző nemzetek logisztikai struktúrája nem mindig áll a technológiai fejlettség és a lehetőségek azonos fokán. **A hadseregnek meg kell bizonyosodnia, hogy a logisztikai rendszere összekapcsolható-e szükség esetén egy másik nemzetével.**

Némelyik hadszíntéren a befogadó nemzet előkészítő intézkedésinek következtében *az amerikai logisztikai rendszerre* háruló feladatok nagy mértékben csökkentek a kezdeti, felhalmozó stádiumban. A befogadó nemzet támogatása segítségével optimalizálni lehet a szállítási igényeket, mégpedig úgy, hogy csak a készletek hadszíntérre történő szállítására kell koncentrálni. **A befogadó nemzet támogató intézkedései a következők lehetnek:** hadműveleti kikötők és repülőterek javítása, biztosítása; útvonalak létesítése és felügyelete; vasúti és belföldi víziutak létesítése; orvosi ellátás; a létfenntartás biztosítása; olajvezetékek, tárolók, raktárak és egyéb objektumok létesítése; a logisztikai lehetőségek bővítése civil szervezetek bevonásával; a meglévő kommunikációs hálózat használatba vétele. **Ezenkívül magába foglalhatja** a szállítást, a civil munkaerő segítségét, illetve a helyi biztonsági és rendőri erők közreműködését.

Annak ellenére, hogy a hadsereg esetleg megállapodást köt a befogadó nemzettel, **a logisztikai szervezőknek** (a pénzügyi és számvevő szakembereket is beleértve) **már korán meg kell jelenniük** a térségben, annak érdekében, hogy a nemzet javaihoz való hozzáférhetőséget zavartalanul biztosítsák. Biztos, hogy logisztikai szorzóként jelentkezik a befogadó nemzet támogatása, de nem szabad egyedül erre hagyatkozni a hadművelet logisztikai biztosításának a tervezésével.

A hadműveleti parancsnok és a törzse a tervezési feladatokat végzik el, illetve a hadjárat és a főbb hadműveletek végrehajtását irányítják. Az előrevonási tervek széles skálán mozoghatnak, a harci hadműveletektől kezdve egészen a harcon kívüli manőverekig. *Az előrevonuló hadsereg logisztikai hadműveletének elsősorban hatásosnak kell lennie, másodsorban pedig a hatékonyságra is törekednie kell.*

Miközben a parancsnok kifejti az elgondolását, **a logisztikai főnöknek** aktívan részt kell vennie a folyamatban és egyidejűleg ki kell dolgoznia a logisztikai elgondolást. Ha a logisztikai elgondolás az elhatározási folyamat részévé válik, akkor azzal a hadműveleti parancsnok munkáját is segíti. Hadműveleti szinten *a logisztika domináns szerepet játszik,* meghatározza a hadművelet ütemét és természetét. A logisztika biztosítja az eszközöket a hadműveleti elképzelés végrehajtásához. **Az ellátási, szállítási, javítási, építési, egészségügyi, személyi és a kapcsolódó lehetőségek meghatározásával** a logisztika nem csak a hadjáratban kivitelezhető akciók körét határolja be, hanem elsődlegesen szükséges anyagok leg-

gyorsabban kivitelezhető biztosítási módja is a hadműveleti terv lényeges eleme lesz.

A tervezési folyamat fontos eszköze *a hadszíntér logisztikai előkészítésére alapozott átfogó logisztikai* helyzetmegítélés kidolgozása. Ennek során összehasonlítják az igényeket és a rendelkezésre álló javakat. Az **elemzés magába foglalja** a hadszíntér ellátási színvonalát, a szállítási lehetőségeket, a fegyverrendszerek pótlásának lehetőségeit, az egységek személyi állományának utánpótlását, a javítási lehetőségeket, az orvosi ellátás színvonalát, a sebesültkiürítés lehetőségeit, a befogadó nemzet részről számbavehető támogatás mértékét. A logisztikai helyzetértékelés segítségével a parancsnok felbecsüli a logisztika kockázatait a hadműveletre nézve. A hadműveleti és logisztikai tervek egyeztetése *kompromisszumokat követel,* például a harcoló erők szétbontakoztatását esetleg lassítani kell a logisztikai lehetőségek bővítése érdekében; a jövőbeni manőverek sikere érdekében újjá kell szervezni az erőket, mégpedig a jelenlegi hadművelet terhére; vagy ha az idő megengedi, fejleszteni kell a logisztikai bázist, mialatt lassul a hadműveletek tempója. Az ilyen esetekben *végrehajtandó feladatok:* a befogadó nemzet részéről kapott támogatás kiaknázása, az összeköttetési vonalak fejlesztése, az ellátási színvonal növelése, az új készletek beszerzése és az elhelyezési színvonalak javítása.

Végül az erők előrevonása logisztikájával szemben alapvető követelmény **a megbízható kommunikáció is.** A stabil összeköttetésben elsősorban az elektronikai átviteli rendszereknek van elsődleges szerepük, amelyekre a hadászati, hadműveleti és harcászati területeken egyaránt szükség van. Például az első szomáliai telepítéskor az Egyesített Erők Ellátóparancsnoksága (JTF SUPCOM) elsőbbséget kapott az információk továbbítására az egész tevékenység során. A megbízható összeköttetés képes biztosítani azt, hogy **a megfelelő helyre, megfelelő időben, megfelelő támogatás jusson.** A híradásnak biztosítani kell a harcszíntér logisztikai előkészítését, a befogadó nemzet támogató erőivel való kapcsolatát annak érdekében, hogy a haderő előrevonásának logisztikai támogatása megfelelő legyen. Ez persze nem jelent kivételezett híradást. A kivételezett híradó biztosítás - már maga a cél is - túlságosan drága és nem biztos, hogy időben képes a megfelelő kommunikációs alapokat létrehozni. **Az űrtechnológia** viszont (például a műholdas híradás) képes biztosítani olyan kapacitást, amely a megbízható logisztikai összeköttetést gyorsan és időben produkálja.

ANYAGI-TECHNIKAI BIZTOSÍTÁS ELMÉLETE

AZ ANYAGI - TECHNIKAI BIZTOSÍTÁS NÉHÁNY IDŐSZERŰ KÉRDÉSE

Gáspár Tibor[1]

Napjainkban számos állam törekszik arra, hogy szervezetileg kisebb, ugyanakkor harcérték szempontjából a jelenlegivel azonos vagy ütőképesebb fegyveres erőt alakítson ki. Ezt a célt strukturális átalakítással, leszervezéssel, korszerűbb haditechnikai eszközök rendszerbeállításával, a személyi állomány szakképzettségének és aktivitásának növelésével kívánják elérni, a katonai kiadások reálértékének szintentartása mellett.

A Magyar Honvédség az elmúlt években szinte folyamatos átszervezésben volt. Vitathatatlan, hogy ezeket a változásokat megfelelő hadtudományi kutatások előzték meg, azonban az élet azt bizonyította, hogy esetenként a szervezetek kialakulása, átalakulása megelőzte a változás tudományos megalapozását. Így több lényeges kérdés nem került kellő mélységben, időben feldolgozásra, ami feszültséget okoz a szervezetek működésében. Ez a megállapítás különösen igaz az anyagi-technikai szolgálatok vonatkozásában.

Jelenleg ismét átalakulás előtt állunk. **A két kormánypárt koalíciós megállapodása rögzíti:**

"1.6. A Magyar Honvédség helyzete alapvető változásra szorul, jelenlegi struktúrájában és létszámában nem finanszírozható. Már ez évben induló válságkezelő programra van szükség. Elkerülhetetlen a honvédség létszámának és szervezeteinek további csökkentése a védelmi képesség megőrzése és a hivatásos állomány megtartása mellett. A csökkentés elsősorban a behívott sorállományt, az elavult fegyverzetet és a fenntartott objektumok számát érintse.

---

1 Dr. Gáspár Tibor mk. alezredes, MH SZCSP-ság ATF-ség Fegyverzettechnikai Szolgálatfőnök-helyettes

1.7. A honvédelmi kiadások növelése jelenleg nem reális. A kormány célja az, hogy megőrizze a katonai költségvetés reálértékét.

1.8 A haderőreform előkészítése és megvalósítása halaszthatatlan feladat. 1995-ben be kell fejezni az átfogó haderőreform közép - és hosszú távú fejlesztési kidolgozását és az Országgyűlés jóváhagyása után meg kell kezdeni végrehajtását. A haderőreform kidolgozásakor hasznosítani kell a hivatásos állomány tapasztalatait és javaslatait.

1.9. A haderőreform eredményeként a jelenleginél kisebb, modern, ütőképes, kiegyensúlyozott haderő és fegyvernemi struktúrájú fegyveres erő jöjjön létre, amely képes a modern hadviselés elveinek alkalmazására és a NATO katonai szervezetéhez történő csatlakozásra." (1)

Az idézett megállapodásban foglalt feladatok végrehajtásához szeretnék hozzájárulni tanulmányommal, amely alapvetően az anyagi-technikai biztosítás vonatkozó kérdéseit vizsgálja. Az anyagi-technikai biztosítás kérdésein belül is a fő hangsúlyt a haditechnikai biztosításra fordítom.

I./ A jelenlegi helyzet rövid áttekintése

1./ Az eddig megvalósult integráció áttekintése

Az elmúlt években a haditechnikai szolgálatokat érintően *több integrációs feladat került végrehajtásra:*

- 1984-1985. - fegyverzeti és technikai integráció;
- 1990. - anyagi-technikai integráció.

"*Az integráció tapasztalatai és a továbbfejlesztés lehetőségei a haditechnikai szolgálatoknál*" című tanulmányomban részletesen írtam az integráció tapasztalatairól (2). A tanulmány a szakmai sajtóban megjelent, így itt csak a legfontosabb megállapításokat foglalom össze, különös tekintettel a tanulmány tárgyát képező témára.

A szervezeti integráció egyes területeken elmozdult a funkcionális integráció irányába. *Ezek a területek a teljesség igénye nélkül:*

- a harckészültségi feladatok biztosítási kérdéseinek egységes kidolgozása;

- egységes tervek, jelentések, intézkedések kidolgozása;

- komplex technikai biztosítási rendszer létrehozása;

- a gazdálkodás kérdéseinek összevonása, integrálása (ez a folyamat az utóbbi években visszafordult, mivel újra előtérbe került az ágazati gazdálkodás);

- a technikus tisztek magasabb fokú továbbképzése érdekében a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián létrejött a Fegyverzeti és Technikai Tanszék (majd Haditechnikai tanszék).

Negatívumként jelentkezett, hogy az integrált szervezetek vezetésének, működésének nem voltak (illetve egyes kérdésekben még ma sincsenek meg a) szabályzati alapjai. Az integrációt megelőző intézkedések, szabályzatok még jelenleg is nagyobb részt érvényben vannak, mivel nincs helyettük új, holott csak részben alkalmazhatók.

Az integrált beosztásokba (fegyverzeti és technikai, majd anyagitechnikai főnökök, helyetteseik, a funkcionális szervek vezetői, az összevont szakcsapatok parancsnokai, helyetteseik) kerülők csak minimális mértékben (pár napos összevonáson) lettek felkészítve, ami - tisztelet a kivételnek - negatívan hatott kezdetben a szervezet működésére.

A létszámcsökkentési kényszer hatására racionalizált szervezetek esetenkénti 70-80 %-os szinten történő limitálása nem biztosította (nem biztosítja) a megfelelő működőképességet.

Az eltelt időszakban nem sikerült kialakítani az integrált szervezetek hatékony információs rendszerét. Jelenleg rengeteg információt gyűjtünk, feldolgozunk, továbbítunk, de ezek jelentős része nem akkor és nem a megfelelő formában jut el arra a helyre, ahol igazában szükség van rá.

A technikai biztosítás területén pozitív eredményként könyvelhető el az integrált javítószervezetek létrehozása, ami jobb kapacitás kihasználást eredményezett, eredményesebben valósította meg a technikai hadrafoghatóság feltételét képező folyamatos üzemkézség minden szaktechnikát érintő egyenszilárd biztosítását.

Negatívan hat a technikai biztosításra az integráció nem egységes kialakítása. A híradó javító szervezetek az összevont javító alegységek részei, viszont a dandár (ezred, zászlóalj) törzsben a híradótechnikai szakemberek nem tartoznak a haditechnikai főnök alárendeltségébe. A javító szervezetek felépítését és létszámát nem mindig a feladat, hanem a lehetőségek (általában korlátozott létszám) határozzák meg. Ezt támasztják alá az elmúlt években végrehajtott felmérések is (3).

Haditechnikai eszközparkunkról megállapítható, hogy a honvédelmi kiadások hosszú évek óta történő visszafogása negatívan érintette a hadsereg eszközeinek korszerűsítési színvonalát, technikai állapotát. Fegyverzeti rendszerünk heterogénné vált, haditechnikai eszközeink kis része korszerű, nagyobbik része kevésbé korszerű, ezen belül van egy jelentős hányad, amely erkölcsileg elavult vagy fizikailag erősen elhasználódott.

A haditechnika eszközök állapotának, a szakjavító állomány felkészültségének és a javító objektumok és felszerelések helyzetének vizsgálata alapján arra a következtetésre jutottunk, hogy a létszámcsökkenéssel párhuzamosan romlottak az üzembentartás feltételei, a javítószervek helyzete rosszabb lett. Kisebb létszámmal, öregebb, elhasználódottabb haditechnikai eszközök technikai kiszolgálását és javítását kell végezniük változatlan vagy rosszabb állapotú műhelyekben, nem a legkorszerűbb szerszámokkal és javító felszerelésekkel. A szervezeti változások, létszámcsökkentések elmúlt években felgyorsult folyamata és a haditechnikai eszközök tervezettnél hosszabb ideig történő rendszerbentartása kapacitás hiányt okozott. A kapacitás hiányt fokozta még a 12 hónapos sorkatonai szolgálatra áttérés is. Az átszervezések kapcsán a sorozatos haditechnikai eszköz átcsoportosítások, az átadás-átvételek, konzerválások szintén növelték a javítószervezetek leterheltségét. A létszámcsökkenések miatt sok alakulatnál nőtt a javítószerek egyéb tevékenysége, ami alapvetően a nagyobb szolgálati leterheltségben (őrség) jut kifejezésre.

Összességében megállapítható, hogy az integráció előrelépést jelentett a haditechnikai szolgálatok működési területén, ami a tevékenységi folyamatok egységes szemléletű vezetésében, a racionálisabb vezető és végrehajtó szervek kialakításában, feltételezhetően az üzemfenntartási költségek csökkentésében jut kifejezésre.

Meg kell állapítani azonban, hogy az integráció tapasztalatait átszövik a Magyar Honvédség általános problémái (elöregedett eszközpark, létszámhiány, csökkenő szakértelem, pénzhiány, működési feltételek romlása, stb.), ezért egyes negatív tapasztalatok nem írhatók teljes egészében az integráció számlájára.

Jelenleg az integráció negatív tapasztalatai és az általános problémák együttesen teszik szükségessé a jelenlegi helyzet elemzését és a továbblépés vizsgálatát.

2./ A technikai kiszolgálás, csapatjavítás helyzete, feladatai

A fenti témában a Magyar Hadtudományi Társaság Haditechnikai Szakosztálya és Szárazföldi Tagozata szervezésében 1994. június 01-jén vitafórum volt Székesfehérváron.

A témakör áttekintéséhez összefoglalom a vitafórum legfontosabb megállapításait.

A haditechnikai eszközeinkről jelenleg összességében megállapítható, hogy kritikus helyzetben vannak. Az elmúlt hónapokban megjelent "*A honvédelem négy éve 1990-1994.*" című könyv szerzői **a következőket rögzítették:**

"*A technikai állapot romlásának megakadályozására a korábbi felhalmozott tartalékok, alkatrészkészletek felhasználása is szükségessé vált.*

A fenntartási anyaggazdálkodás páratlan erőfeszítéseire volt szükség az eszközpark üzemképességének szintentartásában. A beszerzési feltételek megnehezülése mellett, a fenntartásra igénybevehető előirányzatok évről évre nominálértékben is csökkentek, mindezek következtében a Magyar Honvédség eszközei döntő hányadát tekintve, egy technikailag túlüzemeltetett, ugyanakkor alul kiszolgált haditechnikai eszközparkkal rendelkezik.

Költségvetési helyzetünk, a nélkülözhetetlenül fontos amortizációs cserék végrehajtásán túl, nem tette lehetővé haditechnikai fejlesztési programok beindítását, új haditechnikai eszközök beszerzését és rendszerbeállítását. Ez alól a tendencia alól a hazai légvédelmi repülőcsapatok technikai színvonalában minőségi változást eredményező MIG-29-es repülőgépek rendszerbeállítása a kivétel."(4)

A szakállomány feltöltöttsége folyamatosan csökken. Ez nem azért van, mert sokan mennek nyugdíjba vagy megválunk a felkészületlen, fegyelmezetlen munkatársaktól, hanem azért, mert a jól felkészült fiatal szakemberek keresnek maguknak lényegesen jobb megélhetést a polgári szférában.

Az elmúlt években gyökeresen megváltoztak a technikai kiszolgálás feltételei a csapatoknál és ezek a változások az üzembentartás területén eddig elért eredmények megtartását már nem teszik lehetővé. *Ezek a változások a következők:*

- nőtt a kiképzés intenzitása. A jelenlegi kiképzési rendszerről – mélyebb elemzés nélkül – megállapítható, hogy nem "*technika barát*";

- a kapacitáshiány leginkább a technikai kiszolgálás végrehajtását sújtja. A legtöbb csapatnál, amikor az üzemképtelen eszközök tömege vár javításra, nincs idő a még üzemképes technikai eszközökkel foglalkozni. Persze ez a szemlélet odavezet, hogy a még üzemképes, de a technikai kiszolgálás folyamatából kimaradt eszköz holnap már az üzemképtelenek számát fogja szaporítani;

- a gyári- és nagyjavítások drasztikus csökkentésével megbomlott a technikai kiszolgálási rendszer. A technikai állapot helyreállítása – ami a további biztonságos üzemeltetés alapja – gyári javítás hiányában nem történik meg, így az eredetileg logikusan felépített rendszer felborul;

- jelentős a fenntartási anyagok hiánya, ami megnehezíti a szervezett javító tevékenységet.

A vitafórum résztvevői egyetértettek abban, hogy a technikai kiszolgálási rendszert csapattagozatban feltétlenül fenn kell tartani, de ahhoz, hogy a rendszer működjön, változtatások szükségesek. *A változtatások kérdésében többféle vélemény is elhangzott:* változtatni kell a jelenlegi fokozatok tartalmán, időszakosságán; nem minden eszközre alkalmazható az egységes technikai kiszolgálási rendszer; **egyes eszközöknél a gyártó előírásait kell előtérbe helyezni.**

A technikai kiszolgáló rendszer csapattagozatú működéséhez biztosítani kell a feltételeket. *Ezek a következők:* az üzemeltetés és üzembentartás felelősségének pontosítása; az alegységparancsnoki állomány hiá-

nyának megszüntetése; a technikai kiszolgáláshoz szükséges fenntartási anyagok, a műveletek végrehajtásához az idő biztosítása.

Az előrelépést nem csak a pénz határozza meg. Több olyan terület van, ahol a szellemi kapacitás jobb kihasználásával is lehetne eredményt elérni. *Ezek a következők:* hatékony kooperáció a javítószervek között; megbízható információs rendszer kialakítása a meglévő eszközök felhasználásával; a technikai kiszolgálás és javítás ráfordításának pontos kimutatása minden szinten, a gazdaságossági elemzések érdekében.

Az 1993. évi gyakorlatok tapasztalatai kapcsán az SZCSP vezetői értekezlete 1994. április 22-én foglalkozott a technikai kiszolgálások helyzetével. *A megállapítások az alábbiak voltak:*

- a haditechnikai eszközök korával nincs összhangba hozva a technikai kiszolgálások idő- és anyagszükséglete;

- a különféle szintű parancsnoki állomány munkájának értékelésében nem kap kellő hangsúlyt az általuk üzemeltetett haditechnikai eszközök üzembentartása;

- a technikai kiszolgálási rendszer a rengeteg próbálkozás (módszertani bemutató) ellenére sem partnere a kiképzési rendszernek;

- a technikai kiszolgálások végrehajtásánál a feladatcentrikusság a jellemző;

- a 3., 4. technikai kiszolgálási fokozatok munkáihoz a kezelőállományt nem biztosítják, a karbantartási munkák elvégzése is a szakjavító állományra marad;

- a feladatra, illetve téli, nyári igénybevételre történő felkészítésre több időt kell a kiképzés terhére biztosítani vagy nagyobb létszámú kiszolgáló állományt rendszeresíteni;

- a jelenlegi kiképzési rendszerben a kezelőállomány nem minden esetben képes a technikai ismereteket készség szinten elsajátítani;

- a 6. fokozati kiszolgálási rendszer gyakorlatilag nem működik. Ezért az egyes gyakorlatra, éleslövészetekre a felkészítés kampányszerű,

a katonai kerületek ilyen esetben minden lehetséges javító kapacitásukat, esetenként más kerületekét vagy az SZCSP szintű javító szerveket is igénybeveszik. Ez a módszer azonban veszélyes, saját magunkkal próbáljuk elhitetni, hogy a technika biztosítás területe rendben van. A valóság pedig az, hogy a dandárok saját erejükből nem képesek egy-egy zászlóalj éleslövészetre történő felkészítését végrehajtani (5).

Összeségében megállapítható, hogy a technikai kiszolgálás és csapatjavítás területén kritikus helyzet van. Jelentős kapacitáshiány miatt fokozatosan csökken a technikai kiszolgálás színvonala, ami az eszközök technikai állapotában már jelenleg is érzékelhető. A gyökeres változásokat lehetővé tevő költségvetési előirányzat növekedésre nincs reális lehetőség. Ezért a jelenlegi forrásainkat, lehetőségeinket kell ésszerűen átrendezni a hatékonyabb feladatvégrehajtás érdekében. A haditechnikai szolgálatok legnagyobb ereje a szakemberek tudásában van, ezért a legfontosabb feladat a szakembergárda megőrzése.

II./ A haditechnikai biztosítás feltételeinek optimalizálására vonatkozó javaslatok:

1./ A hadsereg **soronkövetkező korszerűsítésének** feltétlenül figyelembe kell venni az eddigi folyamatok tapasztalatait. Egy új anyagi-technikai biztosítás rendszer kialakításánál *a következő lehetséges utat javaslom:*

- az anyagi-technikai biztosítás jelenlegi helyzetének alapos elemzése, a gondok, problémák okainak tárgyilagos feltárása;

- az integráció "*tiszta*" tapasztalatainak feltárása;

- a hadsereg szervezeti, anyagi-technikai korszerűsítésének kidolgozása, az új szervezeti forma, új szervezetek, eszközök, anyagok és technológiai eljárások a biztosítással szemben támasztott követelményeinek pontos felmérése;

- a nemzetgazdaságban (civil szférában) és a hadseregben megvalósuló biztosítási feladatok pontos meghatározása (mit kell a hadseregben végezni és mire lehet számolni, mint stabil szolgáltatásra a civil szféra részéről);

- a jelenlegi helyzet, az integráció tapasztalatai és az új követelmények alapján, egy megfelelő biztosítási rendszer kiválasztása;

- a kiválasztott rendszer működési feltételének megteremtése (a működési rend tudományos kidolgozása, a megfelelő szakállomány felkészítése, utasítások, szabályzók kiadása, információs rendszer kialakítása, tárgyi feltételek megteremtése);

- a rendszer bevezetése;

- a működési tapasztalatok gyűjtése és visszacsatolása a rendszerbe.

A felsorolt folyamatok megítélésem szerint néhány évet igénybe vesznek. Addig a megfelelő módosításokkal a ma működő anyagi-technikai biztosítási rendszer, a jelenlegi átmeneti helyzetben képes eleget tenni az eléje támasztott követelményeknek. A kellően meg nem alapozott változtatás nagyobb kárt okoz, mint a jelenlegi rendszerben található gondok és feszültségek.

2./ **Az anyagi-technikai szakállomány** létszámának meghatározásánál a ténylegesen végrehajtandó feladatokból kell kiindulni. Kerülni kell a sablonokat, az egyes katonai szervezetek anyagi-technikai szakállományát a konkrét sajátosságokhoz viszonyítva szükséges meghatározni.

Célszerű lenne a jelenlegi létszámgazdálkodási rendet áttekinteni és visszatérni a szakági létszámgazdálkodáshoz. Ez azt jelenti, hogy minden katonai szervezet anyagi-technikai szakállománya egy rendszerbe – az MH ATFCSF létszámaként – lenne kezelve. Így az egész rendszer egyben vizsgálható és a legoptimálisabb szervezetek, létszámviszonyok alakíthatók ki.

A létszámok megállapításánál feltétlenül támaszkodni kell a különböző tapasztalati adatokra, melyek az SZCSP Anyagi-Technikai Főnökségen – az elmúlt években végrehajtott felmérések eredményeként – rendelkezésre állnak.

A tárgyi feltételek javítása érdekében az objektumok csökkentésénél feltétlenül szükséges vizsgálni az anyagi-technikai feltételeket is. A megmaradó laktanyák kiválasztásánál meghatározó szempontnak kell lenni, hogy az üzemeltetéshez, működtetéshez milyenek a feltételek. Csak olyan létesítményt célszerű megtartani – mivel új beruházásra minimális a lehetőség – ahol az anyagi-technikai biztosítási rendszer objektumai a követelmények szerint biztosítottak.

3./ A jelenlegi helyzetben **a szárazföldi csapatok feladataikat** csak a rendelkezésre álló technikai eszközök és anyagi készletek ésszerű és gazdaságos felhasználásával tudják végrehajtani. Belátható időn belül nem számíthatunk jelentősebb mennyiségben új technikai eszközökre, illetve anyagi készletekre. Éppen ezért a meglévő eszközeink és anyagi készleteink hatékony alkalmazása, a csapatok működőképessége megőrzésének szempontjából kulcsfontosságú kérdés. A prioritásokat figyelembe véve annak érdekében, hogy a hadsereg a lehetőségekhez képest legjobb helyzetben legyen az alaprendeltetésből adódó feladatok végrehajtásához, a szárazföldi csapatoknál *a következő rendezőelveket tartom fontosnak:*

A technikai eszközök vonatkozásában az ütőképesség biztosítása a fenntartási feladatok és eszköz kivonások összhangjának megteremtésével, az eszközök két nagy csoportba történő sorolásával valósítható meg. *Ezek a következők:*

a./ *Feltétlenül szükséges eszközök csoportja.* Ebbe tartoznak a vezetésbiztosító és a harcot közvetlenül megvívó eszközök (híradóeszközök, harcjárművek, fegyverek) és a legszükségesebb biztosító eszközök (vontatók, speciális javító, ellátó és kiszolgáló gépjárművek). Ezen eszközök megléte, pótlása és folyamatos üzemképességének biztosítása elengedhetetlen a feladatok végrehajtása érdekében.

b./ *A harctevékenység szempontjából nem meghatározó eszközök csoportja.* Ebben tartoznak a különböző tehergépkocsik és speciális gépjárművek (üzemanyag szállító, vízszállító, műhely és egyéb), valamint a műszaki munkagépek egy része . Ezen csoporton belül célszerű **két alcsoportban** *vizsgálni az eszközöket:*

- **az elsőbe** sorolom azokat, melyek technikai állapotuk, egyéb jellemzőik alapján még gazdaságosan üzembentarthatók. Itt az ésszerűség érdekében végre kell hajtani az eszközök csapatok közötti átcsoportosítását azon elv szerint, hogy az eszköz ott legyen, ahol leginkább szükség van rá és ahol leggazdaságosabban üzembentartható. Ez azt jelenti, hogy jelenleg mozgósítási zároltként kezelt eszközeinket oda kell csoportosítani, ahol azok használata leginkább szükséges. Például a tüzércsapatoktól a lövegvontatók kivételével az összes tehergépkocsi átcsoportosítható, kiváltva a nem üzembiztos, gazdaságtalanul üzembentarthatókat;

- **a másodikba** sorolom azon eszközöket, melyek technikai állapota, technológiai színvonala, elavultsága szükségessé teszi a rendszerből való kivonásukat. Ezen eszköz helyett a nemzetgazdaságból a jelenleginél magasabb technológiai színvonalat képviselő eszközök biztosíthatók. A honvédelmi törvény lehetőséget ad arra, hogy szükség esetén ezek a hadsereg rendelkezésére álljanak. Ebbe a csoportba tartozó elavult eszközök üzembetartására, tárolására éppen ezért csak feleslegesen pazaroljuk az emberi munkaerőt és az anyagi eszközöket.

Az anyagi készletek vonatkozásában három csoportba szükséges vizsgálni *a meglévő lehetőségeinket:*

- **az elsőbe** a technikai eszköztípushoz kapcsolódó, máshól nem használatos anyagok (lőszerek egy része, fenntartási és javító anyagok) tartoznak. Ezek felhasználása akkor lesz gazdaságos, ha a fogyasztást az eszköz rendszerbe tartásával szinkronba hozzuk. Tehát mire az eszköz kivonásra kerül, az anyagi készletei is elfogynak. Igaz itt a harckészültségi előírásokban megfogalmazó tartalékok mindenkori megléte korlátot szab, de meghatározott körülményeket figyelembe véve (tovább rendszerben maradó, illetve belépő eszközöknél magasabb készletek) ez áthidalható;

- **a másodikba** létszám és eszköz mennyiség vonzatú készletek tartoznak (élelem, egészségügyi anyag, üzemanyag, stb.). Itt szükséges egy optimálisan minimum szint megállapítása, amivel párhuzamosan meg kell teremteni a beszállítási garanciákat a nemzetgazdaság részéről;

- **a harmadikba** a speciális, a nemzetgazdaságban nem gyártott és forgalmazott hadianyag készletek tartoznak (lőszerek, tartalék eszközök, speciális javítóanyagok, stb.). Mivel ezen anyagok (eszközök) beszerzése egy válsághelyzetben nem lehetséges, ezekből most, béke állapotban meg kell teremteni a szükséges mennyiségeket. Készletezésüknél és felhasználásuknál viszont figyelembe kell venni az első csoportnál már elmondottakat, tehát itt is törekedni kell arra, hogy a rendszerből történő kivonás előtt a kiképzés és felkészítés érdekében lehetőleg minél nagyobb mennyiségben felhasználásra kerüljenek és csak elenyésző mennyiség legyen az, amit a rendszerből való kivonás után meg kell semmisíteni.

A szolgáltatások vonatkozásában feltétlenül szükséges dönteni abban, hogy mit köteles a hadsereg saját erővel és eszközeivel elvégezni és

milyen területen kapcsolható be a polgári élet. A döntés után első lépés lehetne egy **honvédségi beszállítói kör** kialakítása *az alábbi területeken:*

- objektumok és az épületek felújítása, karbantartási feladatok elvégzése;

- a polgári életben is megtalálható technikai eszközök (személy- és tehergépkocsik, műszaki gépek, műhelyfelszerelések, daruk, stb.) javítása, technikai kiszolgálása;

- béke elhelyezésben a személyi állományt érintő szolgáltatások (élelmezés, egészségügy, stb.).

Ebben a kérdésben megoldás lehet még a szakjavító, ellátó és kiszolgáló feladatokat végző sorállomány jelentős részének kiváltása közalkalmazottakkal olyan feltétellel, hogy a közalmazottak vállalják "M" esetén is a feladatok ellátását és erre alkalmasak is.

A felkészítés és kiképzés rendszerét is át kell gondolni és a jelenlegi követelményekhez és főleg a lehetőségekhez kell igazítani. Ezen kérdéskör részletes kifejtésétől most eltekintek - kapcsolódva az előzőekhez - csak két kérdést vetek fel.

Meggondolandó, hogy egyes 20-25 éve rendszerben lévő haditechnikai eszköz kezeléséhez kell-e jelenleg sorállományt behívni és kiképezni. Ezen eszközökhöz az elmúlt években folyamatosan képződött tartalékos állomány. Elégségesnek tűnik ezen eszközök alkalmazhatóságát tartalékos kezelő állománnyal biztosítani arra az időre, amíg még rendszerbe vannak. Így létszám szabadítható fel, ami a szűk keresztmetszetek oldását esetleg biztosítaná.

A szerződéses katonák nagyobb számban történő alkalmazása főkezelő, harcjárművezető beosztásokban hosszabb távon mindenképpen gazdasági haszonnal jár. Ezen állománykategória viszonylatában csökken a kiképzésre fordítandó idő, üzemanyag, lőszer, technikai eszköz igénybevétel. A szerződéses katonák a sorállományhoz viszonyítva hosszabb szolgálati idő és az önkéntesség miatt elvárhatóan nagyobb gondot fordítanak a technikai eszközök, anyagi készletek megóvására. Így a megtakarítás ezen eszközök és anyagok hosszabb élettartalmában, technikai állapotuk magasabb színvonalában is mérhető. Így az öregebb

eszközök is alkalmasabbá tehetők a szárazföldi csapatok alaprendeltetéséből adódó feladataik végrehajtására.

4./ **Felül kell vizsgálni a javítószervek jelenlegi szervezési elvek alapján kialakított struktúráját.** A javítószervekre erőszakolt raj, szakasz, század, zászlóalj szervezet béke állapotban sok negatívummal jár. *Csak néhány negatívum:* a raj-, szakasz-, századparancsnok beosztása és rendfokozata között az általános rend szerint nincs különbség függetlenül attól, hogy az adott feladatkör elvégzéséhez esetleg nálunk mérnöki ismeretek kellenek, míg máshol (nem akarok senkit megbántani), de tiszthelyettesi felkészültség is elég. Vissza kell térni, műhely, részleg, esetleg javítóüzem megnevezéséhez és szervezeti felépítésekhez a béke szervezésben.

Ezzel együtt célszerű megvizsgálni a katonák és civil közalkalmazottak arányát is. A közalkalmazotti állomány nagyon fontos szerepet tölt be az anyagi-technikai biztosítási rendszerben. Létszámuk növelése és nem csökkentése lenne kívánatos, mint azt a külföldi (például amerikai) tapasztalatok is bizonyítják.

A biztosító erőkkel kapcsolatosan feltett kérdésre is van igen egyszerű, költségkímélő válasz: "katona az, aki fegyverrel védi hazáját", következésképpen mindazon beosztásokat – egészen a hadszíntérig – ahol nincs fegyver (átvitt értelemben például a rádiólokátor is az), békeidőszakban a költséges profi katonák helyett, polgári állományúakkal kell ellátni. (A polgári állományúaknak nem kell ingyenes lakást, egyenruhát, stb. biztosítani és nem részesülnek a katonákat illető kedvezményekben.) Háborús időszakban pedig külön elbírálás alapján kell a polgári személyekkel betölthető beosztásokat kijelölni. A hadsereg tulajdonában lévő minden személy- és tehergépkocsi vezetője tehát polgári alkalmazott, de valamennyi szakács, pincér, takarító, szakmunkás, minden típusú szerelő, raktáros és még lehetne sorolni, egyszóval akinek nincs kezében fegyver, az nem katona, hanem civil. Háborús viszonyokban sem okoz ez különös problémát, hiszen ezek a civilek zömükben leszerelt tartalékosok, akik ismerték a katonai életet. Ez a magyarázata annak, hogy az Öböl-háború idején mintegy 7000 ilyen polgári alkalmazott önként azonnal *"beöltözött"*, és szinte saját munkaeszközeivel folytatta a munkáját az Öböl-térségébe áttelepítve.

Jellemző módon a fenti civil megoldás működik a nyugati, főként a NATO- országok haderőiben, de alig észlelhető a még ma is tömeghadsereget fenntartó országokban (Kína, Oroszország), illetve a volt VSZ-országokban. Hasznos lehet néhány adattal illusztrálni az elmondottakat. Az amerikai fegyveres erők szakszolgálati műhelyeit – tehát a fizikai munkát – irányítók létszáma 1980-ban 455 fő volt, 43 százalékban civil, míg 1988-ban 558 fő, 49 százalékban civil. (6)

5./ **Megfelelő és hatékony felkészítési, továbbképzési rendszer kialakítására van szükség** a jelenlegi ismerethiány és a magasabb ismeretek megszerzése érdekében. Már most kell gondolnunk arra, hogy a technikai fejlesztés nemcsak eszközöket jelent, hanem az azokat kiszolgáló és javító szakállományt is feltételezi, ami nem jön létre az egyik napról a másikra.

6./ Meg kell szervezni **a haditechnikai szolgálatok szakállománya véleményének, javaslatainak az összegyűjtését, meghallgatását.** Abból kell kiindulni, hogy ahol a gondok vannak – ez pedig alapvetően a csapatoknál jelentkezik – esetleg jó ötletük van a megoldásra is.

7./ A hadsereg **soron következő szervezeti és anyagi-technikai fejlesztésénél a honvédelem komplex kérdéseit is figyelembe kell venni.** Ez alatt azt értem, hogy a haza védelmét a Magyar Honvédség a védelmi közigazgatással, a rendvédelmi erőkkel és egyéb szervezetekkel együttműködve kell hogy végezze. Ebből az következik, hogy szükséges a feladatok pontos meghatározása – a párhuzamosságok elkerülése érdekében – minden résztvevő részére, valamint a szervezeti és technikai fejlesztésénél az együttműködés kapcsolódó pontjait (szervezet, eszköz, stb.) meg kell teremteni.

A honvédelmi törvényben rögzítettek alapján kiépülő védelmi közigazgatás garantált működőképessége után mód nyílik a Magyar Honvédség egyes szervezeteinek csökkentésére, a felszabaduló személyi állomány és technikai eszközök átcsoportosítására.

A különböző szervek közötti hatékonyabb együttműködést elősegítheti az egyes rendszerek integrációja, közös használata (például híradórendszerek egységesítése, egységes sugárfigyelő és jelzőrendszer, stb.).

Jegyzetek:

1.) A Magyar Szocialista Párt és a Szabad Demokraták Szövetsége között létrejött koalíciós megállapodás. Magyar Hírlap, 1994. június 27. *Melléklet a koalíciós szerződésről*

2.) *Dr. Gáspár Tibor:* Az integráció tapasztalatai és a továbbfejlesztés lehetőségei a haditechnikai szolgálatnál. Katonai Logisztika, 1994/1. szám, 80-107. oldal

3.) *Gáspár Tibor:* A fegyverzettechnikai eszközök technikai biztosítása korszerűsítésének lehetőségei a szárazföldi csapatoknál. Egyetemi doktori értekezés. Nyt.szám: 163/1993/ATF

4.) A honvédelem négy éve. 1990-1994. Zrínyi Kiadó, Budapest - 153. oldal

5.) 1993. év lövészeteinek, kiképzési lőszer - és rakétafelhasználásának tapasztalatai. MH SZCSP, Nyt.szám: 189/1994/ATF

6.) *Magyar László:* Sorozott, zsoldos, hivatásos, önkéntes, professzionalista? Hadtudomány, 1994/2. szám – 47- 48. oldal

A GÉPESÍTETT HADTEST ANYAGI - TECHNIKAI BIZTOSÍTÁSÁNAK RENDSZERE ÉS A KATONAI KERÜLET ATB. RENDSZERÉBEN VALÓ KÖLCSÖNHATÁS VIZSGÁLATA

Rugár Oszkár[1]

"*Az anyagi-technikai biztosítás magába foglalja a csapatok harc-(hadművelet) és harccal kapcsolatos tevékenységeinek anyagi-, technikai-, egészségügyi- és közlekedési biztosítását. Az anyagi-technikai biztosítás integrált és ágazati feladatok összehangolását és megvalósítását követeli meg.*"[2] Az integrált feladatokat a különböző szintű anyagi-technikai főnökségek törzsei, csoportjai; az ágazati feladatokat pedig a haditechnikai- és hadtápfőnökségek, illetve a nekik alárendelt szolgálatok, valamint az egészségügyi- és közlekedési (szállító) szolgálatok szervezik és végzik.

Az anyagi-technikai biztosítás rendszere harcászati, hadműveleti és hadászati (központi) rendszerekre (tagozatokra) oszlik.

A harcászati tagozat a szárazföldi, a légvédelmi haderőnemek, a területvédelmi és egyéb parancsnokságok alárendelt magasabbegységeinél, egységeinél és alegységeinél; **a hadműveleti** tagozat a haderőnemeknél; míg a **hadászati** (központi) tagozat a Magyar Honvédség legfelsőbb szintjeinél az országos hatáskörű szervekkel, minisztériumokkal együttműködve végzi feladatait.

Az anyagi-technikai biztosítás mint rendszer, tehát magában foglalja a különböző tagozatokon keresztül megvalósuló integrált és ágazati anyagi-technikai biztosítási feladatok szervezését és végrehajtását, valamint szervezeteit és ezen elemeinek kölcsönhatását. Mindezek alapján

---

1 Rugár Oszkár ezredes, MH Üzemanyag szolgálatfőnöke

2 Szakutasítás a csapatok háborús anyagi-technikai biztosítására (tervezet) MH ATFCSF-i kiadvány 1993.

véleményem szerint:

A gépesített hadtest anyagi-technikai biztosításának rendszere az anyagi-technikai biztosítási integrált és ágazati feladatainak harcászati szintű megszervezése és végrehajtása.

Ha a hadtestet mint harcászati tagozatot vizsgáljuk, megállapítható, hogy a harcászati tagozaton belül is szükséges a rendszer további bontása, mivel ezen tagozaton belül találhatjuk a hadtest, dandár és zászlóalj szervezeteket és azok anyagi-technikai biztosító szervezeteit is. Ugyanakkor ha a hadtest anyagi-technikai biztosításának rendszerét a feladatok oldaláról vizsgáljuk, akkor az *magában foglalja:*

- a harcászati feladatok végrehajtásához szükséges anyagi készletek megalakítását, tárolását, lépcsőzését;
- a felhasználás szabályozását;
- a felhasznált anyagi készletek pótlását;
- a harc megvívásához szükséges technikai eszközök biztosítását;
- a technikai eszközök üzemeltetését;
- az eszközök üzembentartását és helyreállítását;
- a sérültek és betegek felkutatását, hátraszállítását, a tagozatnak megfelelő segélynyújtást;
- a közlekedési – szállítási feladatok tervezését, szervezését és végrehajtását.

Végül, de nem utolsósorban a hadtest anyagi-technikai biztosításának rendszerét a vezetés oldaláról is vizsgálni szükséges, hiszen a hadtest a harcászati tagozat legmagasabb szerve, melynek mint vezető szervnek, elsődleges feladata az előljáró tagozatok szakmai követelményei és a hadtest parancsnok elhatározása alapján az integrált és ágazati feladatok meg-

tervezése, megszervezése és összehangolása hadtest, dandár és önálló zászlóalj szinten.

Az anyagi-technikai biztosítási rendszerrel szemben *a következő elvek és követelmények fogalmazódnak meg:*[3]

- az anyagi-technikai biztosítás rendszere a főerőkifejtés irányára összpontosuljon, legyen átcsoportosítható és mozgó tartalékok kikülönítésével rugalmasan alkalmazható minden tagozatban;

- az anyagi-technikai biztosítási rendszer minden tagozatában támaszkodjon a nemzetgazdaság erőforrásaira;

- a mobil erők, eszközök és anyagi készletek alkalmazásánál érvényesüljön a területi és tagozati ellátás elve;

- a gépesített hadtest anyagi-technikai biztosításának tervezése, szervezése és előkészítése a hadművelet (harcfeladat) teljes időtartamára történjen;

- a gépesített hadtest az anyagi-technikai biztosítás autonóm egysége, mely részére rendelkezésére bocsátott erőforrásokból saját hatáskörben szervezi meg szervezetszerű, illetve megerősítő, valamint sávjában alkalmazásra kerülő más csapatok anyagi-technikai biztosítását;

- az anyagi-technikai biztosítási tagozatokban egymástól elválaszthatatlanul érvényesüljön az elöljárói felelősség és az ágazati ellátás elve.

Az elméleti fejtegetések, az elvek és követelmények után megállapítható, hogy a hadtest anyagi-technikai biztosítási rendszere gyökeresen különbözik a katonai kerület és csapatai anyagi-technikai biztosításától.

---

3 A fenti elvek és követelmények a szakutasítás a csapatok háborús anyagi-technikai biztosítására (tervezet) című MH ATFCSF-i kiadvány általános elveinél fogalmazódnak meg.

Milyen jellemző eltérő vonásokat lehet kiemelni? Véleményem szerint - nem a teljesség igényével - *a következőket:*

a.) **A katonai kerület** anyagi-technikai biztosítása alapvetően a béke elhelyezési körletekben a pénzgazdálkodáson, illetve a békében megállapított pénz- és anyagnormákon alapul, a csapatok által a helyszínen beszerezhető anyagok, szolgáltatások megvásárlásával, lekötésével, illetve részben a központi anyagi-technikai szervezetek raktárai, bázisai útján a csapatok anyagi-technikai szolgálatai és parancsnokai felelősségével. A biztosítás alapvetően kettő (csapat - polgári vállalat; csapat - központ); illetve egyes esetekben három tagozatú (csapat - javítózászlóalj - polgári bázis vagy központ MH bázis). A biztosítás stacionér bázisokról történik.

A hadtest *anyagi-technikai biztosítási rendszerének kialakításával* a csapatok alkalmazási, tábori jellegű körletében, a biztosítás több tagozatú jellege valósul meg a háborús normák, anyagszükségletek, anyagigények és felhasználási normák alapján; az elöljáró tagozat ellátási felelőssége érvényesülésével. Így az ellátásban, biztosításban a felülről lefelé irányuló, alapvetően a közbeeső ellátási tagozatokon keresztül történő ellátás valósul meg, illetve a területi ellátással kombináltan is lehetséges. A biztosítás a stacionér bázisokon kívül mobil raktárakból, kirakóállomásokról, anyagtároló-kiadó körzetekből történik.

b.) **A katonai kerület** anyagi-technikai biztosításának alapját a csapatok differenciált fenntartási készletei (raktárkapacitás, gazdálkodási szabályzók függvényében), az éves költségvetési előirányzatok és meghatározott fogyasztási keretek, kiutalási normák, valamint a csapatok részére előírt harckészültségi-, kiképzési feladatok képezik.

A hadtest anyagi-technikai biztosítása alapját a béke időszakban megalakított csapatkészletek volumene, az elöljáró tagozat(-ok) által megerősítésül adott erők, eszközök; az elöljáró által biztosított ellátási, javítási források képezik a parancsnok elhatározása és egy adott hadműveletre (harcfeladatra) meghatározott felhasználási normák és készletképzési követelmények alapján. A hadtest anyagi-technikai biztosítása a katonai kerület feladataihoz viszonyítva kiegészül a tábori elhelyezési anyagellátással, melyet egység szintig az alegységparancsnokok és a ruházati szolgálat, magasabb ellátási tagozatban az elhelyezési szolgálat végez.

c.) **A katonai kerület** ellátása érdekében a szállítások a polgári szállítóeszközök (közúti, vasúti) bevonásával valósulnak meg, szerződések útján pénzgazdálkodás keretében, valamint a katonai szállítóeszközök igénybevételével és kiterjedhetnek az egész ország területére. A szállítóeszközök igénybevételénél a gazdaságosság játssza a fő szerepet.

A hadtest szállítási feladatai alapvetően katonai gépkocsi, illetve vasúti szállítással valósulnak meg. Itt a fő szerepet az anyagok alárendelthez elöljárói felelősséggel történő eljuttatása játssza. A szállítások egy viszonylag szűk térben a hadtest sávjában illetve az elöljárói bázisok és hadtest raktárak között valósulnak meg.

d.) **A katonai kerületnél az egészségügyi biztosítás** a csapatoknál folyik a személyi állomány egészségének megóvása, járványok elleni védelem, a megbetegedések megelőzése céljából alapvetően üzemorvosi szinten, kéttagozatos (csapat - kórház vagy egészségügyi szakintézet) rendszerben.

A hadtestnél az egészségügyi biztosítás magába foglalja a gyógyító - kiürítő; a közegészségügyi - járványvédelmi biztosítást; a személyi állomány tömegpusztító fegyverek és ipari katasztrófák elleni védelme egészségügyi rendszabályait; az állategészségügyi biztosítással kapcsolatos rendszabályokat. A gyógyító- kiürítő biztosítás a sérültek és a betegek arra a helyre való eljuttatását jelenti, ahol a végleges ellátást megkapják és ez jelentheti a hadtesten belüli végleges ellátást is. Az ellátás nem kéttagozatú hanem kiürítési tagozatonként, de differenciált tartalommal valósul meg.

e.) **A katonai kerületnél** illetve alárendeltjeinél a békegazdálkodásra előírt nyilvántartási, számviteli követelmények alapján történik az anyagok, illetve azok felhasználásának számvitele.

A hadtestnél a háborús nyilvántartási rend lép érvénybe, amely teljesen más követelményeket szab a vezetés felé. Különösen igaz ez akkor, ha figyelembe vesszük, hogy nem minden szolgálati ág háborús nyilvántartása szabályozott.

f.) Végül a **katonai kerület** anyagi-technikai szolgálata csak minimális mértékben vesz részt az anyagi-technikai biztosítási feladatok végrehajtásában, illetve irányításában. Békében a gazdálkodás szabályait Hon-

védelmi Miniszteri, MHPK-i, MH ATFCSF-i, MH Pü. és Közg.Főnöki és MH SZF-i *parancsok, intézkedések, szakintézkedések* szabályozzák. A katonai kerület anyagi-technikai szolgálatainak tevékenysége ezek betartatására, illetve végrehajtásának ellenőrzésére irányul elsősorban.

A hadtest anyagi-technikai szolgálata a parancsnok elhatározása és az elöljárói intézkedések, követelmények alapján közvetlen követelménytámasztója, szervezője, irányítója a csapatok anyagi-technikai biztosításának.

Tulajdonképpen a katonai kerület hadiszervezetre történő áttérése nemcsak szervezeti, hanem más anyagi-technikai biztosítási rendszerre való áttérést is jelent. Ennek során a békében kialakított anyagi-technikai, szervezeti feltételek alapján a katonai kerület békeidőszakra jellemző gazdálkodásról a hadtestre jellemző (hadi-) háborús ellátási rendre tér át.

Melyek ezek a feltételek?

A katonai kerület rendelkezik a hadtest és alárendeltjei állománytábláival, a katonai szervezetek részére előírt készletképzési normákkal. Ezek alapján már békeidőszakban ismertek az áttérés során átadásra–átvételre tervezett katonai szervezetek és azok anyagi-technikai feltöltöttsége. A háborús alárendeltségtől függetlenül minden katonai szervezet köteles megalakítani a számára előírt anyagi készleteket, illetve azokat állandóan hadihasználható állapotban tartani.

A katonai szervezetek természetesen nem rendelkeznek az állománytáblában előírt létszámmal, illetve technikai eszközökkel teljes mértékben, ezért azokat minősített időszakra a Területvédelmi és Hadkiegészítő Parancsnokságok útján lebiztosítják. Ha valamilyen okból nem képesek az anyagi készleteket tárolni azt vagy a befogadók, megalakítók vagy "M" utalványok alapján a központraktárak tárolják és egyeztetett időpontban felvételezhetők.

Ezen kívül főleg a Katonai Kerület Parancsnokság és a hadtest, de a Katonai Kerület és Katonai Területvédelmi parancsnokságok is már békében érvényes keretmegállapodási szerződéseket kötnek.

Mindezek alapján már a Katonai Kerület rendelkezik a hadtest szintű anyagi-technikai biztosítási rendszer alapjaival, amit adott időben aktivizálni kell.

Természetesen ezek csak az alapjait képezik a hadtest védelmi vagy támadó feladata anyagi-technikai biztosítási rendszerének. Konkrét feladatra az elöljárói intézkedések, megerősítők, báziselosztások alapján a rendszer kiegészül más elemekkel is.

A GÉPESÍTETT HADTEST ANYAGI BIZTOSÍTÁSÁNAK RENDSZERVIZSGÁLATA

Czank László[1]

Írásomban a gépesített hadtest anyagi biztosításának vizsgálatát kívánom elvégezni a katonai logisztikai elméleti kutatások eddig megjelent eredményeinek felhasználásával. Már a sokadik bevezetőt fogalmaztam meg arról, hogy miért szükséges foglalkozni ezzel a területtel, de nehezen tudtam röviden és találóan összefoglalni ezen ismereteimet. Ekkor találkoztam egy idevágó és nagyon találó, talán a lényeget a legjobban tömörítő gondolattal. Ez a következőképpen hangzik:

"*Háborús körülmények között viszont a harcanyag felhasználása (helyszíne, ideje, módja, mennyisége) rendkívül stochasztikus környezetben valósul meg, csak nagyon felszínesen prognosztizálható, így sok bizonytalansági tényezőt tartalmaz. A veszteségek pedig alapvetően az ellenség tevékenységétől és lehetőségeitől függenek és ez a tény szinte alig biztosít tudományos előrelátást.*"[2]

A fenti idézetben megfogalmazottak teljes egészében igazak, kifejezik az anyagi biztosítással szembeni elvárásokat. Véleményem szerint úgy is felfogható, mint feladat, amely nem zárja ki az elméleti kutatómunkát, sőt kötelez minden ezen témával foglalkozó szakembert arra, hogy az idézetben megfogalmazott körülmények között is optimálisan működő anyagi biztosítási rendszert dolgozzon ki.

A katonai logisztika általános és alkalmazott elméletével viszonylag sok és tartalmas publikáció foglalkozik. Általánosan elfogadott az a vélemény, hogy a Magyar Honvédség alakuló logisztikai rendszerének az anyagi biztosítás egyik területeként (alrendszereként) működik. Az idézett gondolatból, valamint az anyagi biztosításnak a védelmi hadműve-

---

1 Czank László őrnagy, Kossuth Lajos Katonai Főiskola oktatója

2 Kóthay János: A haditechnikai biztosítás, mint alkalmazott logisztikai rendszer. (Katonai Logisztika 1994.2.szám)

letben betöltött fontos szerepéből következően foglalkozni kell ezen terület elemzésével is.

A Magyar Honvédség anyagi biztosításának kiemelt fontosságú tagozata *a gépesített hadtest anyagi biztosítása.* A különböző szakutasítások, szabályzatok a gépesített hadtestet, mint autonóm ellátási egységet definiálják, amely az anyagi biztosítás ezen tagozatát kiemelt feladatok és elvárások elé állítják. Ebből az is következik, hogy a hadtest tagozat, hadtest szintű ellátási szakasza fontos szerepet játszik a védelmi hadművelet sikerében.

Ez a meghatározó szerep az MH anyagi biztosításának jelenlegi felépítéséből, az állandó hadműveleti tagozat (hadműveleti készletek) hiányából, valamint a területi ellátás elvének és gyakorlatának időszerűvé válásából is fakad.

A fentiek szellemében kísérletet teszek arra, hogy a gépesített hadtest anyagi biztosítását rendszerként definiáljam, meghatározva annak elemeit és folyamatait.

1. A gépesített hadtest anyagi biztosítása, mint rendszer

Rendszerelméleti kutatással kapcsolatos irodalom igen sok található, így a rendszer fogalmát egyértelműen meg lehet adni. Annak ellenére, hogy sok rendszerfogalom található, az alábbi meghatározást ismertetem, amely saját gondolataimat is tartalmazza.

A rendszer magába foglalja a rendszer sajátos jellemzőiből fakadó közös ismérvek alapján együvé tartozó rendszerelemeket a köztük lévő kapcsolatokkal együtt.

Önmagában a RENDSZER nem létezik, hanem a tudományos kutatással foglalkozó szakemberek mindegyike a saját szakterületére kell hogy alkalmazza az általános rendszerelmélet törvényszerűségeit. Ebből a megközelítésből a gépesített hadtest anyagi biztosítása is vizsgálható mint rendszer, és amennyiben a fenti kritériumokat teljesíti, használható **az anyagi biztosítási rendszer** elnevezés.

A gépesített hadtest anyagi biztosítását vizsgálva az többféle megközelítés szerint bontható fel. A vertikális tagozódását nézve ellátási szakaszokból áll. Ezek az ellátási szakaszok a **hadtest, dandár, zászlóalj.** A másik megközelítés szerint horizontálisan is elemezhetjük, amikor a funkcionális működési folyamatokat vizsgáljuk.

Ezek alapján az anyagi biztosítás magába foglalja az alábbi folyamatokat:

- a hadianyagkészletek megalakítását, tárolását, lépcsőzését, a felhasználáshoz történő előkészítését;
- a felhasználás szabályozását;
- a szükségletek kielégítési sorrendjének meghatározását;
- a felhasznált hadianyagok pótlását.

A felsorolt funkcionális elemek további összetevőkre bonthatók fel, de különválaszthatjuk őket fizikai, valamint vezetési folyamatokra is. Természetesen a két funkciócsoport között információáramlás is történik.

Amennyiben elfogadjuk, hogy a fenti folyamatok megtalálhatók, akkor az anyagi biztosítás leírható, mint a kibernetika törvényszerűségei által működő rendszer. Ennek megfelelően *az alábbi folyamatokra osztható fel:*

1.1. Fizikai folyamatok:

A készletek megalakítása, manővere és átadása a felhasználónak (átvétel, anyagmozgatás, tárolás, komplettírozás, előkészítés, átadás).

1.2. Vezetési folyamatok:

Az anyagi biztosítási rendszer működtetése (a felhasználás szabályozása, a szükségletek kielégítési sorrendjének meghatározása, szükség esetén a rendszer irányítása, folyamatos információgyűjtés).

1.3. Információs folyamatok:

Az anyagi biztosítás rendszere az alábbiak szerint ábrázolható:

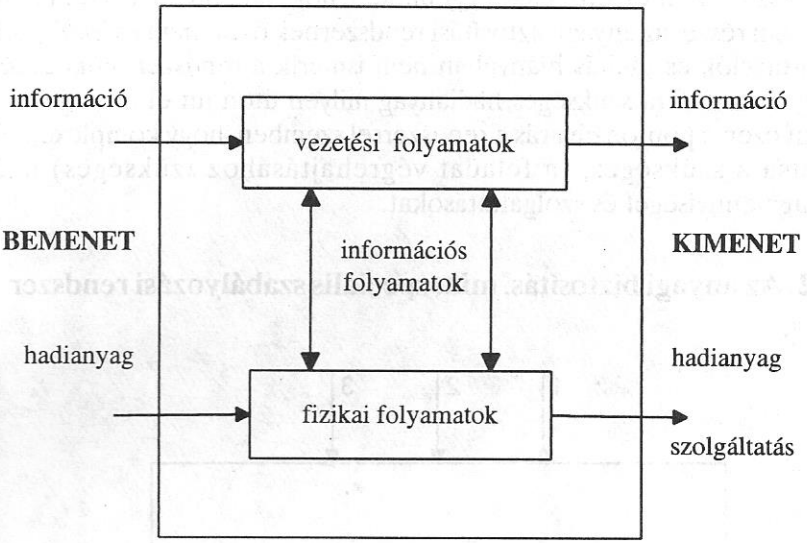

A rendszer határainak meghatározásakor látható, hogy a bemeneten a hadműveleti szinthez csatlakozik, pontosabban ott kell meghúzni ezt a határt, ahol a gépesített hadtest védelmi hadműveletéhez szükséges hadianyagok bejutnak a rendszerbe, ahol a fizikai folyamatban részt vevők kapcsolatba kerülnek vele. A bemeneti oldalon egyrészt információhoz jut a rendszert működtető vezetés, amely az információkat több helyről kaphatja.

Ez lehet az elöljáró szakmai vezetése, a gépesített hadtest hadműveleti vezetése, egyéb információk pl. az ellenség tevékenységéről. Másrészt a bemeneti oldalon a rendszerbe hadianyag áramlik.

Tehát látható, hogy a rendszer bemeneti oldala a hadműveleti szintű anyagi biztosítással van kapcsolatban.

A kimeneten a rendszer a felhasználókhoz kapcsolódik, ahol a harcoló katonát és a harcjárművet találjuk, melyeket információval és hadianyaggal lát el a rendszer. Tehát a felhasználók nem lehetnek részei a rendszernek, nem értelmezhetők, mint ellátási szakasz.

Ezen a ponton érdemes megemlíteni, hogy amennyiben a felhasználók nem részei az anyagi biztosítási rendszernek őket "*nem érdekli*" (kellő információk és rálátás hiányában nem ismerik a rendszer működését), hogy a számukra szükséges hadianyag milyen úton jut el hozzájuk. Viszont ezen a ponton elvárás a rendszerrel szemben, hogy komplexen biztosítsa a szükséges, (a feladat végrehajtásához szükséges) hadianyagmennyiséget és szolgáltatásokat.

2. Az anyagi biztosítás, mint speciális szabályozási rendszer

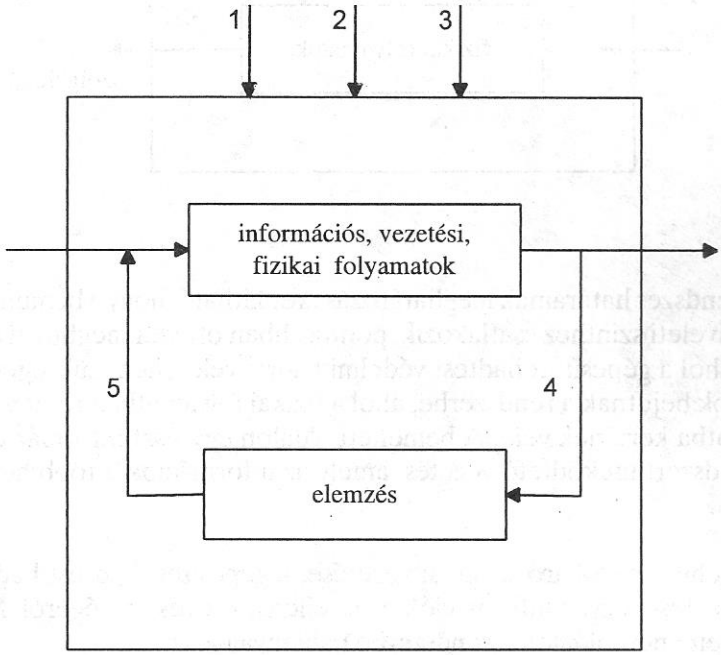

Az anyagi biztosítási rendszert az erre a célra létrehozott vezetési szervezet működteti. A fizikai folyamatokat végrehajtók felé feladatok

megszabása, követelménytámasztás, a szükséges feltételek megteremtése, valamint pontosan meghatározott rendszerű és tartalmú jelentések megkövetelése történik. A rendszer kimenetén az anyagi biztosítási rendszerrel szemben meghatározott követelményeknek megfelelő eredményeket kell produkálni.

Amikor a kimeneti jellemzőkben nagyobb eltérés történik, a fenti módon avatkozik be a vezetés a folyamatok kívánt megváltoztatása érdekében. A **4. számmal** jelölt információk elemzése után születik döntés a beavatkozás **5.** szükségességéről, helyéről, valamint mértékéről. Ezen információk érkezhetnek a rendszer saját információs csatornáin, valamint a rendszeren kívülről is (végrehajtóktól).

Az **1. 2. 3. számmal** jelzett behatások vezérlésként foghatók fel, és az *alábbiak szerint oszthatók fel:*

1.) A gépesített hadtest hadműveleti vezetése, amely a magasabb rendű rendszerként is felfogható. A hadtest eredményes tevékenysége érdekében követelményeket szab meg, valamint konkrét anyagi igényeket támaszt. Ezzel a megközelítéssel az anyagi biztosítási rendszer mint egyik alrendszer működik.

2.) Az elöljárók által támasztott követelmények és biztosított feltételek.

3.) Az ellenség behatása a rendszer bénítása, működésének megzavarása érdekében. Ezek a behatások jelentenek komoly kihívást a rendszer működésével kapcsolatosan, hiszen ezek a zavarok nem csak stochasztikus jellegűek, hanem tudatosan megtervezettek lehetnek.

Az anyagi biztosítási rendszernek olyan jellemzőkkel kell bírnia, hogy a saját belső működésből fakadó (**4**) zavarokat, valamint az említett külső behatásokat (**1.2.3**) fel tudja dolgozni. Mindezt úgy, hogy közben teljesítse a tőle elvárt feladatokat.

A gépesített hadtest anyagi biztosítási rendszerének az előzőekben ismertetett felépítése a valóságos működést vizsgálva sokkal bonyolultabb, hiszen mind a vezetési, mind a fizikai folyamat *három ellátási szakaszból* állnak a vertikális tagozódást tekintve. Ezen ellátási szakaszokat **alrendszerekként** is meg lehet határozni.

Bonyolítja a helyzetet az is, hogy a rendszer működése során - és ez értelmezhető külső beavatkozásként is (1,2) - nem minden esetben vesz részt **mindhárom alrendszer a folyamatokban.** Mindhárom alrendszer fontos a működés szempontjából, azonban a hadtest szintű ellátási szakasz jelentősége kiemelkedő. Fontossága miatt célszerűnek látszik ezen alrendszer részletes vizsgálata *az alábbi területeken:*

- a hadtest szintű ellátási szakasz külső kapcsolatai, hiszen a már említett autonóm ellátási követelmények miatt kapcsolatban kell hogy legyen (hadianyag vételezés) a hadműveleti anyagi biztosítási tagozat (THDS) vezetésével, a számára kijelölt ellátási források vezetésével, a hozzá ellátásra utalt katonai szervezetek vezetésével;

- a hadtest anyagi biztosításának vezetését végrehajtó szervezet lehetőségei;

- a hadianyagszállításokat végrehajtó ellátóezred lehetőségei a felmerülő hadianyagigények kielégítésére;

- a hadtest szintű hadianyagkészletek és a várható hadianyagfelhasználás, valamint hadianyagszükségletek viszonya;

- az anyagi biztosítási rendszer komplex működésének leírása a katonai logisztikai alap- és összetett műveletei segítségével.

Írásomban igyekeztem **a gépesített hadtest anyagi biztosítását, mint rendszert meghatározni, valamint bemutatni működésének néhány jellemzőjét.** A leírtakat gondolatébresztőnek szántam, annak érdekében, hogy ezen terület is mélyebb elemzésre kerüljön a katonai logisztika segítségével.

Felhasznált irodalom:

1.) *Kóthay János:* A haditechnikai biztosítás, mint alkalmazott logisztikai rendszer. (Katonai Logisztika 1994.2.szám)

2.) Az anyagi-technikai biztosítás rendszere a tábori hadsereg védelmi hadműveletében.

3.) *Kóthay János:* A logisztikai rendszer analízise és működési mechanizmusának kialakítása (optimalizálása). (Katonai Logisztika 1993.2.szám)

4.) *HM Logisztikai Programiroda:* Katonai logisztika rendszerszemléletű megközelítésben. (Katonai Logisztika 1993.2.szám)

5.) Az ATB alapjai ZMKA jegyzet (Nyt.szám: 734/217)

6.) *Dr.Báthy Sándor:* A Magyar honvédség csapatainak anyagi-technikai biztosítása (Szemelvények I.évf. 2.szám ZMKA kiadvány 1994.)

7.) *Hollósi Nándor, Dobó Péter:* A védelmi hadművelet (harc) anyagi – technikai biztosításának elvi kérdései (Katonai Logisztika I. évfolyam 1.szám)

8.) *Jiri Klir:* Egy módszertani segédeszköz: az általános rendszer

9.) *Ladislav Uncovski:* A rendszerelmélet problémái

10.) *Dr. Szilágyi Tivadar:* A Magyar Honvédség légvédelmi és repülő haderőnem csapatainak rendeltetése, feladatai, tagozódása, hadműveleti alkalmazásának alapjai. (Szemelvények I. évf. 2. szám ZMKA kiadvány 1994.)

A KATONAI ÉS VÉDELMI KÖZIGAZGATÁS KAPCSOLÓDÓ FELADATAI, EGYÜTTMŰKÖDÉSI TERÜLETEI

II. RÉSZ

Fenyvesi Károly[1]

"...A dolgok attól még nem lesznek mások, ha csak kijelentjük, hogy megváltoztak..."

A folyóirat 1995. 1.számában megjelent cikk folytatása.

6./ A védelmi közigazgatás és katonai igazgatás együttműködési területei

A védelmi igazgatás és a katonai igazgatás szervezett együttműködésének célja az országmozgósítás négy fő céljának megvalósítása:

- a fegyveres erők és a rendvédelmi szervek tevékenységéhez szükséges feltételek biztosítása;

- a nemzetgazdaság mozgósítása,

- az állam- és közigazgatás működtetése;

- az állampolgárok létfeltételeinek, élet- és vagyonbiztonságának, valamint a közjavaknak a védelme.

---

1 Fenyvesi Károly mk.ezredes, az MH Anyagi-Technikai Főcsoportfőnökség Hadműveleti és Kiképzési Osztályvezető

E témakörben szükséges néhány olyan alapelvet megfogalmazni, *amely a védelmi igazgatás és a katonai igazgatás együttműködése kapcsán nem hagyható figyelmen kívül.*

a.) A védelmi igazgatás és a katonai igazgatás közti együttműködést **békeidőszaki felkészülés** keretében kell előkészíteni, kialakítani és gyakorolni.

b.) Valamennyi minősített időszakban **folyamatos együttműködést** kell megvalósítani a védelmi igazgatás és a katonai igazgatás között.

c.) A védelmi igazgatás és a katonai igazgatás **egymás melleti működésével** kell számolni.

Az egymás mellé rendelés keretein belül rendkívüli állapot esetén a Honvédelmi Tanács, egyéb esetekben a Köztársasági Elnök, illetve a Kormány valamely igazgatási feladat elsődlegességét állapíthatja meg.

E korlát meghúzása ezért lényeges, mert a védelmi igazgatás és a katonai igazgatás egymástól jól elhatárolható feladatrendszerrel bír és a hatáskör indokolatlan átvétele - bármely fél részéről - jelentős zavarokat okozhat az adott szervezet működésében (hatáskör elvonás tilalma).

d.) Érvényesülnie kell az **arányosság elvének**, mely szerint a harctevékenységgel érintett területeken a védelmi tevékenységnek úgy kell elsődlegességet biztosítani, hogy az még biztosítsa a lakosság minimális létés életfeltételeit.

e.) **Kölcsönös tájékoztatási kötelezettségnek** kell megvalósulni a két igazgatás együttműködése során, mely alatt azt kell érteni, hogy a védelmi igazgatás a helyi sajátosságokról tájékoztatja a katonai igazgatást, míg a katonai igazgatás a felesleges pusztítás elkerülése érdekében, a katonai követelmények által megengedett mértékben ajánlásokat tesz a védelmi igazgatás által célszerűen elrendelendő intézkedésekre.

A védelmi közigazgatás és a katonai igazgatás közötti együttműködés kérdéseit alapvetően a fegyveres erők alaprendeltetéséből adódó feladataival összefüggő, illetve attól eltérő alkalmazásuk kapcsán kívánom elemezni.

6.1. **A fegyveres erők alaprendeltetésük** szerint a haza fegyveres védelme érdekében kerülnek alkalmazásra. Ehhez az ország erőforrásainak bizonyos fokú koncentrálása szükséges, mert a fegyveres konfliktusok kezelésének feltétele a fegyveres erők megfelelő előkészülete (pl.: mozgósítás, felkészítés, stb.). Ebben a helyzetben a katonai igazgatás feladatai kerülnek előtérbe és kapnak elsőbbséget. A védelmi közigazgatás tevékenységével elősegíti a fegyveres erők háborús szervezetének megalakítását, felkészítését az alkalmazáshoz.

6.2. **A fegyveres erők alaprendeltetésüktől eltérő** feladataikat békeidőszakban, illetve veszély és szükségállapot - bizonyos esetekben rendkívüli állapot - időszakában elsősorban a katasztrófaelhárítási feladatok jelentik. Ez esetben a fegyveres erők a védelmi közigazgatással együttműködésben látják el feladataikat. A védelmi közigazgatás koordinációja mellett vesznek részt a fenyegetettségi helyzet felszámolásában.

A védelmi közigazgatás és a katonai igazgatás közötti együttműködést, annak kapcsolatrendszerét *többféle megközelítésben lehet elemzés alá venni:*

- az együttműködés sajátosságai területi és időbeni szempontból;

- az együttműködés az alapvető döntésekben, a feladatmegosztásban és a végrehajtásban;

- a védelmi közigazgatás és a katonai igazgatás együttműködési területei a védelmi felkészítés ideje alatt, illetve az egyes minősített időszakokban;

- együttműködés a kapcsolattartás rendje szempontjából.

6.3.1. Az együttműködés sajátosságai területi és időbeni szempontból

Az új védelmi alapelvek szerint a minősített időszakok **elrendelésére nagyobb valószínűséggel nem az ország egész** területén, hanem lokális jelleggel, néhány megye vagy régió területén, időben és területileg korlátozottan lehet, illetve kell felkészülni. Méginkább jelentkezik egy területi és időbeni korlát egy katasztrófa helyzet esetében. Természetesen a területi és időbeni korlát nem jelenti azt, hogy az ország egészére nincs

kihatása, hiszen az elhárításban való részvétel az ország egész területét, erőforrásait érinti, érintheti.

A területi korlátozás azt jelenti, hogy egy egyirányból érkező támadás elhárítására készülünk, mely az ország kb. 1/3-át, 1/4-ét kitevő hadműveleti területét ölelheti fel míg, szükségállapot, illetve katasztrófahelyzet esetén 1-2 megyét, települést érinthet. Egyidejűleg létezhet területi és időbeni korlátozás is.

A védelmi közigazgatás és a katonai igazgatás együttműködését, külön kell vizsgálni, aszerint, hogy erre a **hadműveleti területen vagy azon kívül** kerül sor.

a.) **Hadműveleti terület** a Magyar Köztársaság területéből a tábori hadsereg felvonulására, szétbontakozására és a harctevékenység megvívására szolgálató terület. Sajátossága, hogy a **katonai igények elsődlegessége** a meghatározó, tehát a kétfajta igazgatás együttműködve, de **elsősorban a katonai igazgatás által támasztott igények kielégítésére irányul.** A hadműveleti területen belül meg kell különböztetni az úgynevezett *harctevékenységgel érintett* területet.

Harctevékenységgel érintett terület alatt a hadműveleti terület azon része értendő, ahol a közvetlen harccselekmények folynak. **Sajátossága**, hogy emiatt a **védelmi közigazgatás működése korlátozottá** válhat, meghatározó lesz a katonai igazgatás.

Harctevékenységgel érintett területek esetén amennyiben a **védelmi közigazgatás** működőképes a katonai igazgatással együttműködve, a **katonai parancsnok követelményének elsődlegessége alapján látja el a lakossággal kapcsolatos feladatokat.**

Abban az esetben, amikor a védelmi közigazgatás működését a harctevékenység hátráltatja, a katonai igazgatás a védelmi közigazgatást feladatai ellátásában a lehetőségekhez mérten támogatja, szükség esetén egyes funkcióit kényszerűen átveheti.

b.) **Hadművelettel nem érintett terület** az ország hadműveleti területén kívül eső része. Sajátossága, hogy az igénytámasztó a katonai igazgatás, míg a döntés és a végrehajtás irányítása a védelmi közigazgatásra hárul.

6.3.2. Együttműködés az alapvető döntések, a feladatmegosztás és a végrehajtásban

A védelmi közigazgatás és a katonai igazgatás közötti együttműködés további megközelítése lehet, amikor a két együttműködő szervezetrendszer döntési kompetenciáját figyelembe véve soroljuk fel a feladatokat, ezen belül az igénytámasztókat, a döntéshozókat, valamint végrehajtókat. A fontosabb témaköröket kiemelve *példaként lehet említeni az alábbiakat:*

a.) **Rendkívüli intézkedések bevezetésére** az ország életét, rendes működését, az állampolgárok élet- és vagyonbiztonságát sértő vagy veszélyeztető társadalmi, vagy technikai, illetve természeti katasztrófa vagy az országot ért váratlan támadás esetén van lehetőség.

Szükségállapot idején a rendkívüli intézkedéseket rendeleti úton a Köztársasági Elnök, rendkívüli állapot idején a Honvédelmi Tanács, míg veszélyhelyzet esetén az Országgyűlés felhatalmazása alapján a Kormány vezeti be. A rendkívüli intézkedések - a rendkívüli állapot kivételével, amikor nincs időtartamhoz kötve - 30 napig maradnak hatályban, azonban szükség esetén az Országgyűlés, illetve Honvédelmi Bizottsága ezt meghosszabbíthatja.

A rendkívüli intézkedések jórészt keretjellegűek, azok részletes kidolgozása, tartalommal való megtöltése megoszlik a kétfajta igazgatási szervezet között, de alapvetően a védelmi közigazgatás feladata. *(A Hvt. 201.§. (1) bekezdése szerint a Kormány kompetenciája a rendkívüli intézkedések, rendeletek kihirdetésre alkalmas állapotba való előkészítése.)*

A rendkívüli intézkedések elrendelésére az együttműködés során a megjelölt katonai igények figyelembevételével, mindig a védelmi közigazgatás jogosult. Kivételként említhető indokolt esetben a katonai igények érvényesítését oly módon teszi lehetővé, hogy **a Honvédelmi Tanács** a rendkívüli intézkedések hadműveleti területre történő bevezetésével egyidejűleg **felhatalmazást adhat az illetékes katonai parancsnokok** részére a területi, az időbeli és személyi hatályának megállapítására.

b.) **A fegyveres erők alkalmazására, részleges vagy teljes mozgósítására** az Országgyűlés, a Honvédelmi Tanács, a Köztársasági Elnök,

vagy a Kormány saját vagy a katonai vezetés kezdeményezésére (javaslatára) a védelmi közigazgatás legfelső szintje hoz döntést.

c.) **Honvédelmi kötelezettségek teljesítése** esetén a Honvéd Vezérkar irányítása mellett a megyei hadkiegészítő parancsnokság - mint katonai igazgatási szerv - hatáskörének elsődlegessége érvényesül, míg a közreműködő szerepet a védelmi közigazgatás tölti be. Például *az alább felsorolt tevékenységek során:*

- összeírás;
- sorozás;
- katonai szolgálatra behívás;
- tartalékosok mozgósítása;
- fegyveres erők technikai kiegészítése;
- polgári védelmi kötelezettség;
- honvédelmi munka kötelezettség.

d.) **Gazdasági, anyagi szolgáltatási kötelezettség teljesítése** területén az igénytámasztó a **védelmi közigazgatás és a katonai igazgatás egyaránt**, míg a döntés és a végrehajtás irányítása a védelmi közigazgatásra hárul. Például *a következő területeken:*

- "M" kapacitás rögzítése;
- állami tartalékképzés;
- hadszíntér előkészítés;
- gazdaságmozgósítás;
- nem katonai szféra gazdaságmozgósítási tervrendszere;
- polgári védelmi kötelezettség;
- honvédelmi munkakötelezettség.

6.3.3. A védelmi közigazgatás és a katonai igazgatás együttműködési területei a védelmi felkészítés idején, illetve egyes minősített időszakokban

A védelmi közigazgatás és a katonai igazgatás mind békeidőszakban, mind a minősített időszak körülményei között a megoldandó feladatok végrehajtása érdekében **számos kérdésben együttműködik.**

A. Békeidőszak, felkészülési időszak

Ezen időszak együttműködési tevékenysége a kétfajta igazgatás tekintetében a jelenleg hatályos jogszabályokban biztosított, illetve mindkét terület külön-külön meghatározott feladatait tervszerint, rendezett körülmények között végzi. (Az Alkotmány és törvények szabta keretek között). *Ennek megfelelően:*

a.) **A védelmi közigazgatás feladatai:**

- saját "M" szervezeti és működési rendjének kialakítása, információs, tájékoztató és együttműködési tevékenységének előkészítése, a honvédelmi feladatok irányítása;

- a közigazgatás "M" felkészítése, gyakoroltatása, ellenőrzése;

- bevonulások, leszerelések, sorozások esetén helyiség és rendfenntartás biztosítása;

- polgárivédelmi kiképzés és gyakorlatok levezetése;

- nyilvántartások felfektetése, naprakész állapotban tartása;

- fegyveres erők mozgósításának biztosításával összefüggő tervek elkészítése, a végrehajtás összehangolása és irányítása;

- a fegyveres erők feladatainak ellátásához szükséges objektumok, ingatlanok lebiztosítása;

- honvédelmi gyakorlatok biztosítása;

- a gyakorlatok során keletkezett károk felmérése, igény érvényesítés;

- a közigazgatás felkészítése a minősített időszaki feladatok ellátására;

- a honvédelmi körzetre háruló gazdasági és anyagi szolgáltatási kötelezettség kapcsán szükséges tervek, együttműködési megállapodások elkészítése, a végrehajtás összehangolása;

- a fegyveres erők részéről igényelt szolgáltatások felmérése, azok teljesíthetőségének felkutatása, kimunkálása;

- intézkedési tervek előkészítése, elfogadása, egyeztetése és koordináció a katonai igazgatás szerveivel;

- katasztrófa elhárítási, illetve védelmi tervek elkészítése, egyeztetése.

b.) **A katonai igazgatás feladatai:**

- a mozgósítás és magasabb HKSZ-be helyezés megtervezése;

- nyilvántartások felfektetése, naprakésszé tétele;

- kiképzési tervek készítése, gyakorlati végrehajtása;

- gyakorlatok megtervezése, levezetése;

- sorkatonai szolgálatra behívás, kiképzés;

- tartalékosok nyilvántartásának naprakészen tartása;

- tartalékosok lebiztosításának és felkészítésének végrehajtása;

- alaprendeltetésen kívüli tevékenységekben való részvétel (pl.: katasztrófa, elemi csapás következményeinek felszámolása);

- gyakorlatok és "M" végrehajtásához szükséges ingatlanok ideiglenes átadás-átvételének megtervezése, a végrehajtás átvételének, visszaadásának gyakorlása;

- a bejelentett eszközök nyilvántartásba vétele;

- gyakorlások során az ingó és ingatlan eszközök ideiglenes átvétele, majd azok befejeztét követő visszaadása;

- a nemzetgazdasággal szemben támasztott igények felmérése, az adatok átadása, egyeztetése az illetékes tárcákkal, a honvédelem helyi igazgatási szerveivel;

- a csapatok háborús alkalmazásának és mindenoldalú biztosításának megtervezése;

- a MH anyagi készleteinek megalakítása, tárolása, folyamatos frissítése;

- az előírt technikai hadrafoghatóság biztosítása, a soron következő gyári javítások megtervezése, a szolgáltatások igénylése.

B. Veszélyhelyzet

a.) **A védelmi közigazgatás feladatai:**

- a katasztrófa súlytotta területen az állampolgárok evakuálása és vagyonmentése;

- a katonai szervezetekből személyi állomány igénylése az elhárítási munkákhoz, illetve a következmények felszámolásához;

- a tevékenységben résztvevő erők feladatainak koordinálása, irányítása, beleértve a kirendelt katonai szervezeteket is;

- a honvédségi erők tevékenységének ellátásához szükséges szolgáltatások biztosítása (egészségügyi ellátás, híradás, üzemanyag biztosítás, objektum kijelölés az elszállásoláshoz);

- az alaprendeltetésen kívüli feladatokra igénybevett katonák elszállásolása, élelmezése;

- polgári védelmi szervezetek aktivizálása, a mentésben való közreműködése, tevékenységük irányítása;

- rendelkezésre álló technikai eszközök tevékenységbe való bevonása, a meghibásodott eszközök javításának biztosítása;

- szükség esetén a tevékenységben résztvevők ruházatának cseréje, tisztítása;

- az adott terület zárása, forgalom elterelés biztosítása.

b.) **A katonai igazgatás feladatai**

- szükséges létszámú személyi állomány biztosítása az elemi csapás elhárítása, illetve következményeinek felszámolása érdekében;

- igény és lehetőség szerint technikai eszközök és szolgáltatások biztosítása, a katonai szervezet működőképességének fenntartása mellett;

- a személyi állomány szükség szerinti mentése, a katonai szervezet működőképességének fenntartása, a saját feladatok további biztosítása mellett.

Meg kell jegyezni a katonai szervezetek veszélyhelyzetben sem kerülhetnek a védelmi közigazgatás helyi, területi szerveinek közvetlen irányítása alá. Feladataikat felkérésre saját szervezetszerű irányítással, vezetéssel látják el.

C. Szükségállapot

A szükségállapot, összehasonlítva a veszélyhelyzet hasonló tényállásával, attól mértékében, súlyosságában, esetleges korlátozott területi kihatásában tér el.

Amennyiben a szükségállapot katasztrófa miatt került kihirdetésre, úgy a B. pontban foglaltak az irányadók.

Amennyiben a szükségállapot polgárháborús körülmények miatt kerül kihirdetésre

a.) **A védelmi közigazgatás feladatai:**

- jelentős állománymozgósítás biztosítása;

- katonai állomány részvételének igénylése, közös feladatok végrehajtására és a tevékenység összehangolása;

- rendkívüli intézkedések bevezetése, területi, helyi érvényesítése, intézkedések meghozatala;

- rendfenntartás, fegyelem megőrzésében való közreműködés;

- speciális képzettségű szakemberek visszahagyása az előzetes tervek szerint;

- futárszolgálat működtetése;

- közlekedési igények személyi és eszközfeltételeinek biztosítása;

- a katonai és a polgári közlekedés összehangolása, elsődlegesség biztosítása;

- a fegyveres erők megnövekedett ellátási igényeinek kielégítése (élelem, üzemanyag, alkatrészutánpótlás, stb.).

b.) **A katonai igazgatás feladatai:**

- intézkedés az "M" és tartalékos állomány behívására;

- adott területek zárása, utak lezárása;

- ellenőrző áteresztőpontok felállítása, működtetése;

- szükség esetén karhatalmi tevékenység elrendelése;

- személyi állomány kirendelés igény szerint;

- kitelepítésben való közreműködés;

- objektumok átvétele, illetve átadása;

- megnövekedett ellátási igények átadása a helyi védelmi bizottságnak;

- üzemanyag, ruházat, élelmezés megnövekedett igények szerinti biztosítása;

- a lakosság mentésében való közreműködés;

- a szükséges gépjármű és más technikai eszköz biztosítása igény szerint a helyi védelmi bizottságok részére;

- katonai vasúti, légi, közúti, vízi szállítások összehangolása, biztosítása;

- kijelölt objektumok őrzése (katonai és polgári).

D. Rendkívüli állapot

Rendkívüli állapot csak az ország egészére rendelhető el. (A fegyveres erők és az ország mozgósítása, a védelmi közigazgatás teljes aktivizálása a rendkívüli állapot kihirdetéséig megtörtént).

a.) **A védelmi közigazgatás feladatai:**

- a hadműveleti területről a lakosság kitelepítésének, befogadásának megszervezése, végrehajtása;

- az ottrekedt lakosság ellátásának biztosítása (élelmezés, egészségügy, fürdés, stb);

- kiürítés megszervezése, irányítása, végrehajtása;

- a lakosság légi, vegyi-nukleáris és tűzvédelmi riasztása, a polgárvédelem riasztási rendszere és a tömegtájékoztatási eszközök igénybevételével;

- SUFI jelzőrendszer kiépítése, felállítása;

- forgalomszervezés biztosítása;

- közrend, közbiztonság fenntartása;

- kórházak működésének biztosítása;

- elhunyt, elesett katonák eltemettetése;

- csapások következményei felszámolásában való részvétel;

- a felszabaduló katonai objektumokban lévő ellátó és kiszolgáló kapacitások átvétele;

- óvóhelyek védelme;

- közrend, közbiztonság megóvása;

- kislétszámú kikülönített katonai erők ellátása;

- védelmiipari termékek gyártása, szállítása;

- üzemanyag biztosítása, melynek során a fegyveres erők elsőbbséget élveznek, sőt ha ez szükséges csak ők vételezhetnek üzemanyagot;

- közegészségügyi és járványügyi feladatok ellátása;

- vasúti kirakóállomások működtetése;

- forgalomirányítás összehangolása;

- közlekedési hálózat javítása, helyreállítása;

- ideiglenes honvédelmi munkakötelezettség tervezése, szervezése, végzése.

b.) **A katonai igazgatás feladatai:**

- adott területen a csapatok átvonulásának biztosítása;

- megnövekedett számú őrzési feladat ellátása;

- útlezárás, területbiztosítás;

- tábori kórházak létesítése, üzemeltetése, állományának biztosítása;

- forgalomszervezés, csapatmozgások megtervezése, végrehajtása;

- ellenőrző-áteresztő pontok (EÁP-ok) létesítése, fenntartása;

- objektumok átvétele;

- meghibásodott technikai berendezések javítása, cseréje;

- létesítmények igénybevétele;

- híradás biztosítása, szélesítése.

6.3.4. **Együttműködés a kapcsolattartás rendje szerint**

A védelmi közigazgatás és a katonai igazgatás szervezetrendszere a különböző minősített időszakoknak megfelelően a hozzájuk tartozó közigazgatási terület (illetékességi terület) szerint **központi, területi és helyi szervekre osztható fel.**

A. Védelmi közigazgatás

a.) **Központi szervei:**

- Országgyűlés
- Köztársasági Elnök
- Honvédelmi Tanács (rendkívüli állapot esetén)
- Kormány
- minisztériumok
- országos hatáskörű szervek

b.) **Területi illetékességű helyi szervei:**

- megyei közgyűlés elnökei
- megyei, fővárosi védelmi bizottságok
- helyi védelmi bizottságok
- centrális alárendeltségű szervek

c.) **Települési illetékességű helyi szervei:**

- városi, kerületi védelmi bizottságok
- polgármesterek (jegyző)
- centrális alárendeltségű szervek

B. A katonai igazgatás

a.) **Központi szervei:**

- Honvédelmi Minisztérium
- Belügyminisztérium
- Magyar Honvédség Parancsnoksága

b.) **Területi illetékességű helyi szervei:**

- seregtest szintű parancsnokságok
- kerületparancsnokságok, hadtestparancsnokságok
- hadkiegészítő parancsnokságok
- határőr kerület igazgatóságok

c.) **Települési illetékességű helyi szervei:**

- zászlóaljparancsnok /Hvt. 194.§. (7) bek./
- ezredparancsnok

- dandárparancsnok
- helyőrség/város parancsnok (több katonai szervezet egyidejű települése esetén)

A védelmi közigazgatás béke időszaki szervezetrendszere megfelel a minősített időszaki szervezetrendszernek, annak felépítésében nem várható lényegi változás.

Ezzel szemben a katonai igazgatás szervezetrendszere a békeidőszaki szervezetrendszerhez képest jelentős átalakuláson megy át. Az SZCSP-ből megalakul a THDS parancsnokság és a TVP-ság, a három hadtestparancsnokság és a területvédelmi katonai kerületparancsnokságok.

Ez a hármas tagolás - központi, területi, települési - a kapcsolattartás nagybani szintjeit képes csak meghatározni. Az adott harccselekmények, a meghatározott feladatok sürgőssége valószínűleg sok esetben nem ad módot arra, hogy a fentiek szerinti kapcsolattartás realizálódjon, hanem attól eltérő is előfordulhat.

Ilyenformán ez a változat elméleti lehetőséget ad arra, hogy mind a védelmi közigazgatás szerveit, mind a katonai közigazgatás szerveit egy egységesített rendszerbe foglalja, és a vezetési szinteket meghatározza.

7. A védelmi közigazgatás és a katonai igazgatás közötti konkrét együttműködés szintjei

A védelmi közigazgatási szervek tevékenysége az adott földrajzi településhez, városhoz, megyéhez kötött, míg a katonai igazgatási szervek tevékenysége, valamely irányból érkező támadás elhárításához szükséges tevékenység eredményes végrehajtását biztosító területhez kötött, amely terület a feladattól függően tehát változó.

Az együttműködés egyik alapelveként a folyamatosságot kell tekintenünk. Az együttműködés akkor folyamatos, ha az ügyet az elintézéséhez legközelebbi szinten intézik. Ezért a szervezés és végrehajtás szintjén alapvetően *az alábbiak szerint kell, hogy történjen az együttműködés:*

VÉDELMI KÖZIGAZGATÁS	KATONAI IGAZGATÁS
- helyi védelmi bizottságok,	- dandárok,
- polgármesterek.	- ezredek,
	- önálló alegységek,
	- helyőrség v.városparancsnokok,
	- határőr kirendeltségek.

Amennyiben a fenti szervek között az együttműködésben érintett feladatok végrehajtását illetően vita merülne fel, a kérdésben *a következő szinten elhelyezkedő szerveknek kell döntenie:*

- megyei közgyűlés elnökei,	- szárazföldi csapatok parancsnoksága,
- megyei, fővárosi védelmi bizottságok.	- légvédelmi parancsnokság, tábori hadsereg parancsnokság,
	- területvédelmi parancsnokság,
	- területvédelmi kerületparancsnokságok,
	- hadtestparancsnokságok,
	- hadkiegészítő parancsnokságok,
	- határőr kerület igazgatóságok,
	- Budapesti Katonai Kerületparancsnokság.

Ha a felmerült vita ezen a szinten sem rendezhető, a döntési jogosultság *eggyel magasabb szintre kerül:*

- Honvédelmi Minisztérium,	- Magyar Honvédség Parancsnoksága,

- Belügyminisztérium,
- minisztériumok,
- MK Legfőbb Ügyészsége,
- országos hatáskörű szervek vezetői.
- Honvéd Vezérkar,
- Határőrség Országos Parancsnoksága.

A legfelső szinten, a döntési hierarchia csúcsán nem válik külön a védelmi közigazgatás és a katonai igazgatás, mivel a vezető szervek (Kormány, illetve a Honvédelmi Tanács) integrálják magukba mindkettőt.

Az együttműködés és kapcsolattartás során **nem elsősorban a felsorolt szervek vezetőinek kell személyesen eljárniuk, hanem képviseltethetik magukat** az általuk e feladattal megbízott, felhatalmazott személlyel, személyekkel. (Ezen szeméyek lehetnek a helyettesek vagy az adott szakterületek vezetői /pl.: szolgálatfőnökök, főtiszt, stb./, akadályoztatásuk esetén pedig a témában járatos személyek).

Az együttműködésnek előfordulhatnak sajátos formái, például ha az együttműködés nem építhető ki az adott területen, az együttműködést a katonai igazgatás területi szintjén rendszeresítendő és felhatalmazott összekötő útján, illetve eggyel magasabb szinten kell koordinálni.

Összességében megállapítható, hogy az ország honvédelmi felkészítése eredményes végrehajtásához *a védelmi igazgatás és a katonai igazgatás szerveinek* folyamatos együttműködése nélkülözhetetlen.

III.

8. Összegzett következtetések, ajánlások

A tanulmány elkészítése során felhasználtam a témához kapcsolódó és rendelkezésre álló hatályos törvényeket, rendeleteket és a közelmúltban e témában megrendezett fórumok írásos anyagait.

Az anyagban tett megállapítások, illetve megfogalmazások után, ahol az szükségesnek látszott, hivatkoztam az ezt előíró, illetve lehetővé tevő jogszabály megfelelő paragrafusára (alapvetően az Alkotmányra és

a Hvt.-re). Ezt azért tartottam indokoltnak, mivel a rendszerváltás után a Hvt. hatályba lépéséig az ország honvédelemre történő felkészítése nem minden területen volt jogilag szabályozott.

Következett ez abból is, hogy a Magyar Köztársaság kilépése a Varsói Szerződésből azt jelentette: *az ország védelme kizárólag nemzeti erőforrásokra támaszkodva valósítható meg és a végrehajtás alapvetően két, a katonai igazgatás és a védelmi közigazgatás rendszerén keresztül realizálódik.*

Addig amíg a katonai igazgatás a fent említett átmeneti időszak alatt viszonylag stabilnak volt mondható, - beleértve azt is, hogy a bécsi fegyverzetcsökkentési szerződésben foglaltaknak eleget téve erősen korlátozottá vált a Magyar Honvédség támadási lehetősége, ezáltal feladatai deklaráltan a honvédelemre és minősített helyzetben egyéb, nem fegyveres feladat végrehajtására korlátozódtak - addig a védelmi közigazgatás jelentős változásokon ment keresztül. Megszűnt az Országos Tervhivatal (jogutódja a Pénzügyminisztérium gazdálkodási és mozgósítási osztálya), a tanácsi rendszer helyébe az önkormányzatok rendszere lépett, a központi tervirányítású termelés helyett egy piackonform gazdaság bevezetése kezdődött el.

Ezek olyan jelentős változások voltak, amelyek szükségessé tették a két igazgatási rendszer feladatainak újrafogalmazását, az együttműködés rendjének a változásokhoz történő hozzáigazítását.

Ennek a jogi hátterét teremtette meg az 1993.dec. 07-i Alkotmány módosítás és a Hvt. elfogadása az Országgyűlés által.

Úgy gondolom a fent leírtakat is figyelembe véve sikerült a választott téma kapcsán rendszerezni és összefoglalni a két igazgatási rendszer együttműködési területeit és feladatait.

8.1. Összegzett következtetések

A továbbiakban röviden pontokba szedve szeretném összefoglalni a téma kapcsán *levonható főbb következtetéseket:*

- az 1993.december 07-i Alkotmánymódosítás, a Hvt. elfogadása, valamint a vonatkozó kormányhatározatok megfelelő jogi alapot teremtettek a honvédelemre történő felkészülés tervezéséhez, szervezéséhez;

- kialakult a védelmi közigazgatás rendszere (a Hvt. II.fejezete szabályozza a honvédelemben részt vevő polgári szervek körét és azok feladatait) ennek működtetése azonban további szervezést igényel és feladatokat ró a végrehajtásért felelősökre;

- a Hvt. VIII.fejezete szabályozza a honvédelmi felkészülés és az országmozgósításhoz szükséges gazdasági és anyagi szolgáltatási kötelezettségek körét, azok igénybevétele elrendelésének körülményeit;

- a minősített időszaki termeléssel szemben támasztott követelményeket alapvetően a katonai igazgatás igényei, a lakosság alapellátásának szükségletei és a gazdaság működőképességének fenntartása alkotják. Ezen igények felmérése a HM, a vezérkar, a BM szervek feladata, a lakosság szükségleteinek vonatkozásában pedig alapellátási normák alapján a megyei védelmi bizottságoké;

- a minősített időszakok közül a rendkívüli állapotra számvetett igények tervezésével kell számolni, mivel ez nagyságrendben meghaladja a másik két időszak igényeit, továbbá a veszélyhelyzet és szükségállapot igényei majdnem teljes egészében a nemzetgazdaságban fellelhető tartalékok átcsoportosításával kielégíthetők;

- a minősített időszaki igények megbízható kielégítése során **legkritikusabb tényező a veszélyeztetettségi időszak bevezetése időpontjának** (rendkívüli állapot kihirdetését megelőző 6 hónap) **meghatározása,** amely szükséges a leghosszabb idejű gyártókapacitás beindítására és felfuttatására. Ennek eldöntésében kulcsszerepe van a politikai felsővezetésnek és kellő információ birtokában a Honvéd Vezérkarnak;

- úgy kell számolnunk, hogy a veszélyeztetettségi időszak nem kerül kihirdetésre, hanem az erre a 6 hónapra tervezett feladatok végrehajtása - a gyártáshoz szükséges időtartamtól függően - fokozatosan kerül bevezetésre. Ebben az időszakban kiemelt fontossággal bír a szükséges import beszerzések mielőbbi realizálása, mivel a térségben nemzetközi embargó bevezetése várható;

- az ellátásra és szolgáltatásra tervezett (szerződéssel lebiztosított) gazdálkodó szervek kiválasztásánál figyelembe kell venni a hadműveleti, közgazdasági és infrastruktúrális követelményeket. Végső esetre (ha a gazdálkodó szerv nyeresége olyan mértékben csökken, hogy a termelés folytatására érdektelenné válik) a minősített időszakra vonatkozó, Hvt. szerinti szerződéskötési kényszert vagy utasítási jogot (Hvt.194.§. (7) bek.) kell alkalmazni. A szerződéseket az illetékes minisztériumok, megyei védelmi bizottságok kötik meg az összesített honvédelmi igények alapján a gazdálkodó, vállalkozó egységekkel;

- a minősített időszaki termelés csak üzleti alapon, piackonform módon, szerződéses viszonyok keretében, valamint csak a legszükségesebb esetben történő indirekt állami beavatkozás mellett tervezhető;

- minősített időszakban a gazdaság - a minősített időszakra meghatározott prioritások figyelembe vételével - kielégíti a fegyveres erők, rendészeti szervek szükségleteit, ellátja a lakosságot és hozzájárul annak védelmének kiépítéséhez;

- jelen tanulmány 7. pontjában megfogalmazottak szerint szintenként együttműködő szervek képesek a tervszerinti és az operatív beavatkozást igénylő feladatok végrehajtásában együttműködni, illetve zavar esetén biztosított annak elhárítása eggyel magasabb szinten;

- a minősített időszakok közül katasztrófa elhárítás esetében (veszélyhelyzet és szükségállapot) a védelmi közigazgatás, egyéb (fegyveres konfliktusok) esetében pedig a katonai igazgatás igénytámasztásának a prioritása érvényesül.

8.2. Ajánlások a katonai igazgatás és a védelmi közigazgatás együttműködési területei és feladatai téma kapcsán

- Az MH részéről szükséges egy teljeskörű anyagi, technikai és szolgáltatási igény összeállítása, majd évenkénti pontosítása megyénkénti és időszaki bontásban, és ezen igények megadása az illetékes minisztériumoknak és a megyei védelmi bizottságoknak. (Ez lehet az alapja az előszerződéseknek, szerződéseknek).

- A megalapozott tervezés feltételeinek biztosítása érdekében szolgálati áganként szükséges egy korrekt adattár összeállítása és évenkénti

pontosítása a gyártó és szolgáltató kapacitásokról, igénybevehető anyagi készletekről, megyénkénti bontásban. Ezen adatok szolgáltatásáért az illetékes minisztériumok, megyei védelmi bizottságok a felelősek. Az adatszolgáltatás témajegyzékét a katonai igazgatás központi szervei állítják össze és egyeztetik a védelmi közigazgatás központi szerveivel.

- A megyei védelmi bizottságok az igények alapján kötelesek megvizsgálni és visszaigazolni annak teljesíthetőségét. Utána évenként jelentést tenni az igények kielégíthetőségéről a megyei közgyűlés elnökein keresztül a szolgáltatásra igényt tartó szervezet, illetve a védelmi közigazgatás központi szerve részére.

- Az MH anyagi és szolgáltatásra vonatkozó igényeinek megbízható kielégítése érdekében – záros határidőn belül – szükséges azt szerződésekkel lebiztosítani.

- A honvédelmi törvényben előírt feladatoknak való megfelelés érdekében – figyelembe véve a költségvetés adta lehetőségeket – felül kell vizsgálni az MH anyagi készleteit, meg kell határozni az új készletképzési normákat, ezek után a nemzetgazdaságból folyamatosan biztosítható, valamint az új normák alapján feleslegessé váló anyagi készletektől lehetne "*megszabadulni*". (Nem célszerű honvédségi költségvetésből fenntartani. "A honvédelem nemzeti ügy" Hvt.1.§.(1).).

- Szükséges egy egységes okmányrendszer kidolgozása a szolgáltatások teljesítését elrendelő határozatra. (A Hvt.195.§. (2) bekezdésének értelmében). Az igénybevett szolgáltatások elszámolása alapját a teljesítés idején érvényben lévő hivatalos díjtételek kell, hogy képezzék.

- A békeidőszakban levezetésre kerülő gyakorlatokra célszerű meghívni (be kell vonni) az érintett megyei közgyűlés elnökeit és az adott területek helyi, védelmi bizottságait (illetékeseit), aminek a célja az együttműködés további gyakorlati kimunkálása, megvalósítása.

- A Hvt. 13.§. által meghatározott feladatok végzésére célszerűnek tartom a HM szervezetében létrehozni a honvédelmi felkészítés és az országmozgósítás ágazati feladatainak végrehajtására, illetve a társminisztériumokkal ezen feladatok körében végzendő tevékenység koordinálására hivatott szervezeti egysége(ke)t.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

1.) 1949.évi XX.törvény a Magyar Köztársaság Alkotmánya

2.) 1993.évi CVII.törvény az Alkotmány módosításáról

3.) 1993.évi CX.tövény a honvédelemről

4.) 27/1993. (V.23.) Országgyűlési határozat a Magyar Köztársaság honvédelmének alapelveiről

5.) Nemzetközi hadijogi, katonapolitikai és szövetségi szerződések gyűjteménye (HM IJF 1991.)

6.) A védelmi felkészítés és országmozgósítás új rendszerének alapdokumentumai (HM VKI 1992.)

7.) 1990.évi LXV.törvény A helyi önkormányzatokról

8.) 124/1991.(XI.27.) Kormányrendelet a területi honvédelmi igazgatás átmeneti rendezéséről

9.) Elgondolás a megyei minősített időszaki termelés (elosztás) tervezésére, szervezésére éa koordinálására (1993. *dr.Tokay Imre ezredes*)

10.) A közigazgatás minősített időszaki működése (tanulmány) (HM VKI 1993.november)

11.) 3037/1994.sz. Kormányhatározat, az 1994.évi védelmi felkészítés és országmozgósítási feladatterve

12.) 3344/1993.sz. Kormányhatározat a nemzetgazdaság minősített időszaki teljesítőképességéről

13.) 3365/1993.sz. Kormányhatározat a Gazdaságbiztonsági Tartalékról

KIMUTATÁS
a tanulmányban használt rövidítésekről

ATB - anyagi-technikai biztosítás
BKKP - Budapesti Katonai Kerületparancsnokság
BM - Belügyminisztérium
ENSZ - Egyesült Nemzetek Szövetsége
HKSZ - harckészültség (i)
HM - Honvédelmi Minisztérium
HÖR - Határőrség
HVK - Honvéd Vezérkar
Hvt. - Az 1993.évi CX törvény a honvédelemről
LP - Légvédelmi Parancsnokság
"M" - mozgósítás
MH - Magyar Honvédség
PM - Pénzügyminisztérium
PV - polgárvédelem
SUFI - sugárfigyelő (jelzőrendszer)
SZCSP - Szárazföldi Csapatok Parancsnoksága
THDS - Tábori Hadsereg
TVP - Területvédelmi Parancsnokság
VKI - Védelmi Koordinációs Iroda
ZMKA - Zrínyi Miklós Katonai Akadémia

AZ EGYÜTTMŰKÖDÉS LEHETŐSÉGEI A KATONAI KERÜLET /GÉPESÍTETT HADTEST/ ÉS A MŰKÖDÉSI TERÜLETÉN LÉVŐ VÉDELMI KÖZIGAZGATÁS, RENDŐRSÉG, HATÁRŐRSÉG ÉS TERÜLETVÉDELMI ERŐK KÖZÖTT AZ ANYAGI - TECHNIKAI BIZTOSÍTÁS KÉRDÉSEIBEN

Gáspár Tibor[1]

Az országgyűlés által elfogadott honvédelmi alapelvek rögzítik:

"19. A Magyar Köztársaság honvédelmi rendszere az ország függetlenségét, területi épségét, lakosságát és alkotmányos rendjét fenyegető veszélyek elhárítására létrehozott garanciarendszer. Átfogja és szükség szerint aktivizálja az ország védelmi potenciálját: a fegyveres erőket és a rendvédelmi szerveket, a gazdaságot, a lakosságot, az államvezetést és a közigazgatást.

A honvédelem rendszere az ország védelmi igényeit tudatosan elfogadó társadalomra, a fegyveres erők és a lakosság anyagi szükségleteit kielégíteni képes gazdaságra, a védelemre felkészült és működőképes államszervezetre, a lakosság és az anyagi javak védelmét szolgáló polgári védelmi szervezetekre, valamint a katonai védelmet ellátni képes fegyveres erőkre épül.

A honvédelmi kötelezettségekre vonatkozó szabályokat és gyakorlatot békeidőben úgy kell alakítani, hogy a honvédelmi felkészültség szükséges szintje a lehető legkisebb társadalmi ráfordítással legyen elérhető és ne vezessen az állampolgárok ás a gazdálkodó szervezetek aránytalan megterheléséhez." (1)

A fenti idézet egyértelműen célozza azt, hogy a haza védelme nagyfokú összefogást, együttműködést követel meg a társadalom valamennyi résztvevőjétől, szervezetektől, intézményektől és az állampolgároktól.

---

1 Dr. Gáspár Tibor mk.alezredes, MH SZCSP-ság ATF-ség Fegyverzettechnikai Szolgálatfőnök-helyettes

Különösen igaz az együttműködés igénye az anyagi-technikai biztosítás területén, mivel minden tevékenység meghatározója az anyagi-technikai feltételrendszer megteremtése, amit az együttműködő felek önállóan nem képesek eredményesen megteremteni.

Az együttműködés alapjait rögzíti az elfogadott honvédelmi törvény *(1993.évi CX.törvény a honvédelemről - Magyar Közlöny 1993. december 27. 188. szám)*. A törvény értelmében a különböző szervek tevékenységének összhangolása megkezdődött, de a munka nagy része - különösen a végrehajtói szinteken - még hátra van. Feltétlenül szükséges, a jelenleg még önálló kidolgozás, megvalósítás stádiumában lévő rendszerek kölcsönös megismerése és az együttműködés kérdéseinek a megfogalmazása, a módszerek kidolgozása.

Tanulmányom célja, hogy az anyagi-technikai biztosítás szempontjából legfontosabb együttműködési kérdésekre ráirányítsam a figyelmet, javaslatokat adjak az együttműködés gyakorlati megvalósíthatásához.

I./ Az együttműködés általános kérdései

A 3119/1993. számú kormányhatározattal jóváhagyott 1993. évi védelmi felkészítési és országmozgósítási feladatterv előírja a honvédelmi igazgatás és katonai igazgatás minősített időszaki tevékenységek összehangolását, valamint a vezetői együttműködés kereteinek meghatározását (2).

A feladatterv rögzíti - a honvédelmi alapelvekből kiindulva, csak hazai területen megvívandó védelmi harccal számolva - hogy a jelenlegi viszonyok között az ország területén folyamatosan számolni kell a védelmi közigazgatási és a katonai igazgatási szervek működésére. A hatásköri összeütközésekből adódó funkcionális zavarok elkerülése érdekében biztosítani kell és a felkészülés időszakában ki kell dolgozni a védelmi közigazgatás és a katonai igazgatás együttműködését.

A védelmi közigazgatás részének tekintem – a tanulmány tárgyában – a honvédelmi törvényben megjelölt rendvédelmi szerveket, valamint a 66.§ (1) pontban felsorolt egyéb szerveket, intézményeket.

A védelmi közigazgatás és katonai igazgatás együttműködésének alapkérdéseit a következők szerint rögzítették:

" *1. Valamennyi minősített időszaki helyzetben* ***folyamatos együttműködést*** *kell megvalósítani a védelmi közigazgatás és a katonai igazgatás között.*

2. A védelmi közigazgatás és a katonai igazgatás ***egymás melletti működésével*** *kell számolni. Az egymás mellé rendelés keretein belül rendkívüli állapot esetén a Honvédelmi Tanács, egyéb esetekben a Köztársasági Elnök, illetve a kormány elsődlegességet állapíthat meg valamelyik igazgatás feladatai tekintetében. E korlát meghúzása azért lényeges, mert a védelmi közigazgatás és a katonai igazgatás egymástól jól elhatárolható feladatrendszerrel bír és a hatáskör indokolatlan átvétele - bármely fél részéről - jelentős zavarokat okozhat az adott szervezet működésében (hatáskör elvonás tilalma).*

3. A védelmi közigazgatás és a katonai igazgatás közötti együttműködést ***békeidőszaki felkészülés*** *keretében kell előkészíteni, kialakítani és gyakorolni.*

4. Érvényesülnie kell az ***arányosság elvének****, mely szerint harctevékenységgel érintett területeken a védelmi tevékenységeknek úgy kell elsődlegességet biztosítani, hogy az még biztosítsa a lakosság minimális lét- és élet feltételeit.*

5. ***Kölcsönös tájékoztatási kötelezettségnek*** *kell megvalósulnia a két igazgatás együttműködése során, mely alatt azt kell érteni, hogy a védelmi közigazgatás a helyi sajátosságokról tájékoztatja a katonai igazgatást, míg a katonai igazgatás a felesleges pusztítás elkerülése érdekében, a katonai követelmények által megengedett mértékben ajánlásokat tesz a védelmi közigazgatás által célszerűen elrendelendő intézkedésekre.*" (3)

A védelmi közigazgatás és a katonai igazgatás közötti együttműködés történhet a fegyveres erők alaprendeltetésből eredő feladataival összefüggően, illetve attól eltérő alkalmazásuk esetében.

Alaprendeltetésük szerint a fegyveres erők a haza fegyveres védelme érdekében kerülnek alkalmazásra. Ehhez az ország erőforrásainak bizonyos fokú koncentrálása szükséges, mert a fegyveres konfliktusok keze-

lésének feltétele a fegyveres erők megfelelő előkészítése (például mozgósítás, stb.). Ebben a helyzetben a katonai igazgatás feladatai kerülnek előtérbe és kapnak elsőbbséget.

Alaprendeltetésüktől eltérő feladataikat a fegyveres erők békeidőszakban, illetve veszély- és szükségállapot - bizonyos esetekben rendkívüli állapot - időszakában elsősorban a katasztrófa elhárítási feladatok jelentik. Ez esetben a fegyveres erők a védelmi közigazgatással együttműködésben látják el feladataikat, a védelmi közigazgatás koordinációja mellett vesznek részt a fenyegetettségi szituáció felszámolásában.

A védelmi közigazgatás és a katonai igazgatás mind békeidőszakban, mind a minősített időszak körülményei között számos kérdésben együttműködik. Az anyagi-technikai biztosítás szempontjából *ezek az alábbiak:*

1./ **Békeidőszak, felkészítési helyzet**

a./ *A védelmi közigazgatás feladatai:*

- saját "M" szervezeti és működési rendjének kialakítása, információs, tájékoztató és együttműködési tevékenységének előkészítése;

- polgári védelmi kiképzés és gyakorlatok levezetése;

- nyilvántartások felfektetése, naprakész állapotban tartása;

- fegyveres erők mozgósításával összefüggő tervek elkészítése;

- a fegyveres erők feladatainak ellátásához szükséges objektumok, ingatlanok lebiztosítása;

- a gazdasági és anyagi szolgáltatási kötelezettség kapcsán szükséges tervek, együttműködési megállapodások elkészítése;

- a fegyveres erők részéről igényelt szolgáltatások felmérése, azok teljesíthetőségének felkutatása, kimunkálása.

b./*A katonai igazgatás feladatai:*

- nyilvántartások felfektetése, naprakésszé tétele;

- a bejelentett eszközök nyilvántartásba vétele;

- gyakorlatok során ingatlanok ideiglenes átadás-átvételének megtervezése, a végrehajtás gyakorlása;

- gyakorlások során ingó dolgok (például gépjárművek) ideiglenes átvétele, majd azok visszaadása a befejezést követően.

2./ **Veszélyhelyzet**

A veszélyhelyzet kinyilvánítására általában területi korlátozottsággal kerülhet sor. A veszélyhelyzet megfogalmazásából adódóan elemi csapás esetén a védelmi közigazgatási szervek azok, amelyek teljes felelősséggel irányítják a katasztrófa elhárítási tevékenységet.

Veszélyhelyzetben a katonai szervek személyi állomány és technikai eszközök biztosításával segítik a védelmi közigazgatás katasztrófa elhárító tevékenységét. A veszélyhelyzetben jelentkező feladat végrehajtása során az irányítási hatáskört a védelmi közigazgatás gyakorolja, az együttműködés biztosításáért, az igénybevett katonai erők vezetéséért a katonai igazgatás szervei a felelősek.

a./ *A védelmi közigazgatás feladatai:*

- az állampolgárok katasztrófa súlytotta területen történő vagyonmentése;

- a katonai szervezetektől személyi állomány igénylése az elhárítási munkához, illetve a következmények felszámolásához;

- a honvédségi erők tevékenységének ellátásához szükséges szolgáltatások ellátása (egészségügyi ellátás, híradás, üzemanyag, objektum kijelölése az elszállásoláshoz, élelmezés);

- rendelkezésre álló technikai eszközök tevékenységbe való bevonása, a meghibásodott eszközök javításának biztosítása;

- szükség esetén a tevékenységben résztvevők ruházatának cseréje, tisztítása;

- az adott terület zárása, forgalom elterelés biztosítása.

b./ *A katonai igazgatás feladatai:*

- szükséges létszámú személyi állomány biztosítása az elemi csapás elhárítása, illetve következményeinek felszámolása során;

- igény és lehetőség szerint technikai eszközök és szolgáltatások biztosítása, a katonai szervezet működőképességeinek fenntartása mellett.

Meg kell jegyezni, hogy a katonai szervezetek veszélyhelyzetben sem kerülhetnek a védelmi közigazgatás helyi, területi szerveinek közvetlen irányítása alá. Feladataikat felkérésre szervezetszerű irányítással, vezetéssel látják el.

3./ **Szükségállapot**

Szükségállapot akár az egész ország egészére, akár egy-egy részére egyaránt kihirdethető. A szükségállapot, összehasonlítva a veszélyhelyzet hasonló tényállásával, attól mértékében, súlyosságában, esetleg területi kihatásában tér el.

a./ *A védelmi közigazgatás feladatai:*

- jelentős állománymozgás biztosítása;

- katonai állomány részvételének igénylése közös feladatok végrehajtására, a tevékenység összehangolása;

- a fegyveres erők megnövekedett ellátási igényeinek kielégítése (élelem, üzemanyag, alkatrészutánpótlás, stb.);

- a katonai és a polgári közlekedés összhangolása, elsődlegesség biztosítása.

b./ *A katonai igazgatás feladatai:*

- intézkedés az "M" állomány behívására;

- személyi állomány kirendelése;

- kitelepítésben való közreműködés;

- objektumok átvétele, illetve átadása;

- megnövekedett élelmezési igény jelzése;

- a szükséges gépjármű és más technikai eszköz biztosítása, igény szerint;

- katonai vasúti, légi, országúti és vízi szállítások összehangolása, biztosítása;

- üzemanyag, ruházat, élelmezés megnövekedett igények szerinti biztosítása;

- objektumok őrzése (katonai és polgári).

Amennyiben a szükségállapot katasztrófa miatt került kihirdetésre, úgy az előző pontban foglaltak irányadók.

4./ **Rendkívüli állapot**

Rendkívüli állapot csak az ország egészére rendelhető el.

A rendkívüli állapot időszakában: megalakul a **Honvédelmi Tanács**, a védelmi közigazgatás központi szerve, amely a Magyar Köztársaság honvédelmének és fegyveres erőinek legfelsőbb irányítója. Gyakorolja az ország védelme szempontjából legfontosabb, az Országgyűlés által átruházott jogköröket, a Köztársasági Elnök és a kormány teljes jogkörét.

A fegyveres erők és az ország mozgósítása a védelmi közigazgatás teljes aktivizálása, a rendkívüli állapot kihirdetéséig megtörténik.

a./ *A védelmi közigazgatás feladatai:*

- a hadműveleti területről a lakosság kitelepítésének, befogadásának megszervezése, végrehajtása;

- az ott rekedt lakosság ellátásának biztosítása (élelmezés, egészségügy, stb.);

- a lakosság légi RBV riasztása a PV riasztási rendszer és a tömegtájékoztatási eszközök igénybevételével;

- SUFI jelzőrendszer kiépítése, felállítása;

- forgalomszervezés biztosítása, forgalomirányítás összehangolása;

- kórházak működésének biztosítása;

- elhunyt, elesett katonák eltemettetése;

- a csapások következményeinek felszámolásában való részvétel;

- a felszabaduló katonai objektumokban lévő ellátó és kiszolgáló kapacitások átvétele;

- kis létszámú kikülönített katonai erők ellátása;

- hadiipari termékek gyártása, szállítása;

- üzemanyag biztosítása, amely során a fegyveres erők elsőbbséget élveznek, sőt ha ez szükséges, csak ők vételezhetnek üzemanyagot;

- közegészségügyi és járványügyi feladatok ellátása;
- vasúti kirakóállomások működtetése;
- közlekedési hálózat javítása;
- ideiglenes honvédelmi munkakötelezettség tervezése, szervezése, végzése.

b./ *A katonai igazgatás feladatai:*

- az adott területen csapatok átvonulásának biztosítása;
- tábori kórházak létesítése, üzemeltetése, állományának biztosítása;
- forgalomszervezés, csapatmozgások megtervezése, végrehajtása;
- EÁP-ok létesítése, fenntartása;
- objektumok átvétele, létesítmények igénybevétele;
- meghibásodott technikai berendezések javítása, cseréje;
- híradás biztosítása, szélesítése (4).

A HM Védelmi Koordinációs Iroda tanulmánya alapján – alapvetően az anyagi-technikai biztosítás szempontjai szerint – összeállított feladatokból láthatók azok a kérdések, amelyekre az együttműködésnél ki kell térni. Az elöljárói intézkedések – a helyi sajátosságok ismeretének hiányában – alapvetően elvi irányítást adhatnak a legtöbb kérdésben. A feladatok végrehajtásának konkrét megoldási lehetőségeit a helyszínen kell egyeztetni.

A felsorolt feladatokból láthatók olyan újszerű elemek, amelyek az eddigi gyakorlat szerint kizárólagosan a hadsereg feladatai között szerepeltek. A védelmi közigazgatás – az elfogadott honvédelmi törvény alapján – kiépülésével fel kell készülni arra is, hogy egyes kérdéseket teljesen átértékeljünk.

II./ Az együttműködésben résztvevő felek rövid jellemzése

1./ A Magyar Honvédség

A Magyar Honvédség részletes ismertetésétől eltekintek.

Meg kell azonban állapítani, hogy a Magyar Honvédség feladatai, az ország általános átalakulási folyamatában is változnak. A Magyar Hadtudományi Társaság II. Országos Konferenciáján az alábbiak szerint került megfogalmazásra:

"... *a Magyar Honvédségnek és Határőrségnek - együttműködve más fegyveres testületekkel (az új honvédelmi törvény szerinti rendvédelmi és közigazgatási erőkkel)* alkalmasnak kell lennie:

- a lehetséges konfliktusok megelőzésében való részvételre (válság megelőzés);

- rövid, vagy elhúzódó konfliktusok kezelésére (válság kezelés), kis intenzitású fegyveres harccselekményekkel, illetve háborús körülmények között;

- korszerű, hagyományos fegyverekkel folytatott védelmi hadviselésre, aktív védelmi hadműveletek és ellencsapások végrehajtására, közepes intenzitású harccselekményekkel;

- nemzetközi konfliktusokban, vagy azt követően más nemzeti erőkkel együtt békefenntartó, vagy béketeremtő, illetve nemzetközi humanitáriusi feladatokban való eredményes részvételre." (5)

Az MSZP és SZDSZ között létrejött koalíciós szerződés rögzíti:

"*1.3. A Magyar Köztársaság fegyveres erőinek képesnek kell lenniük arra, hogy hiteles katonai erővel járuljanak hozzá a válságok megelőzéséhez és kezeléséhez, szükség esetén legyenek készek aktív védelmi harctevékenységre. Legyenek alkalmasak természeti katasztrófák esetén, továbbá a környezetvédelemben rájuk háruló feladatok teljesítésére. Készüljenek fel az ENSZ és az EBEÉ keretében jelentkező feladatokra.*" (6)

Az együttműködést meghatározó kérdéseket a honvédelmi törvény, valamint az érvényben lévő utasítások és szabályzatok tartalmazzák.

Tényként kell azonban megállapítani, hogy a jelenleg érvényben lévő utasításaink, szabályzataink – a jelenleg folyamatban lévő intenzív jogalkotás miatt, ami a nemrég elfogadott honvédelmi törvényből következik – jelentős része átdolgozásra, módosításra szorul.

Példának csak egyet említek. A Magyar Honvédség Szárazföldi Haderőnemének Harcszabályzata I. rész, Hadtest. Dandár / Ált/61./ előírja:

"654. A halottak eltemetésére minden dandárnál az anyagi - technikai főnök - az alegységek bevonásával - szervezzen sírszolgálatot. A sírszolgálat a temetés előtt a halottak személyazonosságát - ha ez lehetséges - állapítsa meg és készítsen róluk névjegyzéket /azonosító számjegyzéket/. A sírszolgálat az ellenség halottairól - szogálati úton tájékoztatja a Magyar Hadifogoly Tájékoztató Irodát és egyidejűleg elküldi a halottak személyi igazolójegyeit, értéktárgyait - ha vannak - a végakaratukról készült nyilatkozatot is.

655. A halottakat lehetőleg egyéni sírban, a saját vallásuk szerint temessék el. A sírszolgálat a sírokat az azonosításra alkalmas módon megjelöli és nyilvántartja."

Az MH Védelmi Koordinációs Iroda tanulmánya ezt a feladatot egyértelműen a védelmi közigazgatás feladatai közé sorolja. Megítélésem szerint ez csak együttműködés mellett és alapvetően a védelmi közigazgatás megfelelő szerveinek bevonásával hajtható végre.

2./ **A védelmi közigazgatás szervei**

A honvédelmi törvény meghatározása szerint - a katonai kerület szintű együttműködésnél számításba vehető szervek közül - *a honvédelem helyi igazgatása magába foglalja:*

- a fővárosi, megyei védelmi bizottságokat;
- a helyi védelmi bizottságokat;
- a polgármestereket.

Ezen szervezetek végzik az előzőekben felsorolt feladatok végrehajtását.

3./ **Rendőrség**

A rendőrség feladatrendszere, felépítése külön jogszabályokban van rögzítve. A tanulmányban érintett témakörre vonatkozóan az együttműködés kérdései az anyagi-technikai biztosításon belül erősen korlátozottak. Az elmúlt pár év fejlesztései (igaz előtte is megvoltak a különbségek) a honvédségtől eltérő anyagi-technikai feltételeket hoztak létre a rendőrségnél (gépjármű állomány, híradórendszer, fegyverek, ruházat, stb.).

A védelmi közigazgatás kiépülésével a közvetlen együttműködés területei még inkább szűkülnek (élelmezés, üzemanyag biztosítás is a védelmi közigazgatás feladata).

Véleményem szerint az együttműködés a tevékenységi rendben képzelhető el. Ennek területei az *alábbiak lehetnek:*

- fontos objektumok (raktárak, ellátási források) védelme;
- szállítmányok biztosítása;
- a közlekedés szabályozása, fenntartása.

Az együttműködés gyakorlati megvalósítását a katonai kerületek (gépesített hadtestek és dandárok/ezredek, önálló egységek) szintjén kell végezni elöljárói irányelvek, intézkedések szerint.

4./ **Határőrség**

A határőrség *kettős feladatot hajt végre:*

- egyrészt rendvédelmit, amely magába foglalja azokat a tipikusan rendészeti tevékenységeket, amelyek hatósági eljárással is összefüggenek, valamint a szomszédos állam területén kialakult, a Magyar Köztársaság területeit érintő feszültségeknek, konfliktushelyzeteknek a kezelését;

- másrészt katonai védelmi tevékenységet, amelyet rendkívüli állapot időszakában a Magyar Honvédséggel közösen folytat. (7)

A honvédelmi törvény 24.§ a következőket rögzíti:

" *24.§ (1) Rendkívüli állapot idején a határőrség védelmi tervben meghatározott vezetése a honvédség parancsnokának hatáskörébe kerül. A határőrség katonai védelmi feladatokra való felkészítésének követelményeit a honvédség vezérkari főnöke határozza meg.*

(2) Az (1) bekezdés szerinti követelmények teljesítését a határőrségnél a Honvéd Vezérkar folyamatosan ellenőrzi."

A fentiekből látható, hogy a Magyar Honvédség és a Határőrség csapatai között szoros együttműködés szükséges. Az eredményes feladatvégrehajtás érdekében ezt már békében meg kell alapozni.

A határőrség kijelölt csapatainak anyagi-technikai szervezeteit kompatibilissá kell tenni a Magyar Honvédség csapataihoz való kapcsolódás érdekében (ez a tevékenység jelenleg folyamatban van).

Az együttműködés kérdései a következők:

- egymás szervezeteinek kölcsönös megismerése, a későbbi közös feladat végrehajtás érdekében;

- az anyagi-technikai biztosítás rendjének a tisztázása.

A határőr alegységek rendkívüli állapot esetén a gépesített hadtest vagy a dandárok alárendeltségébe kerülnek, mint önálló század vagy zászlóalj.

A jelenleg meglévő haditechnikai eszközök vonatkozásában sok hasonlóság található, így az alapvető ellátási ágak meg tudják oldani feladatukat. Gondként jelentkezik, hogy a dandár és hadtest raktári készletek csak az állománytáblában és hadrendben szereplő szervezetek után tartalmaznak anyagi készleteket.

Békeállapotban, válságkezelési feladatok végrehajtásánál az együttműködés nem kidolgozott. A teljesen eltérő belső gazdasági szabályzók miatt az esetlegesen felmerülő elszámolási költségek kiegyenlítése csak HM-BM szinten megoldható jelenleg.

5./ **Polgári védelem**

A Magyar Köztársaság honvédelmének alapelvei 23.pontja rögzíti: "*A polgári védelem békeidőszakban működjön közre az elemi csapás, ipari vagy egyéb szerencsétlenségek (katasztrófák) következményeinek felszámolásában, hatásainak csökkentéseiben, valamint a katasztrófák másodlagos hatásaiból adódó veszélyhelyzetek elhárításában. Az országot ért fegyveres támadás esetén a polgári védelem feladata a polgári lakosság és objektumok ellen irányuló csapások, rombolások okozta károk következményeinek felszámolása, a lakosság életének és anyagi javainak megóvása. A*

polgári védelem jogi, szervezeti keretei és műszaki-technikai háttere is folyamatos korszerűsítést igényel."

A fentiek szellemében a BM Tűz- és Polgári Védelmi Országos Parancsnok 16/1993. számú intézkedésben szabályozta a polgári védelmi szervezetek létrehozásának, felépítésének és fejlesztésének kérdéseit, kiadta a szervezetek típus állománytábláit.

Ez alapján az anyagi-technikai kérdésekben *a következő szervezetekkel valósulhat meg együttműködés:*

a./ az irányító szerveknél (megyei, települési) lévő ellátócsoportok, anyagellátó szolgálatok;

b./ az ellátószolgálat szerveivel, amelyek *az alábbiak szerint tagolódnak:*

- az országos ellátási koordinációs bizottság;
- megyei, fővárosi ellátási koordinációs bizottság;
- körzeti ellátási koordinációs bizottság.

c./ a végrehajtó szervezetekkel, amelyek *felépítése a következő:*

- csoportparancsnoki részleg;
- élelmezési ellátó részleg;
- ruházati ellátó részleg;
- mentesítő anyagellátó részleg;
- üzem - és kenőanyag ellátó részleg;
- vegyes szállító (vontató) részleg;
- technikai javító és alkatrészellátó részleg.(8)

A felsorolásból látható, hogy az anyagi-technikai biztosítás szinte teljes területe megtalálható a polgári védelemnél. Így a területekből adódnak az együttműködés kérdései is, amelyek alapvetően a védelmi közigazgatás rendszerében kell hogy megoldódjanak.

Nagy jelentőséget látok abban, hogy a katasztrófa elhárításban, a szerencsétlenségek következményeinek felszámolásában legyenek pontosan meghatározva az együttes tevékenység alapkérdései.

A háborús (vagy az ahhoz közelítő) alkalmazásnál is figyelembe kell venni a polgári védelem lehetőségeit és el kell kerülni a felesleges kettősségeket.

6./ **Területvédelmi erők**

A területvédelmi csapatok általában közvetlenül nem vesznek részt a védelmi hadműveletben. Feladataikat a hadművelet helyétől függetlenül az egész ország területére kiterjedően végzik három kerületben, illetve a megyékben. Működési körzetük "*sávhatárai*" a kerületek és a megyék határai.

A területvédelmi ezredek - az őrzászlóaljak számától függően (1-3)-55 -60%-a ezredparancsnokságtól távol, a megye területén, 30-50 helyen települve hajtják végre állandó, az MH Vezérkar által már békében meghatározott és kijelölt helyeken objektum őrzési feladataikat, működtetik a sugárfigyelő és jelzőrendszert.

A területvédelmi ezredek az állandó jellegű két fő feladaton túl, műszaki, vegyivédelmi, egészségügyi, területvédelmi századokkal a települési helyükről alkalmazva, előre nem tervezhető feladatként részt vehetnek - önállóan vagy más katonai, illetve polgári szervezettel együttműködve - *az adott megyében:*

- fontos objektumokat ért csapások következményeinek felszámolásában, az ellenség légideszantjainak, diverziós csoportjainak felderítésében, az erejüktől függően megsemmisítésükben, katonai rendészeti és rendfenntartó feladatok végrehajtásában;

- hadműveleti területen a tábori hadsereg vagy a gépesített hadtest parancsnok elhatározása szerint szárnyak, hézagok, fontos irányok lezárásában, műszaki, vegyivédelmi, egészségügyi szakfeladatok végrehajtásában, műszaki zárak létesítésében.

A vezetés biztosító zászlóaljak, a személyi tartalékképző ezredek, zászlóaljak és a hadifogolytáborok a megalakulási, illetve a részükre kijelölt körletekbe települve végzik - a megnevezésükbe is megjelölt tartalommal - a feladataikat.

Az anyagi-technikai biztosítás tervezésére, szervezésére - a kötelékben lévő zászlóaljak kivételével - vezető szervezet minden szinten, végrehajtó szervezet viszont csak két tagozatban (ezred és zászlóalj) áll rendelkezésre. A kötelékben lévő zászlóaljaknál (területvédelmi ezredek őrzászlóaljai) csak az önálló étkeztetésre és igen kis kapacitással első egészségügyi szaksegélyre van lehetőség.

A katonai szervezetek szállító kapacitása általában nem elegendő a csapatkészletek egyidejű szállítására, alapvetően csak az utánszállítás, illetve a vételezés feltételeit biztosítja. (9)

A fentiekből következik, hogy a **területvédelmi csapatok** működési feltételeinek biztosítása érdekében – a jogszabályi előírások mellett – hatékony együttműködés szükséges a tábori hadsereg csapataival és a helyi közigazgatással.

Béke időszakban, ebben a témakörben, a *megyei illetékes szervezet* feladata az anyagi-technikai biztosítás kérdéskörében:

– kijelöli a mozgósítás esetén szükséges ingatlanokat;

– irányítja és koordinálja a gazdasági és anyagi szolgáltatási kötelezettségek területi szervezését.

A polgármesterek feladatai a következők:

– biztosítják a honvédelmi kötelezettségek teljesítésének feltételeit (munkaerő, ellátás, szállítás, stb.);

– megszervezik és irányítják a fegyveres erők kiegészítésével és mozgósításával kapcsolatos feladatokat;

– elrendelik a hatáskörükbe utalt ingatlanok, technikai eszközök, anyagi szolgáltatások átadását.

A fenti feladatok harci események időszakában kiegészülnek a konkrét ellátási feladatokkal. Az önkormányzatok – előre tervezett rendben – részt vesznek a kis alegységek (őrségek, kihelyezett technikai eszközök kezelő állománya, stb.) ellátásában. (10)

A fentiekből adódnak az együttműködés kérdései. A helyzetet nehezíti, hogy a területvédelem szervezetei békében nem élő szervezetek.

Feladataik tervezését, szervezését néhány fős előkészítő részlegek, illetve a törzsekben kijelölt személyek a béke beosztás mellett végzik. Ezen a területen jelentkeznek viszont az együttműködés, az előre tervezés feladatai a legnagyobb mértékben.

III./ Következtetések, javaslatok

1./ A honvédelemben érintett szervek között az együttműködés szükséges. Az együttműködés igénye és jogszabályi alapjai minden érintett félnél fellelhetők. Összességében megállapítható, hogy az érintett felek sok kérdésben önállóan terveznek, szerveznek, így sok a párhuzamos tevékenység. Nem ismerjük egymás elgondolásait, terveit, munkamódszereit és gondjait. Ezt állapították meg a 3. Katonai Kerület Parancsnokság által "*A KKP-ság és törzs célszerű munkarendje a válságkezelés időszakában*" címmel szervezett tudományos konferencia résztvevői is.

Elvileg felsőszinten a folyamatok koordinálása megtörténik, de ez a részletekben nem érződik. A végrehajtó szinten lévők nem ismerik az együttműködők tevékenységét, feladatait, lehetőségeiket. Így az együttműködés nem lehet hatékony, mert elsődlegesen az egymással történő ismerkedésben merül ki.

Feltétlenül szükséges lenne egy erőteljesebb koordináció a felső vezetés részéről. A végrehajtói szinten pedig szükséges lenne a különböző együttműködő szervek tevékenységének a megismertetése.

2./ Az együttműködési kérdések jelentős részére az anyagi-technikai biztosítás területére tartozik. Az ellátási források pontos ismerete, a közlekedés lehetőségei, stb. olyan kérdések, amelyeket már most békeidőben is pontosan ki kellene dolgozni és az érintett dandár (ezred, önálló alegység), katonai kerület anyagi-technikai főnökségeket a szükséges adatokkal el kell látni.

3./ A hadsereg soron következő szervezeti és anyagi-technikai fejlesztésénél a honvédelem komplex kérdéseit is figyelembe kell venni. A szervezetek fejlesztését és a rendszeresítésre kerülő új technikai eszközök kiválasztását a társ szervezetekkel való együttműködés lehetőségei-

nek figyelembevételével célszerű végezni (fegyverek, híradóeszközök, stb.).

4./ A védelmi közigazgatás teljes kiépülése és garantált működőképessége után mód nyílik a Magyar Honvédség egyes szervezeteinek csökkentésére, a felszabaduló személyi állomány és technikai eszközök átcsoportosítására.

5./ Feltétlenül szükséges a meglévő szabályzataink, utasításaink áttekintése és a szükséges módosítások végrehajtása az ellentétes intézkedések elkerülése, valamint az együttműködés elősegítése érdekében.

6./ Célszerű lenne egy külön gyűjteményben összefoglalni az érvényben lévő előírásokat (a szükséges módosítások elvégzése után) és az együttműködésben érintett parancsnokok, anyagi- technikai főnökök részére biztosítani. Ugyanígy célszerű lenne használható tájékoztató anyagokat összeállítani az érintett szervezetekről és ezeket is eljuttatni az együttműködésre kötelezettek részére. A tanulmány összeállításánál tanúsíthatom, hogy a szükséges ismeretek összegyűjtése nem kis feladat.

7./ Az együttműködés úgy is javítható, fokozható, ha a különböző szervezetek fejlesztésénél törekednek az integrációra. (Például a híradórendszerek egységesítése, egységes sugárfigyelő és jelzőrendszer, stb.).

Jegyzetek:

1. A Magyar Köztársaság honvédelmének alapelvei. Hadtudomány, 1993/2.szám - 9-10. oldal

2. *HM Védelmi Koordinációs Iroda:* A közigazgatás minősített időszaki működése. Tanulmány gyűjtemény. Honvédelmi Minisztérium Oktatási és Tudományos Főosztály kiadványa. Budapest, 1994 - 94. oldal

3. U.o. - 96. oldal

4. U.o. - 105-112. oldal

5. *Gyurica Béla:* A szárazföldi csapatok jövőbeni lehetséges feladatai. Hadtudományi Tájékoztató, 1994/1.szám, I. kötet –214-215.oldal

6. A Magyar Szocialista Párt és Szabad Demokraták Szövetsége között létrejött koalíciós megállapodás. Magyar Hírlap. Melléklet a koalíciós szerződésről. 1994. június 27.

7. *Kiss Kálmán:* A határőrség időszerű feladatai. Hadtudomány, 1993/3.szám - 92. oldal

8. A polgári védelmi szervezetek állománytáblázatai. BM Tűz- és Polgári Védelmi Országos Parancsnokság Polgári Védelmi Főigazgatóság - 1993.

9. *Márkus József:* Területvédelmi csapatok alkalmazásának anyagi-technikai biztosítása. Katonai Logisztika, 1994/1.szám – 117-119. oldal

10. *Simon Ákos:* Területvédelem és az önkormányzatok. Hadtudomány, 1994/1. szám – 62-65. oldal

KATONAI GAZDÁLKODÁS

A KETTŐS KÖNYVVITELRE TÖRTÉNŐ ÁTTÉRÉS VÉGREHAJTÁSÁNAK TAPASZTALATAI A CSAPATTAGOZATBAN

Szekendi Zoltánné[1]

Az 1989 - 1990. évben bekövetkezett rendszerváltás nemcsak a magyar társadalmi, politikai életben okozott gyökeres változást, hanem lehetővé és szükségessé tette a gazdasági élet átalakítását. A korábbi számviteli rendszer, a túlzott mértékű kötelező adatszolgáltatás a népgazdasági számítások alapját megteremtette, de nem segíti, nem támogatja a piacgazdaság szereplőit a döntések meghozatalában. Az átalakítás egyik feltételeként ezért olyan európai követelményekhez igazodó, korszerű számviteli rendszer kialakítása vált szükségessé, mely biztosítja a piacgazdaság valamennyi résztvevőjének - a költségvetési szerveknek is - a döntéseik alátámasztásához szükséges, megbízható és valós, belső és külső információkat, hozzásegít a döntések befolyásolásához, a gazdasági cselekvés méréséhez, minősítéséhez. Ugyanakkor kifejezi azt a törekvést is, hogy Magyarország az Európai Közösség tagországainak sorába kíván lépni, ennek megfelelően az ott alkalmazott számvitellel közvetlenül összehasonlítható legyen.

A számvitelről szóló 1991. évi XVIII. törvény /SZT./ a fenti követelményeknek eleget tesz.

A számviteli rendszer célja, feladata - az információkat felhasználók érdekében - a számviteli törvény megalkotásával *alapvetően megváltozott.* Az eddigi központi igények, a gazdaságirányítás követelményeinek kielégítése helyett, *a piacgazdaság szereplői* kerültek előtérbe. A korábbi számviteli információk elsősorban a központi, kormányzati szervek, a funkcionális irányító szervezetek részére szolgáltattak kötelezően adatokat és képezték a népgazdasági szintű számítások alapját.

---

1 Szekendi Zoltánné őrnagy, MH SZCSP-ság Anyagi-Technikai Főnökség gazdálkodási főtiszt

Az új számviteli rendszer célja, hogy - a nemzetközi normáknak és gyakorlatnak megfelelően - a törvény hatálya alá tartozók vagyoni, pénzügyi, jövedelmi helyzetéről, jövedelemtermelő képességéről, tevékenységük eredményéről megbízható és valós információkat szolgáltasson, meghatározza a beszámolási és könyvvezetési kötelezettséget, a beszámoló összeállítása, a könyvek vezetése során érvényesítendő elveket, az azokra épített szabályokat. Ez a cél jelenti a számviteli törvény **filozófiáját,** amely objektív információkat igényel, a **hangsúlyt** a "*végtermékre*" **a beszámolóra helyezi.**

A számviteli szabályozás **tartalma** vonatkozásában - a nemzetközi gyakorlatnak megfelelően - a belső számviteli rendszert (a saját hatáskörben meghatározandó analitikus nyilvántartások formai, tartalmi kialakítása, a kapcsolódó környezeti hatások rendszerezése, az értékelési módok, az amortizáció elszámolásának megválasztása, a kis értékű tárgyi eszközök elszámolási módjának rögzítése, stb.), a vezetés számviteli politikáját **a gazdasági szerv vezetői** határozzák meg, alakítják ki.

A számviteli törvény csak keretszabályokat, általános elveket és alapelveket határoz meg a törvény hatálya alá tartozó valamennyi gazdálkodóra. A számviteli törvény legfontosabb elveinek egységes érvényesülését, a költségvetés alapján gazdálkodó szervek beszámolási és könyvvezetési kötelezettségét, a sajátosságaik miatt szükséges kiegészítéseket a 179/1991. számú kormányrendelet (módosította a 67/1993. kormányrendelet), mint "*végrehajtási rendelet*" rögzíti.

A Magyar Honvédségnél a kettős könyvvitel bevezetésére már ezt megelőzően is történtek kísérletek a számviteli rend szabályozásának keretén belül (61/1982. számú HM utasítás, módosította a 92/1989. számú HM utasítás), de a gyakorlatban ezt a végrehajtás nem követte. 1990-91-ben a bevezetés szükségességének tényként való elfogadása, a végrehajtás határidejének a 4/1991.PM rendeletben való megszabása (1991. december 31.) "*eredményeként*" végrehajtási szakintézkedések kiadására került sor. Az "*áttéréssel*" járó felelősségteljes, nagy volumenű, a honvédség teljes vertikumára kiterjedő munkát, annak minden szervezési, kiképzési, rendszerbevezetési, anyagi, pénzügyi, szakmai vonzatával együtt olyan időszakban kellett elvégezni, amikor is az MH létszámában, szervezetében, elhelyezkedésében jelentős változásokon ment keresztül.

A kettős könyvvitel bevezetésének szükségességét - azon túlmenően, hogy a PM rendelet kötelezően előírta - indokolta az is, hogy a MH költségvetési támogatásának nagysága reálértékben évről-évre csökken és nem állt rendelkezésre olyan információs bázis, amely a jogos költségvetési igények hiteles alátámasztását szolgálná. Nem voltak adatok arra vonatkozóan, hogy a védelmi költségvetésből mennyit használtak fel a különböző szakterületek, ágazatok, az egyes ágazatok jellemző feladataik költségeinek (technikai kiszolgálások, javítások, stb.) kimutatására sem.

A rendszer bevezetésének és működtetésének szigorú és kemény szervezeti, személyi, szakmai, valamint tárgyi technikai feltételei voltak és vannak. Ezek "*alapfokon*" biztosítottak voltak, melyekre építve, az új és magasabb követelményeknek való megfelelés érdekében végrehajtott változtatások a reális megvalósítást lehetővé tették.

Az új követelményeknek megfelelően, a rendszer működtetésének szervezeti feltételeként 1991. november 30-ig (120/1991. MHVKF utasítás) létrejöttek az egységes pénzügyi és számviteli szervezetek. Az új szervezeti elem egyrészt a meglévő anyagi-technikai szervezethez tartozó számviteli részlegek pénzügyi szervezethez történő átadásával, **ösz - szevonásával,** másrészt új pénzügyi számviteli szervezetek **felállításával** jött létre.

Ezzel a számvitel irányítási rendjének megfelelően "*egy kézbe*" került az analitikus nyilvántartás, valamint a szintetika (főkönyv) vezetése. A szervezeti változás a csapatok nagy részénél azonban jelentős gondokat okozott. Az anyagi-technikai szolgálatok feladata megváltozott. **A csapatszámviteli részlegek** közel két évtizeden keresztül az anyagi-technikai szolgálatok szakmai irányításával végezték a számítógépes analitikus nyilvántartásokat és feldolgozásokat, így a szakszolgálatok a gazdálkodási tevékenységükhöz naprakész, operatív adatokkal rendelkeztek. Az összevonás után a szakszolgálatok információ és adat felhasználóvá, a pénzügyi szervezetbe integrálódott **számviteli csoportok** információ és adatszolgáltatóvá váltak. A napi szoros munkakapcsolat "*lazábbá*" vált, a csapatszámviteli részlegekhez nem jutottak el időben az új szakági előírások, követelmények (NTK, elszámolóár változás, stb.), az anyagi-technikai szolgálatok havi, heti feladatairól (például átadás-átvétel, részleges leltár, stb.) nem volt közvetlen információjuk. Az áttérést támogató új, központilag kidolgozott programrendszerek elsősorban a kettős könyv-

vitel vezetési követelményeit elégítették ki, nem voltak és nincsenek szinkronban a szakági nyilvántartások és jelentések tartalmi követelményeivel (például értékcsoport problémák, lőszerek sorozat szerinti, valamint az egyedi azonosító szerinti nyilvántartási előírások).

Az integráció során létrejött új pénzügyi és számviteli szervezetek hatékony együttműködése érdekében szinte valamennyi csapatnál egy épületben kerültek elhelyezésre. Ez azonban nem mindenütt járt együtt a szoros munkakapcsolat kialakulásával, az elvárt színvonalú szakmai irányítással. Sok pénzügyi és számviteli főnök számára a számítógépes analitikus készlet- és eszköznyilvántartó programok ismeretlenek és bürokratikusak voltak, ezért a szakmai irányításnál a szintetikus könyvelés vezetési követelményeit helyezték előtérbe, így a szakági igények "*csorbát*" szenvedtek.

Azoknál a katonai szervezeteknél, csapatoknál, ahol hiányzott az önálló szervezeti elem, új pénzügyi-számviteli szervezeteket hoztak létre. Nagyon kevés helyen sikerült azonban szakképzett munkaerővel feltölteni a helyeket. A civil szférából számviteli végzettséggel, de honvédségi, szakági és számítógépes ismeretek nélküli munkaerő alkalmazása mellett jellemzőbb volt a honvédségi, de számviteli szakági számítógépes ismeretek nélküli állományfeltöltés. *Az ismeretek, az alapszakképzettség megszerzése (5 hetes tanfolyam) a 16 szolgálati ág törzs- és készletadattárának összeállítása, rögzítése, feldolgozása, ellenőrzése, egyeztetése, a számítógépes nyilvántartások, adatfeldolgozások végzése, a gyakorlat, a tapasztalat, a szakmai irányítás hiányosságai, a jelentős megterhelés magas fluktuációt okozott, illetve az áttérés nem a megkívánt ütemben, eredménnyel folyt.*

Az új gazdálkodási és számviteli rendre történő áttérés szervezeti feltételének megteremtése csak azoknál a csapatoknál volt zökkenőmentes, ahol a vezetés megértette a feladat lényegét és követelményeit, így az anyagi-technikai szakágak, az elhelyezés, a kiképzés és a pénzügyi és számviteli szervezetek között jó együttműködés alakult ki, érvényesült a kölcsönös segítő szándék.

A kettős könyvviteli rendszer működtetéséhez a személyi, szakmai feltételek biztosítása 1990-től MH Közgazdasági és Pénzügyi Főnökség (új nevén: **MH Pénzügyi és Számviteli Csoportfőnökség**) szervezésében, polgári szervek bevonásával történik a pénzügyi szervezetek részére. A

számviteli csoportok személyi állományának kiképzését közel két évtizeddel ezelőtt a Hadtápfőnökség végezte, majd a jól bevált képzési rendszert - a hadtáp és fegyverzettechnika integrációja után - az Anyagi-Technikai Főcsoportfőnökség is átvette. Az elmúlt évek során a szervezetbe újonnan bekerült alkalmazottakat 5 hetes "*alaptanfolyamon*" képezték ki, mindig a legújabb számítógéptípust és programrendszert oktatva. A "*régi*" alkalmazottak továbbképzését a 2 hetes átképző tanfolyamok biztosították a tárgyi feltételek, számítógép váltások (PC 4000, VT-20/A, IBM), illetve a számítógépes feldolgozások kiterjesztésével (hadtáp menetlevél számfejtés, ATB, tárgyi eszközök nyilvántartás) egyidőben. Ezzel a képzési tematikával és időbeli gyakorisággal (évente 3-4 alkalommal 5, illetve 2 hetes tanfolyam) egy viszonylag jól képzett számviteli szakember gárda jött létre a csapatok számviteli részlegénél.

Az új pénzügyi és számviteli szervezetek részére a MH Közgazdasági és Pénzügyi Főnökség 1991. júliusától szervezi az alaptanfolyamokat, az átképző tanfolyamok megszüntetésével. A tematika az S-90 főkönyvi könyvelési programmal, illetve a készlet- és eszköznyilvántatárs analitikus programrendszerekhez kapcsolódó technikai jellegű "*szintetikus*" könyveléssel bővült, a tanfolyam időtartamának változatlan hagyásával. Ebben a formában a tanfolyam az új dolgozók részére "*kevés*" és rendkívül feszített, míg a régi dolgozók számára "*sok*" (újat a főkönyvi könyvelés jelent) és hosszú. A csapatok jelzései alapján felterjesztett észrevételeink azonban nem kerültek elfogadásra. A rövidebb idejű átképző tanfolyam mellett szól az a tény is, hogy az áttérés időszakában huzamosan jelentkező, rendkívül nagy volumenű munka jelentős megterhelést okozott a csapatok számviteli csoportjánál, ahol is az állományi és a tényleges dolgozói létszám közötti 1-2 fős (GYES, GYED) eltérés a "*megszokott*". Tovább fokozta a létszámfeszültséget a tanfolyamon résztvevők hiánya, valamint a főelőadói hely felsőfokú végzettséghez kötése. Ez újabb beiskolázásokhoz vezetett, illetve növelte a tartósan feltöltetlen helyek számát.

A csapatok anyagi-technikai szolgálatai vezető állományának központi képzésére egy napos felkészítésekkel került sor. Az összes katonai szervezet anyagi-technikai, haditechnikai, hadtápfőnöke, gazdálkodási főtisztje az anyagnem felelősök részére ismertetésre került a számviteli rend bevezetésének elképzelése, az ezzel kapcsolatos feladatok, a kiadott intézkedések, ügyiratok, valamint bemutatásra került az analitikus nyilvántartási és feldolgozási programrendszer. Az egy napos képzés ke-

retében mindezen témák ismertetése, feldolgozása csak nagy vonalakban, érintőlegesen történhetett, ezzel magyarázható, hogy nemcsak a csapatoknál, de a középirányító szinteken is - még a mai napig is - tapasztalható az új számviteli rend jelentőségének megkérdőjelezése, sokszor még az ezzel közvetlenül foglalkozók ismerethiánya.

A csapatoknál a pénzügyi és számviteli szervezetek szintén egynapos felkészítés során ismertették a feladatokat az anyagi-technikai szolgálatok anyagnem felelősei és az anyagraktárosok részére. Azoknál a csapatoknál, ahol jól működő számviteli részlegek voltak, több éves számítógépes feldolgozási tapasztalattal rendelkeztek mind a számviteli részlegek, mind az anyagi-technikai szolgálati ágak, parancsban szabályozták az alakulat számviteli tevékenységét, az adatszolgáltatással szembeni követelményeket és szervezetenkénti feladatokat. Ahol a pénzügyi és számviteli szervezet a gyakorlati végrehajtást minta kontírozó lapok kiadásával is segítette, az áttérést jó ütemben tudták végrehajtani. Az új gazdálkodási és számviteli rendre történő áttérés "*könnyebb*" volt a hadtáp szolgálati ágaknál - ahol már két évtizede alkalmazták a számítógépes analitikus nyilvántartási rendszert - stabilizálódtak az egységszintű nyilvántartások. A haditechnikai szolgálati ágaknál azonban nem működött a számítógépes feldolgozás, a 4-5 éve kidolgozott programrendszer már a csapatpróbákon "*bukdácsolt*", ennek ellenére "*terítésre*" került a csapatokhoz. Az alakulatok zöménél csak a törzs- és készletadattárak összeállítása, illetve felvitele történt meg. A hadtáp és fegyverzettechnikai szolgálatok integrációja után új programrendszer került kidolgozásra és kiadásra, így 1990-től valamennyi katonai szervzetnél elrendelték a haditechnikai szolgálati ágak számítógépes feldolgozását. Az integráció ellenére is - haditechnikai vonatkozásban - jelentősen eltérőek az ágazati nyilvántartási, feldolgozási, elszámolási követelmények, a gazdasági műveletek okmányolására rendszeresített nyomtatványok. A szolgálatiág főnökök, raktárosok, az áttérés időszakában igen kevés számviteli, számítógépes ismerettel, tapasztalattal rendelkeztek. Egyes csapatoknál szkeptikus hozzáállásukkal nemcsak hátráltatták az áttérést, hanem komolyan veszélyeztették annak végrehajtását.

Az új gazdálkodási és számviteli rendre történő áttérés tárgyi, technikai feltételeinek biztosítása megfelelő számítógépes háttér létrehozását tette szükségessé MH szinten, mind a **hardwer**, mind a **szoftwer** feltételek megteremtésével.

A hardwer, a műszaki feltételek kialakítása során egyrészt kivonásra kerültek az elavult PC-4000, VT-20/A KESZG-ek, kisebb helyőrségekbe áttelepítették a korábban kiadott IBM számítógépeket, a laktanyaszintű (több katonai szervezet nyilvántartását végző) számviteli szerveket is újabb típusú IBM gépekkel látták el. Szükség volt még a tárolókapacitások bővítésére is, mert a tárgyi eszköz nyilvántartó program jelentős "*területet*" igényelt. Másrészt az újonnan megalakult pénzügyi-számviteli szervezetek részére is biztosítani kellett a monoszámítógépeket, illetve hálózatokat. A szűkebb értelmezésű műszaki feltételek (számítógépes háttér) 1991. november 30-ig történő biztosítása kisebb "*időcsúszással*" megtörtént, azonban tágabb értelmezésben (az adatbázisok kiadása) nem a 126/1990. ATFCSF intézkedésnek megfelelően került végrehajtásra. A felsőszintű gazdálkodó szervek, a központi ellátó szervek nem biztosították a csapatok részére az MH összes katonai szervezetében kötelezően egységes besorolást biztosító központi ellátású tárgyi eszköz és készlet törzslistákat, illetve ezt tartalmazó floppykat, így a számítógépes analitikus nyilvántartások alapját képező adatbázisokat.

A pénzügyi-számviteli szervezetek egy része "*kivárt*", az aktívabbak önálló kezdeményezések eredményeként innen-onnan megszerezték a "*félkészterméket*" és ebből "*leválogatva*" saját anyagait és eszközeit, állította össze adatbázisát. Sajnos ők jártak "*rosszul*", időnként a floppy lemezek vírust is tartalmaztak, illetve az 1991. őszén hivatalosan kiadott listák nem egyeztek meg a "*félkésztermékkel*". (A haditechnikai szakágaknál nyilvántartott és kezelt anyagféleségek száma meghaladhatja a százezret is.) Ez azt is jelentette, hogy több csapatnál a vagyonfelmérő leltár időszakában nem tudták biztosítani a teljeskörű (hadtáp, haditechnikai, tárgyi eszköz) analitikus nyilvántartást, így itt a haditechnikai szakanyagok, valamint tárgyi eszközök leltározását számítógéppel (leltárív, leltárkiértékelés, eltérések kimutatása, stb.) nem tudták támogatni. Még nagyobb gondot okozott az a tény-még 1992. május-júniusában, a vagyonmérleg készítésének időszakában is-a központilag biztosított hadi szakanyagok elszámoló árát az ellátó központok nem határozták meg, az erre irányuló kéréseket elhárították. A vagyonérték megállapításához ezért ahány alakulat, annyiféle becsült elszámolóár került alkalmazásra a számviteli előírásoknak való megfelelés érdekében (szinte ugyanez volt érvényes a tárgyi eszközöknél is).

A szoftwer (a programrendszerek) feltételek biztosítása során a MH Közgazdasági és Pénzügyi Főnökség átvette az MH ATIK-tól a teljeskö-

rű analitikus nyilvántartási és feldolgozási rendszereket (htp., ATB, tárgyi eszköz), illetve végrehajtotta az új számviteli rendnek megfelelő programmódosításokat és kidolgozta az új programokat.

Formálissá vált azonban a területi szervizek programtelepítési, illetve szoftwer felügyeleti, javítási tevékenysége. Korábban a számviteli részlegek közvetlen, helyszíni segítséget kaptak az új programok telepítésénél, tesztelésénél. Ez a jól bevált rendszer megszünt, jelenleg az MH PÜSZNYK a programtelepítéseket, programmódosításokat floppy lemezen, postai úton hajtja végre. Ez a "*személytelen*" programtelepítés sok gondot okoz (okozott). A számviteli csoportok nagy részénél számítógépes szakember nincs, így nem tudták "*eldönteni*", hogy a telepítést nem végezték jól, vagy a lemez hibás, illetve a programmal van-e gond.

A legnagyobb problémát azonban az új számviteli rend és a szakági előírások, utasítások *ellentmondása okozta* és okozza. Például a lőszer besorolás a számviteli előírások szerint nem elszámolásköteles (fogyó) anyag, a szakmai besorolás szerint elszámolásköteles (fogyóeszköz) anyagcsoportba került felvételre. Vagy: üzemanyag nem elszámolásköteles anyagok (benzin, gázolaj, stb.) alegységnél csak 50 %-os értékben tartható nyilván, ha az "M" készleten felül is rendelkeznek készlettel. A ruházati szolgálatnál egyre gyakoribb és elfogadott, hogy az "M" készlet feltöltés a B.II. készletből történik az I. értékcsoportú anyag hiánya miatt. A program, a számviteli előírásoknak megfelelően, ezt nem hajtotta végre, ez a tárolótéri és számítógépes nyilvántartások eltérését, az egyezőség hiányát vonta maga után.

Ezek a tetszőlegesen kiválasztott példák azt tükrözik, hogy **a felsőbb anyagnem felelősök nem teljeskörűen igazították belső utasításaikat az új számviteli rendhez, illetve az analitikus nyilvántartó programok nem igazodnak a szakmai nyilvántartási igényekhez.**

Az említett nehézségek ellenére 1992. június 15-ig valamennyi csapatnál elkészítésre és felterjesztésre került az 1991. december 31-re vonatkoztatott vagyonmérleg. Ezután rendkívül kevés idő - 1 hónap - állt rendelkezésre a számviteli törvény és a végrehajtási rendelet szerinti **pénzforgalmi kettős könyvvitelre** való áttérésre.

1992-ben kiemelt MH szintű feladatként jelentkezett a pénzforgalmi szemléletű kettős könyvvitelre történő áttérés, mely számos, halaszt-

hatatlan feladatot és átgondolt döntést igényelt a pénzügyi és számviteli szakemberektől, az anyagnem felelősöktől. Szakágai (anyagnem felelősi) oldalról a legfontosabb feladat az anyagok és eszközök átsorolása volt, az új mérlegtételeknek megfelelően.

Az 1991. december 31-i vagyonmérlegben kimutatott fogyóeszközök befektetett eszközök közé történő átsorolásánál dönteni kellett azok egy éven túli (tárgyi eszközök), vagy egy éven belüli elhasználódási idejéről (forgóeszközök), a kisértékű (20 eFt egyedi beszerzési érték alatti) eszközök egy éven belüli amortizációjáról. Meg kellett oldani az egy éven belül elhasználódó eszközöknek a forgóeszközök (azon belül a készletek, ezen belül elszámolás és nem elszámolásköteles anyagok) közé történő átvezetését.

Az idő rövidsége miatt a felsőbb anyagnem felelősök nem adtak ki típustörzseket az átsorolások gyakorlati végrehajtásához, de **az MH ATFCSF 992/9/92. számú ügyirata az átminősítéseket nagy vonalakban meghatározta.** A csapatok anyagnem felelősei együttműködve a pénzügyi és számviteli szervezetekkel, jól-rosszul, nagyfokú leterheltséggel, eleget tett kötelezettségének. Azoknál az alakulatoknál, ahol mind a szakági, mind a számviteli állomány, a vezetők a megkívánt és elvárt szakmai és számviteli ismerettel, tudással rendelkeztek, az átminősítéseket felelősségteljesen, jól hajtották végre. A katonai szervezetek zöménél azonban a típustörzsekre igen nagy szükség lett volna.

A saját hatáskörben végrehajtott átsorolások következtében nemcsak az SZCSP, de az MH vertikumában is eltérő adatállományok jöttek létre. A központi biztosítású eszközök egységes törzsadatállománya kialakítása érdekében, **az MH ATIK** 1992. szeptemberében 8 db floppyn küldte meg a típustörzseket. A saját adatbázissal történt összehasonlítás után, a hibajegyzékek alapján, az év végi zárást követően került sor a módosításokra. Még ma sem beszélhetünk azonban egységes adatbázisról, mert ezek a típustörzs szerinti besorolások is megkérdőjelezhetők. Az MH ATIK-nak jelzett hibák azóta sem kerültek központilag javításra. **Kiemelve néhány extrém példát:** típustörzs szerint az egészségügynél lázmérő 26.- Ft, petri csésze 25,40 Ft, üzemanyagnál hordódugó 150.- Ft, kisértékű tárgyi eszköz. Javaslat: készlet (elszámolásköteles, illetve nem elszámolásköteles anyag). Vagy: az üzembe helyezett tárgyi eszközök főkönyvi számlaszámát, mely helyesen a számlarend alapján került megha-

tározásra, hibásnak minősítve, a beruházási főkönyvi számlára történő átvezetést javasolja. Ez ellentétes a számviteli előírásokkal is.

Az 1992. év végi zárási munkák elvégzésére kiadott új programverziók tovább "*borzolták*" a végrehajtók kedélyeit. Késve kerültek kiadásra (január 15-22. között) a beszámolók felterjesztési határideje (középszintre február 10-15.), az első telepítések nem sikerültek, új lemezek kerültek kiadásra.

Az 1992. évi rendező mérleg elkészítése óta eltelt időszakot a "*beállás*", a tapasztalatszerzés, a hiányosságok, hibák kiküszöbölésére tett javaslatok, intézkedések, a továbbfejlesztési igények megfogalmazásával jellemezhetjük.

Az ellenőrzések során még mindig "*élő*" hiányosságként tapasztalható, hogy a csapatok egy része nem rendelkezik a számviteli tevékenységét szabályozó paranccsal, intézkedéssel, illetve nem kellő mélységben, tartalomban térnek ki a számviteli kérdésekre. Ennek hiányában a bizonylati elv és fegyelem (SZT.83. §) nem érvényesül teljeskörűen. Az anyagmozgásokról későbbi időpontban állítják ki a bizonylatokat, időnként "*megfeledkeznek*" róla, ez főleg az alegységek közötti átadás-átvételre jellemző. A bizonylatok szigorú számadási kötelezettsége nem teljeskörű, a haditechnikai szolgálati ágak "*gyárilag*" sorszámozott mozgásbizonylatait nem veszik előzetesen nyilvántartásba. Hiányzik vagy formális a tárolási nyilvántartásba vételi záradékolás.

A feldolgozási tablók alapján történő egyeztetéseket és ellenőrzéseket az **anyagnem felelősök nem rendszeresen végzik, illetve nem hajtják végre.** A feltárt hiányosságokat, illetve ellenőrzéseiket nem dokumentálják, vagy ha igen, az esetenként formális, semmitmondó. Nem, illetve nem szabályosan (bizonylat kiállításával) intézkednek az eltérések kiküszöbölésére. A legtöbb szabálytalanság a leltár eltérések rendezésénél tapasztalható, nem a Leltározási Szabályzat 21., 22., 105. pontja szerint járnak el.

Az alakulatok nagy részénél az anyaggazdálkodásban résztvevők nem, vagy nem kellő mélységben ismerik a számítógépes feldolgozások eredménytablóit, illetve azok tartalmának felhasználhatóságát, az anyagigénylések, átcsoportosítások, jelentések, stb. összeállításához. Így például csapatszinten sem állnak rendelkezésre korrekt adatok, információk a természetbeni ellátás értékéről, nagyságáról és arányáról a készletérték nö-

vekedésében, holott a lehetőség adott. Ez az egyik oka annak, hogy a természetbeni ellátási igényt és a biztosítás szintjét még mindig csak mennyiségi mutatóval jellemzik, százalékosan értékelik.

A pénzügyi és számviteli szolgálatok szerint a szakágak nem igénylik a halmozási tablókból nyerhető adatokat, az anyagnemfelelősök az ezirányú tájékoztatást, a lehetőségek nem ismertetését kifogásolják.

A nem megfelelő követelménytámasztás, a helyi leszabályozatlanság, a feladatok ismeretének hiánya miatt az anyagi-technikai szolgálatok és a pénzügyi és számviteli szervezetek közötti együttműködés még nem mindenhol éri el a kívánt és elvárt színvonalat.

Továbbra is gondot okoz, hogy például az MH PCGTEK az anyagigényléseknél a pc. kód használatát "*követeli meg*", nem a HETK azonosítót. A csapatok zöménél ennek megfelelően a raktárrend és a tárolótéri nyilvántartások is pc. kód szerint kerültek kialakításra, felfektetésre. A gépi leltárív HETK növekvő sorrendben készül, nem pc. kód szerint, így a leltározást nem segíti, nem támogatja.

1993. májusában a MH Közgazdasági és Pénzügyi Főnökség a katonai szervezetek egységes számviteli nyilvántartásainak számítógépes megoldására kidolgozta és véleményzésre kiadta az új rendszerkoncepciót.

A felterjesztett ügyiratban **hardwer** oldalról jeleztük, *hogy azon feltételezés tényként való kezelése, hogy a szolgálati ágaknál, raktárakban működő számítógépes nyilvántartásoknak, illetve a gépi utalványok készítésének és feldolgozásának műszaki feltétele rendelkezésre áll a csapatoknál, hibás elképzelés.* Egy-két kivétel van, de több alakulatnál az állománytáblában rendszeresített raktárosi beosztás feltöltetlen, az eredeti beosztás mellett megbízás alapján kerül ellátásra. Az sem tisztázott, hogy a szükséges tárolókapacitás bővítéseket ki finanszírozza.

Szoftwer oldalról, elismerve a számviteli alapelvek érvényesülésének prioritását, a szakági igények egyre inkább háttérbe szorítása a rendszer bevezetésének, működésének, eredményességének gátja lehet. Az az elképzelés, hogy a speciális szakági igényeket, amelyek nem kimondottan a számviteli munkát segítő, elemző tevékenységek, **például:** menetlevél számfejtés, étlaptervezés-értékelés, élm.utalványozás a szaká-

gak végezzék, sem gépi, sem személyi, szakmai oldalról nem biztosítottak, a jelen gazdasági körülmények ismeretében nem is biztosíthatók.

1994. júliusától - a fenti észrevételek ellenére - az új programrendszer csapatpróbája megkezdődött, *de különböző problémák miatt még az adatok átkonvertálása is gondot okoz.* Augusztus óta gyakorlatilag a tesztelés szünetel. A számviteli szakemberek ki (át) képzése nem kezdődött meg, a tervezett bevezetés időpontja 1995. január 01. nem változott.

Összegezett megállapítások

1.) A pénzforgalmi kettős könyvvitelre történő áttérést - nehézségei és meglévő hiányosságai ellenére - a csapatok eltérő színvonalon hajtották végre, de minden alakulat eleget tesz a kettős könyvvitel vezetési és beszámolási kötelezettségének.

2.) A jelenleg alkalmazott programrendszerek (hadtáp, ATB, TESZK, S90, stb.) nehezen tesznek eleget az új gazdálkodási és beszámolási követelményeknek; eltérő adatstruktúrákban, nem összekapcsoltan, új információt, érdemleges közlést nem tartalmazó adatbevitellel dolgoznak.

3.) Nem, vagy csak részben elégítik ki a gazdálkodás jelenségeit kifejező adatok előállításával, feldolgozásával, ezek eredményeként előállított tájékoztató adatok, információk rendelkezésre bocsátásával azokat az igényeket, melyekre a különböző vezetési szinteknek szükségük van a döntések meghozatalához, a gazdasági tevékenység méréséhez, minősítéséhez.

4.) Nem áll rendelkezésre olyan korrekt, megbízható adat- és információ bázis sem csapat, sem felsőbb szinten, amely a jogos költségvetési igények alátámasztását szolgálná.

A teljességre való törekvés és fontossági sorrend felállítása nélkül - véleményem szerint - az előrelépés érdekében a következőkre van szükség:

1.) A gazdálkodási tevékenység szabályozása, meghatározása, jog- és hatáskör részletezettséggel, "*gazdálkodási utasítás*" kiadása;

2.) A szakági előírások, utasítások felülvizsgálata, szinkronba hozása a számviteli elvekkel;

3.) A költségvetés korrekt, megalapozott, számszakilag alátámasztott, bizonyított tervezéséhez normák, normatívák kidolgozása, évenkénti aktualizálása, karbantartása;

4.) Felül kell vizsgálni a központi és pénzgazdálkodási körben biztosítandó anyagok, eszközök, szolgáltatások körét, meg kell határozni a prioritást;

5.) A katonai kiképzési feladatterveket a költségvetési lehetőségekkel jobban szinkronba kell hozni;

6.) A katonai szervezetek egységes számviteli számítógépes nyilvántartását biztosító programrendszer a vele szemben támasztott követelményeknek maradéktalanul tegyen eleget, mind a számviteli, mind a szakági, mind a csapat, mind a felsőszintű vezetés számára biztosítson a döntéseik alátámasztásához, befolyásolásához szükséges, megbízható és valós, belső és külső információkat. *Bevezetése - az eddigi tapasztalatokat felhasználva - csak a csapatpróbák korrekt elvégzése, folyamatos, hibátlan működése, az ismertetett műszaki, személyi, szakmai feltételek biztosítása után történjen meg.*

Felhasznált irodalom:

1./ A költségvetési szervek számvitele. Pénzügyi Szakoktató és Kiadó Vállalat.

2./A csapatok anyaggazdálkodásának számítógépes számviteli és adatfeldolgozási rendjére vonatkozó rendelkezések gyűjteménye. (MH Hadigazdálkodási Csoportfőnökség kiadványa).

3./ Gazdasági füzetek. (MH Hadigazdálkodási Csoportfőnökség kiadványa).

KATONAI MINŐSÉGÜGY

A MINŐSÉGIRÁNYÍTÁS, A MEGBÍZHATÓSÁG IRÁNYÍTÁS ÉS A KÖRNYEZETIRÁNYÍTÁS SZABVÁNY RENDSZEREI

Pálos Emil, Gaál Lajos[1]

Bevezetés

Cikkünk a "*Katonai logisztika*" *1994. 2. számában megjelent* "*Gyártók és szolgáltatók minőségügyi rendszerei*" cikk tematikus folytatása. Igen rövid áttekintést ad a szabványosítás, a szabványügyi szervezetek kialakításáról és fejlődésről. Célunk, hogy bemutassuk a T. Olvasónak a címben foglalt *három nagy terület polgári és katonai* szabványrendszereit.

Szabvány: elismert szerv által jóváhagyott, közmegegyezéssel elfogadott olyan dokumentum, amely tevékenységekre vagy azok eredményére vonatkozik és olyan, általános és ismételten alkalmazható szabályokat, útmutatókat vagy jellemzőket tartalmaz, amelyek alkalmazásával a rendező hatás az adott feltételek között a legkedvezőbb.

Megjegyzés: A szabványnak a tudomány, a műszaki gyakorlat és a tapasztalat letisztult eredményein kell alapulnia, és a közösség érdekeit kell optimálisan szolgálnia.

A szabványok fajtái:

1. **Alapszabvány:** olyan szabvány, amelynek széles alkalmazási területe van vagy egy bizonyos területen általános intézkedéseket ír elő.

---

1 Pálos Emil alezredes, MH Gazdálkodási Hivatal Minőségellenőrzési Főosztály Rendszertanúsító Osztályvezető, Gaál Lajos közalkalmazott

2. **Terminológiaszabvány:** olyan szabvány, amely szakkifejezéseket tartalmaz, rendszerint meghatározásukkal, esetenként magyarázó megjegyzésekkel, illusztrációkkal, példákkal stb. együtt.

3. **Vizsgálati szabvány:** olyan szabvány, amely vizsgálati módszereket, esetenként a vizsgálatokra vonatkozó egyéb olyan intézkedést tartalmaz, mint például a mintavétel, a statisztikai módszerek alkalmazása és a vizsgálatok sorrendje.

4. **Termékszabvány:** olyan szabvány, amely egy terméknek vagy egy termékcsoportnak a teljesítendő követelményeit írja elő, hogy az a rendeltetésnek megfeleljen.

5. **Eljárási szabvány:** olyan szabvány, amely egy eljárásra vonatkozó követelményeket ír elő, hogy a rendeltetésnek megfeleljen.

6. **Szolgáltatás szabvány:** olyan szabvány, amely egy szolgáltatásra vonatkozó követelményeket ír elő, hogy az a rendeltetésnek megfeleljen.

7. **Csatlakoztatási szabvány:** olyan szabvány, amely a termékek vagy rendszerek csatlakoztatási pontjainak illeszthetőségével (kompatibilitásával) kapcsolatos követelényeket írja elő.

8. **A megadandó adatok szabványa:** olyan szabvány, amely azoknak a jellemzőknek a jegyzékét tartalmazza, amelyeknek az értékét vagy egyéb adatát a termék, az eljárás vagy szolgáltatás követelményeinek előírásához meg kell adni.

(MSZ 271) előírás

A szabványosítás és szervezeti fejlődése

A szabványosítás története két szakaszra osztható. Az első szakasz az árutermelés megjelenésétől a múlt század végéig tart. Ebben az időszakban még nem beszélhetünk valóságos szabványosításról, mert inkább egységesítési törekvések történtek. Az első ilyen jelentős lépés a mértékegységek egységesítése volt.

Kínában Kr.e. 2700-ban már voltak ilyen törekvések. A hosszmértékegység egy olyan bambusznád két csomója közötti távolság volt, mely darabból sípot készítve, az egy meghatározott hangot adott.

Különböző népeknél az emberi test részeinek méreteiből képezték a mértékegységeket (arasz, ujj, láb, stb.). A Római Birodalomban már szabványosítással (vízvezeték, fegyverzet, stb.) foglalkoztak, a hitelesített etalonok készítése, valamint a mérésügy állami feladattá emelkedett.

A 19. sz. elején Angliában megjelentek az első vállalati szabványok. A gyártmányok bonyolultsága, valamint a gyártók szakosodása szükségessé tette az egységesítést. Megjelentek az első gyártmánykatalógusok, kialakultak az első méretsorok (csavar, építőanyagok, csövek, stb.). 1893-ban a SIEMENS műveknél megalakították a szabványirodát.

A század végén az azonos termékeket előállító cégek szövetségeket alakítottak és szakmai szabványokat adtak ki, melyek már a kölcsönös megegyezés jegyében születtek.

Az első országos szabványügyi szervezet 1901-ben alakult Angliában, majd két évtizeddel később szerte a világon létrejöttek a nemzeti szabványosítási szervezetek, *a következő felsorolás szerint:*

Anglia	BS	1901
Németország	DIN	1917
USA	ANS	1918
Ausztria	ON	1920
Olaszország	UNI	1921
Japán	JISC	1920
Norvégia	NSF	1923

A nemzeti szervezetek létrejötte mellett közel azonos időben felvetődött a nemzetközi összefogás szükségessége és szándéka is. Először az elektrotechnika szakterületén jött létre 1906-ban az IEC, az International Electrotechnical Committee (a Nemzetközi Elektrotechnikai Bizottság).

A többi szakterületet felölelő nemzetközi szabványügyi szervezet 1926-ban ISA, majd a II. Világháború után mint ISO, International Standar-

dization Organisation (Nemzetközi Szabványosítási Szervezet) jött létre és egyesíti a gazdaságilag fejlett világ nemzeti szabványügyi szervezeteit.

Magyarországon 1900-ban alakult meg a Magyar Elektrotechnikai Egyesület, amely 1904-1949. között adott ki villamosipari szabványokat. 1921-ben megalakult a Magyar Ipari Szabványosító Bizottság, majd 1933-ban a függetlenített Magyar Szabványügyi Intézet. 1991-ben a szabvány kidolgozás irányítását az egyes szakterületeken megalakult Nemzeti Szabványosítási Bizottságok vették át, melyekben képviseltették magukat az érdekelt vállalatok és intézetek.

A minőségirányítási szabványok megjelenése

A katonai, a nukleáris és az űrtechnika fokozott minőségi követelményeket támasztott a termékkel szemben. A megnövekedett követelmények kielégítettségét, megvalósulását, a megfelelőség megállapítását csak egy idő- és eszközigényesebb vizsgálatokkal lehetett ellenőrizni, sok esetben csak a termék roncsolásával. Kézenfekvő volt, hogy a valamennyi termék egyedi vizsgálata helyett a gyártói rendszerek minőségképességére, a minőségbiztosítás rendszerszinten történő létrehozására, működtetésére kell a súlyt helyezni. Megjelentek az első minőségbiztosítási szabványok. *Néhány ezek közül:*

1963	MIL Q 9858 (amerikai katonai)
1969	AQAP Szövetséges Minőségbiztosítási Kiadványok /NATO/ 1970
	IO CFR50 Szövetségi szabályzatok Kódja (nukleáris)
	ANSI N45 Amerikai Nemzeti Szabványintézet
1971	015 sorozat (Egyesült Királyság Védelmi Minisztériuma)
1979	BSI 5750 1,2,3 (Brit Szabványügyi Intézet)
1985	AQAP 3. kiadás (felváltja a 05-ös sorozatot)
1987	új BSI 5750 1,2,3
	NS 5801 1,2,3 (Norvégia)
	ISO 9000 sorozat (Nemzetközi Szabványügyi Szervezet)
1989	EN 45000 sorozat (Európai Szabványosítási Bizottság)

A minőségirányítási szabványok rendszerei

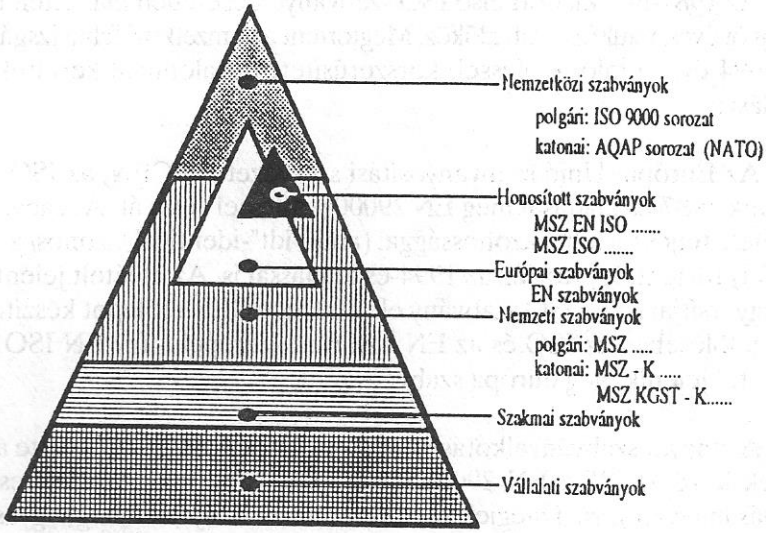

A szabványokban alkalmazott terminológiák egységes értelmezése érdekében a fogalmakat az MSZ 271, MSZ IEC 50 (191) és MSZ 18995 tartalmazza.

Az ISO 9000 jelzetű szabványsorozat

Cikkünkben korábbi írásunkra támaszkodva csak megemlítjük az ott részletesen ismertetett öt szabványt.

ISO 9004=EN 29004=MSZ EN 29004
ISO 9000=EN 29000=MSZ EN 29000
ISO 9001=EN 29001=MSZ EN 29001
ISO 9002=EN 29002=MSZ EN 29002
ISO 9003=EN 29003=MSZ EN 29003

A csoport a minőségbiztosítási rendszer elemeit leíró, a minőségbiztosítási rendszermodell szabványának kiválasztását elősegítő, valamint a szükséges rendszermodell kiterjedésének megfelelő fokozatú szabványokat

tartalmaz. Ezek bevezetésre kerültek a magyar szabványállományba, hozzáférhetőek és egyre ismertebbé válnak.

Az 1987-ben kiadott első ISO szabványok esetében már eltelt a szokásos öt éves, felülvizsgálati időköz. Megtörtént a nemzetközi felülvizsgálatuk és 1994 évre utaló jelöléssel, korszerűsített tartalommal kerültek újra kiadásra.

Az Európai Unió szabványosítási szervezete, a CEN, az ISO szabványok 1987-es kiadását még EN 29000 jelöléssel vette át. A szabványok átvétele teljes tartalmi azonossággal (amit "idt"-identical /azonos/ jel tüntet fel) történt, így lesz ez az 1994-es kiadással is. Az átvételt jelentősen meggyorsítja, ha az ISO szabvány elé csak egy CEN előlapot készítenek, és a jelölésében az ISO és az EN egyaránt szerepel, - így EN ISO 9000 jelzettel jelenik meg európa szabványként.

A magyar szabványalkotás az 1987-es kiadást a CEN-től vette át, így jöttek létre az MSZ EN 29000 jelzetű szabványaink. Az 1994-es ISO kiadás magyarországi megjelentetése ismét az EN jelzet meghagyásával, átvételével történik, ezért a magyar nemzeti szabványként 1995-ben megjelenő szabványok MSZ EN ISO 9000 jelzetet fogják hordozni.

Nemzetközi, európai és magyar minőségirányítási szabványok

A nemzetközi és európai szabvány jele	A vele azonos tartalmú magyar szabvány jele	A magyar szabvány címe (A nemzetközi szabvány címe magyarul)
ISO 8402:1986	MSZ 18995:1989	Minőségügyi fogalommeghatározások. A szabvány magyarázatot ad a minőségügyben használatos fogalmakra, elősegíti egységes alkalmazásukat.
ISO 8402:1994		Minőségirányítás és minőségbiztosítás-Szótár.

ISO 9000:1987 EN ISO 9000-1:1994	MSZ EN 29000:1991 MSZ EN ISO 9000-1:1995	Minőségirányítási és minőségbiztosítási szabványok kiválasztásának és alkalmazásának irányelvei. A szabvány útmutatót ad a minőségbiztosítási szabványok alkalmazásáról, segítséget nyújt a rendszermodell kiválasztásához.
ISO 9001:1987 EN ISO 9001:1994	MSZ EN 29001:1992 MSZ EN ISO 9001:1995	Minőségügyi rendszerek minőségbiztosítási modellje a tervezés, a fejlesztés, a termelés, a felszerelés és a vevőszolgálat területén. A szabvány előírásokat tartalmaz a minőségbiztosítási rendszerrel szemben támasztott követelményekről, ha a rendszer tervezéstől vevőszolgálat működtetésig terjed.
ISO 9002:1987 EN ISO 9002:1994	MSZ EN 29002:1992 MSZ EN ISO 9002:1995	Minőségügyi rendszerek minőségbiztosítási modellje a termelés és a felszerelés területén. A szabvány előírásokat tartalmaz a minőségbiztosítási rendszerrel szemben támasztott követelményekről, ha a rendszer csak a termék előállításának folyamatát tartalmazza.
ISO 9003:1987 EN ISO 9003:1994	MSZ EN 29003:1992 MSZ EN ISO 9003:1995	Minőségügyi rendszerek minőségbiztosítási modellje a végellenőrzés és a vizsgálat területén. A szabvány előírásokat tartalmaz a mi-

		nőségbiztosítási rendszerrel szemben támasztott követelményekről, ha a rendszer csak a végellenőrzésre terjed ki.
ISO 9004:1987	MSZ EN 29004:1992	A minőségirányításra és a minőségügyi rendszer elemeire vonatkozó irányelvek. A szabvány útmutatást tartalmaz a teljeskörű minőségbiztosítási rendszer kiépítésénél szükséges feladatokról, figyelembevéve a gazdaságosságot és a marketing tevékenységet is.
EN ISO 9004-1:1994	MSZ EN ISO 9004-1:1995	

A bemutatott szabványokat megfigyelve, láthatóan úgy az ISO 9000, mint az ISO 9004 szabványhoz kötőjeles számjegy csatolással további újabb szabványokat hoztak létre.

A két "*családágat*" a szabványok tartalma különbözteti meg. Az ISO 9000-es ágon a rendszer követelményeket újabb speciális területeken érvényesítő szabványok helyezkednek el. Az ISO 9004-es ágon a rendszer elemek és a rendszerben alkalmazott technikák újabb szabványai jelennek meg. Az érintett szabványokat *a következő felsorolás tartalmazza:*

Az ISO 9000-es ág:

A nemzetközi és európai szabvány jele	A vele azonos tartalmú magyar szabvány jele	A magyar szabvány címe (A nemzetközi szabvány címe magyarul)
ISO 9000-2:1993	előkészületben	Minőségirányítási és minőségbiztosítási szabványok -2.rész: Általános irányelvek az ISO 9001, ISO 9002 és ISO 9003 alkalmazására. A szabvány a hivatkozott rendszermodell szabványok pontjaihoz kapcsolva, részletes magyarázattal, értelmezéssel szolgál, milyen feltételek fennállása esetén tekinthető megvalósítottnak a hivatkozott rendszerkövetelmény. Úgy a szállító, mint a vevő, az alvállalkozó és a bármelyik fél által kirendelt auditor munkájának alapjául szolgál.
ISO 9000-3:1991	MSZ ISO 9000-3:1994	Minőségirányítási és minőségbiztosítási szabványok -3.rész: Irányelvek az ISO 9001 alkalmazásához a szoftwerfejlesztés, szállítás és -karbantartás területén. A szabvány arra biztosít eljárást, hogy a megrendelő igényeit kielégítő szoftwer jöjjön létre, megelőzve a nem megfelelősséget.
ISO 9000-4 IEC 300-1:1993	előkészületben	Minőségirányítási és minőségbiztosítási szabványok -4.rész: Útmutató a meg-

bízhatósági program irányításához. Ez a szabvány szoros kapcsolatban áll az IEC 300-1 szabvánnyal, mely a megbízhatóság irányítás tárgyú IEC 300 szabványcsoport első tagja.

Az ISO 9004-es ág

A nemzetközi és európai szabvány jele	A vele azonos tartalmú magyar szabvány jele	A magyar szabvány címe (A nemzetközi szabvány címe magyarul)
ISO 9004-2:1991	MSZ ISO 9004-2:1993	Minőségirányítási és minőségügyi rendszerelemek. A szolgáltatás irányelvei. A szabvány gyakorlatilag a lehetséges szolgáltatások területét felöleli, a szállodáktól, közlekedéstől, egészségügyi szolgálattól a banki és tudományos kutatás, oktatás területéig bezárólag.
ISO 9004-3:1993	előkészületben	Minőségirányítás és minőségügyi rendszerelemek -3.rész: Irányelvek ömlesztett anyagokra. A szabvány a különböző halmazállapotú, folyadék, gáz, szilárd, stb. végső vagy közbülső átalakított, feldolgozott állapotban lévő anyagokra vonatkozik, amelyeket tartályokban, csővezetékeken, stb. tárolnak, illetve továbbítanak.

ISO 9004-4:1993	Minőségirányítás és minőségügyi rendszerelemek. -4.rész: Irányelvek a minőségjavításra. A szabvány felsorolja azokat az eszközöket és eljárásokat, melyek a minőség javítására alkalmasak.
ISO/CD 9004-5	Irányelvek a minőségtervek készítésére.
ISO/WD 9004-6	Irányelvek projekt vezetés minőségbiztosítására.
ISO/DIS 9004-7	Irányelvek a konfiguráció (irányítás) vezetés számára.
ISO/NP 9004-8	Minőségirányítás és minőségügyi rendszerelemek. - Irányelvek minőségügyi elvekre és alkalmazásuk az irányítási gyakorlatban.

Az utolsó néhány szabvány esetében az ISO jelzet után még további betűjelölés van. Ismerkedjünk meg ezek jelentésével. A jelölések alapvetően a szabványalkotás különböző fázisaiban tartó, még nem szabvány hatályú dokumentum jellegére utalnak.

Így a: *NP= New proposition = új előterjesztés*
CD = Comission document= bizottsági dokumentum
WD = Work document = munka dokumentum
DIS = Draft IS = szabvány tervezet

A szabványosításra vonatkozó szándék megjelenése után hosszú folyamat, több fordulós nemzetközi dokumentum köröztetés, szavazási procedúrák után érkezik el a nemzetközi szabvánnyá nyilvánítás fázisa.

Az ISO 9004-es ág tagjai közül a védelmi célú gyártás és szolgáltatás terén érvényesülő fontossága miatt indokoltnak találjuk az ISO 9004-7 jelzetű szabvány rövid ismertetését.

ISO 9004-7 Configuration Management

Nem vitatható, hogy a majdan hatályba lépő szabványok mindegyike nagy jelentőségű. A mi szempontunkból ki kell emelni azonban az ISO 9004-7 jelűt, mert tartalmánál fogva, ez kapcsolódik legszorosabban a védelmi célú gyártás és szolgáltatás érdekeihez. Nem véletlen, hogy a NATO AQAP 110-120 tervezeteinek szövege is tartalmazza a CM, a Configuration Management követelményeket.

Mi tehát a CM?

Az ISO TC 176SC 2/N 139 számon 1990-ben közzétette a "*Quality Systems Requirements for Configuration Management*" (A konfiguráció irányítás minőségügyi rendszerkövetelményei) című javaslatot. A javaslatban érintett célszervezetként feltüntetésre került a NATO technikai beszerzési szervezete.

A javaslat indoklása szerint: a védelmi beszerzési célokra a CM kifejlesztése és alkalmazása világszerte számos nagy és kis szervezetet tesz érdekeltté, melyek komplex termék (projekt) szerződésekben érintettek.

Ez a szabvány elismeri, hogy a CM egy olyan közös, szállító - vevő érdekeltségű rendszerben folyó tevékenység, mely fennáll, folytatódik a termék vagy szolgáltatás teljes életciklusa során. Nem véletlen, hogy a javaslat "*Def.Stan.*" jellel (védelmi szabvány) került megtételre. Ha valahol, akkor a védelmi célú anyagok és technika terén meghatározó jelentőségű, hogy a szállító és a vevő folyamatosan kapcsolatban álljon a felhasználói tapasztalatok a gyártóhoz visszajussanak és a minőség folyamatos javításához állandó információként szolgáljanak.

Maga a CM szóösszetétel szinte lefordíthatatlan. A szabványtervezet "*Configuration*" *alatt érti:* a termék funkcionális és fizikai jellemzői, ahogy azok a műszaki dokumentációban leírásra kerültek, illetve, ahogy azok később a termékben megvalósulnak.

A "*Configuration Management*" - konfiguráció irányítás - *fogalma:* azok a műszaki és adminisztratív tevékenységek, amelyek magukba foglalják a konfiguráció meghatározását, azonosítását, szabályozását, állapotának nyilvántartását, auditját és mindezen tevékenységek tervezését. Ez olyan tudomány, mely igyekszik koordinálni azokat a műszaki irányítási tevékenységeket, melyek szükségesek ahhoz, hogy a leírt követelmények elvárt működési és fizikai jellemzőikkel azonosan valósuljanak meg a projekt életciklusa során.

A CM tevékenységnek több, jól elkülöníthető területe van, úgymint:

- Configuration Management Plan (CM terv),
- Configuration Items (CIs, konfiguraciós egyedek),
- Configuration Identification and Dokumentation (CID, konfiguráció azonosítás és dokumentáció),
- Configuration Baselines (CBs, konfigurációs alapok),
- Configuration Control (CC, konfiguráció szabályozás),
- Configuration Status Accounting (CSA, konfiguráció állapot nyilvántartás),
- Design Review (DR, Tervezés átvizsgálás),
- Configuration Audits (CA, konfiguráció auditok).

Az ISO 10 000 jelzetű szabványsorozat

A minőségügyi rendszerben vannak kulcsfontosságú tevékenységek, eszközök, technikák, feltételek, melyek kiterjedt követelményrendszere indokolta külön, a csak ezekre vonatkozó szabványok kidolgozását. A sorozat tagjainak kidolgozása folyamatos.

A nemzetközi és európai szabvány jele	A vele azonos tartalmú magyar szabvány jele	A magyar szabvány címe (A nemzetközi szabvány címe magyarul)
ISO 10011-1:1990	MSZ EN 30011-1:1993	Minőségügyi rendszerek felülvizsgálatának irányelvei -1.rész:Felülvizsgálat.
ISO 10011-2:1991	MSZ EN 30011-2:1993	Minőségügyi rendszerek felülvizsgálatának irányelvei - 2.rész: Minőségügyi rendszerek felülvizsgálóinak minősítési követelményei.
ISO 10011-3:1991	MSZ EN 30011-3:1993	Minőségügyi rendszerek felülvizsgálatának irányelvei -3.rész:Felülvizsgálati programok irányítása.
ISO 10012-1:1992	előkészületben	Minőségbiztosítási követelmények mérőeszközökre -1. rész: Mérőeszközök metrológiai hitelesítési rendszere.
ISO/WD 10012-2		Minőségbiztosítási követelmények mérőeszközökre - 2.rész: Mérésbiztosítás.
ISO/DIS 10013		Minőségügyi kézikönyv kidolgozásának irányelvei.
ISO/WD 10014		A minőség gazdaságossága.
ISO/NP 10015		Oktatási és kiképzési irányelvek.

A vonatkozó szabványok ismerete nélkülözhetetlen a magyar vállalatok számára, hogy egyáltalán a velük szemben polgári célú termelés

esetén is támasztható követelményeket megismerjék, vállalati minőségbiztosítási rendszerüket kialakítsák és majd egyszer tanúsíthassák.

Az AQAP sorozat

A NATO egységesített minőségbiztosítási alapkövetelményeit tartalmazó normatív dokumentumok Magyarországon még nem széles körben ismertek. *Ezért a témához kapcsolódó újdonság tartalmú ismeretnek tekintve, felsoroljuk ezeket (AQAP = Allied Quality Assurance Publications = Egyesített Minőségbiztosítási Közlemények):*

AQAP-1 NATO requirement for an industrial quality control system. Quality assurance. (NATO követelmények egy ipari minőségszabályozási rendszerre. Minőségbiztosítás.)

AQAP-2 Guide for the evaluation of a contractor's quality control system for complience with AQAP-1. (Útmutató a szállító minőségszabályozási rendszere értékeléséhez az AQAP-1 követelményeivel való egyezés szempontjából.)

AQAP-3 List for sampling schemes used in NATO countries. (A NATO országokban alkalmazott mintavételi módszerek listája.)

AQAP-4 NATO inspection system requirements for indrustry. (NATO vizsgálati rendszer követelményei az ipar számára.)

AQAP-5 Guide for the evaluation of a contractor's inspection system for complience with AQAP-4. (Útmutató a szállító vizsgálati rendszere kiértékelésére az AQAP-4 követelményeinek való megfelelés szempontjából.)

AQAP-6 NATO measurement and calibration system requirement for indrustry. (NATO mérési és kalibrálási rendszer követelmények az ipar számára.)

AQAP-7 Guide for the evaluation of a contractors measurement and calibration system for complience with AQAP-6. (Útmutató a szállító mérési és kalibrálási rendszere kiértékelésére az

AQAP-6 követelményeinek való megfelelés szempontjából.)

AQAP-8 NATO guide to the preparation of specifications for the procurement of defence material. (NATO útmutató a védelmi rendeltetésű anyagok beszerzése során a specifikáció elkészítésére.)

AQAP-9 NATO basic inspection requirements for indrustry. (NATO alapvető vizsgálati követelmények az ipar számára.)

AQAP-10 NATO guide for government quality assurance programme. (NATO útmutató egy kormányzati minőségbiztosítási programhoz.)

AQAP-11 NATO requirements for an indrustial quality control systems. (NATO követelmények egy ipari minőségszabályozási rendszerrel szemben.)

AQAP-12 Törölve

AQAP-13 NATO sotfware quality control system requirements. (NATO szoftver minőségszabályozási rendszer követelményei.)

AQAP-14 Guide for the evaluation of a contractors software quality control system for complience with AQAP-13. (Útmutató a szállító szoftver minőségszabályozási rendszere kiértékelésére az AQAP-13 követelményeinek való megfelelés szempontjából.)

AQAP-15 Glossary of terms used in QA STANAG and AQAP. (A minőségbiztosításra vonatkozó terminológiák jegyzéke, melyeket a STANAG illetve AQAP alkalmaz.)

Természetesen a NATO szabványosítási tevékenysége is törekszik arra, hogy az általános szabályozást tartalmazó normatív dokumentumait folyamatosan korszerűsítse, tartalmilag közelítse a nemzetközi minőségbiztosítási szabványok követelményeihez. Ennek a gondolatnak a jegyében jött létre az AQAP 100 jelű sorozat, *melynek néhány tagját ismertetjük:*

AQAP-100 General guidance on NATO quality assurance. (A NATO minőségbiztosítás általános irányelvei.)

AQAP-110 NATO quality assurance requirements for design, development and production. (NATO minőségbiztosítási követelmények a tervezésre, a fejlesztésre és gyártásra.)

AQAP-119 NATO quide to AQAP-s-110, -120, -130 applications. (NATO irányelv az AQAP 110, -120, -130 alkalmazásához.)

AQAP-120 NATO quality assurance requirements for production. (NATO minőségbiztosítási követelmények a gyártásra.)

AQAP-130 NATO quality assurance requirements for inspection. (NATO minőségbiztosítási követelmények a végellenőrzésre.)

AQAP-131 NATO quality assurance requirements for final inspection. (NATO minőségbiztosítási követelmények a végellenőrzésre.)

AQAP-150 NATO quality assurance requirements for software development. (NATO minőségbiztosítási követelmények a szoftver fejlesztésre.)

AQAP-170 Guide for government quality assurance programme. (Útmutató a kormányzati minőségbiztosítási programhoz.)

Természetesen a jelöléssel, címmel felsorolt normatív dokumentumok akkor válnak számunkra is használhatóvá, ha magyar nyelven is hozzáférhetőek. Az AQAP-1 és -4 jelűek fordítása megtörtént, a fordítások a HTI Szabványosztálya részére átadásra kerültek. A sorozat többi elemének beszerzése, fordíttatása hátra van.

Meghírdetett törekvés az Európai Unióhoz, a NATO-hoz való csatlakozás szándéka. A közelítés, a szükséges területekre kiterjedő kompatibilitás megteremtésének egyik lépése az AQAP sorozat követelményeinek megismerése és azok érvényre juttatása a **Katonai Szállítók Rendszerébe** jelentkező szállítókkal szemben.

Cikkünkben eddig ismertettük a minőségbiztosításra vonatkozó szabványcsaládot, közismert nevén az ISO 9000 sorozatot; felépítését, rendeltetését, tagjait. Bemutattuk a sorozathoz csatlakozó ISO 10 000 család tagjait is, melyek a minőségbiztosítási rendszer szempontjából lényeges minőségbiztosítási felülvizsgáló tevékenységet és egyéb területeket, technikákat szabályoznak.

A minőségi kérdésekhez szorosan és elválaszthatatlanul kapcsolódik a megbízhatóság témaköre is, fejlett gazdaságok keretében a környezetvédelem kérdésköre is. A tématerületek kapcsolódása magával hozza a vonatkozó szabványoknak a kapcsolódását is.

A meghatározó minden esetben az ISO 9000 család valamelyik rendszermodell tagja, amelyre hivatkozóan vagy ahhoz kapcsolódva esetenként, jelentkezik a megbízhatóság vagy a környezetvédelem szabványa.

A tárgyi szabványok megjelenéséig vezető út - hasonlóan a minőségbiztosítási szabványok történetéhez - jelen esetben is hosszabb időt igényelt. Először szakmai, nemzeti majd nemzetközi szervezetek jöttek létre, tették közre ajánlásaikat, amíg a szabványosítás lehetősége is kialakult.

Most a továbbiakban a környezetvédelem szakterületei előírásainak, szakmai szervezeteinek ismertetését tűztük ki célul.

Környezet: (Environment)
A természeti környezet és mindazon feltételek, magukba foglalva a humán és élő rendszereket, melyek között valamely szervezet működik. A szervezet által keltett környezeti hatások a világ minden részét elérik, így a környezet ebben az összefüggésben valamely munkahely hatásait globális mértékben kiterjeszti.

Környezeti hatások: (Environmental effects)
A szervezet tevékenységének, szolgáltatásainak, az általa előállított termékeknek bármely közvetett vagy közvetlen hatása a környezetre, melyek kedvező, vagy káros hatást fejtenek ki.

Környezet irányítás: (Environmental management)
Valamennyi vezetői tevékenység azon megjelenési formái, beleértve

a tervezést is, melyek meghatározzák és megvalósítják a szervezet környezetpolitikáját.

Környezetirányítási rendszer: (Environmental management system) A szervezet felépítése, a felelősségek, a hatáskörök, a tevékenységek, folyamatok és erőforrások összessége, melyek a környezetirányítás megvalósítására szolgálnak.

Környezetirányítási audit: (Environmental management audit) Rendszeres értékelő tevékenység, annak meghatározására, hogy a környezetirányítási rendszer és a környezet alakulása a tervezett intézkedéseknek megfelel, továbbá a rendszer hatékonyan működik, valamint megvalósítja a szervezet környezetpolitikáját.

BS 7750 meghatározások

A környezetvédelmi auditálás (felülvizsgálat) szerepe, jellemzői

A minőségbiztosítási rendszerek keretében napjainkban meghonosodó auditálás olyan minőségtanúsító okiratokra épül, melyekben államilag és nemzetközileg is elismert, az értékelésre feljogosított (akkreditált) vizsgálóhelyek nyilatkoznak a kibocsájtó üzemek és termékeik minőségi színvonaláról, a vonatkozó műszaki előírások betartásáról.

A környezetvédelmi auditálást (environmental audit, öko- audit) ebbe az értékelési rendszerbe illeszkedően azzal a céllal végzik erre feljogosított szakértők, hogy minősítsék a környezettel összefüggő irányítási és felügyeleti tevékenységek hatékonyságát. A közérdek megkívánhatja, hogy független vizsgáló szervezetet vegyenek igénybe.

Az auditás elsősorban a környezetvédelem irányítási rendszerét minősíti. Szélesebb értelmezésben az auditálás vizsgálatai kiterjednek a vállalat szennyező tevékenységére, a korábban már észlelt környezeti károk mértékére és az ezzel összefüggő jogkövetelményekre, a károk megelőzésére, mérséklésére és elhárításra tervezett ill. megvalósított intézkedésekre.

A környezetvédelmi auditálás jelentősége

Az auditálások általános célja, hogy csökkentsék az érintettek kockázatait. Elérhető, hogy szakértői vizsgálatok alapján feltárják az esetleg meglevő fogyatékosságokat, szabályellenességeket. Az auditálás révén tanúsítható, hogy a cég illetékes tisztségviselői az elvárható vezetői intézkedéseket milyen hatékonysággal készítették elő, valósították meg.

A környezetvédelmi auditálás jogosultságát még csak szűk szakmai körben ismerik el, normatív előírásai és vizsgáló módszerei most alakulnak ki, a vonatkozó nemzetközi és nemzeti jogszabályok ennek megfelelően az előkészítés, bevezetés szakaszában tartanak.

A jogszabályok rendelkeznek a környezetvédelmi vizsgálatok *fő követelményeiről:* az auditálások ismétlődési gyakoriságáról, a vizsgálatot végzőkről, az értékelő, tanúsító okiratok kiadásának (a certifikálás) tartalmáról, az auditáló eljárás kötelező ill. önkéntes jellegéről, az eredmények közzétételéről.

Az ökológiai érdekek által indokolt környezetvédelmi auditálás a gazdasági szervezetek számára is hasznot rejt, tekintélyes anyagi és egyéb érdek fűződik a kedvező vizsgálati eredmény nyilvánosságra hozatalához. Egyúttal a gazdasági és társadalmi környezetre is *hat az auditálás:* a versenytársakra, a cég beszállítóira és vevőire, a hitelnyújtókra, illetve az államigazgatás szerveire és a közvéleményre is.

Egyes országokban a környezeti károkért az elkövetőket a vétkességüktől független felelősség terheli. Ez a szabály a gazdasági szervezetekre hárítja át a felelősséget az okozott károkért, akkor is, ha semmilyen felróható mulasztást sem követtek el. Ez a jogelv a vállalatra hárítja a *bizonyítás terhét:* akkor mentheti ki magát, ha hatásosan képes igazolni, hogy az eljárás alapjaként felrótt szennyezéseknek az üzemeiben alkalmazott eljárás, berendezés nem lehetett az oka. A környezetvédelmi auditálás révén elegendő hiteles bizonyíték áll a vállalatok rendelkezésére ilyen védekezésekhez.

Környezetvédelmi auditálás (felülvizsgálat) nemzetközi összehangolása

A Nemzetközi Kereskedelmi Kamara auditálási ajánlása

A Nemzetközi Kereskedelmi Kamara (ICC) 1989-ben kialakított első modellje az önkéntes környezetvédelmi vizsgálatok ajánlott lépéseit tartalmazta. Olyan általános érvényű auditálási rendszer alakult ki, amely a létesítmények teljes élettartamára kiterjed a gyártervezéssel kezdve, a kivitelezés, üzembehelyezés, a termelés fokozatos növeléséig, majd a folyamatos üzemeltetésig. A modellt a vállalatok belső vizsgálataira alapozták, kifejtve az auditálás tervezési, szervezési alapelveit, a végrehajtás főbb szabályait.

Az ICC a környezetvédelmi auditálást a következő módon határozza meg: "*A vállalatvezetés eszköze; rendszerezett, dokumentált, időközönként megismételt és objektív értékelés arról, hogy milyen színvonalú, mennyire hatásos működésű a környezetvédelem szervezete, irányítása, valamint a környezetvédelemmel kapcsolatos eszközállomány. Fő célja, hogy biztonságosabbá tegye a környezetet, megkönnyítse a környezetvédelmi intézkedések vezetői ellenőrzését, értékeli a vállalatpolitikai célok realizálását, beleértve a hatósági követelmények betartását is.*"

Az ICC kiadványa az auditálás elsődlegesen kiemelt előnyeként említi, hogy tanúsítja a helyi, a regionális, az állami, valamint a nemzetközi környezetvédelmi előírások betartását, és ezzel elősegíti a környezet védelmét. *Az auditálás három tevékenységi területén 12 lépést különböztetnek meg a következők szerint:*

A./ *A környezetvédelmi auditálást megelőzően*

1.) A megvizsgálandó üzemi berendezések kiválasztása.
2.) Az auditálásra felkért szakértői csoport tagjainak kiválasztása és feladataik kijelölése.
3.) Kapcsolatok felvétele a vizsgálandó üzemmel, az auditálás tervezése.

B./ *Helyszíni tevékenységek*

4.) A vállalati előírások és az ellenőrzési rendszer értelmezése.

5.) A vállalatvezetés ellenőrzési rendszerének értékelése.

6.) A Vizsgálati tényadatok összegyűjtése.

7.) Az auditálás vizsgálatai eredményeinek értékelése.

8.) Jelentés az üzem részére az auditálás megállapításairól.

C./ *A vizsgálatot követő tevékenységek*

9.) Jelentéstervezet elkészítése.

10.) Az auditálás zárójelentésének elkészítése.

11.) Az intézkedési terv kialakítása, megvalósítása.

12.) Az intézkedési terv figyelemmel kísérése.

Az ipart érintő környezetvédelem nemzetközi koordinációja

A Nemzetközi Kereskedelmi Kamara 1993. februárban Párizsban megalakította **az Ipar Környezeti Kérdéseinek Világtanácsát** (WICE - World Industry Council for the Environment). A Világtanács alapítói között energetikai és villamosipari, kőolaj-feldolgozó, vegyipari, híradástechnikai, autógyártó társaságok egyaránt találhatók.

A Világtanácsot azért alapították , hogy az ENSZ részére ajánlásokat dolgozzon ki a gazdasági szervezetek környezetvédelmi irányítási kérdéseit illetően. **A Világtanács három évre szóló munkatervében a legfontosabb feladatok érintik a környezetvédelmi auditálást is, a következők szerint:**

- a Riói Környezetvédelmi Világkonferencia következményei a vállalatokra vonatkozóan;
- a környezetvédelem gazdasági szabályzó eszközei:

  (A környezetet érintő szabványok nemzetközi összehangolása, a Nemzetközi Szabványosítási Szervezettel (ISO - International Standard Organization) együttműködve);

- információcserék a környezetvédelmet célzó vállalatirányításról;

  (Környezetvizsgálati ismérvek kialakítása vállalatok auditálásához, környezeti beszámoltatásához, kártételeik becsléséhez, a megkülönböztető jelzések odaítéléséhez, az ésszerű energiafelhasználásához, stb).

Az Európai Unió rendelete a környezetvédelmi auditról

Az EU rendeletének tárgya és alapelve

Az Európai Unió Tanácsának 1993. június 29-i (1836/93.sz.) rendelete meghatározza a környezetvédelmi kérdések irányítási rendszerében, valamint az üzemek környezetvédelmi vizsgálatában való önkéntes részvétel szabályait az EU területén működő gazdasági szervezetekre vonatkozóan. A korábbi években alkalmazott rövid meghatározásnál, az "*ökoauditálás*" fogalmánál lényegesen tágabban értelmezettek az EU jelen rendeletével szabályozott környezetvédelmi irányítási, vizsgálati kérdéskörök. *Kettős megközelítést alkalmaz az EU rendelete:* egyrészt a gazdasági szervezet belső viszonyait, ennek szintjeit, másrészt a társaságok nemzetközi és nemzeti környezetét.

Vállalati irányítási szintek és feladataik

A vállalati belső irányításban a környezeti kérdések *több szinten jelennek meg:*

- **A legfelső irányítási szint** a vállalat környezeti politikája, amely magában foglalja a gazdasági szervezet összes olyan tevékenységét, amely a környezethez fűzi. Az EU rendelete szükségessé teszi, hogy a vállalat határozza meg környezeti politikáját. Az EU rendeletében előírt vizsgálatok (mind az auditálás tartalmát, mind formáját illetően) csakis hites környezetvédelmi szakértők közreműködésével és erre a politikára alapozva végezhetők el.
- A vállalatnak **a konkrét ipartelepek** környezetvédelmi alapjellemzőit kiindulásként úgy kell összeállítani, hogy valamennyi üzemi környezeti hatás elemezhető legyen.

- Az EU-rendelet a környezetvédelmi auditálás gyakoriságát úgy rögzíti, hogy legalább három évenként **üzemi vizsgálatot** kell tartani és minősíteni kell *a 3 említett szintet:* a vállalat környezetvédelmi céljait, a vállalatirányítás környezeti programját, valamint a végrehajtás szintjének környezetet érintő vezetési tevékenységeit.

Az EU - rendelet szabályozza *a politikai, a stratégiai és az operatív szinteket illető auditálási eredmények közzétételét is:* a nyilvánosság számára is hozzáférhetővé kell tenni az auditált szervezet környezeti politikáját, megvalósulásának fontosabb tényeit, üzemi tevékenységeit. Ez a nyilatkozattételi előírás teremt kapcsolatot az auditált üzem és külső funkcionális szervek (hatóságok) között.

A rendelet tartalmazza azt a megkülönböztető tanúsító jelet, amelyet a környezetvédelmi auditáláson megfelelt gazdasági szervezetek alkalmazhatnak. Ezt az egységes (kör mentén elhelyezett 12 csillagot és feliratot tartalmazó) EU-jelzést a követelményeknek megfelelt üzemek feltüntethetik a céges papírjaikon, jelentéseiken, információs anyagaikon és ismertető füzeteiken.

A rendelet a környezetvédelmi irányítási rendszer fogalmába sorolja az átfogó vállalatirányítási rendszernek a környezettel kapcsolatos részeit, ideértve a szervezeti struktúra egyes elemeit, a felelősségi viszonyokat, az eljárásokat, a munkatársak viselkedését, a munkafolyamatokat és eszközeiket mind a tervezés, mind a végrehajtás szakaszaiban.

Az auditálásra illetékesek és meghatalmazottak

Az EU rendelete *3 auditálási intézményt határol el státusuk, feladataik, valamint a képzettségük, ismereteik és gyakorlatuk szerint:* cégen belüli "**belső**" és a megbízott "**külső**" független vizsgálókat (intependent internal/external auditor), valamint a **hatóságilag akkreditált hiteles környezetvédelmi szakértőket** (accredited environmental verifier).

A vállalat nevében tárgyaló belső független vizsgálatokról a rendelet objektív minősítést követel meg és ezt a munkaszerződésnek is tartalmaznia kell. Jogosultak vizsgálni az érintett gyártási folyamatokat, ezek berendezéseit és észrevételeit megvitatni az üzemvezetőkkel. Betekint-

hetnek az irattári anyagokba, a környezettel összefüggő bármely műszaki dokumentációba. Megállapíthatják a kötelező előírásoktól való eltéréseket, mind a gyártásban, mind az üzem irányítási rendszerében és erre alapozott észrevételeiket írásban előterjeszthetik.

A megbízott "*külső*" független vizsgálók kötelesek bizalmasan kezelni a megbízójuk telephelyén szerzett gyártási és egyéb információkat, és elfogulatlanul kell eljárniuk a vizsgálatuk során. Tevékenységük független az akkreditált környezetvédelmi szakértők hitelesítő vizsgálataitól.

Az akkreditált környezetvédelmi szakértők hitelesítő vizsgálatait az érintett vállalat rendeli meg, kikötve, hogy a megbízott köteles bizalmasan kezelni a tudomására jutó üzemi adatokat. Eljárásukra az európai szabvány a "*Minőségügy rendszerek tanúsítását végző tanúsítási szervekre vonatkozó általános feltételek*" (MSZ EN 45012) előírásait kell alkalmazni. A vizsgálat megállapításáról nemcsak a megbízó vállalatnak, hanem az akkreditálásukért felelős nemzeti hatóságoknak is kötelesek jelentést benyújtani.

Az EN 30011 " *Minőségügyi rendszerek felülvizsgálatainak irányelvei*" európai szabvány 1.részében szabályzott vizsgálati előírásokra épül az EU környezetvédelmi auditálása azzal a terminológiai eltéréssel, hogy ahol a szabványban "*minőségbiztosítás*" szerepel, ott "*az üzemi környezetvédelem irányítása*" értendő. Hasonló értelmezési megfelelést alkalmaznak a szabványok, a kézikönyvek és az auditálás körében: a "*minőség*" helyett a " *környezet*" szó értendő.

A megfelelő színvonalú vállalatirányítás

Az auditálás követelményrendszere alapján a nemzetközi mértékkel is megfelelőnek minősített vállalatirányítás ismérveként jelölték meg *a következőket:*

- Az üzem vezetői támogatják, hogy a munkavállalók valamennyi rétege felelősséget érezzen a környezet minőségéért.
- A környezetvédelem ismérvei szerint a vállalat vezetői előzetesen megvizsgáltatnak minden új terméket, gyártási eljárást a kockázatok csökkenése érdekében. Az új termék ismérveként ajánlott pl. hosszabb élettartam, a könnyű javíthatóság, anyagá-

nak újrahasznosíthatósága (recycling), kedvező fajlagos anyag- és energiaigénye, nincs mérgezőhatása, kedvezőtlen mellékhatása.

- A jelenlegi tevékenységeknek a helyi környezetre gyakorolt hatásait felügyeli, minősíti az auditálás.
- Ragadja meg az auditálás mindazokat az intézkedéseket, amelyekkel megelőzhetők, mérsékelhetők a környezeti terhelések. A szennyezőanyag- és hulladékkibocsátás terhelő hatását a minimális szintre kell szorítani, pl. környezetkímélő eljárások bevezetésével.
- Az auditálás csökkentse annak kockázatát, hogy üzemzavar, baleset következtében szennyezőanyagok jussanak a környezetbe. Indokolt, hogy a lehetséges válsághelyzetekre *körültekintő tervek készüljenek:* kik illetékesek az intézkedésre, riasztásra, az érintetteket milyen elsősegélyképzésben részesítsék, égések és más súlyos személyi sérülések esetén hol szervezzék meg a baleseti ellátást, hogyan jutnak el a helyszínre a tűzoltók, milyen menekülési útvonalakat jelöljenek ki, kikből áll az üzemi stáb, milyen módon továbbítják rendkívüli helyzetben a jelentéseket az illetékeseknek.
- Körültekintően építsék fel azokat a műszaki mérési, észlelési folyamatokat, amelyek a vállalat környezetpolitikájának ellenőrzéséhez szükségesek, gondoskodjanak a mérési eredmények regisztrálásáról, szükség szerinti aktualizálásáról.
- Megfelelő vizsgálóeljárásokra, intézkedésekre van szükség ahhoz, hogy megbízhatóan kimutathassák a vállalati környezetpolitika érvényesülésének fogyatékosságait.
- Nem zárható ki az ipari üzemek katasztrófa helyzete, ezért az illetékes hatóságokkal együttműködve ki kell alakítani a környezetkárosítás veszélyhelyzeteit minimális kártétellel áthidaló intézkedések tervét.
- A közvélemény a vállalattól elvárja, hogy tevékenységei környezeti hatásnak megítéléséhez minden lehetséges információt megkapjon, távlatilag rendszeres párbeszéd kialakítása célszerű.
- A vevőket alkalmas módon tájékoztatni kell azokról a környezeti hatásokról, amelyek a termék alkalmazásával, kezelésével, majd az élettartam végén végleges lerakásával kapcsolatosak.

- A környezetpolitika tegyen előkészületeket arra, hogy azonos szabványok, hatósági előírások vonatkozzanak az adott ipartelepen működő valamennyi szerződéses partnerre, gazdasági tevékenységétől függetlenül.

A környezetvédelmi szabványosítás helyzete

A nemzetközi szabványosítás szervezetei

Az ISO, valamint az Európai Unió szabványosítási szervezete (CEN) tevékenységében kiemelt szerepet kap a környezetvédelem. Az ISO 1991. augusztusban hozta létre a környezetstratégiai felügyelő bizottságot (SAGE – Strategic Advisory Group on Environment).

Az ISO 207.sz. műszaki bizottsága (ISO/TC 207) illetékes a környezeti szabványok kialakítására, *és a következő albizottságok keretében szervezték meg a szabványosítást (az SC a sub-commitee jele, a megnevezett országok vezetik a titkárságot):*

SC1: a környezetirányítás rendszerei (Egyesült Királyság, Environmental Management Systems)

SC2: a környezetvédelmi auditálás (Hollandia, Environmental Audit)

SC3: a termékeken alkalmazható "*zöld*" címkék (Ausztria, Environmental Labeling)

SC4: a környezetvédelmi működés értékelése (USA, Environmental Performance Evaulation)

SC5: életciklus elemzések (Elnök: Németország, titkárság: Franciaország, Life Cycle Analysis)

SC6: a környezetvédelmi terminológia (Norvégia, Environmental Terminology)

A nemzeti környezetvédelmi előírások

A világ országaiban alkalmazott különböző környezetvédelmi műszaki előírások közül az auditálás normájaként *a következőket vették figyelembe az Európai Unió szabványosítási szervezetei:*

– A BS 7750 brit szabvány (1992.március 16.) a környezetirányítás rendszereiről;

– A környezetgazdálkodási rendszer alapelveinek, alapvető követelményeinek IS 310 ír szabványtervezete (1993.március 31.);

– A környezetgazdálkodás rendszereinek (1993.április) francia szabványa (X 30200);

– A német DIN Szabványügyi Hivatal szaktestületei által a minőségtanúsítására és -biztosításra kialakított nemzetközi szabvány tervezete (1993. május), különös tekintettel a környezetgazdálkodás rendszereire;

– A Dél-afrikai Köztársaság szabványa (1993. május 12.) a környezetgazdálkodás rendszereiről;

– Kanada műszaki irányelve (Z 750, 1993. május 6.) az önkéntes környezetgazdálkodási rendszerről;

– A nemzetközi szabványosítási szervezet ISO 14 000 környezetirányítási rendszerek tárgyú szabványa.

A BS 7750 szabvány felépítésének és tartalmának ismertetése

A BS 7750: 1992 szabványt – Követelmények a környezetirányítási rendszerek számára – (Specifications for environment management systems) a Környezetvédelmi és Légszennyezési Szabványok politikája Bizottság (Environment and Pollution Standards Committee) - EPC - 50.számú Műszaki Bizottsága dolgozta ki.

Tartalma:

1. Általános áttekintés
2. Hivatkozási információk
3. Meghatározások
4. Környezetirányítási rendszerek követelményei

4.1. Környezetirányítási rendszerek

4.2. Környezetirányítási politika

4.3. Szervezet és személyzet

4.4. Környezeti hatások

4.5. Környezeti tárgyak és célok

4.6. Környezetirányítási program

4.7. Környezetirányítási kézikönyv és dokumentumok

4.8. Folyamatszabályozás

4.9. Környezetirányítási feljegyzések

4.10. Környezetirányítási auditok

4.11. Környezetirányítási vezetői átvizsgálások

Mellékletek:

Az egyes követelmények részletezése

"A" jelű melléklet " *Útmutató a környezetirányítási rendszer követelményeihez*"

A.1. Környezetirányítási rendszerek

A.2. Környezetirányítási politika

A.3. Szervezet és személyzet

A.4. Környezeti hatások

A.5. Környezeti tárgyak és célok

A.6. Környezetirányítási program

A.7. Környezetirányítási kézikönyv és dokumentumok

A.8. Folyamatszabályozás

A.9. Környezetirányítási feljegyzések

A.10. Környezetirányítási auditok

A.11. Környezetirányítási vezetői átvizsgálások

"B" jelű melléklet "*A környezetirányítási szabvány kapcsolata a minőségirányítási rendszerek szabványaival*".

"C" jelű melléklet "*A környezetirányítási szabvány kapcsolata az Európai Közösség Környezet Audit Szabályozásával*".

"D" jelű melléklet "*Irodalomjegyzék, szótár és környezetirányítási ügyek egyéb általános információ forrásai*".

"B 1" jelű, "*A környezetirányítási szabvány kapcsolata a minőségirányítási rendszerek szabványával*".

BS 7750 követelménypont / ISO 9001 követelménypont	4.1 Környezetirányítási rendszer	4.2 Környezetirányítási politika	4.3 Szervezet és személyzet	4.4 Környezeti tényezők	4.5 Környezetirányítás céljai és módszerei	4.6 Környezetirányítási program	4.7 Kézikönyv és dokumentumok	4.8 Folyamatszabályozás	4.9 Környezetirányítási feljegyzések	4.10 Környezetirányítási auditok	4.11 Vezetőségi átvizsgálás
4.1 A vezetőség felelőssége	X	X	X								X
4.2 Minőségügyi rendszer	X						X				
4.3 Szerződés átvizsgálás				X	X	X					
4.4 Tervezés átvizsgálás						X	X	X			
4.5 Dokumentumok szabályozása							X				
4.6 Beszerzés				X				X			
4.7 Megrendelő által biztosított termék				X							
4.8 Termék azonosítás									X		
4.9 Folyamatszabályozás								X			
4.10 Ellenőrzés és vizsgálat								X			
4.11 Ellenőrző, mérő és vizsgáló berendezések								X			
4.12 Ellenőrzött és vizsgált állapot								X			
4.13 Nem megfelelő termék kezelésének szabályozása								X			
4.14 Helyesbítő tevékenység								X			
4.15 Kezelés, raktározás, szállítás, csomagolás				X				X			
4.16 Minőségügyi feljegyzések									X		
4.17 Belső minőségügyi audit										X	
4.18 Képzés			X								
4.19 Vevőszolgálat				X				X			
4.20 Statisztikai módszerek								X			

/ A megjelölt mezők a két szabvány megfelelő kapcsolódó területeit jelzik /

A BS 7750 szabvány és az ISO 9001 szabvány kapcsolódó területei

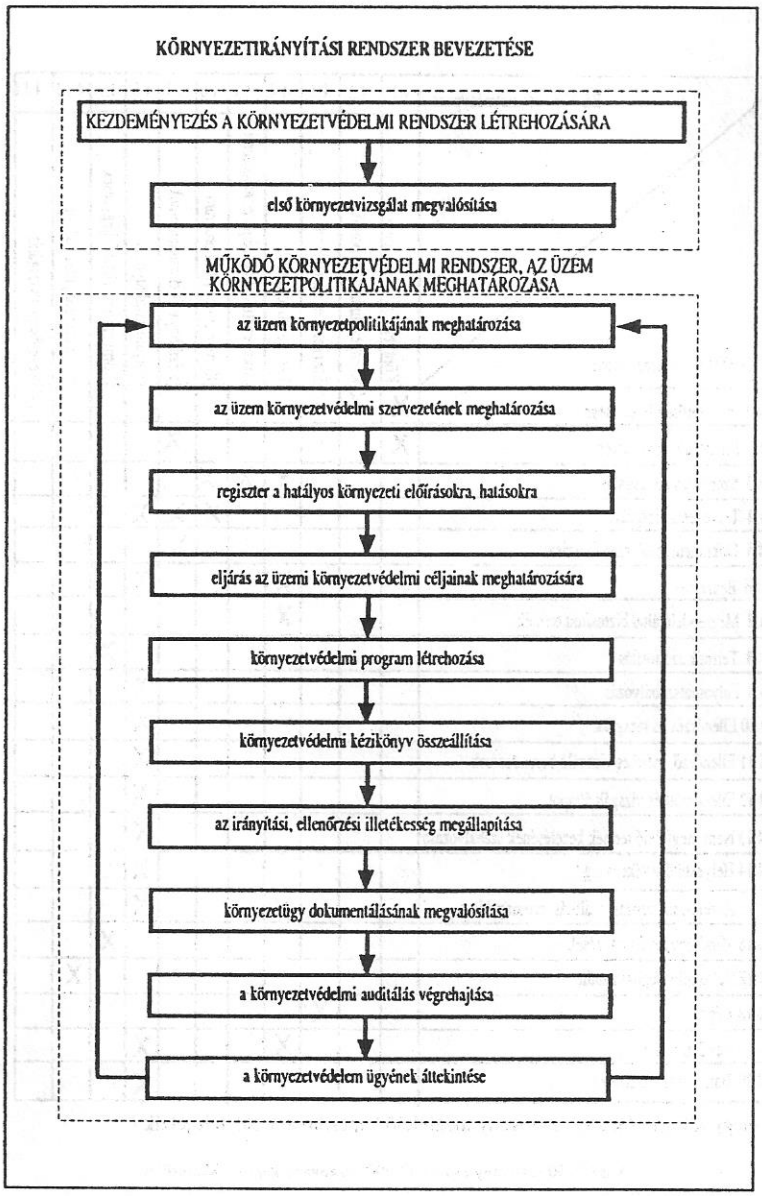

A környezetvédelmi rendszer elemei a BS 7750 brit szabvány szerint

Kapcsolat az auditálás és az Európai Unió szabványai között

Az európai környezetgazdálkodási, -auditálási alapkoncepció (EMAS - European Eco-Management and Audit Scheme) 1995. májusban hatályba lépő, hangsúlyozottan önkéntes alkalmazása megfelelő szabványosítási hátteret igényel. Sok esetben az ISO 9000 nemzetközi minőségbiztosítási szabványra hivatkoznak az Európai Unió rendeletei, azonban számos kérdés még tisztázást igényel, pl. hogy az ISO 9001 meghatározott fogalmai miként vehetők át a környezetvédelmi auditálás sajátos feltételeihez. Egyes "*fordítások*" nehézség nélkül *értelmezhetők:* pl. a minőségpolitika, a felelős szervezetek, a minőségbiztosítás rendszere, a dokumentálás, statisztikai módszerek, stb. esetén. Egyes fogalmak sajátos tartalmat kapnak, mint pl. a folyamatirányítás, a vizsgálatok, a feltárt hibák kezelése, a hiányosságok helyrehozatalát célzó akciók, a termékek és a melléktermékek kezelése, tárolása, csomagolása, elküldése, a termékek környezeti hatásával kapcsolatos vevőszolgálat.

Esetünkben a környezeti károsító hatások (és nem minőségromlás) észlelését kell helyettesíteni az ISO 9001 szabvány megfelelő terminológiáiba. A "*belső auditálás*" is más tartalmú, ha a tanúsítás tárgya a minőségbiztosítás, illetve a környezetgazdálkodás.

A minőségtanúsításra épített nemzeti rendszerek

Az ISO 9000 szerinti minőségtanúsítás lényege az, hogy elősegíti a hatékonyabb költséggazdálkodást. A környezetgazdálkodás követelményei viszont inkább viszik, mint hozzák a pénzt, így a BS 7750 szabvány önkéntes alkalmazása nem találkozik minden vállalkozó tetszésével. Kellően felkészült befogadókra ezért van szükség.

Az Európai Unió több országa vezérfonalként épít a környezetvédelmi auditálás követelményeinek kialakításában a BS 7750 brit szabványra.

Az ISO-9000 rendszermodell szabványok és irányelvek tartalmának mintegy négyötöde vehető át és hasznosítható a BS 7750 környezetügyi szabványhoz. Az elvégzett vizsgálatok feltárták, hogy miként kombinálhatók az auditálási folyamat megszervezéséhez az ISO 9000 és BS 7750 szabványok előírásai.

A legutóbb kibocsátott francia környezetügyi szabványt (X 30200) teljesen megfeleltették az Európai Unió (EMAS) koncepciójának. Ennek megfelelően, fő elveikben, közelállóak az európai rendszerek alapjaként választott brit BS 7750, valamint ISO 9000 szabványok azokhoz a francia követelményekhez, amelyeket a nemzeti tanúsítási rendszer alapjaként alkalmaznak.

A tulajdonosváltással összefüggő környezetvédelmi auditálás

Amerikai tapasztalatok, európai szemlélet

A környezet minősége az üzleti tárgyalásokban is lényeges szerepet játszik, pl. az ingatlanok értékének becslése, a vételár kölcsönös meghatározása során.

Az USA-ban a tulajdonosváltással kapcsolatosan kialakult környezeti auditálás szigorúbb mint amilyent az európai országok a gyakorlatban alkalmaznak. Az USA-ban hatályos jogszabályok szabatosan megadják, hogy a környezetkárosító hatásokból mit kell nyilvánosságra hozni. Az USA-ban a környezettel összefüggő hatások, események közül mindazokra jelentést kell tenni, amelyek potenciálisan terhelik a természetet, környezetet. A kulcskérdés itt az információk közreadása, hozzáférhetősége. Nem függhet az érintett cégek szándékától (ellenérdekeltségétől), hogy a környezeti kár ténye, mértéke megismerhető legyen.

Az USA jogszabályai világosan rögzítik a közreadás szabályait, hogy szankcionálni lehessen a vétkeseket, a környezetvédelmi felelősség alapján. Európában sokkal zártabban kezelik a jogi felelősséggel kapcsolatos, pl. tulajdonosváltozás során rendezendő károk információit, bár törekvés tapasztalható arra, hogy az adatok hozzáférhetőségét az elfogulatlan vizsgálatok révén javítsák.

A környezetvédelemi auditálás jogszabályi háttere az USA-ban

Az Amerikai Egyesült Államok hatályos környezetvédelmi vonatkozású jogszabályait *a következő felsorolás tartalmazza:*

Levegőtisztasági törvény (CAA - Clean Air Act);

Víztisztasági törvény (CWA - Clean Water Act);

Ivóvíztörvény (SDWA - Safe Drinking Water Act);

Erőforrások megóvásának, megújításának törvénye (RCRA - Resource Conservation and Recovery Act);

Mérgező anyagok csökkentésének törvénye (TSCA - Toxic Substances Control Act);

Átfogó környezeti felelősségi, anyagi kártérítési és kötelezettségi törvény (CERCLA - Comprehensive Environmental Respose, Compensation and Liability Act);

Munkaegészségügyi és Biztonságtechnikai Hatóság (OSHA - Occupational Safety and Health Administration).

A brit környezetügyi és -auditálási gyakorlat

A brit jogszabályokban is megjelenik a környezeti felelősség, bár bekövetkezésükkor még ismeretlen nagyságúak ezek a kockázatok.

A brit szabvány szerinti környezetvédelmi auditálás alapja az ipartelepek beható felügyelete.

Négy nagy költséghatást különítenek el a felügyeletet végzők:

- Az észlelt környezetkárosítások jellege és mértéke, azok helyreállítási ráfordításai (cleanup cost);
- Hatályos környezeti jogszabályok betartásának költségei, a szabálysértési költségekkel együtt (compliance cost);
- A környezeti kockázatok lehetséges forrásai, a kockázatok csökkentésének költségei (improvement cost);
- A környezetvédelemi felelősséggel összefüggő terhek, a kártalanítás és helyreállítás, valamint a jogszabályok betartásának költségei, a jogi és perköltségekkel együtt (recompense and legal cost).

Egyéb auditálási szempontokat is tartalmaz a brit szabvány. Az indításnál fontos körülmény pl. az előforduló radioaktív sugárforrás, a transzformátor, kondenzátor, illetve a hidraulikus berendezés olajtöltete, az előforduló egyéb vegyi hatású folyadék, rovarirtó és növényvédő szer, azbeszt, radon és hasonló szennyező anyagok, amelyek értékelhető környezeti kockázattal járnak. Az auditálás során vizsgálják a szomszédos

telepekről beérkezett szennyező anyagokat és az ismert kórokozó baktériumokat.

Hazai helyzetkép

Hazánkban jelenleg a környezetvédelemmel kapcsolatos szabályozás egy több évtizedes környezetvédelmi törvény és alacsonyabb szintű jogszabályok révén történik. A tervek szerint az új, európai normákkal harmonizáló **Környezetvédelmi Törvény** ez év első negyedében-felében kerül a parlament elé. A törvény elfogadása, hatályba lépés esetén annak hatása kiterjedhet a Magyar Honvédség egyes tevékenységeire is, új feladatokat megjelölve.

Ismert tény, hogy úgy a hadsereg tevékenységének egyes fázisai, mint az alkalmazott, felhasznált egyes anyagok komoly környezetkárosító hatással bírnak (üzemanyagtartályok, talajvízszennyezés, oxidáló anyagok, akkumulátorok, lánctalpas járművek, éleslövészet, stb.).

Egyes területeken belső intézkedések, utasítások tartalmaztak már eddig is szabályozást.

Másik figyelemre méltó vonzatú terület a különféle feleslegessé vált objektumok értékesítése, az értékesítést megelőző környezeti állapot felmérése, auditálása.

A cikkünk nyújtotta kitekintéssel a közvetlen és távolabbi szomszédságunkban kialakult szabályozást, gyakorlatot, elvárást kívántuk bemutatni, ami lassan hazánkat is eléri, s mint az Európába vezető út egyik mérföldkövét jelenti.

Ma a Magyarországon tevékenykedő hazai és külföldi, minőségügyi rendszereket tanúsító szervezetek, melyek az ISO 9001, -2 , -3 szerinti rendszertanúsítást végzik, folyamatosan felveszik tevékenységi körükbe a környezetirányítási rendszerek szabványai szerinti audit és környezetirányítási megfelelőség tanúsítási tevékenységet, a BS 7750 szabványra és az Európai Unió 1836/93.számú Rendeletére alapozva.

Felhasznált irodalom:

1.) BS 7750 Specifications for environment management systems /BSI/

2.) Környezetvédelmi auditálás /OMIKK *Nádudvari Zoltán*/

3.) Beszámoló az "*Integrált környezetgazdálkodás Magyarországon* " rendezvényről

4.) Szabványügyi Közlöny 1995.2.szám *Nagy Gyula.*

A KATONAI SZABVÁNYOSÍTÁS IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI

Kajtár Gábor[1]

Szabványosítás a világban

A szabvány napjainkban használt fogalmának (– a szabvány–ismétlődő műszaki - gazdasági feladatok optimális megoldásának az érdekeltekkel egyeztetett írásba foglalt mintája) lényegében megfelelő "*szabványosítás*" már az ókorban is létezett. Például az antik nagy államok hadseregei nagymértékben "*szabványosítottak*" voltak.

Ez a szabványosítás a tagozódás, a felszerelés, az utasítási sémák, a szolgálati fokozatok és a jelzések területét ölelte fel. Így például a római légiók tagozódása és felfegyverzése Germániában és Thráciában is azonos volt.

A XVII. században a tűzfegyverek elterjedése után kialakultak a vártüzérség, a könnyű tábori tüzérség, illetve a nehéz ostromlövegek szabványos űrméretei.

A szabványosítás az ipari forradalom óta a polgári életben, mint technikai rendszerező elv döntő jelentőségre tett szert. Napjainkban a nemzetközi műszaki-technika szélesedésével egyre nagyobb a fontossága.

Nemzetközi szabványosítási szervezetek jöttek létre, amelyek egyes régiókra (CEN,CELENEC) vagy a világ nagyobb részére (ISO, IEC) érvényes szabványokat írnak elő.

A világ szabványállományáról ország szerint ad tájékoztatást az **1. ábra.**

---

1 Kajtár Gábor mk. alezredes, az MH HTI katonai szabvány osztály vezetője

A világ szabványainak megoszlása

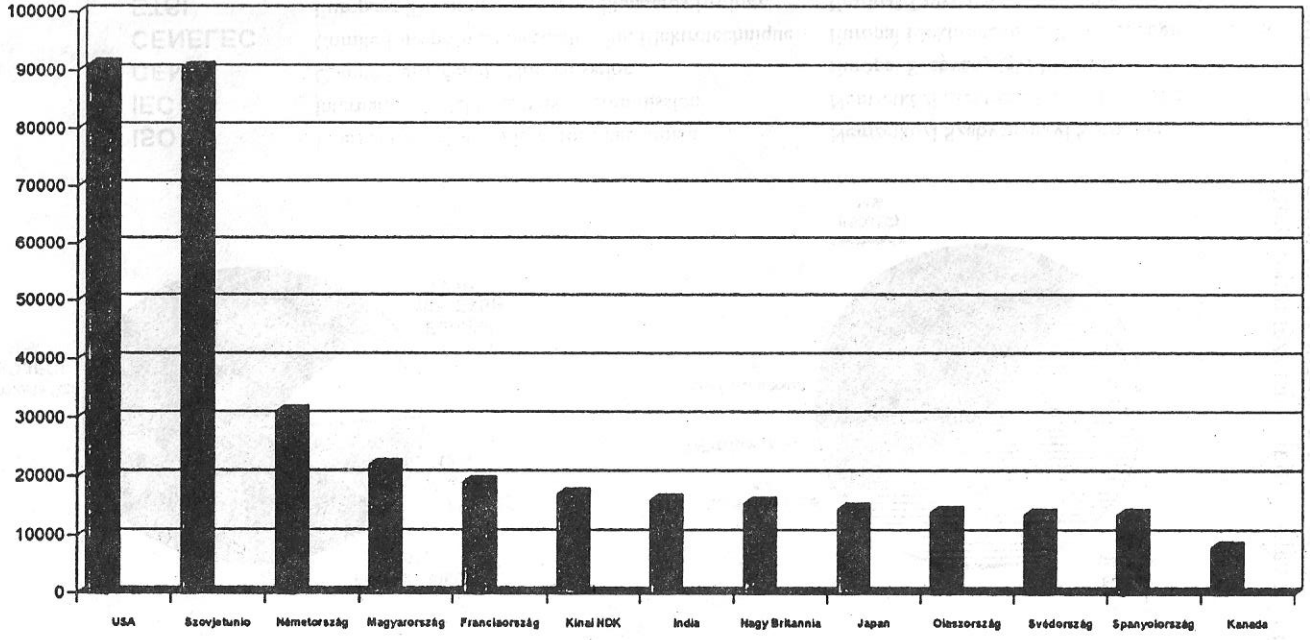

1.ábra

A magyar nemzeti szabványok forrás szerinti összetételét és várható alakulását szemlélteti a **2. ábra.** Ez jól mutatja az Európai Gazdasági Közösséghez való csatlakozási szándékunkat.

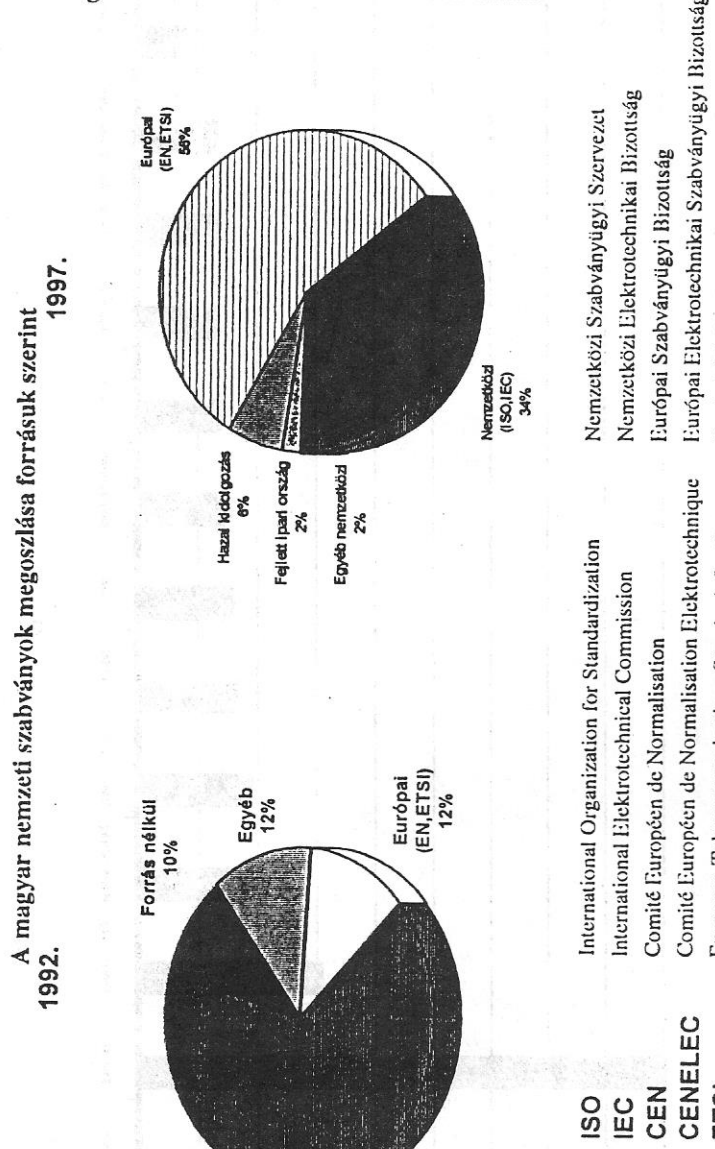

2.ábra

A magyar katonai szabványosítás

1. A katonai szabványosítás kialakulása és eredményei a 80-as évek végéig

1978- ban a Varsói Szerződés (VSZ) tagállamaiban kifejlesztett haditechnika harci alkalmazásának és csereszabatosságának biztosítása céljából létrehozták a KGST Hadiipari Állandó Bizottság (HÁB) Katonai Szabványosítási Szekcióját.

1979-ben a MNK Honvédelmi Bizottsága határozatban rendelkezett a hazai katonai szabványosítás bevezetéséről és szerveinek létrehozásáról. A Hadiipari Állandó Kormánybizottság (HÁKB) létrehozta a Szabványosítási Állandó Munkacsoportot(SZÁMCS) s ennek működésével megkezdődött a hazai katonai szabványosítás.

A SZÁMCS a Magyar Szabványügyi Hivatal (MSZH), a Honvédelmi Minisztérium (HM) és az Ipari Minisztérium (IPM) állandó képviselőiből állt, illetve szükség szerint az érintett tárcák képviselőivel kiegészítésre került.

A Katonai Szabványosítási Szekcióban az MNK képviseletét az MSZH elnökhelyettese látta el, aki egyben a SZÁMCS vezetője is volt.

Az operatív munkák végzésére megalakult az MSZH Általános Szabványosítási Főosztálya. A honvédelmi miniszter utasítására megalakult MN HTI Egységesítési és Szabványosítási Osztálya. Az Ipari Minisztérium létrehozta az Általános Szabványosítási Központot.

A Katonai Szabványosítási Szekció által egyeztetett katonai szabványok A KGST HÁB által történt jóváhagyásuk után – nemzetközi, illetve nemzeti keretek között – kötelezően alkalmazásra kerültek.

A Varsói Szerződés Egyesített Fegyveres Erőinek Technikai Testülete az egységesítés figyelembevételével határozta meg a katonai szabványosítás fő irányait, a komplex munkaprogramokat, valamint a konkrét szabványok kidolgozását előirányzó ötéves és éves terveket.

A fentiekből látható, hogy a katonai szabványosítás a KGST keretei között folyt és a VSZ érdekeinek volt alávetve.

A katonai szabványosítással is elősegített egységesítésnek, az azonos követelmények szerint folyó haditechnikai kutatási, fejlesztési tevékenységnek a célja az lett volna, hogy biztosítsa a VSZ tagállamai fegyveres erőinek zavartalan haditechnikai együttműködését.

A szabványosítási tevékenység a Katonai Szabványosítási Szekció által elfogadott alapvető rendelkezések szerint folyt a 80-as évek végéig.

Ennek megfelelően a különböző szakterületek terminológiáira, a korrózió védelem általános és minden szakterületre vonatkozó előírásaira, a katonai rendeltetésű készülékek, műszerek, felszerelések és berendezések, valamint az elektro-rádiótechnikai gyártmányok általános követelményeire, a rádióelektronikai eszközök elektromágneses kompatibilitálására és valamennyi fegyvernem területén a konkrét berendezésekre, részegységekre és tartozékokra születtek egységes követelményeket tartalmazó katonai szabványok. Ezek a szabványok a tagországok egységesíthető legnagyobb műszaki színvonalát képviselték.

Felismerve, hogy a polgári szabványok korszerűségi színvonala adott esetben a fokozottabb katonai követelményeket is kielégítheti, azok honvédelmi követelményekkel való egyeztetésére is sor került. Az egyeztetés a polgári szabványt kidolgozó tagállam katonai szabványosítási szakértői végezték el és tettek javaslatot, hogy a többi tagország is egyeztetettnek fogadja azt el.

A Katonai Szabványosítási Szekció fennállása alatt 357 KGST Katonai Szabvány (eredeti jelzet : CTV CEV) kiadására került sor. Ebből az MNK 288-nak hazai katonai szabványként való kiadását vállalta MSZ KGST-K jelzettel.

2. A katonai szabványosítás az 1991-1994 közötti átmeneti időszakban

A KGST keretei közötti katonai szabványosítás megszűnt. A szabványosítás újraszabályozása elhúzódik.

A katonai szabványosítás első feladata a még érvényben lévő KGST bázisú katonai szabványok további használatának felülvizsgálata volt. Ezek TITKOS minősítését nemzetközi jogi kötelezettség miatt 1995. végéig fenn kell tartani. A felülvizsgálat 1994 végéig befejeződött.

Első lépésként 1991-ben a szakterületek csak azt vizsgálták meg, hogy mely szabványok további használata felesleges. Ennek során 42 katonai szabványt hatálytalanítottak.

A további vizsgálatok bizonyították, hogy a megmaradt szabványok nagyobbik része változtatás nélkül tovább használható, míg kisebb részük átdolgozás után kiadásra kerülhet.Ezek kiadása 1992-től kezdődően MSZ-K jelzettel megtörtént.

A katonai szabványosítás 1993.évi terve már tartalmazta a külföldi katonai szabványok, illetve szabványkiadványok beszerzését és elemzését.

Az amerikai katonai szabványok (MIL-STD), katonai előírások (MIL-C-) és kiadványok (MIL-HDBK) köréből, valamint a NATO szabványosítási megállapodásaiból (NATO STANAG) a legfontosabbnak ítélt, mintegy 51 féle a tervbe felvételre került.

Az Amerikai Egyesült Államok Védelmi Minisztériuma által kiadott jegyzékben szereplő szabványok és egyéb dokumentációk kiadhatóságának engedélyezése megtörtént, NATO vonatkozásában az engedélyt még nem kaptuk meg. Remélhetően a Békepartnerség keretében erre hamarosan sor kerül.

A KGST szabványok felülvizsgálata és a fent jelzett engedélyezés következtében 1994-ben a honosított katonai szabványok száma jelentősen megnövekedett.

A KGST bázisú katonai szabványok további használatával és a külföldi katonai (NATO STANAG, MIL-STD) szabványok felhasználásával készülő katonai szabványok kiadása terén végzett munka eddigi tapasztalatai az alábbiak szerint *összegezhetők:*

a.) *A hatályos katonai szabványok érvényességével kapcsolatban:*

- a korszerűbb, azonos vagy hasonló témájú új hazai katonai szabvány megjelenéséig célszerű tovább használni, elkerülve a szabályozatlanságból eredő hátrányokat;

- a haditechnikai eszközrendszer váltásáig célszerű nagy részüket érvényben tartani;

- a terminológia a magyar hadsereg jelenlegi és feltehetően hosszabb távon is létező eszközrendszerével összhangban van;

- a VSZ követelményeinek megszűnése miatt a nemzeti előírások bedolgozásával ezek korszerűsítése gazdaságosan megvalósítható;

- az általános műszaki követelményeket tartalmazók – ötévenkénti felülvizsgálati korszerűsítésekkel – továbbra is bázisai maradhatnak a hazai eszközfejlesztésének.

b.) *A külföldi, főleg amerikai (MIL-STD) katonai szabványok honosításával kapcsolatban:*

- a hatályos katonai szabványokkal való összhangot (módosítással vagy hatálytalanítással) meg kell oldani;

- a honosítás szöveghű legyen, de a hazai szükségszerű eltéréseket is tartalmazza;

- a szabványhoz szükséges hivatkozások nagy száma esetén a kiadást meg kell fontolni;

- csak a rendszeresítésre kerülő eszközökhöz szorosan kapcsolódók kerüljenek hasznosításra;

- a túl széles választékot meghatározó (pl. elektromos csatlakozók) szabványok esetében meg kell vizsgálni a választékszűkítés lehetőségét;

- a kölcsönös érthetőség biztosításához elengedhetetlen a terminológiai szabványok honosítása.

A hazai katonai szabványosítás tendenciájának változását szemlélteti a **3.ábra**, szakrendi osztályok szerinti megoszlását a **4.ábra** illusztrálja.

A magyar katonai szabványok megoszlása forrásuk szerint

1994.

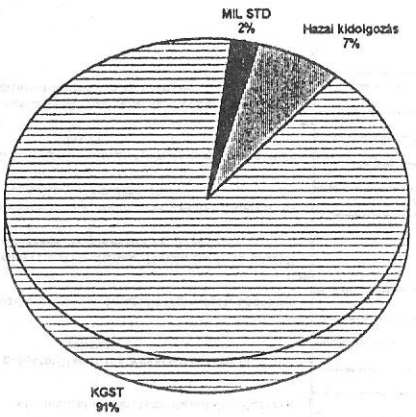

1997.

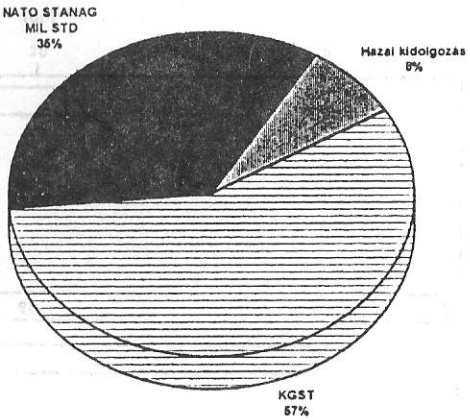

KGST	Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa által kiadott katonai szabványok
MIL STD	MILITARY STANDARDS Amerikai katonai szabványok
NATO STANAG	STANDARDIZATION AGREEMENT Észak- atlanti Szerződés Szervezetének szabványosítási megállapodásai

3.ábra

A magyar katonai szabványok megoszlása a szakrendszer osztályai szerint

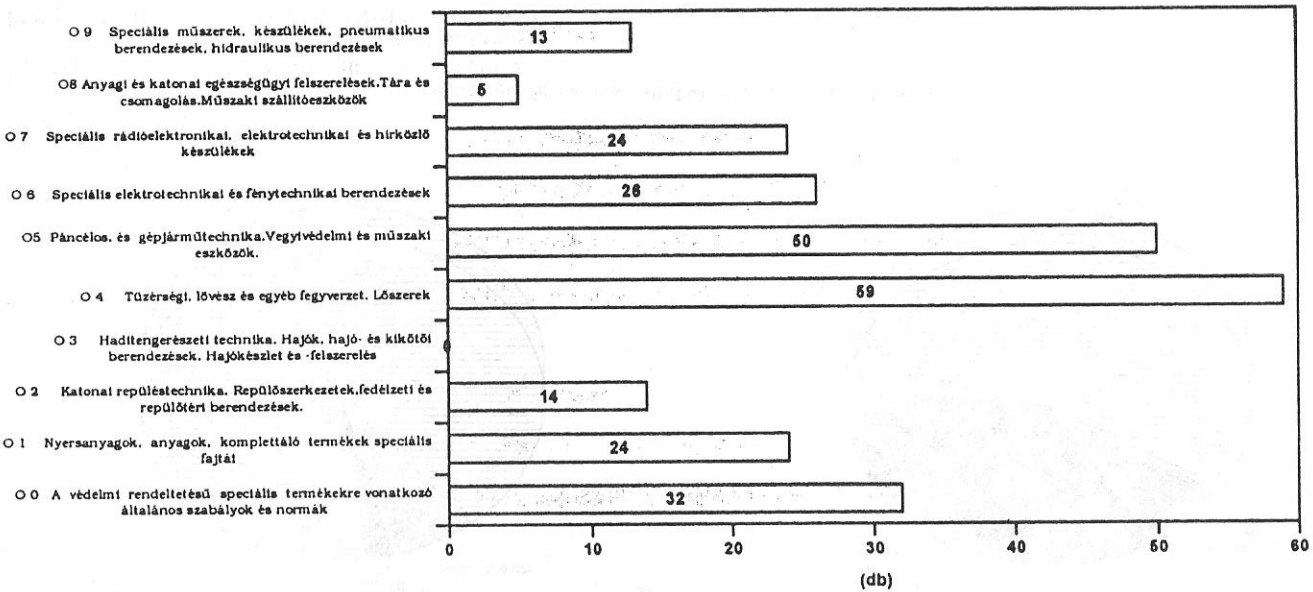

4.ábra

A katonai szabványosítás 1994.évi feladata volt a szabványosításban bekövetkezett változások kapcsán, a honvédelmi miniszter hatáskörébe utalt, úgynevezett kötelezően alkalmazandó katonai szabványok körének meghatározása is.

E feladat megoldására a katonai szabványokat alkalmazó katonai szervezetek széleskörű bevonásával, véleményük egyeztetésével került sor. Ennek eredményeként a hatályos 238 katonai szabvány közül 129 három évre kötelezővé válik a honvédelmi miniszter rendeletével. Ezektől eltérni csak külön engedéllyel lehet.

A hazai polgári szabványosításban bekövetkezett változások és ezek hatása a katonai szabványosításra

A hazai polgári szabványosítás bizonyos mértékű válsága a KGST felbomlásával kezdődött el és újra szabályozását csak az átalakulás politikai, gazdasági döntéseinek ismeretében lehetett megkezdeni.

A szakmai körök kezdeményezésére kormány határozat született a szabványosítás és minőségügy kérdéseinek törvény keretében történő szabályozására.

A "*Kormány 42/1994.(III.25.) rendelete a nemzeti szabványosításról, valamint a laboratóriumok, a tanúsító és ellenőrző szervezetek akkreditálási rendjének ideiglenes szabályairól, továbbá a Magyar Szabványügyi Hivatal ideiglenes feladat és hatásköréről*" kihirdetésével az új elveket követő szabályozás megszületett.

A rendeletből csak a szabványosítással kívánok foglalkozni, annak ellenére, hogy a szabványosítás és a minőségbiztosítás, minőségtanúsítás szoros összefüggéseket hordoz magában.

A rendelet 1.§ - a kimondja az *egyszintű nemzeti szabványosítás bevezetését,* ami a korábban létező ágazati szabványosítás megszüntetését jelenti. Ennek alapján az európai és nemzetközi szabványokat csak nemzeti szabványként lehet közzétenni a Magyar Köztársaságban.

A 2.§ – ban a nemzeti szabvány *önkéntes alkalmazásának* elve került rögzítésre, kivételt csak a jogszabállyal kötelezően alkalmazandóvá nyilvánítás esetén lehet tenni.

Ez a leglényegesebb változás, ugyanis a megelőző időszakban a szabványok alkalmazása az állam érdekeit hangsúlyozva kötelező volt.

A jogszabályi kötelezettség alá vonás lehetőségét az illetékes miniszterek hatósági jogkörének érvényesítésére tartotta fenn az új szabályozás, s az ebben a körben kiadásra kerülő szabványok meghatározott ideig válnak kötelező jellegűvé.

Itt kell megemlíteni, hogy a fenti hatósági jogkörök a 78/1994.(V.19.) kormányrendeletben pontosításra kerültek, így a honvédelmi miniszter ilyen irányú jogköre is.

A jogszabály által előírt kötelezettség fenntartását indokolja, hogy a közérdekű, különösen az élet, egészség, a testi épség, a vagyonbiztonság, az emberi környezet védelmét, továbbá a fogyasztói érdekek védelmét szolgáló szabványok mindenképpen érvényesítésre kerülhessenek.

Az *önkéntes alkalmazás* elvének elfogadása a szabványosításban *szemléletváltozást igényel,* mivel azok érvényesítése csak a szerződésekben szerepeltetett kikötésekkel lehetséges. Sajnos a *szerződési fegyelem gyakori megszegése* kétségeket ébreszt a szabványok előírásainak betartását illetően.

A nemzeti szabványosítás szervezetében lényeges változás nem következett be, a Magyar Szabványügyi Hivatal központi költségvetési, országos hatáskörű szerv maradt, amelynek a felügyeletét a kormány kijelölt minisztere látja el.

A rendelet a miniszter munkájához meghatározott létszámú tanácsadó szerv, a *Szabványügyi Tanács* létrehozását tartalmazza.

Az érdemi munka, egy-egy szakterület szabványosítási feladatainak végzése a (már több éve működő) szabványosítási műszaki bizottságokban folyik. Ezek az MSZH elnökének jóváhagyásával jöhetnek létre, illetve szüntethetők meg. A hazai munkán kívül az európai és nemzetközi szabványosításban is részt vehetnek.

A bizottságban résztvevő szervezetek – szakmai igények szerint – anyagilag is támogatják a nemzeti szabványosítási tevékenységet.

Az MSZH-t az ideiglenes feladat és hatásköréről szóló III. fejezetben a feladatok sorában minden lényeges, a szabványosítással kapcsolatos jog megilleti, így a nemzeti szabványok kiadása, forgalmazása, a nemzetközi szabványosításban a részvétel szabályozása és a Magyar Köztársaság képviselete, stb.

Az MSZH működésének pénzügyi feltételeit a Magyar Köztársaság éves központi költségvetése állapítja meg.

A működés forrásai:

- a központi költségvetési támogatás;
- nemzeti szabványok kidolgozásáért fizetett megbízási díj;
- a nemzeti szabványok értékesítéséből befolyt bevétel;
- az MSZH szolgáltatásaiért fizetett díj;
- a szabványosítást, akkreditálást támogató adományok és egyéb támogatások.

A finanszírozásban bekövetkezett változás szembetűnő, mivel a központi támogatás csak az állam érdekében kiemelten fontos szabványok (Európai normák bevezetése élet, egészség, környezet stb. védelmére) kiadására lesz elegendő. A további szabványosítási igényeket csak az érdekeltek anyagi hozzájárulása révén lehet kielégíteni, ezért a szabványosítási bizottságok szakmai tevékenysége gazdasági tevékenységgel is kell hogy párosuljon.

Az új rendelet a szabványügyi szabálysértésről is rendelkezik, a nemzeti szabványt jogosulatlanul forgalmazót ill. a szabványnak való megfelelőségi jelet jogosulatlanul használót 30 000.-Ft pénzbüntetéssel fenyegeti.

A magyar nemzeti szabványosítás újraszabályozásával összhangban a katonai szabványosítás is szabályozásra került.

A rendező elv – ami a törvénytervezet előkészítésének időszakában meghatározásra került – az, hogy a katonai szabványosítás a nemzeti

szabványosítás része legyen, ne különüljön el, de a sajátosságaiból fakadó külön szabályokat érvényesíteni lehessen. Ezt a rendező elvet figyelembe véve a Kormány megalkotta, illetve kiadta a katonai szabványosításról szóló 126/1994.(IX.15.) sz. rendeletét.

A katonai szabványosításban folytatandó munka végzésére meghatározó jelentőséggel bírnak az alábbiak:

- a katonai szabványt a honvédelmi miniszter egyetértésével, MSZ-K kibocsájtói jel alkalmazásával, a MSZH elnöke adja ki;

- a katonai szabvány a polgáritól eltérő, a katonai igények szerinti követelményeket tartalmazza, de az eltérés nem sértheti az együttműködő polgári rendszerekkel az összeférhetőséget;

- a katonai szabvány alkalmazása akkor kötelező, ha azt a honvédelmi miniszter elrendeli;

- a katonai szabványosítás szervezete az MSZH, amely együttműködik a katonai szabványosításban érintett minisztériumok és országos hatáskörű szervek illetékes szervezeteivel;

- a katonai szabványosítási feladatok országos összehangolására a Katonai Szabványügyi Koordinációs Bizottságot (KSZKB) a haditechnikai termékek fejlesztésében, gyártásában, forgalmazásában és üzemeltetésében közvetlenül érintett gazdasági szervezetek, központi közigazgatási szervek hozzák létre;

- a katonai szabványosításban a MSZH feladatai megegyeznek az általános feladataival, de ezek jó részét csak a honvédelmi miniszter egyetértésével hajthatja végre;

- a katonai szabványosításban közreműködők (a minisztériumok, országos hatáskörű szervek) feladatait illetékes szervezeteik tevékenységét a rendelet alapján a miniszterek és országos hatáskörű szervek vezetői külön szabályozzák;

- a katonai szabványosítás költségeit a MSZH költségvetésében elkülönítetten tervezi, részére azokat célelőirányzatként kell

biztosítani. A KSZMB tagjai szakmai igényeik szerint anyagilag támogathatják a katonai szabványosítási tevékenységet;

- záró rendelkezésekben határidőkhöz kötött feladata a MSZH elnökének a rendelet hatálybalépésétől számított négy hónapon belül a KSZKB és KSZMB létrehozása.

A katonai szabványosítás fő feladatainak meghatározása és ezek megoldásának lehetséges módjai a következő években

A történeti előzmények, az érvénybe lépett jogi szabályozások megismerése és a nemzetközi kitekintés után a jövő feladatait és azok megoldásának módjait kívánom felvázolni a magyar katonai szabványosítás hatékony működésének érdekében.

A cél a Magyar Köztársaságnak a nyugat-európ: olitikai – gazdasági integrálódási folyamatába való bekapcsolódása.

Ennek realizálását hosszú távú program keretében lehet meghatározni.

A szabványosítás fő célkitűzésének megvalósítását biztosító konkrét feladatok a középtávú, illetve az éves operatív programokban jelenhetnek meg.

Így például a *NATO-hoz való csatlakozás szabványosítási fő célkitűzései lehetnek:*

- NATO-ban használt terminológiai szabványok honosítása;
- a kiképzésre vonatkozó normák hazai bevezetése;
- a csapatok vezetési okmányainak egységesítése NATO előírások alapján;
- új kommunikációs rendszer követelményeinek meghatározása az elektromágneses kompatibilitás figyelembevételével.

Egyes fő célkitűzések gyakorlati megvalósítása során adódó feladatok a "*NATO-ban használt terminológiai szabványok honosítása*" esetében például a *következők:*

- a NATO szabványosítási dokumentumaira vonatkozó jegyzék kiadása (1995). (Ez tartalmazza a terminológiai szabványok jegyzékét is);
- a szakterületi terminológiák kiadási sorrendjének meghatározása (1995);
- az ütemezés szerinti terminológiai szabványok kiadása, az éves (1996) katonai szabványosítási tervben konkrét címmel, részhadáridőkkel feltüntetve.

Az első két feladatot (a választási ciklushoz kapcsolódva, 4 évre szóló) a középtávú programban célszerű rögzíteni, míg az ezek alapján végzendő munka a mindenkori éves katonai szabványosítási programokban részhatáridőkhöz kötve jelenhet meg.

A fentiekben a hazai katonai szabványosítás jövőbeni működését meghatározó program kialakításának egyik lehetséges változatát ismerhettük meg.

A katonai szabványosítási programok (a hosszú távú, középtávú és az éves) a jelenlegi katonai szabványosításra vonatkozó jogszabály előírásaival összhangban, a Magyar Honvédség felső vezetése által – a honvédelmi miniszter egyetértésével – kerülhetnek meghatározásra.

A középtávú elképzelések a jelenlegi ismeretek birtokában már majdnem teljes egészében kidolgozhatók. A katonai szabványosítás *közeli feladatai* tulajdonképpen ennek megalapozását kell hogy célozzák. Ezek a feladatok két területre koncentrálódnak: *szervezetek felállítására és azok szakmai tevékenységének meghatározására.*

A szervezés keretében a katonai szabványosításra vonatkozó jogszabályok az irányadók, valamint a NATO-val való jelenlegi – a Békepartnerség keretében történő – illetve a jövőbeni együttműködés.

A hazai jogszabály rendelkezéseiből következik, hogy a katonai szabványosításban a döntéshozó a honvédelmi miniszter, míg az irányítói tevékenységet ellátó Katonai Szabványosítási Koordinációs Bizottság tagja a Honvédelmi Minisztérium képviselője. A Katonai Szabványosítási Műszaki Bizottság munkájában – a korábbi elképzelés szerint – a Magyar

Honvédség szabványosításban érintett szervezeteit az MH HTI Katonai Szabvány Osztálya képviselné.

Az új szervezetek létrehozásánál célszerű figyelembe venni a gazdaságosságot, praktikumot és az egymáshoz közel álló korábbi szervezetek (pl. a szabványosításhoz szorosan kapcsolódó minőségbiztosítás és mérésügy) összevonását.

A Honvédelmi Minisztérium keretében az összevont (szabványosítás, minőségbiztosítás és mérésügy) feladatoknak megfelelő szakmai középirányítói szervezet az *alábbi feladatokat látná el:*

- a honvédelmi miniszter jogkörébe tartozó állásfoglalások előkészítése mind hazai, mind nemzetközi (NATO) vonatkozásban;
- a középtávú és éves programok kidolgozása;
- a Honvédelmi Minisztérium képviselete a jogszabályokban vagy nemzetközi megállapodásokban szereplő szervezetekben;
- az MH fenti feladatokra létrehozott szakmai szervezeteinek irányítása.

A Magyar Honvédség keretében a jelenleg is működő végrehajtó szakmai szervezeteket meg kell erősíteni és fő feladataikat újra szabályozni a hazai jogszabályok változásaiból és a NATO-val való együttműködésből eredően.

A katonai szabványosítás legsürgősebb feladatai a következőkben határozhatók meg:

- **a katonai szabványosítás rendelkezéseinek összhangba hozása a jogszabályi követelményeikkel;**
  A jelenleg érvényes HM utasítás, illetve fejlesztési főnöki intézkedés a KGST- ben folyó katonai szabványosítást írta le. Ezt kell felváltani az új hazai jogi szabályozások, a várható nemzetközi (NATO) kapcsolatrendszer figyelembevételével. Különös figyelmet kell fordítani arra, hogy a feladat végzésének személyi,

tárgyi és anyagi feltételei is biztosítva legyenek, mivel a régi előírás végrehajtásának gyakorlati tapasztalatai nem kedvezőek.

- **a NATO katonai szabványosításának közvetlen információk alapján történő megismerése;**
  A további munkavégzéshez elengedhetetlen, hogy *közvetlen információhoz jussunk* (ha szükséges, külön kormányzati szintű intézkedés megtételével) a NATO katonai szabványosításáról, *így például:*

  - a NATO katonai szabványosításban tevékenykedő szervezeteiről, beleértve azok felépítését és működési rendjét;
  - a NATO szabványosítási dokumentumainak tételes felsorolásairól, valamint azok tartalmáról (beleértve a bizalmas minősítésüket is);
  - a NATO szabványosítási dokumentumok készítésének előírásairól, kiadási rendjéről és az alkalmazás szabályairól;
  - a felsorolt információk korszerű, számítógépes (pl. CD ROM) feldolgozásának hozzáférési lehetőségeiről.

- **A külföldi katonai szabványok (MIL – STD, NATO STANAG) bevezetési elveinek kidolgozása;**
  A jelenleg már folyó amerikai és NATO szabványok honosításával kapcsolatos tapasztalat indokolja a rendező elvek kiadását, mivel ezek nélkül a külföldi katonai szabványok bevezetésének előirányzása egyrészt eseti, tehát valójában nem is indokolt, másrészt nem illeszthető a későbbi átfogó rendszerhez.

- **A katonai terminológia szabványainak honosítása;**
  Az elsődlegessége nyilvánvaló, de figyelembe kell venni a hazai polgári szabványosítás már elért eredményeit (pl. az elektronika területén már meghonosított európai terminológiák használatát) a jogszabályban előírt polgári és katonai szabványok kompatibilitásának biztosítása érdekében.

- **A polgári szabványok széleskörű használatának biztosítása, esetenként katonai kiegészítés kidolgozásával;**
  A polgári területen végbemenő korszerű európai (EN) és nemzetközi (ISO, IEC) szabványok bevezetésével mód nyílik arra, hogy ezek széles körben alkalmazásra kerüljenek katonai felhasználású termékeknél is, illetve ha ez feltétlen indokolt (pl. klimatikus, rázási, tárolási stb. követelmények), külön katonai kiegészítés kiadásával (kevés ráfordítással) érjük el alkalmazhatóságukat.

- **A katonai szabványosítás új elveinek és rendelkezéseinek megismertetése az érintett HM szervezetek állományaival.**
  Ahhoz, hogy a szabványosítási feladatokat eredményesen végezhessék, a szakmai személyi állomány tagjait központi továbbképzés keretében célszerű megismertetni az új szabályzásokkal és lehetőséget biztosítani számukra, hogy gyakorlati kérdéseket felvethessenek, s azokra választ is kapjanak.

Remélem, hogy a katonai szabványosítás napjainkban folyó változásainak, ezek közvetlen okainak, valamint a közvetve ható nemzetközi környezet hatásainak bemutatásával és végül megoldandó fő feladatok irányának és területeinek felvázolásával ennek a szerteágazó szakmai területnek a jobb megismeréséhez sikerült hozzájárulnom.

MINŐSÉGBIZTOSÍTÁSI RENDSZERT KIÉPÍTŐ KISVÁLLALKOZÓK CSOPORTOS FELKÉSZÍTÉSÉNEK MÓDSZERE ÉS ANNAK ALKALMAZÁSA

(a kisvállalkozókat, mint a MH lehetséges szállítóit figyelembe véve)

Füredi László[1]

Minőségbiztosítás (Quality assurance): Mindazok a tervezett és rendszeres intézkedések, amelyek szükségesek ahhoz, hogy a termék vagy a szolgáltatás a megadott minőségi követelményeket ki fogja elégíteni.[2]

Cikkemmel szeretném kiegészíteni az e folyóirat 1994/4. számban megjelent "*Sajátosságok a kisvállalatok minőségbiztosításában, különös tekintettel a "MH SZÁLLÍTÓJA" cím elnyerésének vonatkozásában*" című írásomat. A problémák oldására, a kivitelezésre néhány gondolatot kívánok megfogalmazni.

Az ország jelenlegi helyzetében, a piacgazdaság körülményei között az egyéni vállalkozók száma az 1993. áprilisi adatokhoz képest (lásd a hivatkozott írás 2. oldal) lényeges változást nem mutat. Alakulása megfelel a nyugat-európai helyzetnek, összetételében változás nem jelentkezik. A kisvállalkozók/ kisvállalatok részesedése, jó becsléssel, a foglalkoztatottak létszámának az összeshez viszonyítva mintegy 50 %. A jogi sze-

---

1 Füredi László mk. ezredes A Magyar Honvédség Gazdálkodási Hivatal Minőségellenőrzési Főosztály Jármű és Munkagép minőségellenőrzési osztályvezető

2 Megjegyzés:
1.) Ha a megadott követelmények nem tükrözik teljes mértékben a felhasználó igényeit, a minőségbiztosítás nem teljes körű.
2.) A hatékonyság érdekében a minőségbiztosítás rendszerint olyan tényezők folymatos értékelését teszi szükségessé, amelyek befolyásolják a tervezés (konstrukció) vagy az előírások megfelelőségét a szándékolt alkalmazásokra, valamint a gyártási, szerelési és az ellenőrzési műveletek igazolását és felülvizsgálatát. A minőségbiztosítás iránti bizalom érdekében a bizonyítás is szükséges lehet.
3.) Valemely szervezeten belül a minőségbiztosítás vezetési eszköz. Szerződéses kapcsolatokban a minőségbiztosítás egyben a szállító iránti bizalom felkeltésére is szolgál. (MSZ 18995-1989)

mélyiség nélküli gazdasági társaságok zömében, az egyéni vállalkozók a 20 fő alatti kategóriába tartoznak. A jogi személyiségű gazdasági szervezetek 80 % - a ugyancsak 20 főnél kisebb létszámú.

A GAZDASÁGI SZERVEZETEK SZÁMA (az időszak végén)		
Gazdálkodási forma	1994.okt.	1994.nov.
Jogi személyiségű gazdasági szervezet	98236	99727
Jogi személyiség nélkül gazdasági szervezet	116847	119272
Költségvetési és társadalombiztosítási szerv	14480	14954
Egyéb, nem nyereségérdekeltségű szervezet	43838	44399
Egyéni vállalkozás	770359	774958
Forrás: KSH		

A bevezető gondolatsor második eleme, hogy a Magyar Honvédség igen szűkös anyagi körülmények között oldja meg feladatait. Keleti György honvédelmi miniszter úr a " *Honvédség és Társadalmi Baráti Kör*" tisztújító közgyűlésén többek között a haderő reformról, a hadsereg technikai színvonaláról elmondta: ... "*a fejlesztés csak néhány év múlva kezdődhet meg, és a korszerűsítés évekig elhúzódhat*" ... Ebből az következik, hogy fenntartásra kell a súlyt helyezni, amit egyrészt kisvállalkozók/kisvállalatok oldanak meg szolgáltatásként. Erre a területre tehát fokozottan oda kell figyelni.

A harmadik elemként meg kell említeni azt - az 1994. december 8-9. között Magyarországon lezajlott NATO Minőségügyi Konferencián elhangzottak között ismertetett, a jelenleg alkalmazott gyakorlatot, hogy ún. "*listás szállítója*" a mienknél lényegesen fejlettebb hadseregeknél (Kanada, USA, NSZK, Hollandia) nincsen. Meg kívánom jegyezni, hogy fejlettségükben 20-25 évvel megelőznek bennünket, nagyon sok vonat-

kozásban, többek között a minőségbiztosítás területén is. Korábban alkalmaztak "*Beszállítói Rendszert*". A tanácskozás során kiemelt hangsúlyt kapott, hogy megkövetelik a **működő minőségbiztosítási rendszert** mindazon gyártóktól/szolgáltatóktól akik az adott hadsereg ellátásban egy konkrét létrejött szerződés teljesítésével részt vesznek. Ezt a követelményt a szerződésben rögzítik és a szükséges kiépítésű rendszer megvalósítását ellenőrzik. Mivel a Magyar Honvédség az elmondottak alapján (itt is) hátrányban van, el kell gondolkodni azon, hogy milyen rendszert alkalmazzon.

Ezek után ismertetem azt a módszert, melyet a kisvállalkozók/kisvállalatok tudnak alkalmazni, abból a célból, hogy rövid idő alatt, kisebb költségekkel, működő minőségbiztosítási rendszerük legyen. Nyugat-Európában és a tengeren túl kiterjedten alkalmazzák ezt a módszert a tanácsadó cégek a kisvállalkozók/kisvállalatok vonatkozásában. Magyarországon is megindult a munka. Ezt a tevékenységet ún. **csoportos felkészítésnek hívják.**

Minden vállalat, vállalkozás, amely abból él, hogy termékeket vagy szolgáltatásokat ad el, arra törekszik, hogy minél szélesebb körű és stabilabb vevőkre tegyen szert. Ilyen stabil vevőnek tartják a Magyar Honvédséget is. Ezt a vevőkört nem könnyű megszerezni, de talán még nehezebb a megszerzett piaci helyzetet megőrizni, különösen a jelenlegi kínálati piac esetén. A versenyképesség alapvető követelménye napjainkban minden kínálati piaci szereplő számára, hogy rendelkezzen működőképes minőségbiztosítási rendszerrel (koncepció kérdése, hogy tanúsítják vagy sem).

Milyen előnyei vannak a tanúsítás elnyerésének?

1.) A vállalkozásról előbb vagy utóbb minden ügyfél tudni fogja, hogy tanúsított vállalkozásról van szó, rendelkezik szabványos minőségbiztosítási rendszerrel;

2.) A tanúsítás által vállalt fegyelem segítségével a vállalkozás hatékonyabb és jobban irányított szervezetté válik, aminek kedvező hatása lesz a jövedelmezőségre;

3.) A tanúsítás segítséget nyújt a piacon kedvezőbb pozíciók megszerzésére;

4.) Azon vállalkozók, amelyek megszerezték a tanúsítást, előnyben lesznek más vállalkozókkal szemben.

Az ISO 9000 szabványsorozat követelmény szabványai, mint rendszerszabványok egyaránt alkalmazhatóak a 10 vagy 10000 főt foglalkoztató vállalkozásokra, vállalatokra.

Az ISO 9000 szabványsorozat életbe lépése óta a vállalkozások egy része, általában külső tanácsadó (hazai és külföldi) cégek segítségével építették, illetve építik ki minőségbiztosítási rendszerüket.

Felismerték ugyanis, hogy így:

1.) Költséget takaríthatnak meg;

2.) Időt takaríthatnak meg;

3.) A sikertelen tanúsítás kockázata - ha a rendszerépítésre az egyértelmű vállalati elkötelezettség meg van - minimálisra csökken.

Mindezek ellenére a vállalatok, vállalkozások teherbíró képességét gyakran meghaladják azok a ráfordítások, költségek, amelyek egy minőségbiztosítási rendszer bevezetésével és tanúsításával kapcsolatban jelentkeznek. Ez jellemző alapvetően a kisvállalkozókra/kisvállalatokra. Ezért alakították ki az ISO 9000 szabványsorozat bevezetésére, az ún. *csoportos felkészülés technikáját.*

Számos kisvállalkozó/kisvállalat- gazdasági helyzete miatt - érdekelt abban, hogy hogyan lehetne viszonylag alacsony ráfordítással működő minőségbiztosítási rendszert létrehozni, illetve tanúsítást megszerezni. Gyakori az, hogy a vállalkozások nem képesek megfizetni a felkészítőtanácsadó cégek - szolgáltatásait. *Ez különösen igaz a mikró - illetve kisvállalkozásokra.*[3]

---

3 Az EK terminológiája szerint a < 10 fő mikró -, < 100 fő kis és < 300 fő közepes vállalkozásnak tekinthető.

Elsősorban a mikró - és kisvállalkozások - 30 főnél kevesebb munkavállalót foglalkoztató cégek - részére kialakított önfejlesztéses csoportmódszer alkalmazása lehetővé teszi a jelentős költségmegtakarítást a felkészítésben és a tanúsításban is.

A program:

1.) Alacsony költségekkel működik;

2.) Mindvégig támogatja a rendszerkialakítást;

3.) Ötvözi az egyéni tapasztalatokat a csoportos bölcsességgel;

4.) Hangsúlyt helyez arra az elgondolásra, hogy a résztvevő társaságok közösségi egymásra hatásán keresztül tanítson.

A módszer rövid ismertetése:

A módszer szerint 8-10 vállalkozás dolgozik együtt a rendszer bevezetésén, pontosan meghatározott terv, illetve tematika szerint tanácsadók irányítása mellett. A bevezetés egy korai szakaszában oktatásra kerül sor, melynek során a minőség fogalmát tudatosítják csoporton belül, vázlatosan ismertetik az ISO szabvány dokumentációs rendszerét, a minőségügyi kézikönyvet, valamint felkészítik a résztvevőket, hogy képesek legyenek a működési folyamatok meghatározására és leírására. Nagyon fontos, hogy elérjék a csoporttagoknál a minőség ügye iránti teljes elkötelezettséget.

Ezt követi a bevezetésnek egy intenzív önálló szakasza, melyben a tanácsadók elsősorban a résztvevőkkel állnak személyes kapcsolatban (vállalkozásokkal), ugyanakkor azonban csoportfoglalkozásokra is sor kerül.

A belső auditor képzésére, majd a hivatalos tanúsítást megelőző előauditra a program utolsó harmadában kerül sor. A programot egy végső csoportmegbeszélés zárja, melyen kiértékelik a végzett munka eredményeit. A módszer szerint 40 hét elegendő a rendszer bevezetéséhez (tapasztalatok alapján) attól függően, hogy a résztvevők mikor állnak készen a hivatalos tanúsításra. Minimálisan szükséges három hónapos próbaműködés, mely a rendszer adatokkal való feltöltésének idejét foglalja magában.

A 40 hetes terminus tartása célszerű, mert a költségek alacsony szinten való tartása (mely a tanácsadó napok függvénye) csak így biztosítható. Tapasztalatok szerint (külföldi és hazai) a szoros határidők tarthatók, de csak akkor, ha a résztvevő vállalkozások elkötelezettségüket az egész bevezetési munka folyamán fenntartják.

A 40 hetes programban 8-10 helyszíni (egyedi) és 8-10 csoportos tanácsadói nap esik minden résztvevő vállalkozásra.

Az egész programot tapasztalt tanácsadókkal kell támogatni.

Mi a tanácsadó szerepe a program során?

1.) A részletes képzési anyagok, jegyzetek és minta dokumentációk biztosítása;

2.) Támogatás a rendszer-tervezéstől a rendszer felülvizsgálatáig;

3.) A résztvevők (vállalkozók) által készített rendszer dokumentációk folyamatos átvizsgálása;

4.) Segítségnyújtás a program időszaka alatt (telefonon is).

A csoportmódszer előnyei:

Sok gyártó/szolgáltató a tanúsítás megszerzéséhez az egyéni utat választja, azonban a csoportkörnyezetnek számos előnye van a bevezetés során. A résztvevők egyéni tapasztalatai, ötletei integrálódnak, így létrehozva a csoport közös problémamegoldását.

Egészséges versenyhelyzet alakul ki, mely sarkallja a résztvevőket. A gyakorlatban a minőségbiztosítási rendszer haszna, vagy később a bevezetési folyamat egyes aspektusai, lényegesen hatásosabban analizálhatóak a csoportfoglalkozások keretében. A gyakorlati tapasztalatok igazolják, hogy az egyéni felkészítés során, a tanúsítás megszerzéséhez egy vállalatnak általában egy évre van szüksége. Ez az időtartam tovább növekedhet abban az esetben, ha a vállalat vezetése nincs határozottan elkötelezve a bevezetési program mellett. A csoportmódszer viszont - jellegéből adódóan - rákényszeríti a résztvevő vállalkozásokat mind a közbenső, mind a végső határidők betartására (aki lemarad, - kimarad).

A csoportmódszer alkalmazása során felmerülő költségek még a felét sem teszik ki a tanácsadó cég egyedi alkalmazása mellett megszerezhető felkészítés és tanúsítás költségeinek.

Összegezve a módszer fő előnyei:

1.) A kölcsönös támogatás, amely a résztvevő vállalkozók képviselője vagy képviselői és a csoport között kialakuló folyamatos kapcsolatnak köszönhető. A csoport ilyen jellegű támogatása átmozdítja a résztvevőket az esetleges holtpontokon.

2.) Jelentős költségmegtakarítás, amit a csoportmódszer tesz lehetővé, szemben a hagyományos bevezetési módszerekkel.

Adminisztráció és a program:

A csoportmódszeres felkészítésben részt vevő vállalkozásnál meg kell szervezni a program hatékony irányítását és biztosítani kell a program végrehajtásához szükséges munkaerőt. Ez különösen igaz a munka megkezdését megelőző periódusra. Ez alatt kerül sor a kezdési időpont meghatározására, az adatok egyeztetésére és egy előzetes látogatásra.

A tanácsadók helyszíni látogatásait minden körülmények között úgy kell beiktatni az ütemtervbe, ahogy azt a program leírja, azaz a csoportfoglalkozások közé.

A csoportfoglalkozásokat célszerű a hétnek ugyanazon napjain tartani. A részletes program heti bontásban, minden egyéni és csoportfoglalkozás tematikáját előre rögzíti.

A csoportfoglalkozásokon lezajló oktatások és tréningek során a résztvevők minden szükséges ismeretet és információt megkapnak, de igen nagy jelentősége van az önfejlesztéses ismeretbővítésnek.

A bevezetés során a résztvevők rendelkezésére áll, *az önálló munka végzéshez minden segédanyag és segédlet, úgy mint:*

1.) A csoportfoglalkozások részletes leírása;

2.) Bevezetés a szabványba (fejezetről, fejezetre);

3.) Minőségügyi kézikönyv vázlat;

4.) Folyamatleírási vázlatok;

5.) Eljárási irányelvek;

6.) Segédlet a belső auditáláshoz;

7.) Egyéb segédletek.

Az önfejlesztő csoportmódszer alkalmazása *új fejezetet nyit a kisvállalkozások/kisvállalatok körében, a minőségbiztosítási rendszer bevezetésére* és gyors ütemben növelheti a tanúsított vállalatok számát. Ez pedig garancia lehet a haditechnikai eszközök és szolgáltatások minőségének mind szélesebb körben történő javítására.

Irodalomjegyzék:

1.) III. Minőségi Hét 1994. november 7-9: Előadás kivonatai

2.) NATO minőségügyi konferencia előadásainak anyaga *(1994.december 8-9.)*

3.) Népszabadság 1994. december 24-i száma

4.) Népszabadság 1995. január 23-i száma

5.) MSZ 18995-1989

6.) *Füredi László mk.ezredes:* Sajátosságok a kisvállalatok minőségbiztosításban, különös tekintettel a " *MH SZÁLLÍTÓJA*" cím elnyerésének vonatkozásában

7.) Idegen szavak kéziszótára, Terra 1967

8.) *Országh:* Angol - Magyar kéziszótár, Akadémia Kiadó 1989

9.) Magyar - Angol Műszaki szótár, Akadémia Kiadó 1990

KATONAI HÍRADÓBERENDEZÉSEK IPARI JAVÍTÁSÁNAK TAPASZTALATAI A MEGBÍZHATÓSÁG ÉS A GAZDASÁGOSSÁG ÖSSZEFÜGGÉSÉBEN

Lakatos István[1]

I. Bevezetés

Napjaink korszerű fegyveres erőit a nagybonyolultságú és nagymegbízhatóságú elektronikai eszközök és rendszerek – beleértve a rádióelektronikai, híradótechnikai és informatikai eszközök rendkívül széles skáláját – tömeges jelenléte jellemzi. A rádióelektronikai és híradóeszközök általános értelemben vett teljesítőképességének fokozására, funkcionális szolgáltatásaik bővítésére irányuló állandó jellegű törekvések a bonyolultság, a beépített elemek (alkatrészek) számának rohamos növekedéséhez vezetett. A bonyolultság növekedési ütemét jól érzékelteti, hogy a 60-as évek elején a szovjet hadsereg által használt rádióknál mintegy 40-szeresére növekedett a beépített elemek száma azzal a rádióval szemben, amelyet a csapatok a II. Világháború éveiben használtak.

Magas bonyolultsági fok jellemzi a többi korszerű híradóeszközt is. Egy másik példa kicsit későbbről, *amikor az elektroncsövek és tranzisztorok (félvezetők) vegyesen fordultak elő az eszközökben:* egy 1000 km hosszúságú 12 csatornás rádiórelé hírvonalon az egyidejűleg működő berendezésekben mintegy 4800 elektroncső és tranzisztor volt (van)!). A hírvonal berendezéseiben található összes aktív elem száma meghaladja a 120 000 db-ot.

A rádióelektronikai és híradástecnikai berendezések bonyolultságának fokozódása a kor technikai színvonalán - melyet az elektroncsövek dominanciája jellemzett - elkerülhetetlenül maga után vonta az időegység alatt előforduló meghibásodások, üzemzavarok számának növekedését, vagyis röviden a megbízhatóság csökkenését, ami az új technika gya-

---

1 Lakatos István mk.alezredes, a MH Gazdálkodási Hivatal Elektronikai és Vegyivédelmi Minőségellenőrzési Osztály vezetője

korlati alkalmazásánál komoly problémákat, nehézségeket okozott. Ezek felszámolása mind szervezési mind műszaki vonatkozásban speciális intézkedések meghozatalát igényelte. Lényegében ezek a problémák és a megoldásukhoz szükséges kutatások vezettek el egy új tudományos irányzat, a **megbízhatóságelmélet** megjelenéséhez, mely azoknak az általános törvényszerűségeknek a kiderítésével foglalkozik, amelyek meghatározzák a technikai felszerelések tervezésének, gyártásának, vizsgálatainak és üzemeltetésének módszereit azzal a céllal, hogy biztosítható legyen szolgáltatásaik, rendeltetésszerinti funkcióik leghatékonyabb teljesítése.

A megbízhatóságelmélet egzakt mennyiségi mutatók bevezetésével meghatározhatóvá tette a berendezésekkel szemben támasztott követelményeket, kidolgozta a készenléti állapot számításának és ellenőrzésének módszereit, a megbízhatóság javításának útjait. A megbízhatóságelmélet kezdeti alapvető eredményei, matematikai apparátusa és módszerei lényegében már az "*elektroncső - korszakban*" megszülettek, rendelkezésre álltak és gyakorlati alkalmazásuk révén a 60-as években egész sor híradótechnikai eszköz megbízhatóságát sikerült 1,5 - 2 – szeresére emelni.

A megbízhatóságelmélet eszköztára, módszerei az elmúlt évtizedek során természetesen továbbfejlődtek, kifinomodtak, ösztönözve az új nagymegbízhatóságú (hadi) technikai eszközök tervezése, kifejlesztése, gyártás- és ellenőrzéstechnológiájának kialakítása által. Olyannyira, hogy a katonai rendeltetésű eszközök általános megbízhatósági követelményei, a megbízhatósági mutatók kiválasztása, a megbízhatóság rendje, az eszközök fejlesztési és gyártási szakaszában szabványosításra került a KGST-K katonai szabványsorozat részeként (MSZ. KGST-K 066-81). Ugyancsak szabványosításra kerültek a megbízhatósági követelményeknek való megfelelés értékelési módszerei (MSZ. KGST-K 070-81). Ezek ma is érvényben lévő katonai szabványok , melyek MNK-ban való alkalmazásbavételének kezdetéül 1985. január lett megjelölve.

II. Minőség és megbízhatóság viszonya

A Nemzetközi Szabványügyi Szervezet fogalommeghatározási szabványa (ISO 8402) szerint a megbízhatóság egyik fontos jellemzője a gyártmány minőségi tulajdonságainak. Abban különbözik a többitől, hogy csak az üzemeltetés folyamán jelentkezik. Megbízhatósági jellemzőként szokásos alkalmazni a "*hibamentes működés*" fogalmát is. Ebben az értelmezésben a megbízhatóság a hibamentes működés valószínűségét vagy a hibamentes működés arányát jelenti.

A minőség és megbízhatóság viszonyának értékelését nemcsak a fogalmak tisztázásának célszerűsége okán tartom fontosnak, hanem azért is, mert amikor a későbbiekben a nagybonyolultságú elektronikai eszközök előírt megbízhatóságának megvalósítási feltételeiről beszélünk világosan lássuk, hogy tulajdonképpen nem másról mint a katonai minőségbiztosításról van szó.

Itt említem meg, hogy a magyar szabványrendszernek az európai- és nemzetközi normáknak való megfeleltetése folyamatában a korszerű minőségirányítás és minőségbiztosításra vonatkozó nemzetközi szabványsorozat (ISO-9000-es) átvételét követően – éppen mert a minőség és megbízhatóság szorosan összefüggenek egymással – 1995.január 1-től életbe lép hazánkban is a megbízhatóság irányítás témakörével foglalkozó szabványsorozat első tagja, melyet az ISO és az IEC egyeztetett és európai szabványként már 1993-ban elfogadtak. *A magyar jelzetszám: MN EN 60300-1.*

III. A megbízhatóság megvalósításának feltételrendszere

Ma már közhelyszámba megy az a megállapítás, hogy a minőség ill. a megbízhatóság a termék olyan tulajdonsága, amit a már elkészült gyártmányba utólag nem lehet létrehozni. Azt a termékbe bele kell tervezni és bele kell gyártani.

Azt is látni kell, hogy akár csak egyetlen gyártmány megbízhatóságának lényegi fokozása – különösen ha bonyolult katonai elektronikáról van szó vagy egy egész iparágban a termékek általános műszaki- és megbízhatósági színvonalának számottevő emelése nemcsak a tudományos módszerek alkalmazását követeli meg, hanem a kutatási, a fejlesztési, a

gyártástechnológiai, a vizsgálati és minőségbiztosítási, valamint az infrastruktúrális (háttéripari) területeken egyaránt jelentős kiegészítő ráfordításokat, befektetéseket igényel.

Fenti megállapítások alátámasztásául érdemes áttekinteni a fejlesztési-, tervezési valamint a gyártási szakaszok fő feladatait, tartalmi kérdéseit, feltételrendszerét a minőség és megbízhatóság megvalósíthatósága szempontjából.

III/1. **Tervezési szakasz**

A minőség és megbízhatóság előírt szintjét már az új eszköz (gyártmány, készülék, berendezés, alrendszer, rendszer) kifejlesztésének időszakában, a fejlesztésre vonatkozó harcászati – műszaki követelményekben (HMK) meg kell határozni.

Az eszköz elemeire (alkatrészeire) vonatkozó minőségi- és megbízhatósági követelményeket úgy – általában magasabb szinten – kell meghatározni, hogy biztosítva legyen az eszköz egészre vonatkozó követelmények teljesítése.

A tervezés folyamán a minőség- és megbízhatósági követelmények figyelembevételével kell kiválasztani a HMK-ban meghatározott funkciók teljesítését célzó elektromos elvi- és konstrukciós megoldásokat; az eszköz készletébe kerülő gyártmányokat, alkatrészeket, anyagokat, védőbevonatokat, stb.

Ekkor kell meghatározni az elektromos-, a mechanikus- és hőszilárdsági-, stb. tartalékok értékeit és egyéb, a gyártmány stabilitását rontó tényezők normáit - melyek határain belül a normális funkcionálás még biztosítható.

Már ebben a fázisban figyelembe kell venni a javíthatóság, a szállíthatóság, a tárolhatóság és a várható élettartam, egyszóval a fenntarthatóság szempontjait és követelményeit, mert ezek elhanyagolása jelentősen növelheti az üzemeltetési-, üzembentartási és fenntartási költségeket az eszköz élettartalma (ill. rendszerbentartása) folyamán. Különös jelentősége van a javíthatósági követelményeknek, melyek döntő mértékben határozzák meg a konstrukciós megoldás megválasztását.

A tervezési szakasz végén – a prototípusvizsgálatok kiértékelését követően, de még a " O"-sorozat gyártás megkezdése előtt – lényegében már kidolgozott állapotban kell, hogy legyenek a teljes gyártási rajz- és technológiai dokumentáció szerves részét képező, és azzal öszhangba lévő, a termék sorozatgyártására és katonai átvételére (minőségtanúsítására) vonatkozó Technikai Utasítások (TU). Ezek a dokumentumok – melyek a későbbi szerződéskötéseknél a minőségi követelményeket és szállítási feltételeket meghatározó hivatkozási alapul szolgálnak – egyebek mellett részletesen kell, hogy tartalmazzák a katonai minőségbiztosítás teljeskörű műszaki-, eljárási-, és részben jogi szabályait.

Egy jólsikerült fejlesztési munka esetén, a "O"-sorozat vizsgálatok lezárását követően már csak minimális változtatásra van szükség, ezek a TU–k-ban is jóváhagyhatók a sorozatgyártás beindítására.

Az előírt minőségi- és megbízhatósági mutatókat a fejlesztési- tervezési szakaszban általában csak a fokozatos megközelítés módszerével, számítások és speciális vizsgálatok sorozataival (számítások - kísérleti megvalósítás - speciális vizsgálatok - értékelés - módosítások, korrekciók, esetleg áttervezés - újabb kísérleti megvalósítás - speciális vizsgálatok, stb.) és egy a teljes fejlesztési szakaszra kiterjedő minőség- és megbízhatóság biztosítási program rendszabályainak betartásával érhetők el. Mindez jelentős tudományos, tervezői, szerkesztői, műszaki szellemi kapacitásokat; magasszintű méréstechnikai biztosítást és a speciális vizsgálatok (mechanikus, klimatikus és egyéb igénybevételi vizsgálatok) elvégzésére alkalmas vizsgálólaboratóriumi felkészültséget igényel.

III/2. Gyártási szakasz

A tervezési – fejlesztési időszak végére – a prototípuson majd a nullszérián végzett típus-, megbízhatósági- és csapatpróba vizsgálatok eredményei alapján - egyebek mellett értékelhetővé és bizonyítottá válik a megkívánt minőségi- és megbízhatósági szint elérése. Jóváhagyásra kerülhet a sorozatgyártási dokumentáció, megkezdődhet a sorozatgyártás. A fejlesztési szakasz végén kapott megbízhatósági érték a névleges vagy tervezett megbízhatóság.

A sorozatgyártás folyamán, szinte bizonyosan, egy ettől eltérő megbízhatósági szint alakul ki, melyet szokás technikai megbízhatóságként

titulálni. Ennek értéke nemcsak a fejlesztés színvonalától, *hanem sok egyéb tényezőtől is függ, mint például:*

- A gyártási folyamat(ok) szervezettségi színvonala, szabályozottsága;
- A gyártómű általános- és speciális technológiai felkészültsége;
- A szükséges gyártó-, mérő- és vizsgálóeszközök megfelelő mennyiségben, választékban és műszaki állapotban való rendelkezésre állása;
- A megfelelő anyag és alkatrész ellátás;
- A kooperáló partnerek szállítási és műszaki megbízhatósága;
- A munkaerő általános szakmai képzettségi szintje, felkészültsége, felkészítettsége és begyakoroltsága;
- Gyártási és technológiai fegyelem színvonala;
- A gyártási és technológiai dokumentáció színvonala, rendszere, pontossága, kezelhetősége, rendelkezésére állása;
- A műszaki- ellenőrzési, minőségbiztosítási rendszer színvonala, mélysége, terjedelme, hatékonysága;
- A munkavégzés körülményei, az ergonómia és minőségbiztosítási szempontoknak megfelelő munkahelyek kialakítása;
- A munkaerő motiváltsága a minőségi munkára (érdekeltségi rendszer);
- A vezetés színvonala, minőségpolitikája, motiváltsága;
- stb.

Az így kialakuló megbízhatósági szint alacsonyabb is lehet a névlegesnél. Ezért a teljes gyártási folyamatra kiterjedő, szigorú, objektív és hatékony, a termelési tervérdekektől független műszaki minőségellenőrzési rendszert, valamint a gyártmány kifutásáig terjedően minőség- és megbízhatósági biztosítási programot kell működtetni, életben tartani– a fejlesztési időszak hasonló programja folytatásaként – ahhoz, hogy a haditechnikai gyártmányok mindenkor az előírt minőségi és megbízhatósági munkákkal kerüljenek a gyártóműtől a felhasználókhoz.

III/3. **Feltételrendszer a 90-es évekig**

A nagy megbízhatóságú, bonyolult katonai híradó eszközök nagysorozatú hazai előállításának feltételei kb. a 60-as évek közepétől kezdő-

dően teremtődtek meg a KGST ill. VSZ keretében létrejött gyártásszakosítási, fejlesztési- és kooperációs együttműködési, valamint szállítási megállapodások keretében, a magyar híradástechnikai ipar nagyvállalatainak bázisán. Jelentős beruházások történtek a többnyire zárt gyártóterületek kialakításában, a speciális gyártási technológiákban, felműszerezésben és a speciális igénybevételi vizsgálatok (klímakamra, ejtő- és rázógépek, stb.) feltételeinek megteremtésében, amelyek esetenként jelentős deviza kiadást is jelentettek.

Kiépült, majd a hadiipari export volumenének növekedésével létszámban egyre bővült a katonai minőségellenőrzés (ma úgy mondanánk minőségbiztosítás) szervezete (Katonai Üzemi Megbízott =KÜM), ami átfogta a termék gyártásának teljes folyamatát. Tevékenysége kiterjedt az idegenárú ellenőrzésétől, a gyártás - szerelés közbeni ellenőrzéseken át a végtermékek átvételi-, típus- és megbízhatósági vizsgálatainak ellenőrzésére, a műszaki változtatások elbírálására, engedélyezésére, az előírt követelmények teljesülésének igazolására (KÜM) – bizonylat a sorozatgyártás folyamán. A minőséget és megbízhatóságot kedvezőtlenül befolyásoló hibák, hiányosságok korrigálására vonatkozó intézkedési jogosultságuk és hatáskörük a gyártó vállalat felé nagy volt, esetenként a gyártás leállítását is kezdeményezhették. Objektivításukat, a vállalattól való függetlenségüket pedig felső szintű szabályozás és a hadseregtől kapott illtmény biztosította.

IV. Megbízhatóság és gazdaságosság

Meglehetősen régóta ismertek a megbízhatóság költségkihatásaival kapcsolatos általános alapösszefüggések, melyek *az 1.ábra* kapcsán az *alábbiakban fogalmazhatók meg:*

- A megbízhatósági szint növelésével a fejlesztés és a gyártás költségei jelentősen növekednek;
- A magasabb megbízhatóságú gyártmány üzemeltetési - fenntartási költségei csökkennek a tartalékalkatrészekre, javítóanyagokra, karbantartásokra és javításokra fordított kiadások csökkenése révén;
- A megbízhatóságnak létezik egy olyan, a gazdaságosság szempontjából optimálisnak mondható értéke, melynél a termék ki-

fejlesztésére, gyártására és üzemeltetésére fordított összköltség minimális.

A megbízhatóság költségkihatásai

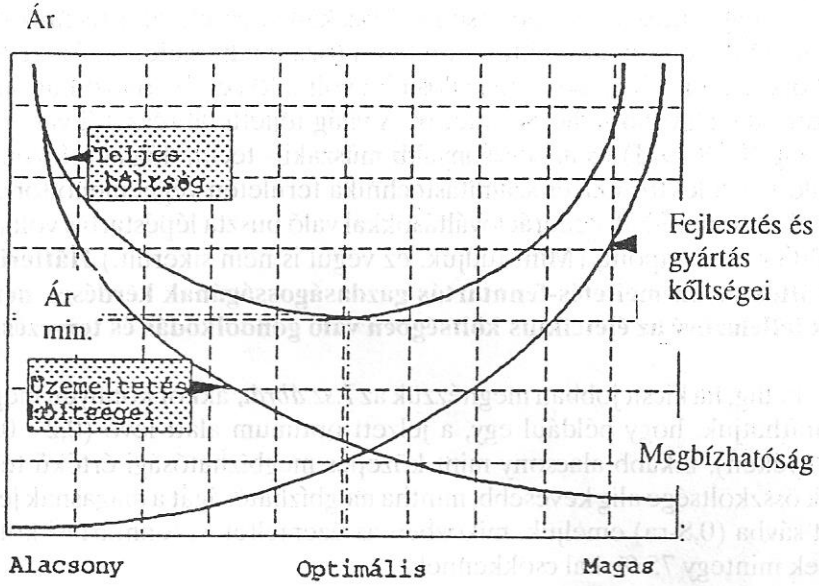

1. sz. ábra

Érdemes azonban ezt a kérdést a gyakorlati igények és az elmúlt időszak tényleges feltételrendszere szempontjából alaposabban szemügyre venni.

Elméletileg valóban kimutatható egy olyan megbízhatósági paraméterérték adott gyártmánynál, ahol a fejlesztés és gyártás, valamint az üzemeltetés-fenntartás együttes költségei minimálisak. A valóságban azonban a tervezés-fejlesztés mindig diktált, előre elhatározott, a haditechnikai eszköznek az adott fegyver-, hír-, irányítási rendszerben betöltött szerepe, fontossága, a harcfeladatok biztonságos végrehajthatósága által meghatározott megbízhatósági érték elérésére irányul. Egészen nyilvánvaló például, hogy egy nagy értékű, korszerű harci repülőgép, vagy egy

űrállomás fedélzeti- és földi rádiókommunikációs és irányítási eszközeinek megbízhatósági követelményeit nagyságrendekkel nagyobbra határozták meg, mint egy – a szárazföldi csapatoknál tömegesen alkalmazott – hordozható URH rádióállomását. Aligha volt döntő szempont a fejlesztés- és gyártás, nemkülönben a későbbi fenntartás költsége.

A fegyverkezési- és űrverseny időszakában az ellenfél technikai-, technológiai eredményei által is diktált műszaki paraméterek, funkciók és követelmények elérése,megvalósítása volt a fő cél. Ez okozta ugyanakkora legnagyobb nehézségeket is. A világ fejlettebb részétől való elzártság (COCOM) és az alacsonyabb műszaki - technológiai színvonal mellett, az elektronika és számítástechnika területén végbemenő forradalmi változásokkal, generációváltásokkal való puszta lépéstartás volt az elsődleges szempont. (Mint tudjuk, ez végül is nem sikerült.) **Háttérbe kerültek az üzemeltetés-fenntartás gazdaságosságának kérdései, nem vált jellemzővé az életciklus költségben való gondolkodás és tervezés.**

Pedig, ha kicsit jobban megnézzük az *1.sz.ábrát,* akkor könnyen megállapíthatjuk, hogy például egy, a jelzett optimum alatt lévő (0,2 / 0,4 környékén), inkább alacsony mint közepes megbízhatósági értékű termék összköltsége alig kevesebb, mintha megbízhatóságát a magasnak jelzett sávba (0,8-ra) emeljük, miközben az üzemeltetési-fenntartási költségek mintegy 75 %-kal csökkennek.

Az amerikai hadseregben, ahol az életciklus – költségekre tervezés csaknem két évtizedes múltra tekinthet vissza; ahol számítógépes rendszerrel támogatottan gyűjtik, elemzik a megbízhatóságra és a fenntartási-javítási tevékenységekre vonatkozó különböző műszaki- és költségadatokat (ún. Megbízhatósági és Fenntarthatósági programot működtetnek) ennél jóval továbbmentek, és azt is kimutatták, hogy általában a fegyverrendszerek életciklus - költségének nagyobb részét (60 %-át) a fenntartási költségek teszik ki. *(2.sz.ábra)*

ÉLETCIKLUS – KÖLTSÉG

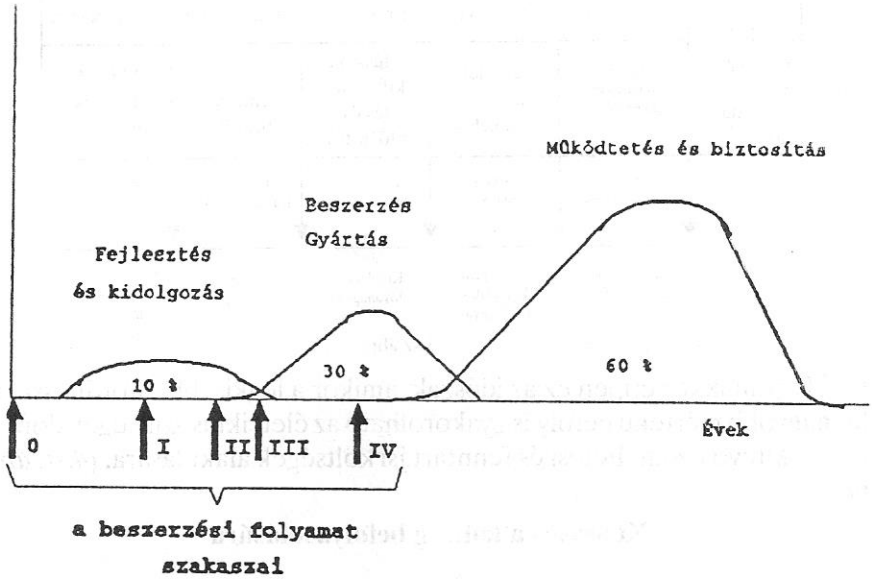

2. sz. ábra

Azt is kimutatták, hogy az üzemeltetés - fenntartás (az ábra feliratai szerint: működtetés és biztosítás) költségei az új eszköz beszerzési folyamatának kezdeti szakaszaiban, a koncepció alkotási és fejlesztési fázisokban, lényegében meghatározottá válnak. *(3.sz.ábra)*

Beszerzési folyamat szakaszai és mozzanatai

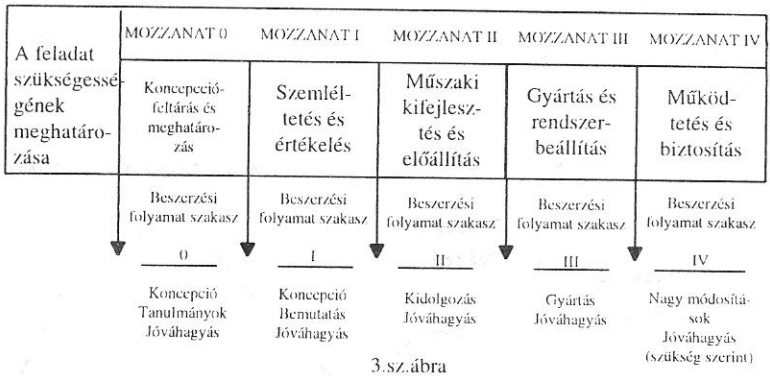

3.sz.ábra

Ugyanakkor éppen ez az időszak, amikor a legkisebb ráfordítással a legnagyobb mértékű befolyás gyakorolható az életciklus költségek döntő részét kitevő üzemeltetési és fenntartási költségek alakulására. *(4.sz. ábra.)*

Képesség a költség befolyásolására

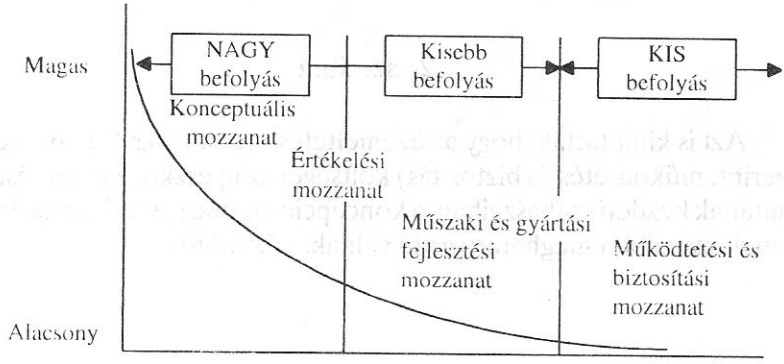

4.sz.ábra

V. Üzemeltetés és az ipari háttér

V/1. Az ipari háttér fontossága

A gyártóműből kibocsátott termék megbízhatósága a felhasználónál az üzemeltetési, alkalmazási körülményektől, feltételektől függően különbözőképpen realizálódik. Ezért gyakran használják az üzemeltetési megbízhatóság fogalmát is, mintegy aláhúzandó az üzemeltetési feltéte-

lek igen erős hatásait az eszközök gyakorlati megbízhatóságra és élettartamára.

Az üzemeltetés fogalomkörébe azonban nemcsak az eszköz rendeltetés szerinti felhasználása, hanem az úgynevezett technikai üzemeltetés is beletartozik, amely magába foglalja a különböző technikai kiszolgálásokat (karbantartások) és javításokat, az ellenőrző műszaki felülvizsgálatokat és a statisztikai adatok gyűjtését, elemzését, a technikai állapot értékelését.

Az üzemeltetési megbízhatóság megfelelő szinten tartása és a harcbiztosítás szempontjából döntő fontosságú a csapatszintű technikai üzemeltetés feladatainak magas színvonalú ellátása, a kiszolgálások és javítások egész rendszerének, létfontosságú rendszerelemeinek (javítóműhelyek és bázisok) hatékony működtetése, ennek tervezése, szervezése, sokoldalú anyagi-technikai-személyi biztosítása, és az értékes üzemeltetési tapasztalatok visszacsatolása az iparhoz.

Ez egy olyan örökzöld és problematikus logisztikai terület minden hadsereg számára, amely számtalan dolgozat témája volt, és még lesz a jövőben is. Részletesen ezért erre a kérdéskörre nem térnék ki, csupán megemlítem, hogy különböző fenntartási stratégiák kerültek kidolgozásra, melyek mindegyikének lehetnek - meghatározott feltételek között - alkalmazási előnyei a gazdaságosság szempontjából (merev, rugalmas, állapotfüggő és kieséses; időfüggő és paraméter függő stratégiák).

Ezek a kérdések nálunk főleg a 80-as évek második felétől váltak egyre fontosabbá, az egyébként sohasem bőséges források erőteljes szűkülésével.

Véleményem szerint azonban **minden olyan megközelítés, amely a ki-tudja milyen szempontok, prioritások alapján leosztott és fenntartási feladatokra rendelkezésre álló költségekből indul ki, és nem a szükségesnek és fontosnak ítélt harcfeladatok közel 100% - os biztonsággal való végrehajtósága műszaki - technikai, megbízhatósági kritériumaiból, alapvetően téves megközelítés.**

Ami az ipari háttér kérdéskörét illeti le kell szögezni, hogy a világban még soha, sehol nem jött létre korszerű és ütőképes haderő megfelelő saját hadiipari háttér nélkül. Példaként felemlíthetők a nagyhatalmak

hadseregei, ahol a haditechnikai arzenál 80 – 100%-ban a saját ipari bázison nyugszik, de említhetők kisebbek is, mint Izrael, Szerbia, stb.

A 80-as évek közepéig - végig ez az ipari háttér, legalábbis híradótechnika területén, lényegében biztosítottnak volt tekinthető. Az MH beszerzései ekkor már erősen csökkentek, de a híradástechnikai iparban jelentős kapacitások működtek, mivel a haditechnikai exporttermelés még növekedést is mutatott.

Az ipari háttér működőképessége számos fenntartási probléma megoldását segítette ezen a területen, hiszen az iparba küldték a berendezéseket, egységeket:

- Ha még tartott a garanciális idő;
- Ha a katonai javító szervezet még nem épült ki, vagy az adott típus javítását különféle okokból nem tudta elvégezni;
- Ha rendkívüli feladathoz, rövid határidővel sok berendezést vagy egységet kellett üzemképessé tenni;
- Ha az időközben bekövetkezett fejlődés vagy a gyakorlati tapasztalat valamilyen korszerűsítést, átalakítást igényelt;
- És mindenek előtt, ha a berendezések elhasználódása, elöregedése következtében teljes felújítás (néha ipari nagyjavításnak is nevezték) vált szükségessé.

V/2. **Az ipari felújítások szerepe, gazdaságossága, tapasztalatok**

Az ipari felújítások témájánál érdemes kissé hosszabban elidőzni, mert meglehetősen fontos szerepe volt mindig, a magyar gyakorlatban sajnos jellemzőnek mondható átfegyverzési lépcsőkihagyások miatt.

Az ipari felújítás alapvető célja az eszköz műszaki-, megbízhatósági paramétereinek és élettartamának helyreállítása, újszerű állapotba hozása, az eszközök további rendszerben tarthatósága érdekében.

Ez egy meglehetősen komplex feladat, amely pl.: egy mobil, nagyteljesítményű RH-ú rádióállomásnál, megfelelő színvonalon, csak a kibocsájtó gyártóműnél hajtható végre gazdaságosan. **Miért?**

a/ Mert az állomások rendszerelmei, berendezései (gépjármű, felépítmény, a főkészlet egyes részei, aggregátor, antennák, stb.) széles körű hazai és nemzetközi kooperációból származnak és ezeknek a felújítását is meg kell szervezni, melyhez csak az adott vállalatnak vannak meg a bejáratott kapcsolatai.

b/ Mert az egész folyamatot fel kell technológizálni, a technikai utasításokat (felújítási TU-k) ki ki kell dolgozni. Az ehhez szükséges szellemi (fejlesztői, stb.) kapacitás szintén a gyártónál áll rendelkezésre.

c/ A felújításra kerülő berendezést teljesen szét kell szerelni, a felújítási TU-ban meghatározott alkatrészeket állapotuktól függetlenül ki kell cserélni.

d/ A kötelező cseréken kívül a műszaki állapot-felmérés eredményei alapján további cserékre, javításokra kerül sor.

e/ Általában ekkor kell és célszerű végrehajtani a gyártás során időközben bekövetkezett műszaki változtatásokat. Részben a már megszűnt gyártású alkatrészek kiváltását, részben a végrehajtott korszerűsítő és funkciójavító vagy bővítő változtatásokat, ami esetenként új egységek felhasználását jelenti.

f/ Végre kell hajtani az elöregedett vagy hiányos védő bevonatok megújítását, melyhez a technológiai feltételek szintén a gyártóműnél vannak meg.

g/ Végül, ha a kooperációból is visszajöttek a rendszerelemek, össze kell szerelni az állomást, újra le kell mérni és vizsgálni, és általában teljesen fel is kell készletezni. Azt hiszem nem kétséges, hogy a műszaki feltétel és az anyagbiztosítási képesség e tekintetben hol adott leginkább.

Ezen feladatokat illetően sajnálatos tapasztalat, és a hadsereg technikai üzemeltetési rendszerének hiányosságaira utal, hogy az ipari felújításra beküldött berendezések előéletére vonatkozó használható műszaki információt (javítások, hibák, stb.) a beküldött kísérő okmányokból nem lehetett megkapni. Még a ledolgozott üzemórákat sem lehetett megállapítani.

Másik sajátos tapasztalat, és ezt a gyártási számokból egyértelműen lehetett bizonyítani, hogy *a beküldő alakulat az ipari javításra kivont berendezésbe igyekezett bekészletezni az állományban lévő többi berendezés hibás egységeit is.* Ez az üzemeltető alakulat szempontjából nagyon is érthető dolog, de egyúttal ugyancsak a csapatjavítási - üzemeltetési rendszer fogyatékosságaira utal.

Ami az ipari felújítások gazdaságosságát illeti egészen nyilvánvaló, hogy a hadsereg számára, – ha az egyéb kényszereket most nem vesszük figyelembe, – az ipari felújítás akkor üzlet, ha ennek révén az új eszköz beszerzési áránál jelentősen kisebb költségráfordítással jut lényegében új - esetenként korszerűsített - eszközhöz. Azt most nem is említve, hogy ez esetben a forrás címkéje is más (fenntartási keret). Nos, tapasztalataink szerint ennek lehetősége korábban fennállt, hiszen az ipari felújítások ára mintegy 40 - 60 %-a volt csak az új berendezés árának. *Véleményem szerint ennek okai a következőkben keresendők:*

a/ Egy - egy eszköz sorozatgyártási időszaka általában 10 - 15 év volt, melynek kezdeti időszakában a Magyar Hadsereg már ellátásra került. Később a jóval nagyobb társhadseregek részére történő export dominált.

b/ Az eszközök tervezett élettartama is kb. 10 év volt, amit azonban az igénybevétel intenzitása erősen lecsökkenthetett.

c/ A vállalatok ellátási kötelezettsége (tartalék és javítóanyagok, szolgáltatások) a gyártás befejezését követő 10 évig még fennállt.

d/ A vállalatok ugyan soha sem szerették a felújítási munkát, lévén az részben munkaigényesebb (szétszerelés - majd összeszerelés), szervezés igényesebb, mint egy bejáratott sorozatgyártás, de szerződéskötési kötelezettségük volt.

e/ Egy jól időzített program keretében, amikor még folyik a sorozatgyártás, és kellő darabszámban és ütemezésben érkeznek be az állomások, viszonylag könnyen beilleszthetők a plusz alkatrész, plusz kooperációs, stb. tevékenységek a folyó gyártási folyamatokba.

f/ A felújított berendezéseken már nem kell(ett) elvégezni olyan költséges igénybevételi vizsgálatokat, mint a típus- és a megbízhatósági vizsgálatok. A technológiai igénybevételek persze megmaradtak.

V/3. A jelenlegi helyzet jellemzői

Ami a mai helyzetet illeti, mindenki tudja, hogy a magyar híradás- és hadiipar összeomlott, nyomokban lelhető fel. Az okok is ismertek és többé - kevésbé nyilvánvalók (piacok elvesztése, kölcsönös fizetésképtelenség, az ipar versenyképtelensége, a gazdálkodási feltételek és tulajdonviszonyok teljes átrendeződése, stb.) Az MH költségvetése - ezen belül különösen a szolgálati ágé - nem teszi lehetővé a fejlesztések, korszerűsítések megkezdését. Az ipari felújítások szóba sem kerülhetnek, hiszen a fenntartásra biztosított források oly csekélyek, hogy a megmaradt ipari kapacitások életben tartásához szükséges minimális leterheltséget sem tudják biztosítani a mai költségviszonyok mellett.

Egyetlen megoldási lehetőség maradt az átmeneti időszakra - ami minimum az ezredfordulóig el fog nyúlni - hogy fokozódik az egyébként egyre fogyó önerőre támaszkodás, a "*csináld magad, ha szolgád nincs*" elve alapján. Azaz a hadsereg (szolgálat) saját javító kapacitásainak koncentrálása, (javító zászlóaljak létrehozása) a legégetőbb feladatok ellátására, legalább a technikai eszközök üzemképességének biztosítás céljából, a saját anyagkészletek felhasználásával, felélésével, a kiesési stratégia alapján.

A következmények igen súlyosak is lehetnek, ha ez a helyzet túl sokáig tart. A következtetéseket azonban vonja le a kedves és minden bizonnyal hozzáértőbb olvasó.

Felhasznált irodalom :

1.) *VF. Klimovics:* A technikai eszközök üzemeltetése és megbízhatósága. (Tankönyv, 1972)

2.) *Szűcs Barna alez.:* Elektronikus nagyberendezések fenntartási rendszerének korszerűsítésére irányuló eljárások. (Doktori értekezés, 1991)

3.) *Balogh Albert:* A minőség és a megbízhatóság nemzetközi szabványosításának kapcsolata. (Minőség és Megbízhatóság 1994/3.szám)

4.) Amerikai katonai logisztikai szakértők által 1994. áprilisában tartott tanfolyam.

MINŐSÉGÜGYI KÖZLEMÉNYEK

Szűcs Barna, Lakatos Lászlóné[1]

III. Magyar Minőség Hét

1994. november 6 –11-e között országos méretű megmozdulásként immár harmadszor rendezte meg a Magyar Minőség Társaság az EOQ Magyar Nemzeti Bizottságával és a " *Minőségért* " Alapítvánnyal együttműködve **a Magyar Minőség Hetet**, mely a hagyományoknak megfelelően *három részből állt:* Konferencia, Minőségügyi Világnap és Minőségügyi Kiállítás.

A III. Magyar Minőség Héten megrendezett Konferencia résztvevői a minőség fejlesztése érdekében *a következő ajánlásokat fogadták el:*

1.) Az ország minőségkultúrájának további fejlesztéséhez szükség van a kormányzati minőségpolitika és -program megfogalmazására és széles körű ismertetésére. Ez szolgálhat keretül a hazai gazdálkodók, társadalmi szervek stb. minőségüggyel kapcsolatos akcióihoz. E politika és program épüljön az Európai Unió által kidolgozott alapelvekre és attól csak különösen indokolt esetben térjen el. Ez előfeltétele annak, hogy a hazai termékek és szolgáltatások a fejlett ipari országok piacain versenyképesek legyenek.

2.) A múlt év folyamán számos magyarországi vállalat vezetett be korszerű minőségbiztosítási rendszereket és szerezte meg nemzetközileg elismert hazai és külföldi szervezetek tanúsítását. További vállalatoknál ráébredtek ennek fontosságára és megkezdték az ilyen irányú felkészülést. Mindamellett a Konferencia felkéri a termelőket, hogy ezen a téren tegyenek további erőfeszítéseket.

---

1 Dr.Szűcs Barna mk.alezredes a MH Gazdálkodási Hivatal Minőségellenőrzési Főosztályvezetője, Lakatos Lászlóné mk. őrnagy, a MH Gazdálkodási Hivatal Minőségellenőrzési Főosztály Rendszertanúsító Osztály vezetőhelyettese

3.) Az ISO 9000-es szabványsorozat nagy segítség a minőség és a vállalati szervezet közötti összefüggések felismerésében. Az ezeken alapuló minőségbiztosítási rendszer bevezetése és tanúsítása azonban már nem elég a sikerhez. A piacon helytálló és terjeszkedő vállalatok ma már annak köszönhetik pozíciójukat, hogy a vezetők és a dolgozók minden tevékenysége kihat a minőségre. Ez a szemlélet új lehetőségeket tár fel és nemcsak a minőségre hat, hanem a vállalat átfogó eredményességét javítja. A minőségbiztosítási rendszerek bevezetése és tanúsítása tehát nem cél, csak egy közbenső mérföldkő, amelytől kiindulva tovább kell lépni a teljes körű minőségszabályozás irányába.

4.) A nemzeti tanúsítási elismerési (akkreditálási) rendszer kiépítése tekintetében az elmúlt évben adminisztratív lépések történtek, további igyekezetre van szükség, hogy e rendszerek végleges formája mielőbb kialakuljon és életbe lépjen.

5.) A Konferencián elhangzott előadások felhívják a figyelmet arra is, hogy az Európai Közösség országaiban egyre szorosabb a kapcsolat a minőségbiztosítás és a környezetvédelem között. Erre nézve új szabványokat is készítenek. Szükséges, hogy a hazai műszaki szabályozás is figyeljen erre és a biztonságtechnika, egészség- , környezet- és munkavédelem is beépüljön a minőségbiztosítási rendszerekbe. Mindez a kutatási - fejlesztési munkában is kellő súlyt kell, hogy kapjon.

6.) A Konferencia különös jelentőséget tulajdonít a minőségkultúra fejlődése szempontjából az ismeretek elterjesztésének és a minőségtudat fejlesztésének. Ebben a vonatkozásban kiemelkedő szerepük van az oktatási intézményeknek, műszaki egyetemeknek, főiskoláknak és középiskoláknak, de nem utolsósorban a tömegkommunikációnak, az újságírásnak, beleértve az elektronikus médiát is. A Konferencia nyomatékosan utal a minőségügyi ismeretek elterjesztésének fontosságára. Ebből a munkából a minőségügyi társadalmi szervezeteknek is jelentős részt kell vállalniuk.

7.) Végezetül a Konferencia felhívja a figyelmet arra, hogy a minőségügy fejlesztése a teljes társadalom érdeke és egyúttal feladata is. Ebből következik, hogy a társadalmi szervezetek kezdeményezzenek öntevékeny akciókat, a pénzügyi források felett rendelkező alapítványok, bankok pedig segítsék, támogassák e mozgalmak kibontakozását.

Az eddigi **három Minőségi Hét** látogatottsága azt igazolja, hogy ilyen rendezvény iránt még a mai nehéz körülmények között is kellő érdeklődés van. Annak jegyében, hogy a katonai minőségügy elválaszthatatlan a nemzeti mérésügytől, szerves, részterületeiben is szorosan kapcsolódó eleme, néhány szakemberünknek is lehetősége volt a rendezvénysorozaton részt venni. Számunkra a fentiek miatt különösen hasznos volt a nemzeti és nemzetközi minőségügy helyzetének, fejlődésének pontos és sokoldalú megismerése, figyelemmel kísérése. A Magyar Minőség Társaság " *Minőség '95*" néven a következő minőségügyi konferenciát és országos minőségügyi kiállítást az 1995. november 6–8. között időszakra meghirdette.

"Minőségbiztosítás a NATO tagországokban" konferencia

"*Minőségbiztosítás a NATO tagországokban*" címmel hazánkban 1994. december 8–9-én négy NATO ország – Amerikai Egyesült Államok, Kanada, Németország, Hollandia – és a vendéglátó Magyarország szakértői konferenciát tartottak. A konferencián szerzett tapasztalatokat *három pontban lehet összefoglalni:*

1.) A NATO tagországok védelmi minisztériumai kivétel nélkül mind, a saját kormányuk minőségügyi programjához csatlakozva alakították ki katonai minőségbiztosítási rendszerüket a többi tárcával és az iparral együttműködve.

2.) A tagországok a NATO és a nemzetközi szabványok elveit betartva működtetik rendszereiket, azonban ennek ellenére nincs azonos szervezeti felépítésű, egységesen működtetett minőségbiztosítási rendszerük. Mindezek mellett egymás rendszerét kölcsönösen elfogadják és igénybe veszik.

3.) Tekintettel arra, hogy a NATO-ban nincs a magyar sajátosságokra adaptálható rendszer, ezért nekünk magyaroknak is a hazai körülményeket figyelembe véve kell kialakítani a minőségügyi rendszerünket, természetesen a NATO-ban alkalmazott normatívák betartásával.

Szakmai konzultációk

1995. január 8–20-a között az MH Gazdálkodási Hivatal (MH GH) az Országos Mérésügyi Hivatallal közösen *két hetes szakmai konzultációt* rendezett.

A konzultáció *első hetében* az MH Gazdálkodási Hivatal minőségügyi szakértői, *a második héten* pedig az Országos Mérésügyi Hivatal (OMH) szakértői tartottak előadásokat, konzultációkat.

A mérésügyi konzultáció eredményeképpen az MH GH részéről kiadott látogatási bizonyítvány OMH által belső elismertséggel igazolja a munkakör betöltéséhez szükségesnek ítélt minőségügyi ismeretek megszerzését.

Másik részről az OMH, mint magyar mérésügyi hatóság adott ki közép és felsőfokú metrológiai ügyintéző bizonyítványt, mely minőségügyi szakképesítéssel együtt, jogosultságot ad **az akkreditált kalibráló laboratóriumok** hálózatának fenntartásához szükséges tevékenységek irányítás melletti végrehajtására.

A lefolytatott konzultáció sorozat mind céljában és szakmai tartalmában, mind pedig eredményeiben megfelelt az MH Anyagi Technikai Főcsoportfőnök és az OMH Elnök között létrejött Együttműködési Megállapodásban foglalt elvárásoknak.

A Magyar Honvédség részéről a konzultáción az MH GH, az MH VAEK, az MH HTI, az MH MSZF-ség munkatársai vettek részt és tettek sikeres vizsgát.

A Magyar Honvédség Minőségszakértőit bejegyezték az új Nemzeti Szakértői Jegyzékbe

A szakértői működéssel kapcsolatos kérdések szabályozásáról szóló 24/1971. Kormányrendelet értelmében, a Magyar Honvédség Gazdálkodási Hivatal és a Magyar Honvédség Haditechnikai Intézet állományából az 1989 – 1992 években minőségszakértő bizonyítványt szerzett és folyamatosan minőségbiztosítási tevékenységet végzőket a Szakértő Minősítő Bizottság eljárásában elbírálta és a szakértői jegyzékbe bejegyeztette. A

meghosszabbított minőségszakértői engedélyek 1999. decemberig érvényesek. A Minősítő Bizottság a működési engedéllyel rendelkezők névsorát az MSZH hivatalos lapjában közzétette.

Az engedéllyel rendelkezők névsora:

Az MH GH állományából:

Dr. Szűcs Barna mk. alezredes
Daróczy Nándor őrnagy
Egri Gáborné mk. őrnagy
Fodor Jenő őrnagy
Füredi László mk. ezredes
Gaál Lajos közalkalmazott
Gönye Péter alezredes
Gudor István mk. alezredes
Kecskés István őrnagy
Koslik Károly őrnagy
Kramalics József mk. százados
Lakatos István mk. alezredes
Lakatos Lászlóné mk. őrnagy
Mazurka János százados
Mészáros Attila alezredes
Mikula László mk. alezredes
Nógrádi László mk. alezredes
Pállai Ferenc százados
Pálos Emil alezredes
Sieger Csaba mk. alezredes
Solténszky László őrnagy
Szabó Sándor mk. alezredes
Szendrei Tibor százados
Vári László alezredes
Virók István őrnagy
Zöldhelyi Rudolf mk. alezredes

MH HTI állományából:

Gábor Géza mk. alezredes
Magyar Gyula alezredes

SZAKÁGI BIZTOSÍTÁS

A REPÜLŐTÉR ELŐKÉSZÍTŐ ZÁSZLÓALJ ALKALMAZÁSÁNAK NÉHÁNY KÉRDÉSE

Vasvári Tibor[1]

A Magyar Honvédség feladatai közül jelentőségét és aktualitását tekintve kiemelkedik a hazánk határait, területi integritását veszélyeztető (megsértő) idegen fegyveres csoportokkal szembeni fellépés hatásos és eredményes végrehajtására történő felkészülés, illetve a kijelölt erők tevékenységének mindenoldalú biztosítása.

Kiindulva abból a tényből, hogy a regionális konfliktus helyzetek az ország szempontjából már a béke állapot időszakában bekövetkezhetnek, **a potenciális térségben elhelyezkedő különböző objektumok megfelelő szintű légi oltalmazását meg kell szervezni és azt folyamatosan fenn kell tartani.**

Tekintettel arra, hogy a környezetünkben feltételezhető konfliktus helyzetek *elsősorban a Magyar Köztársaság határmenti körzeteit veszélyeztetik,* a meglévő, működő készültségi szolgálatok rendszerén belül a veszélyeztetett objektumok, csapatok légvédelmi oltalmazása maradéktalanul nem oldható meg. Célszerűnek látszik a készültségi szolgálat rendszerének megerősítése a légvédelmi csapatok állományából kikülönített erők-eszközök bevonásával, olyan önálló légvédelmi harcrendi elemek létrehozása *mint a harcászati repülőcsapatok vonatkozásában a kihelyezett repülő csoportosítások.* Az eszkalálódás tényét feltételezve szükség lehet repülőtér váltásra is.

A felkészítés és alkalmazás követelményeit figyelembe véve meg kell teremteni a harcászati repülő erők másik repülőtérre való részleges vagy teljes áttelepítésének lehetőségét. **Ilyen lehetőség az elhagyott, használaton kívüli repülőterek újbóli alkalmazási készségének megteremtése.**

---

1 Dr. Vasvári Tibor alezredes, MH Légvédelmi Parancsnokság ATF-ség

A jelenleg rendelkezésre álló információk alapján vizsgáljuk meg *mi jellemzi az elhagyott használaton kívüli repülőtereket:*

- a fő fel- és leszálló mező tisztítás után alapvetően biztosítja a repülőgépek fel- és leszállását. A szükséges közvetlen munkaterületek szilárd burkolata általában megfelelő, a guruló utak alapos terület tisztítás után kielégíthetik a repülőgépek gurulásának követelményeit. Az RP fedezékek bazalt beton felülete és azok bekötő útjai állaga változó képet mutathat, ami a helyből való indításra negatív hatással van;

- a végbiztonsági zónák felülete egyenletes, fékezőberendezés (ATU) nélküli;

- a repülőtereken a guruló útrendszer rendszerint kiépített, mellettük nyitott, földsávval védett 10-15 db, 2-3 repülőgép fogadására alkalmas állóhely található. Továbbá különböző mennyiségű zárt, fedett fedezék, amelyek íves vasbeton ajtókat mozgató elektromos kivitelű csörlőrendszerrel (ezek üzemképtelenek) rendelkeznek;

- a széttelepítési körletek elektromos, vízvezeték és hírrendszere teljes egészében üzemképtelen. A körletekben és kapcsolódó objektumaiban különböző típusú szennyeződés található, a takarítás és felülettisztítás után fertőtlenítés indokolt;

- a repülő és gépjármű-technika csapatjavítási munkálatainak feltételrendszere fedett objektumokban megszervezhető és nem túlnagy ráfordítással megteremthető (ideiglenes jelleggel);

- a repülőterek postai áramkörökkel nincsenek ellátva, a belső vezetékes hírrendszerről adatok, vázlatok nem állnak rendelkezésre;

- a repülőtereken biztosíthatók nappal és éjszaka egy irányból OSZP- RSZP rendszerben a leszállások, illetve a felszállások, a MLOK rendszer telepítésének nincs akadálya. A fogadókészséghez szükséges irányadókat, iránymérőket, fénymajakot újonnan kell telepíteni;

- a harc, fenntartási és ellátási anyagok fedett helyen való elhelyezése megoldható, a helységek rendelkezésre állnak, takarítás, karbantartás fertőtlenítés után felhasználhatók;

- ivóvíz rendszer felhasználásával első ütemben nem lehet számolni, a rendszer működőkészsége esetén is nagyarányú fertőtlenítő munkálatok szükségesek. Technikai és tűzoltó vízként való felhasználása a hidrofor üzembe helyezése után tervezhető;

- folyékony tároló kapacitás - mintegy 1000-3000 tonna általában rendelkezésre áll, azonban használatuk csak tisztítás és nyomáspróba elvégzése után tervezhető. Központi feltöltő rendszer részei és nyomai fellelhetők, azonban üzemeltetés vonatkozásában még helyreállításuk tervezése sem célszerű;

- repülőtéri iparvágányok rendelkezésre állnak, kirakás és lefejtés feltételei adottak, kisebb javításokkal alkalmazásuk megoldható;

- kommunális ellátás feltételei csak minimális mértékben állnak rendelkezésre. Szolgáltatások és ellátási feltételrendszerek vonatkozásában csak "*fedett helység*" szintjén lehet számvetni. Pihenő, étkezőhelyek helyreállítási tevékenység végrehajtása után és a szükséges felszerelési, berendezési tárgyak biztosításával egyidejűleg kialakíthatók;

- az őrzés-védelem "*jogi kerítés*" alapfeltételei döntő részben adottak, az építmények zárhatósága, egyáltalán a nyílászáró szerkezetek megléte folytonossági hiányt mutat. Az objektumok állaga általában leromlott állapotú, csapadékvíz elvezetés megoldott, telephelyek rendszere biztosított.

Az ország légterének és területi integritásának biztosítása szempontjából **a Magyar Honvédség repülő erői, ezen belül a harcászati repülő erők, a haderőnemi tagozódásnak megfelelően jelentős helyet és szerepet képeznek.** A részükre meghatározott feladatok és a harctevékenységük sikeres teljesítése érdekében alapvető szükségletként merül fel az alaprepülőtéren kívüli másik, vagy hadműveleti repülőtér, alkalmazás szempontjából történő időbeni és a követelményeknek megfelelő, rendelkezésre állása.

Ezen követelményrendszernek való megfelelőség - más fontos feladatok megoldása mellett - előtérbe helyezi az alapfeltételek megteremtését, így a repülőtér-műszaki, és repülőtér-elektronikai biztosítás megvalósítását, a hadműveleti repülőtér fogadókészségének minél magasabb fokú és minden oldalú megteremtését.

A harcászati repülőcsapatok ezirányú tevékenységét és biztosítását végző szervezetek az elmúlt időszak folyamán különböző koncepciók és elgondolások kapcsán egy sor változáson mentek keresztül. A GAMMA feladat végrehajtása során megszüntetésre kerültek a műszaki zászlóaljak, a repülőtér gondnokságok, a hadműveleti híradó alegységek, melyeknek talaján rendszerbe kerültek új elemként a **repülőtér előkészítő zászlóaljak**. Ezen alegységek a harcászati repülőezredek önálló, belső szervezetszerű elemét képezik, egyesítve magukban a repülőtér-műszaki, repülőtér-elektronikai és az anyagi-technikai biztosítás részelemeit.

A repülőtér előkészítő zászlóalj *alapfeladata:* az ország területén meglévő használaton kívüli repülőtér repülő szerkezetek részére történő tevékenységének repülőtér-műszaki és repülőtér-elektronikai szempontból való alkalmassá tétele, feltételrendszere alapjainak megteremtése.

A repülőtér előkészítő zászlóalj, mint "M" szervezet, felállítása várhatóan minősített fokozatban történik. Egyfajta - különösen anyagi-technikai biztosítás szempontjából - kiemelt sajátossága, hogy *az anyaalakulatán belül önállóan feltöltésre kerülhet már a veszélyeztetés kezdeti időszakában és a készenléte elérése után már feladatvégrehajtási tevékenységet folytat* az alaprepülőtértől viszonylag távol, önálló alkalmazásban a környezetéhez viszonyítva akár béke állapot, akár magasabb készenléti állapot időszakában. Tevékenysége vizsgálatánál számításba kell venni a feladatvégrehajtás területi elhelyezkedését, nevezetesen azt, hogy hadműveleti területen belül vagy kívül tevékenykedik. Feltöltése alapvetően nemzetgazdasági bázisból és mozgósított személyi állományból, valamint katonai-szakmai okok miatt belső keretből történik. A feltöltés és készenlét biztosítása az anyaalakulat bázisán és vezetésével, személyi, anyagi és technikai szükségleteinek rendelkezésre állítása az általános határozványok szerint történik. Sajátosságként jelentkezik, hogy ezen alegységet mint "*elvonuló*"-t kell kezelni, tehát részére ennek megfelelő elkülönített működtetési feltételrendszert kell már a béke állapot időszakában megteremteni és előírt szinten tartani. A működőképesség előírt szintű megteremtése, a szakmai és katonai vezetés biztosítottsága érdekében a feltöltés során a vezető állomány egy részét - ami véleményem szerint a törzs és a feladatvégrehajtás szempontjából kiemelt területű elektronikai, repülőtér-műszaki és az anyagi-technikai szakállomány, mintegy 7-11 fő tiszt és tiszthelyettes -, valamint a speciálisan katonai szakeszközöket belső keretből biztosítják.

A feltöltés végrehajtásához természetesen szükség van az alakulat MVCS általános határozványok szerinti mobilizálására és a készenlét eléréséhez az illetékes szolgálati ágak aktív közreműködésére. A személyi állomány fogadási és ellátási feltételrendszerének megoldásán túlmenően rendszerint az általános katonai összekovácsolást megvalósító kiképzés után kerül sor *a helyszínen tárolt szaktechnikai eszközök kikonzerválására, a nemzetgazdasági eszközök felkészítésére, a rendelkezésre álló idő függvényében a szakmai foglalkozások megtartására, a nem helyszínen tárolt eszközök, anyagok felvételezésére és a kapott feladatra való felkészülésre.* Mindezen feladatok végrehajtásra kerülhetnek az anyaalakulattal való együttes magasabb készenléti fokozatba helyezéssel, illetve - rendszerint fenyegetettségi helyzetben - önálló, csak az alegységre vonatkozó alrendszerben.

A repülőtér előkészítő zászlóalj(ak) tábori típusú kötelékben lévő katonai szervezet. Feladatát a repülő egység parancsnokának közvetlen alárendeltségében oldja meg. Szakmai irányítását az egység törzsfőnök és az anyagi-technikai főnök – a nekik alárendelt, elsősorban híradó, műszaki és hadtáp szolgálatiág főnökök útján – végzi. Az alegység feladatvégrehajtása során munkavégzését és saját anyagi-technikai biztosítsát tekintve viszonylagosan teljes önállósággal rendelkezik.

Az alegységet az alábbiak jellemzik:

- szervezetének és technikai eszközeinek megfelelő mozgékonyság (műszaki munkagépek kivételével);

- szakmailag elkülönült tábori típusú felépítés;

- homogén, csak katona állományú szervezés;

- önálló őrzés-védelemre való képesség;

- személyi állományát tekintve teljeskörű mozgósítás szükséglet, belső keretátadási és visszabiztosítási igény;

- technikai eszközeiben nemzetgazdasági többség, helyszíni "M" zároltság, "M" utalványok jelenléte;

- anyagi készleteiben a csapatkészletekre előírt általános követelményrendszer, valamint a helyreállítási tevékenységhez szükséges repülőtér műszaki egyedi anyagnem minőségi előírásokhoz kötött szükséglet-szerinti mennyiség;

- munkagépek és összetett haditechnikai eszközök átlagosnál nagyobb aránya;

- feladatvégrehajtásának meghatározott helyhezkötöttsége, hadműveleti területtől való viszonylagos távolsága;

- haditechnikai eszközeinek átlagostól nagyobb energiaigényessége;

- nemzetgazdasági erőforrásokhoz való csatlakoztathatóság;

- önálló anyagi-technikai biztosító alrendszer megléte;

- vezetési tevékenységben a szakcsapatokra jellemző szakmai irányultság túlsúlya.

Az alegység rendszeresített erőivel és eszközeivel **elvben az alábbiak megoldására képes:**

1./ **Repülőtér elektronikai biztosítás vonatkozásában**

A repülőtér elektronikai biztosítás magába foglalja: a fénytechnikai rendszer, a navigációs eszközök, az irányadó, iránymérő rádióállomások, a repülőirányító URH rádiótechnikai eszközök és a startvezetési pont technikai eszközei üzemkészségének folyamatos biztosítását. A belső és külső összeköttetést biztosító eszközök üzemeltetése technikai feltételeinek megteremtését és fenntartását, a diszpécser és időjelző eszközök üzemeltetése technikai feltételeinek biztosítását. *Ezen meghatározást figyelembe véve elvi teljesítmény mutatói és lehetőségei:*

- nappal és éjjel OSZP-RSZP rendszerben a repülést feladatrendszerének megfelelően kiszolgálni;

- 1-2 nap alatt *telepíteni:* közeli irányadót - 1 km-re a leszállópálya végétől; távoli irányadót - 4 km-re a leszállópálya végétől; repülés-vezetői URH-t; pellengátort - távolitól LFP felé 100 km-re; fényszórókat a repülőtérrendnek megfelelően; vezetési pont híradását; 2 klt. K-12-es központot 2x12 km könnyűvezetékkel.
A telepítés után az RSZP kalibrálását első ütemben hajtják végre, általában az első áttelepülő repülő szerkezettel, amivel a többi navigációs eszköz is ellenőrzésre kerül. Az alegység szervezetét tekintve az átjátszóállomások, a rádió navigációs pontok kivételével elvben rendelkezik a FRISZ rendszer elemeivel.

- rácsatlakozni a MATÁV, a honvédség mikrorendszerére;

- bekapcsolódni a riasztási hálózatra;

- megvalósítani szakberendezéseinek állandó, illetve saját tábori energiaellátó rendszerről való folyamatos üzemeltetését;

- felkészülni szakeszközei saját erőből való kisjavítási feladatainak végrehajtására.

2./ **Repülőtér műszaki biztosítás vonatkozásában**

A repülőtér műszaki biztosítás magába foglalja: a repülőtér speciálisan előkészített területe műszaki állapotának meghatározott követelmények szerinti megteremtésére és fenntartására irányuló rendszabályok összességét.

A fentieket figyelembe véve *az alábbi munkálatok végrehajtására képes:* betonkészítés, talajtömörítés, talajegyengetés, terepegyengetés, talajnyesés, talajmegmunkálás, földkiemelés, árok és gödörfeltöltés, bokor és cserje irtás, szántás, daruzás, földszállítás, betonszállítás. Összességében mintegy 100-120 m^3/óra földmozgatás, re.gép fedezék építés nyitott földsánccal 3-4 db/nap, gk. fedezék készítés 5 nap alatt 18-20 db., naponta 350-400 fm. földút (bekötő út) építés, naponta mintegy 3 db fedett óvóárok készítés, valamint rakéta-előkészítő építése.

Helyreállítási tevékenység esetén:

- 1 bombatölcsérre:

$$Vm = \frac{\Pi \ D^2 M}{8}$$

ahol: Vm = keletkezett tölcsér térfogata,

D = tölcsér átmérője,

M = tölcsér mélysége.

A tölcsér közvetlen környezetében kidobódott föld mennyisége, amely még a helyreállításhoz felhasználható Vm/3.

- a beton légibomba okozta sérülése esetén a tölcsér helyreállításán kívül a környezetében megrepedezett beton mennyiség eltávolításához külön számvetés és szakeszköz szükséges (ilyen a szervezetben nem található). Az ilyen jellegű munka a volumenét tekintve is hosszantartó, amihez kevés a szakirodalmi forrás és gyakorlati tapasztalatok sem állnak rendelkezésre.

A repülőtér előkészítő zászlóalj személyi állománya és technikai eszközei felkészítésénél az általános elveken kívül *többek között figyelembe kell venni:*

- a személyi állomány szakmai sokrétűségét és feladatvégrehajtási egyediségét, állománykategória és állományviszony össztevőit;

- a bevonuló állomány életkor szerinti megoszlását, szakmai ismeretszintjét, jártasságát, a közvetlen érintkezésben való ismeretlenségét;

- a feladatvégrehajtás során viszonylag nagy területen, kis csoportokban szétszórtan, esetleg önállóan való munkavégzést;

- a végrehajtás szempontjából ismeretlen terepen való megvalósítást, anyaalakulattól távol, önálló körülmények közötti tevékenységet;

- egyedi gépek, berendezések, munkaeszközök mennyiségi adatait, jellemzőit és sokféleségét;

- elsősorban tábori körülmények közötti munka és életvitel ténykérdéseit;

- a feladatvégrehajtás megkezdése előtt manőver végrehajtásának szükségességét;

- egyes fenntartási anyagrendszerek – különösen egyedi eszközöknél jelentkező – problémamegoldási módozatait;

- a különböző pszichikai tényezőket;

- különböző módon végrehajtásra kerülő katonai szállítások, szállítmányozások, málházások, rakományrögzítések megoldásában való járatlanságokat;

- a felkészítés feladatainak az anyaalakulat harckiképzési rendszerének folyamatossága, fenntartása és zökkenőmentes biztosítása mellet történő egyidejű megoldását;

- az áttelepülést végrehajtó légi és földi lépcsők meghatározott fogadási feltételei megteremtésének elsődlegességét.

A fentieknek megfelelően az erők és eszközök **felkészítését célszerű három ütemre bontani:**

1.) Megalakulási helyen, az anyaalakulat állandó elhelyezési körletében a készenlét elérése érdekében végrehajtandó feladatok.

2.) Az átcsoportosítás, illetve a manőver végrehajtásának időszaka.

3.) Az alkalmazás időszaka.

Mindezek alapján a zászlóalj részére meghatározott feladatra történő felkészülés, illetve felkészítés *magába foglalja az alábbiak végrehajtását:*

- a zászlóalj terveinek pontosítását, mobilizálásra való készenlétben tartását, a résztvevő belső keretként biztosítandó erők- eszközök feladatra történő ráhangolását, a keretállomány anyaalakulaton belüli beosztás ellátásának, helyettesítésének megszervezését;

- LMVCS-i feladatvégrehajtást az általános határozványok szerint a katonai szervezet tervének megfelelően (komplexen értendő);

- a személyi állományt ellátják szakmai irányultságnak megfelelő kiegészítő felszereléssel (ruházat, védőfelszerelés, stb.);

- amennyiben a bevonuló technikai eszköz nem szervezetszerű vezetővel (kezelővel) érkezik be vagy helyszínen lévő technikai eszköz kerül biztosításra, úgy az előírások szerint részükre átadást-átvételt hajtanak végre;

- végrehajtják a zárolt technikai eszközök tartós tárolásból való kikonzerválását és üzemi próbáit;

- az általános katonai felkészítésen túl a rendelkezésre álló idő, a szakképzettség és a megelőző katonai képzés függvényében erőteljes és gyakorlati megvalósítás orientált szakmai felkészítést hajtanak végre;

- a zászlóalj szakalegységei részére átadás-átvételre kerülnek a meghatározott anyagi készletek, megteremtik a hadianyagnyilvántartás feltételrendszerét és az anyagellátás okmányalapjait;

- az elöljáró által meghatározott mértékben rendszerint ellátási anyagok vonatkozásában megtörténik a kiegészítő készletekkel való feltöltés, melyeket általában az anyaalakulat kiképzési készleteiből biztosítanak;

- elvégzik a szükséges vizsgálatokat és kiadják az előírt minőségtanúsítvány okmányait, pontosításra kerülnek az ellátás technikai kérdések (re.üza., étlap, stb.);

- a technikai eszközöknél a zászlóalj feladatra való elvonulása készenlétének idejére lánctalpas eszközein általában 400 km, vagy 20-25 üzemóra, gépjárművein 900 km, áramforrás aggregátorokon 35-40 üzemóra tartalékot hoznak létre;

- létrehozzák a különböző módon végrehajtásra kerülő manőverek feltételrendszerét (menetokmányok, vasúti be és kirakási, szállítási terv, menetbiztosítás, személyi állomány és technikai eszközök egyedi felkészítése, rögzítő anyagok rendelkezésre állítása, stb.);

- végrehajtják az új alkalmazási körlet (repülőtér) szemrevételezését, az anyagi-technikai felderítést, melynek alapján pontosított és konkretizált feladatmeghatározás és végrehajtási tervezés valósul meg;

- meghatározzák a szakmai követelményeket, kiadják az üzemeltetési paramétereket, szabályozzák az együttműködési és vezetési tevékenységet;

- átvételre kerülnek az esetleges megerősítő erők és eszközök;

- különböző anyagok (általában építési, ellátási és fenntartási), az egészségügyi biztosítás, híradó és postaszolgáltatás, esetleg helyreállítás vonatkozásában az új körlethez kapcsolódóan szükségessé válik nemzetgazdasági, illetve társfegyveres testületekkel való szerződéskötések eszközlése;

- tisztázzák az új utaltsági rendnek megfelelő gyakorlati kérdéseket (vételezés, szállítás, elszámolás, vásárlás, stb.);

- létrehozzák a kihelyezett alegység alrendszeri vezetésének feltételeit.

A felkészülés és felkészítés feladatai a repülőegység harckiképzésének várhatóan emeltszintű megvalósításával egyidejűleg kerülnek végrehajtásra, *ezért úgy kell megszervezni, hogy ne zavarják az adott repülő katonai szervezet tevékenységét.* A felkészülés és a végrehajtás folyamán figyelmet fordítanak nemzetgazdasági és honvédségi javak megóvására, a környezetvédelem előírásainak betartására.

Összességében megállapítható:

1.) A repülőtér előkészítő zászlóalj(ak) rendszerbeállításával nagymértékben növekedett a harcászati repülőcsapatok *biztosítási oldalról megközelített mozgástere, a széttelepítés, a harci alkalmazás követelményeinek biztosítottsága, az alapfeladatok végrehajtásának személyi és tárgyi biztonsága,* különös tekintettel a repülőtér-elektronikai és repülőtér-műszaki biztosításra, mint az ezirányú volumenében egyik legnagyobb tevékenysége. Megteremtődtek a harcbiztosítás egyes ágai megvalósításának konkrét technikai feltételei.

2.) Az alegység szervezetét tekintve egyértelműen *összetett szakcsapat jellegű.* Vezetésében az általános katonai tevékenység, a harcbiztosítás, a törzsmunka végzésére és vezetésére nincs állomány szervezve. Az alkalmazás körülményei indokolják a harcászati szakember rendszerbe állítását vagy mint törzsfőnök vagy mint hadműveleti tiszt státus szintjén. A tevékenység irányát és belső tartalmát tekintve - figyelembe véve ezirányú tényleges szemrevételezéssel egybekötött tapasztalatokat - az eddigi hagyományos felfogással és szemlélettel egyetértve, de azt kiegészítve, az új körlet alkalmassá tétele szempontjából célszerűnek látszik úgynevezett béke értelemben vett szakemberek rendszerbe állítása - *mint villanyszerelő, asztalos, csőszerelő, stb.,* - amelyek a meglévő és még kisebb javítással, szereléssel használatba vehető objektumok, építmények, stacionáris létesítmények nem túl hosszú idő alatti helyreállítását és célszerűségi igénybevételi lehetőségét meg tudnák teremteni. Ezzel lehetne csökkenteni az amúgyis szűkös tábori eszköz és anyagvolumen mennyiségét, ugyanakkor egyfajta komfort érzet növekmény is elérhető.

3.) Az alegység repülőtér karbantartó eszközökkel nem rendelkezik, *így azokkal vagy az ezred szervezetéből meg kell erősíteni, vagy állománytáblailag kiegészíteni.* Ugyanakkor az összes földmunkagép a zászlóalj szervezetében található, ezért célszerű repülőtér-műszaki biztosítást megvalósító ezredszervezetek között állománytábla-szerűen megosztani.

EGÉSZSÉGÜGYI SZOLGÁLATI TÁMOGATÁS A TÖBBNEMZETISÉGŰ NATO ERŐK BÉKEFENNTARTÓ MŰVELETEIHEZ

A Szövetséges Középeurópai Főparancsnokság elgondolása a Központi Körzetre

Wolfgang Weinert[1]

Örömmel élek a lehetőséggel, hogy néhány alap vagy elvi gondolatot adhatok közre a többnemzetiségű békefenntartó környezetben végzendő egészségügyi támogatás megtervezéséről és végrehajtásáról.[2]

Előadásomban a végrehajtás helyett az egészségügyi támogatás megtervezésére kívánok összpontosítani a békefenntartás közepette. Mellesleg szólva az **"egészségügyi szolgálati támogatás" ("Health Service Support")** kifejezést jobban szeretem az **"orvosi támogatás" ("Medical Support")** kifejezés helyett, mert sokkal átfogóbb és arra emlékeztet minket, hogy ennek a szolgálatnak a megtervezése többet jelent a csupán orvosi szakmai aspektusoknál, amelyik mindemellett a magvát képezik ennek az előadásnak. Ehhez a kérdéshez még később visszatérünk.

A NATO **új stratégiai elgondolása és a szövetség elvei és elképzelései** a logisztika és az egészségügyi támogatással kapcsolatosan fontos következményeket jelentenek az orvosi tervező számára. Ezek különleges jelentőségűek arra való tekintettel, hogy olyan nem hagyományos feladatokat foglalnak magukba, mint a humanitárius segítségnyújtás, katasztrófa felszámolás, békefenntartó tevékenységek. A Szövetséges Fegyveres Erők Közép-európai Főparancsnoksága **orvosi tervek csoportja** (AFCENT's Medical Plans Branch) személyi állománya nagyon is tuda-

---

1 Wolfgang Weinert ezredes, a Szövetséges Fegyveres Erők középeurópai főparancsnokának (CINCENT) orvos-egészségügyi tanácsadója, a parancsnokság hadműveleti/logisztikai csoportfőnöksége orvosi tervek csoportjának vezetője

2 Az 1993-ban rendezett "Központi-térség Orvos Konferenciája" összegezett tapasztalatai alapján logisztikai szakemberek részére tartott előadás szerkesztett változata. (Megjelent: a NATO UNCLASSIFIED 1993. számában)

tában van ennek, mert mindegyikünknek van egyéni tapasztalata az ENSZ békefenntartó műveletei egészségügyi támogatásának tervezésében, irányításában/vezetésében, illetve végrehajtásában. A legfrissebb tapasztalatokat az orvosi tervek csoportja törzs-tisztjei szerezték, amikor segítséget adtak **a Szövetséges Fegyveres Erők Dél-európai Főparancsnoksága törzsének (AFSOUTH Staff)** a volt jugoszláv területen, az ENSZ égisze alatt végrehajtandó esetleges NATO hadművelet támogatási tervének elkészítéséhez. A közép-európai térség országai által – az ENSZ feladataihoz különböző elkötelezettségek/hozzájárulások során – az egészségügyi támogatásban szerzett tapasztalatok összegzése volt a fő témája a **központi térség orvos konferenciájának** 1993-ban.

Miközben azok között, akiknek van tapasztalata az ENSZ békefenntartó tevékenységiben, egyhangú az egyetértés annak megítélésében, hogy az egészségügyi szolgálati támogatás elsődleges feladat. Igen fontos erről tárgyalni azokkal, akik együttműködnek a **Központi Térséggel (Central Region)** beleértve a **Partnerség a Békéért** képviselőit is. A Központi Térség – mint személyi állomány utánpótló, mint fegyveres erő hajtóereje, és mint az erőkifejtés hajtómotorja – a legnagyobb valószínűséggel érintett lesz bármely jövőbeni békefenntartó műveletben legalábbis nagyobb mértékben.

Korábban a NATO Egészségügyi Szolgálati Támogatás szakorvosi feladatai tisztán **a nemzeti felelősségi** körbe tartoztak. **A többnemzetiségű formációk** bevezetése után a NATO parancsnokok most megosztják ezt a felelősséget a formációkat kiállító nemzetekkel. Szemben ezzel a háttérrel, a nemzeti katonai orvos-egészségügyi szolgálatok közötti, vagy a NATO és a nemzetiek közötti együttműködés sokkal nagyobb jelentőséget nyert, mint valaha is ezidáig. Az egészségügyi tiszt vagy orvos szempontjából követelmény az azonos minőségi szintű gondoskodás minden katonát, repülő közlegényt vagy matrózt illetően, függetlenül a nemzetiségétől vagy attól, hogy melyik alakulatnál teljesít szolgálatot és milyen nemű. Ezen túlmenően azonos túlélési és gyógyulási esélyeket kell megteremteni még akkor is, ha ennek a megoldása szükségképpen nem a katona saját nemzeti egészségügyi szolgálatához kapcsolódik. *Az ellátás minőségi szintjének nem szabad jelentősen eltérni* a békeidőszakban megvalósítható magas színvonalú ellátás szerkezetétől. Ugyanakkor ez feltételezi *az egészségügyi szolgálati támogatási rendszer* olyan képességekkel való működését, amelyekkel hatékony módon képes támogatás nyújtani a parancsnok terveihez. Ez viszont megköveteli a támogatott erővel azo-

nos szintű jelenlétet, alkalmasságot és mozgékonyságot képviselő, **kitelepíthető orvos-egészségügyi** felszereléseket és a magas képzettségű, tapasztalt személyi állományt. A rendszer kialakításának, szervezetének és felszerelésének alkalmasnak kell lennie arra, hogy képes legyen megoldani a várhatóan ránehezedő munka feladatait mind mennyiségi, mind minőségi értelemben. Figyelembe véve a védelmi költségek csökkentésére irányuló egyre szélesedő tendenciákat országainkban, *az olyan egészségügyi szolgálati támogatási rendszer kiépítése, fenntartása és biztosítása szükséges,* amely már békeidőszakban teljes körű képességekkel bír valamennyi funkcionális feladat ellátására békefenntartó missziók végrehajtása esetén. Némely helyen végül költségvetési és más problémákba ütközik, így ez annak szükségességét erősíti, hogy sokkal inkább támaszkodjanak a szövetséges erőforrásokra, mint korábban. *Ilyen esetben ezeknek az országoknak készen kell állniok arra, hogy előítéletmentes légkörben fogadják a más országokból érkező egészségügyi szolgálati és orvosi támogatást,* és - fordítva - ezeknek a "*más országoknak*" elhatározottnak és felkészültnek kell lenniök arra, hogy erőforrásaikat sokkal jelentősebb mértékben terheljék, mint ahogyan arra "*saját*" csapataik támogatása érdekében szükségük lenne.

Az ilyen fokozott együttműködésnek alapfeltétele a közös jellegzetességek és az egymást helyettesítő működés (interoperabilitás) annál magasabb szintű kialaktítása, mint azt ezideig szükségesnek véltük vagy gyakoroltuk. Néhány beruházás úgy véljük elkerülhetetlen, ha az orvosi együttműködés eredményeit (hasznosságát) ki akarjuk aknázni a jövőben, valamint a meglévő erőforrásokat tudatosan és gazdaságosan kell felhasználni. Pontosabban kifejezve az szükséges, hogy a figyelem középpontjában lévő jelentős tevékenységek nemzeti elvei és eljárásai bekerüljenek az érvényben lévő NATO alapokmányokba, amelyeket a tagállamok már elfogadtak.

Az Egészségügyi Szolgálati Támogatási Rendszer **megtervezése** egy hagyományos magas intenzitású háborúhoz sok oldalú, bonyolult és sok feladatot tartalmazó kihívás. Ugyanennek a megtervezése a többnemzetiségű békefenntartó műveletek érdekében talán még bonyolultabb. Ez nagyban kapcsolódik számos olyan jellemzőhöz, *amelyek alapvetően befolyásolják az orvos-egészségügyi támogatást:*

- minden művelet egyedülálló jellegzetessége;

- a művelet körzetének geográfiai, topográfiai és klimatikus változatai;
- az "*egészségügyi fenyegetettség*" változatai;
- a részt vevő országok száma;
- az orvos-egészségügyi ellátás és felszerelés országonkénti színvonalának változatai;
- nyelvi és kommunikációs nehézségek;
- minden művelet forgatókönyvének politikai összetettsége és dinamikai természete;
- rövid tervezési és felkészülési időszak.

Ezért **az egészségügyi szolgálati támogatási** terveknek minden egyes művelethez illeszkedőnek kell lenniök. Ezeknek a terveknek lehetővé kell tenniök a gyors, időarányos végrehajtást és megfelelő rugalmassággal kell bírniok, hogy alkalmazkodjanak a gyorsan változó működési követelményekhez.

Egészségügyi Szolgálati Támogatás

1.) Orvos-egészségügyi koncepció:

- gyógykezelési rendszerek;
- gyógykezelési előírások.

2.) Működési szabályok és elvek:

a.) Működési szabályok:

- Nemzetközi egyezmények;
- Szabványok;
- Egészség karbantartás és betegség megelőzés;
- Képesség;
- Készenlét és rugalmasság;

- Ellátás és "*feladatkörök*" szintjei;
- Élet és végtagmentő műtétekre való felkészültség;
- Gyógykezelés és az evakuáció összefüggése egymással;
- Erőnléti állapot az evakuálásra;
- Ellátás folyamatossága.

b.) Működési elvek:

- Egészségügyi szabványok;
- Szükséghelyzeti tervezés;
- Erőforrások előkészítése;
- Követelmények megállapítása;
- Nemzeti struktúrák;
- Támogatási ("*feladatkörök*") szintjei;
- Evakuálás;
- Jogosult személyek gyógykezelése;
- Orvos-egészségügyi kapcsolat;
- Végleges gyógykezelés;
- Orvos-egészségügyi, anyagellátás és szabványok;
- Utánpótlási eljárás.

3.) Tervezési eljárás:

- Misszió elemzések;
- Működési forgatókönyv;
- Orvos-egészségügyi szabályok/elvek;
- Orvos-egészségügyi hírszerzés;
- Betegek és nem harci sérültek aránya;
- Sebesülési arány;

- Sebesülési előjelzések (becslések);
- Egészségügy nemzeti struktúrák képessége;
- "*Szövetségi képesség*";
- "*Elvek*"

  + kármegelőzés
  + evakuáció;
- Támogató erőforrások;
- **C3I** (vezetés, irányítás-ellenőrzés, híradás, hírszerzés);
- Személyi állomány;
- Megelőző orvos-egészségügyi képesség;
- Gyógykezelési képesség;
- Evakuálási képesség;
- Logisztikai képesség.

Szokatlan megközelítés az egészségügyi szolgálati támogatási rendszerről úgy beszélni, hogy megkülönböztetjük annak **fő funkcionális területeit.**

Ezek a következők:

1.) Vezetés, irányítás-ellenőrzés, híradás, hírszerzés (C3I);
2.) Megelőző gyógyszerezés, beleértve az orvos-egészségügyi hírszerzést;
3.) Kórházi elhelyezés;
4.) Egészségügyi evakuáció;
5.) Egészségügyi logisztika, beleértve a vérellátás szervezését.

Engedjék meg, hogy néhány megjegyzést tegyek *a bemutatott területekkel kapcsolatos jelenlegi gondokról:*

- C3I: (vezetés, irányítás, híradás és hírszerzés):

A legutóbbi békefenntartási misszióban való részvételünk során szerzett fő tapasztalatok egyike, hogy az orvos-egészségügyi törzs részlegeinek jelen kell lennie minden vezetési szinten. A főorvos-egészségügyi tanácsadónak közvetlenül a csapatok parancsnokának kell jelentenie. Ugyancsak szükség van egy speciálisan orvos-egészségügyi híradó hálózatra.

- **Egészségügyi megelőzés:** A megelőző gyógyszerezés jelentőségét nem lehet túlértékelni. A szükséges rendszabályokkal kapcsolatos egyezményeknek - különös tekintettel az immunizációs (védettségi) tervekre - a legfrissebb és könnyen hozzáférhető egészségügyi hírszerzési adatokon kell alapulniok. Mindenkinek szem előtt kell tartania, hogy a békefenntartó műveletek alatt - általános szabályszerűségként - a betegségek (és a nem harci sérültek) sokkal nagyobb fenyegetést alkotnak, mint a harci sérülések.

- **Kórházi elhelyezés:** Az orvos-egészségügyi támogatásnak minden települési helyen elérhetően készenlétben kell állnia. Noha az orvosi ellátásra vonatkozó hivatalosan kiadott szabályok teljesen világosak, bárki rendszeresen tapasztalhatja, hogy ezeket gyakran megsérthetik. Másfelől a humanitárius segítség fogalomkörében az elnincstelenedett lakosságról, menekültekről vagy az állandó helyükről kimozdított személyekről való gondoskodás kiterjesztése a kéznél lévő eszközök határáig befolyásolhatják (hozzájárulhatnak) a misszió sikerességét. A kórházak megfelelő vegyítése és földrajzi megoszlása/szóródása nélkülözhetetlen eleme a missziónak.

- **Egészségügyi evakuáció:** Igen nagy a jelentősége a misszió területére beérkező vagy onnan kilépő berendezések/eszközök megfelelő arányának. Az alrendszerek között "*elvarratlan*" átfedésnek kell lennie, például a földi- és a légi mentőeszközök viszonyában. A földi mentőeszközöknek minden időjárásban és minden terepviszonyok között működő gépjárműveknek kell lenniök. A békefenntartás viszonyai között a hatékonyan működő egészségügyi evakuálási rendszernek sokkal nagyobb a jelentősége, mint a hagyományos harci körülményekben. A betegáramlást szabályozni tudó vezetési, irányítási és híradó rendszer létfontosságú előfeltétel.

- **Egészségügyi logisztika:** A hatékony orvos-egészségügyi logisztikai rendszer megtervezésének és működtetésének teljes felelőssége az orvos-egészségügyi tervező törzsre nehezedik. A kontingensek kezdeti önellátásának előkészítése és a hatékony, gyorsan felállítható utánpótlási

rendszer semmi esetre nem hagyható figyelmen kívül. Költséghatékony olyan nyilvántartási rendszert kell bevezetni, amely nem erőlteti (kényszeríti) a követeléseket vagy az utánpótlást.

Mielőtt folytatnám, szeretném gyorsan emlékeztetni Önöket arra, hogy *az egészségügyi szolgálati támogatási rendszer vonatkozásában mit jelent az "1-től 4-ig" feladatkör:*

1. feladatkör: Az orvos-egészségügyi támogatás szerves része a csapatoknak. Magába foglalja többek között az elsősegélyt, az életmentő rendszabályokat, a sebesültek összegyűjtését/evakuálását, a szokásos beteg ellenőrzést, (esetenként) fogászati ellátást és a beteg/egészségügyi jelentést.

2. feladatkör: Az orvos-egészségügyi ellátás általában a magasabbegység szintjén valósul meg. Innen további támogatást és megerősítést nyújtanak az 1. feladatkör megvalósításához összpontosítva például a súlyosan sérült szakszerű újraélesztésére és azoknak a betegeknek az életbentartó ellátására, akiknek további evakuálása szükséges.

3. feladatkör: Az orvos-egészségügyi támogatás szintén a magasabbegység szintjén valósul meg. Ebben az esetben az életmentő és végtag műtéteket kórházakban végzik, amelyek képesek fekvő betegek kezelésére és ellátására. Az 1., 2. és 3. feladatkör az orvos-egészségügyi utánpótlásának kérdéseit szintén a 3. feladatkör eszközeivel szervezik.

4. feladatkör: A betegek végleges ellátását, kezelését, valamint rehabilitációját végrehajtó orvos-egészségügyi berendezések és intézmények. Ezek rendszerint a betegek anyaországában lévő magasan specializált és maximális képességű kórházak.

Arról kell beszélnünk, hogy vajon *mely orvos-egészségügyi támogatási változatok* alkalmasak a békefenntartó missziók számára?

Orvos-egészségügyi Támogatás változata:

1.) Nemzeti;
2.) Vezetőország(ok);
3.) Feladatkör szerinti szakosodás;
4.) Többnemzetiségű integráció.

Négy változat képezhetné az alapját az egyes országok közötti elfogadható együttműködésnek, nevezetesen a nemzeti, a "*vezető ország(ok)*", a "*feladatkörre specializált*", és végül a többnemzetiségű integráció. A második változat esetében, amelynek különösen akkor lehetne jelentősége, ha kisebb méretű, de többnemzetiségű erő alkalmazása jönne szóba, a szükséges egészségügyi szolgálati támogatás szervezetének teljes kiépítésére egy bizonyos országot választanánk, kivételt csak az 1. feladatkör eszközei képeznének. A harmadik változat esetén különböző országok megosztva vállalhatnának felelősséget a kórházai ellátás, a légi egészségügyi mentés, az egészségügyi logisztika, vagy más funkcionális területek felett. A negyedik változatra csak egyetlen példát említenék, az Egészségügyi Anyagok Raktározási és Elosztási Rendszerét, amelyet többnemzetiségű integrált szervezetként lehetne megszervezni és működetni.

A négy feladatkörös modell alapján mi a következő felelősség megosztást javasoljuk.

Orvos-egészségügyi támogatás feladatkör szerint

- 1. és 2. feladatkör - nemzeti felelősségben;
- 3. feladatkör - vezető ország(ok) felelősségében;
  - tábori sebészeti (műtéti) kórházak,
  - evakuációs kórházak,
- 4. feladatkör - nemzeti felelősségben.

Ezek a koncepciók semmi esetre sem szegényes koholmányok vagy "*elefáncsont torony szerkezetűek*". Ezek már kiállták a próbát az ENSZ békefenntartó műveletek során és részét képezik a volt Jugoszláv Köztársaság területén az ENSZ égisze alatt esetleg megvalósuló NATO békefenntartó művelet orvos-egészségügyi támogatási tervének.

A felelősségi megosztást a funkcionális területek felett, mint egészségügyi evakuációs, egészségügyi logisztika, beleértve a vérellátás szervezését javaslatunk a következőképpen tartalmazza.

Orvos-egészségügyi evakuálás

- Sérülés helyszínétől az 1. feladatkör területére;

  - Nemzeti felelősség - földi úton és helikopteren,

- 1. feladatkör területéről a 2. feladatkör területére;

  - Nemzeti felelősség - földi úton és helikopteren,

- 2. feladatkör területéről a 3. feladatkör területére (tábori sebészeti kórház);

  - Vezető nemzet(ek) felelőssége - földi úton és helikopteren,

- 3. feladatkör területéről (tábori sebészeti kórház) a 3. feladatkör területére (evakuáció);

  - Vezető nemzet(ek) felelőssége - földi úton - helikopteren - repülőgépen,

- 3. feladatkör területéről (evakuáció) a 4. feladatkör területére;

  - Nemzeti felelősség - repülőgépen.

Orvos-egészségügyi logisztika

- Előkészítés, utánpótlás és karbantartás;

  - Nemzeti felelősség,
  - Néhány országnak korlátozott az utánpótlási képessége,

- Raktározás az alkalmazási területen;

  - Fő ország (a 3. feladatkör vezető országa),

- Támogatott országok (az 1. és 2. feladatkörök) orvos-egészségügyi logisztikai képviseletről gondoskodnak,

- Utánpótlási útvonalak;

  - Többnemzetiségű alapon szervezve.

Vérellátás szervezésének programja

- Nemzeti szenzitivitások;
- Vérellátási lánc a vezető ország szervezésében;
- Alkalmazási terülen kívüli "*belépő (átvevő) pont*";
- Minőségellenőrzés.

Előadásomat azon nézeteink összegzésével fejezem be, amelyek a békefenntartó missziók érdekében hatékony Egészségügyi Szolgálati Támogatási Rendszer felállítását teszik lehetővé.

Orvos-egészségügyi támogatás tervezése – gyakorlati kérdések

- A misszió világosan megfogalmazott leírása;
- A résztvevő országok kötelezettség vállalása és érdekeltségének mértéke a misszió kezdetétől;
- Az orvos-egészségügyi terveket nem szabad elszigetelten készíteni (sem a funkcióktól, sem az országoktól);
- Az orvos-egészségügyi támogatás koncepciói koordinációt, együttműködést és kompromisszumot igényelnek;
- Az orvos-egészségügyi erőforrásokat többnemzetiségű csapatok összetétele alapján kell kezelni;
- Az egészségügyi ellátás vezetésére előírt szabványok;
- Az orvos-egészségügyi támogatáshoz való hozzájárulás nagyobb mérvű lehet, mint a nemzeti erővel való közreműködés;
- Az információknak a részt vevők közötti cseréje.

Az "**Út előre**" célkitűzések *a következőkben fogalmazhatók meg:*

1.) Összehozni az orvos-egészségügyi tervezőket a NATO törzsekből, a NATO és a Partnerség a Békéért országaiból.

2.) Elérni az elvek, működési szabályok, eljárások, szabványok formális kölcsönös elismerését.

3.) Formális kötelezettség vállalást igényelni az országoktól felhasználható orvos-egészségügyi erőforrásaik mértékében.

4.) Egyezményeket kötni az erők orvos-egészségügyi egységeinek felhasználhatósági és készenléti szabványaira.

5.) Az ENSZ Logisztikai Kézikönyvében lévő Orvos-Egészségügyi Irányelveket áttekinteni/összhangba hozni és átültetni a kidolgozás alatt lévő NATO szabályzatba.

6.) Módszertan kidolgozása a résztvevő országok egyedi Orvos-Egészségügyi Támogatási Terveinek egységesítésére az országok és az ENSZ (WEU, CSCE) által elfogadható Egyesített Összhaderőnemi Orvos-egészségügyi Támogatási Terv[3] érdekében.

7.) Új eszközök, módszerek kifejlesztése az egészségügyi szolgálati támogatási rendszerek vizsgálatára és értékelésére.

8.) Egyezmény az "*Orvos-egészségügyi Egység Készenléti Értékelése*" rendszerének kidolgozására.

9.) Egyesített és Összhaderőnemi Orvos-egészségügyi tanulmányozási időszakok, parancsnoki és törzsvezetési, illetve csapatgyakorlatok megtartása - egyedi megoldással, - integrált megoldással.

---

3 Combined Joint Medical Support Plan
Combined= egyesített, mert egy országnál több alkotja a résztvevő erőket
Joint= összhaderőnemi, mert egy haderőnemnél több vesz részt az erőkben

Következtetések

Az ebben az előadásban tárgyalt egészségügyi szolgálati támogatási szempontok bemutattak egy sor igen nagy összetettségű **orvos-egészségügyi, törvényszéki-orvostani és technikai** jellegű problémát és kihívást. Meggyőződésem azonban, hogy a terhek elosztására vonatkozó nemzetközi felhívás és a haderő struktúrák csökkentett szintjének realitása elő fogja segíteni *a többnemzetiségű egészségügyi szolgálati támogatási rendszerek kifejlődését.* Ahogyan én látom, a **Központi Körzetben** már elértük azt a pontot, ahonnan már nem lehet visszafordulni. Igen nehéz elképzelni jelentőségteljes és megfelelő alternatívát, ha a lehetséges legjobb ellátási szintet akarjuk megteremteni matrózaink, repülős közlegényeink és katonáink számára *a békefenntartó műveletek során*, amelyek a legnagyobb valószínűséggel megvalósulnak, ahogyan én érzékelem. Amennyiben semmibe vesszük ezeket a kérdéseket, akkor az orvos-egészségügyi támogatás a békefenntartó műveletek *gátjává válhat.* Így mint azt egy nagy egyéniség állította: "*Adják ide a szerszámokat és mi elvégezzük a munkát.*"

SZAJOLI BALESET KATONASZEMMEL

(Avagy a vasúti objektumok életképességéről)

Duchaj István, Horváth Attila[1]

Az emberi életet követelő baleseteket mindenkor megdöbbenéssel fogadjuk. Kiváltképpen akkor, amikor az emberi felelőtlenségen alapul és ártatlan, vétlen személyek a szenvedő alanyai.

A vasúti baleset, de főleg az olyan nagyságrendű katasztrófa, mint a szajoli egy átlagos állampolgárt is megrendít, gondolkodásra késztet, nem beszélve a Magyar Honvédség azon tagjairól akik szolgálatuk során több–kevesebb alkalommal voltak részesei katonai vasúti szállításoknak.

Azon lakonikus megállapítás, hogy a vasút veszélyes üzem az ember számára már lassan megszokottan, üresen cseng.

A legfontosabb amit egy ilyen jellegű katasztrófa katarzisként kiváltott belőlünk az események megelőzhetőségéből és az emberi tényező, a szubjektum meghatározó szerepéből fakad.

A szajoli vasúti szerencsétlenség körülményeinek, kiváltó okainak elemzését nem kívánjuk felvállalni. Az erre hivatott szakhatóságok ezen feladatoknak nagy valószínűséggel eleget tesznek és szükséges szankcióknak a vezetés és végrehajtás minden szintjén érvényt szereznek.

Mi arra vállalkoztunk, hogy egy békében bekövetkezett vasúti katasztrófa és egy háborúban valószínűsíthető vasúti objektum rombolása között párhuzamot vonjuk, elemezzük következményeit, hatását a vasúti hálózaton végrehajtásra tervezett katonai vasúti szállításokra. Rögzítsük mindazon rendszabályok összességét amelyekkel az objektumok rombo-

1 Dr. Duchaj István alezredes, a hadtudomány kandidátusa, ZMKA Hadtáp és Közlekedési Tanszék egyetemi adjunktusa, Horváth Attila százados, ZMKA Hadtáp és Közlekedési Tanszék aspiránsa

lása csökkenthető, illetve bekövetkezése esetén a helyreállításra fordítandó erő-eszköz, valamint idő szükséglet mérsékelhető.

A vasúti hálózat egyik meghatározó eleme a vasúti csomópont. Szajol vasútállomás földrajzi elhelyezkedésénél, a rajta keresztülhaladó különböző közlekedési alágazatok pályáinak találkozásánál, valamint a vasúti forgalom nagyságrendjénél fogva fontos vasúti csomópontnak tekinthető.

Mindezekből kiindulva elemzésünk alapelemeként - nem titkolt szándékkal - **Szajol vasútállomást választottuk.**

Vasúti objektumok életképességének vizsgálata

A katonai közlekedésben a technikai oltalmazás vizsgálata nem más, mint békeidőben való felkészülés a háborús időszak megszakadt közlekedési áramlata folyamatosságának mielőbbi helyreállítására.

A vasúti balesetek egyértelműen bizonyították, hogy a balesetek során is jelentős forgalmi kiesés következhet be. Ennek megfelelően elemzésünk tárgya a vasútállomás teljesítőképessége és a forgalom helyreállításához szükséges idő. Ezen vizsgálat a vasúti üzemtan, a helyreállítási munka - és üzemszervezése, valamint a matematikai valószínűségszámítás elvein és módszerein alapszik.

A vasútállomások olyan önálló célpontként (célobjektumként) értékelhetők, melyek csapásával (bekövetkezhető balesettel) számolni kell, melynek valószínűsége P_1. A csapások (balesetek) következtében keletkező rombolás valószínűségét P_2-vel jelöltük. Mivel ezek matematikai szempontból független események *ezért a bekövetkezés együttes (feltételes) valószínűsége felírható:* $P_e = P_1 * P_2$ (formában) *(1)*

A közlekedési rendszer bonyolult rendszer, ezért a csapások (bekövetkező balesetek) (P_1) értékelésére az úgynevezett clusteranalízist alkalmaztunk. Ennek lényege, hogy az adott objektumot egy ponttáblázat és értékelő faktor szerint elemeztük. A kapott pontszámokat összeadtuk és ezekhez a pontokhoz rendeltük az adott valószínűséget *(1. és 2. sz. táblázat)*

1.sz.táblázat

Értékelő táblázat
a csapások (P_1) becsléséhez

Értékelendő (összevont) faktor	Részletes Értékelési tényező	Pontszám
Település lakosságának létszáma, ahol az objektum fekszik	500.000 - 1.000.000	10
	500.000 - ig	8
	100.000 - ig	6
	50.000 - ig	5
	2.000 - 10.000	3
A településen lévő iparvállalat jelentősége	Védelmi jelentőségű	10
	Nemzetgazdasági jel.	8
	Területi jelentőségű	6
	Helyi jelentőségű	4
A település katonai körzetben való elhelyezkedése	Harci cselekmények körzetében	10
	Központi tagozatban	8
	Hadsereg tagozatban	6
	Hadtest tagozatban	8
A településből kiágazó vasútvonalak száma	6, vagy több	10
	5	8
	4	6
	3	5
	2, vagy kevesebb	3
A településből kiágazó közutak száma	6, vagy több	10
	5	8
	4	6
	3	5
	2, vagy kevesebb	3
A települést átszelő folyó hajózási szempontú kategóriája	I. osztály	10
	II. osztály	9
	III. osztály	8
	IV. osztály	6
	V. osztály	5
A hidak hossza	300 m felett	10
	250-300 m	9
	200-250 m	8
	150-200 m	7
	100-150 m	6
	50-100 m	4

2.sz.táblázat

Összpontszám és a hozzárendelt P_1 valószínűség

Értékelt összpontszám	P_1 valószínűség
45 felett	0,9
40 - 45	0,8
1 - 40	0,7

Az egyes objektumok rombolása valószínűségének becsléséhez általában egyszerű skálákat készítenek, mely során a minimális és maximális értékekhez kategóriákat rendelnek, a köztes részt pedig a maradék kategóriák arányában felosztják. *(1.sz.ábra.)*

Egy példát Szajol vasútállomásra mutatok be, azonban ez az elemzés elvégezhető hidakra, alagutakra, illetve más vasúti objektumokra a következő kategorizálások alapján: egyszerű középállomás, elágazó állomás, vasúti csomópont, rendező pályaudvar.

1.sz.ábra

Skála az egyes objektumok rombolása (P_2) valószínűségének becsléséhez

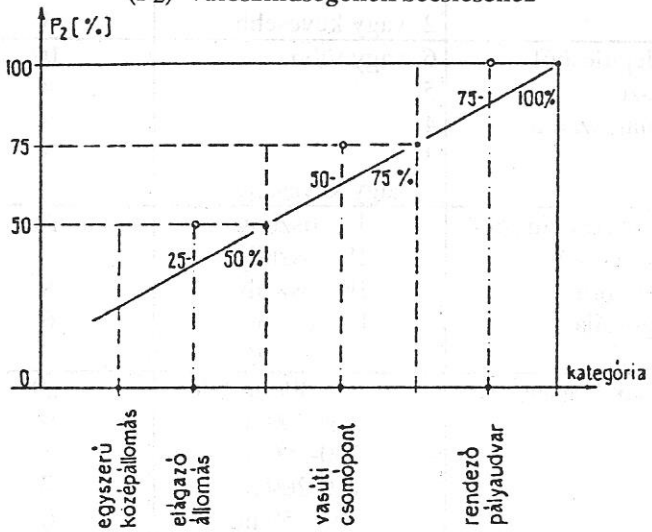

A két módszerrel kapott P_1 éP_2 értékeket összeszorozva megkapjuk az együttes valószínűségeket. Miután ezek a számítások objektumokra és településekre vannak elvégezve a valószínűségek nagyságrendje lehetőséget ad a fontossági sorrend felállítására, az úgynevezett ABC vagy "*Paretó*" elemzésre *(2.sz.ábra)*, mely egyben az életképesség *(3.sz.ábra)* szempontjából való vizsgálat sorrendjét is jelöli.

2.sz.ábra

Példa az ABC elemzés oszlopdiagrammjára

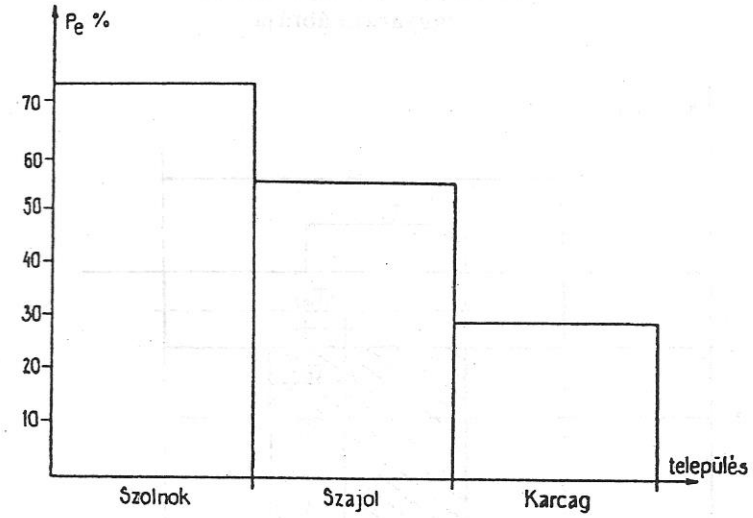

Mivel P_1 éP_2 függetlenek, ezért az elemző megteheti azt is, hogy külön-külön vizsgálja az eseményeket vagyis P_1-et, vagy P_2-t biztos eseménynek fogja fel. Az ismertetettektől lényegesen bonyolultabb módszerek is létezhetnek, ezeket azonban jelen cikkben nem tartottuk célszerűnek ismertetni.

Amennyiben olyan vasúti objektumot rombolnak (rombolódik baleset során), amelynek következtében a forgalom szünetel, akkor egyértelműen ez azt is jelenti, hogy az objektum teljesítőképessége nullára csökken. Abban az esetben, ha a háborús követelmény a békeidőszaknak 0,80-0,85 %-a, mely forgalom katonai (N_k) nemzetgazdasági (N_y) kategóriákra osztható. *Formulázva:* $N_h = (0{,}8 \div 0{,}85)N = N_k + N_y$ *(2)*

A helyreállítás, általában, két ütemben történik. Az *első ütemben* a helyreállítás paraméterei a csökkentett (N_{cs}) értéknek megfelelőek, vagyis a működőképesség valamely alacsonyabb fokát biztosítják. A *második ütemben* történik az (N_h) követelményeknek megfelelő helyreállítás. *(A csökkentett követelmény szerinti teljesítőképesség helyére békében – értelem szerűen – a helyreállítás folyamatához minimálisan szükséges áteresztőképességet kell helyettesíteni. Az (N_h) értékét béke körülmények között vasúti vonalszakaszonként a várható forgalom nagyságrendjének függvényében kell felvenni).*

3.sz.ábra

Életképesség vizsgálatának magyarázó ábrája

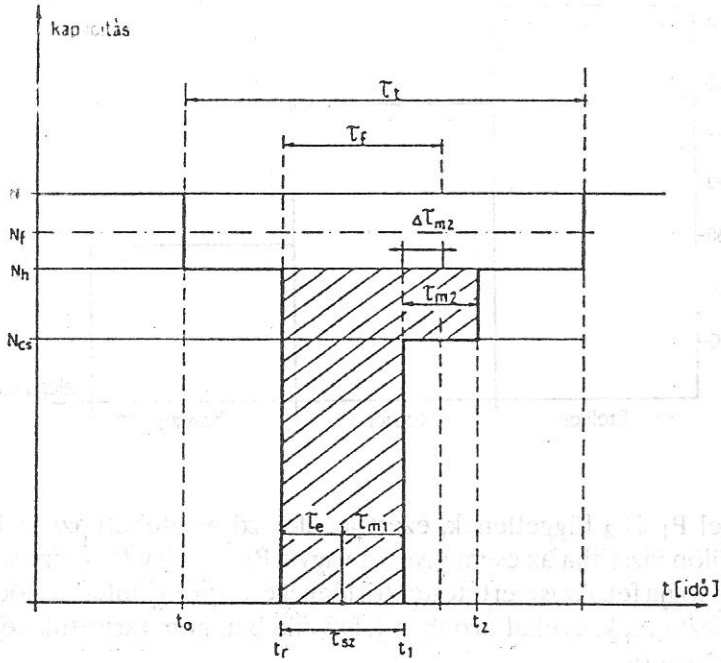

ahol:

t_0 – a háborús követelményekre való áttérés időpontja,

t_r – rombolás időpontjai,

t_1 – első ütemű helyreállítás vége,

t_2 – második ütemű helyreállítás vége,

τ_{sz} – a forgalom szüneltetésének időtartama,

τ_f – feltételes szünet időtartama,

τ_e – előkészítés időtartama,

τ_m – helyreállítás időtartama (első ütem)

τ_{m2} – második ütem helyreállítási időtartama,

τ_t – a háborús üzemeltetés tervezett időtartama.

Az ábra alapján felírható:

$$\tau_{sz} = \tau_e + \tau_{m1} = \tau_e + \frac{M_1}{(L_{sz1} + L_{h1}) \cdot \beta_1 \cdot \beta_2 \cdot \beta_3} \qquad (3)$$

ahol: M_1 – az elsőütemű helyreállítás munkamennyisége (munkásnap)

L_{sz1} – az első ütembe bevont szakképzett létszám (fő)

L_{h1} – az első ütemű helyreállításba bevont helyi munkaerő (fő)

β_1 – a helyi munkaerő hatékonysági tényezője (0,6 - 0,7)

β_2 – földrajzi időjárási tényező (0,8 - 0,85)

β_3 – szennyezett terepszakaszon végzett munka hatékonysági tényezője (0,5 - 0,6)

A második ütemhez szükséges időtartam:

$$\tau_{m2} = \frac{M_2}{(L_{sz2} + L_{h2}) \cdot \beta_1 \cdot \beta_2 \cdot \beta_3} \qquad (4)$$

ahol: a betűk jelentése értelemszerűen (3) összefüggés alapján értendők.

Így feltételes vonatforgalmi szünet-növekmény:

$$\Delta t_{m2} = \frac{N_h - N_{cs}}{N_h} \cdot \tau_{m2} \qquad (5)$$

ahol: (5) *felhasználásával a feltételes vonatforgalmi szünet:*

$$\tau_f = \tau_{sz} + \frac{N_h - N_{cs}}{N_h} \cdot \tau_{m2} \qquad (6)$$

A feltételes átbocsájtó képesség:

$$N_f = \frac{\tau_t - \tau_f}{\tau_t} \cdot N \qquad (7)$$

ahol: τ_t = vonal (hálózat) háborús üzemeltetésének tervezett időtartama (nap).

N = objektum teljesítőképessége

A fenti összefüggések alapján az életképesség vizsgálatának lépéseit összefoglalva *az alábbiak szerint célszerű elvégezni az elemzésre kijelölt objektumoknál:*

1.) P_e, P_1,P_2 meghatározása,

2.) Fontossági sorrend megállapítása (P_1 P_{12} P_{13} ...; P_{21} P_{22} ...),

3.) τ_t megállapítása,

4.) N, N_{cs} meghatározása,

5.) N_h számítása,

6.) M_1, M_2 tervezése,

7.) L_{sz}, L_h, β_1, β_2, β_3 megállapítása,

8.) τ_{sz}, τ_{m2} kiszámítása ,

9.) τ_f, N_f meghatározása,

10.) N_f és N_h *összehasonlítása:*

- ha $N_f \geq N_h$ az objektum életképes,
- ha $N_f < N_h$ új változat kidolgozása,

11.) τ_t és τ_{sz} *összehasonlítása:*

- ha $\tau_t \leq \tau_{sz}$ elszigetelt vonalszakasz keletkezik forgalmi, átrakási változatok kidolgozása szükséges.

Megítélésünk szerint a vasúti csomópontok (objektumok) veszélyezettségi fokának elemzése és konkrét szállítási vonalra (vonalakra) történő értelmezése lehetőséget biztosít a vasúti közlekedési alágazat háborús időszakra történő alkalmazásának tervezéséhez, ezen keresztül a vasúti csomópontok (objektumok) előkészítése főbb rendszabályainak kidolgozásához.

Leszögezhető tehát, hogy a vasúti közlekedési alágazatot elsősorban az első csapás bekövetkezéséig szükséges maximális mértékben igénybe venni. Az igénybevétel feltétel- rendszerét azonban már békében meg kell teremteni, nagy figyelmet fordítva a csapások (balesetek) következményeinek rövid idő alatti felszámolására, valamint ismétlődő rombolások esetén a fontosabb szállítási vonalak üzemképessé tételére. Hazánkban bekövetkezett vasúti balesetek, így a szajoli katasztrófa is egyértelműen bizonyították, hogy azok jelentős forgalomkiesést vonnak maguk után. Ezen balesetek következményei és a vasúti hálózat háborús körülmények közötti rombolása között szoros párhuzamot lehet vonni. Ezen gondolattal vezérelve próbáltunk néhány gondolattal hozzájárulni a vasúti közlekedési alágazat béke és háborús katonai igénybevételének előkészítéseihez.

A vasúti közlekedési alágazat katonai igénybevételre történő előkészítése

A vasúti közlekedési alágazat előkészítésének mindenekelőtt az az alapvető célja, hogy biztosítsa a vonatok szükséges mennyiségben és minőségben történő átmenő forgalmát, valamint a csapatok átbocsájtását, anyagi-technikai eszközök átadását az akadályhelyeken keresztül.

A./ Ennek érdekében ki kell dolgozni az igénybe vételre tervezett vasútvonalak áteresztőképessége növelésének, valamint várhatóan rombolás alá kerülő vasúti objektumok megkerülésének lehetőségeit.

B./ Meg kell tervezni a forgalom helyreállításhoz és folyamatosságának biztosításához, valamint technikai oltalmazásához szükséges erőket és eszközöket.

C./ Különös figyelmet kell fordítani a gördülő állomány és a speciális vasúti berendezések előkészítésére, folyamatos javítási bázisainak kialakítására.

D./ Elengedhetetlenül szükséges a gördülőállomány (vonóerő park) típusonkénti, az ország területén elhelyezkedés szerinti (Dunántúl - Duna - Tisza köze - Tiszántúl) megoszlás folyamatos nyilvántartási rendszerének bevezetése és naprakészsége biztosítása.

E./ A vasúti közlekedési alágazat háborúra történő előkészítéséhez kapcsolódó bonyolult probléma, a nagy vízi akadályokon átvezető hídátkelőhelyek működőképességének fenntartása. Figyelembe véve, hogy nem minden esetben lehetséges a szükséges időben felépíteni a speciális tartalék hidakat, már békében olyan előkészületi munkálatokat kell folytatni, mint: az átkelőhelyek felderítése és megtervezése, megkerülő utak felkutatása, tartalék anyagi készletek megalakítása és hídszerkezeti elemek előkészítése.

Ezen előkészítést célzó rendszabályok tervezése a veszteségek és rombolások megelőzése érdekében, természetesen még nem biztosítja, hogy a vasúti szállítmányok közlekedésében teljes mértékben ki lehessen kapcsolni az átkelőhelyek előkészítését. A vasúti közlekedési ág igénybevételre történő előkészítése során a vasúti szállítások folyamatos végrehajtása érdekében elengedhetetlen követelmény, hogy a rombolt objektumokon vagy ezek kerülő utjain az átmenő forgalmat a lehető legrövidebb idő alatt helyre kell állítani. **A várható szállítási irányokban a vasúti hálózat ideiglenes helyreállítási, üzemeltetési rendjét ki kell alakítani.**

A fenti feladatok eredményes végrehajtásának feltétele a polgári és katonai közlekedési szervek közötti szoros együttműködés megszervezése, a vezetési szintek hatáskörének rögzítése, a vezetés szilárd biztosítása és fenntartása.

SZAKELLENŐRZÉS

AZ ELLENŐRZÉSEK TAPASZTALATAI

Varga László, Takács László, Juhász József[1]

Az MH Anyagi-Technikai Főcsoportfőnökségen belül 1994. évben alakult meg újra az **Ellenőrzési Osztály.** Tevékenységét kilenc fővel októberben kezdte meg. Feladatait a főcsoportfőnök közvetlen alárendeltségében és az általa meghatározottak szerint végzi. **Tevékenysége mindenre kiterjed,** elsősorban az MH szintű anyagi-technikai biztosítási feladatok ellenőrzésére. Az Osztály részt vesz, illetve önállóan végez *ellenőrzést a felsőszintű gazdálkodásban, a haderőnemeknél, kerületparancsnokságoknál és csapataiknál, az MH Parancsnokság alárendeltjeinél,* részt vesz, illetve önállóan végez *parancsnoki ellenőrzést és szakellenőrzést, átfogó ellenőrzést, témavizsgálatot és célellenőrzést.* Az Osztály megjelenésével az MH Anyagi-Technikai Főcsoportfőnökség **szerveinek ellenőrzési kötelmei nem módosultak,** ezirányú munkájukat az Ellenőrzési Osztály csak kisegíti, illetve részben tehermentesíti. Egyidejűleg régen hiányolt eszközt ad a főcsoportfőnök kezébe, mindig célirányos, aktuális ellenőrzési feladatok gyors, rugalmas elvégeztetésére, információk beszerzésére.

1994.évben az Osztály nyolc kisebb-nagyobb ellenőrzésben vett részt. Az ezekről készült jegyzőkönyveket, feljegyzéseket az érintettek feldolgozták, azonban felmerült az igény az ellenőrzés tapasztalatainak szélesebb körű ismertetésére is. **Ennek egy megvalósítási formájaként,** főcsoportfőnökségi kiadványként megjelentek sorszámmal ellátva az ún. "*Ellenőrzési Értesítők*", melyek különböző számai különböző példányszámban kerültek kiadásra. Mindegyiket egyedileg meghatározott elosztó szerint, mindig csak az adott problémában érintett katonai szervezetek részére küldték meg.

---

1 Varga László mk.ezredes, MH ATFCSF-ség Ellenőrzési osztályvezető, Takács László mk.alezredes Ellenőrzési osztály vezető ellenőr (osztályvezető-helyettes), Juhász József alezredes Ellenőrzési osztály vezető ellenőr

Az ellenőrzési értesítők azoknak a vezetőknek a munkáját kívánják segíteni, akik figyelmét sokrétű feladataik ellátása során egyes lényeges kérdések elkerülik, azonban minimálisan legalább törekednek ennek a megelőzésére.

A Magyar Honvédség mindennapi tevékenységét törvények, rendeletek, parancsok, utasítások és intézkedések sokasága szabályozza. A végrehajtás során gyakran nem is tudjuk, hogy melyek ezek a mozgató rugók, többnyire a rutin, a hagyományok, a megszokás vezérel bennünket, melyek idővel eltérnek az előírásoktól.

A különböző szervek által elvégzett ellenőrzések rávilágítanak ezekre a hiányosságokra, megmutatják melyek azok az előírások, amiket nem ismerünk, rosszul ismerünk, vagy helytelenül alkalmazunk.

Az MH Anyagi-Technikai Főcsoportfőnökség által végrehajtott ellenőrzések sok ilyen irányú tapasztalatot eredményeznek. **Ezeknek a tapasztalatoknak e folyóiratban történő közreadásával is** szándékozik a Főcsoportfőnökség segítséget nyújtani **a szabályozó rendszerben való könnyebb eligazodáshoz, illetve hasonló szabálytalanságok elkövetésének megelőzéséhez.**

I. Káreljárás

Több katonai szervezetnél végrehajtott ellenőrzés a káreljárás szabályainak sorozatos megszegésére világított rá. Bár az eddigi tapasztalatok során bebizonyosodott, hogy a csapatoknál a káreljárások óriási többségben szabályosan kerülnek lefolytatásra, az eset kirívó példaként mégis számos tanulságot rejt magában.

A káreljárások szabályait a Magyar Honvédség részére a többször módosított "*fegyveres erők, fegyveres testületek és a rendészeti szervek tagjainak a testületekkel szemben fennálló anyagi felelősségéről*" szóló 7/1970.(IV.1.) korm.rendelet és a végrehajtására vonatkozó 23/1970.(HK.2.) HM számú utasítás tartalmazza.

Ennek alapján **teljes felelősséggel tartozik a testületi tag a jegyzék vagy elismervény alapján visszaszolgáltatási vagy elszámolási kötelezettséggel átvett olyan dolgokban bekövetkezett hiányért,** amelyeket ál-

landóan őrizetében tart, kizárólagosan használ, vagy kezel. A testületi tag az anyagi felelősség alól csak akkor mentesül, ha bizonyítja, hogy a hiányt elháríthatatlan külső ok idézte elő. A hiány okának külső és elháríthatatlan volta együttesen kell, hogy érvényesüljön.

A kormányrendelet értelmében mérséklés alkalmazásának csak rendkívüli méltánylást érdemlő esetben van helye. Ezeket az utasítás négy bekezdésben rögzíti, melyek közül a harmadik feltétel az, hogy a felelős személy a hiányt nyomban jelentette.

A fentiek kiemelése azért lényeges, mert az adott katonai szervezetnél **a vizsgált esetekben egyetlen egy alkalommal sem bizonyította sem a károkozó – akinek ez kötelessége lett volna – sem a kárfelvételi eljárást végző bizottság, – amelynek ez nem is lett volna kötelessége – hogy a hiányt elháríthatatlan külső ok idézte elő.** Ennek értelmében ezekben az esetekben a kártérítések kiszabásától nem lehetett volna eltekinteni.

Ezen túlmenőleg a hiányt egyetlen esetben sem a felelős személy jelentette, hanem az ellenőrzés, leltározás során derült fény rá. Ennek ellenére a kárfelvételi eljárást végző bizottságok javaslatára a döntésre jogosult parancsnokok a kártérítés kiszabását mellőzték. Ezek a döntések a katonai szervezet hivatásos és polgári állományának esetében születtek meg. Hasonló esetekben a sorállományú katonák részére a kártérítés kiszabása kivétel nélkül megtörtént.

A rendelet értelmében a kár összegét a fogyasztói ár, ennek hiányában a beszerzési érték figyelembevételével kell meghatározni, figyelembe véve a dolog elhasználódási fokát, a nyilvántartás szerinti értékcsoport alapulvételével.

Ezzel szemben a vizsgált esetekben előfordult, hogy a kár összegét a beszerzési érték 20 %-a alatt határozták meg. A kárfelvételi eljárást végző bizottság ezekben az esetekben egy arra nem illetékes osztályvezetővel íratta rá a hiányzó dolog értékét a jegyzőkönyvre, ezt véve alapul a kár értékének. Jellemző, hogy az elveszett CASIO SF manager calculator értéke 9.000.-Ft abban az esetben, ha a kártérítés kiszabását mellőzik és 3.000.-Ft ha a károkozót kártérítésre kötelezik.

A kárfelvételi eljárásról készült **jegyzőkönyvnek a tartalmát** a miniszteri utasítás kötelezően minimálisan tíz bekezdésben határozza meg. Ezek a vizsgált esetekben többnyire hiányoznak. Többek között *tipikusan elmaradnak az alábbiak:*

- a kár keletkezésének ideje és körülménye;

- milyen bizonyítékok állnak rendelkezésre (pl. tanuvallomás, szakértői nyilatkozat, szemlejegyzőkönyv, fegyelmi vagy büntetőeljárás során hozott határozat, szakmai kivizsgálásról készített jelentés, stb.);

- azok a tényezők, amelyek a felelősség elbírálásához, illetve a kiszabás mellőzéséről való döntéshez szükségesek (pl. a rendelet és az utasítás vonatkozó szabályai);

- a károkozó felelősségre vonatkozó nyilatkozata;

- a vizsgálat összegezett eredménye, a vizsgálatot végző bizottság indokolt véleménye arról, hogy a kárért kit, a rendelet és az utasítás melyik rendelkezése alapján és milyen mértékben tart felelősnek.

Több esetben történik a jegyzőkönyvben **lopásra való hivatkozás.** A lopás (csalás, sikkasztás) 5.000.-Ft értékhatár felett bűncselekménynek minősül. A vizsgált esetekben azonban nyoma sincs büntetőeljárás kezdeményezésének és ennek során hozott határozatoknak.

Példaként álljon itt egy 15 tételből álló, 29.770.-Ft beszerzési összértékű ruházati anyag hiányának "*rendezéséről*" készült kárfelvételi jegyzőkönyv **egy részlete:**

"*XY (károkozó) ismerteti a jelenlévőkkel, hogy a felvett ruházati anyagok az elmúlt időszakban különböző gyakorlatokon történő viselése során elhasználódtak. A ruházati anyagok felvételénél figyelmét nem hívták fel, hogy ezen anyagok elszámolás kötelezettek*" - írja a bizottság. Megjegyzendő, hogy a ruházati anyagok kevesebb mint egy éve voltak a károkozónál, valamint az "*elhasználódott*" anyagok között 3 db különböző derékszíj, jéger alsó, öt fajta ejtőernyős ruhadarab, három fajta téli, illetve nyári sapka, stb. szerepeltek. Ezek "*elhasználódását*" nem könnyű a kevesebb mint egy év alatt elképzelni.

Ugyanez a kárfelvételi jegyzőkönyv **a következők szerint folytatódik:**

"Egy számzáras táska és egy CASIO SF 8000-s manager calculátor, valamint más egyéb magánjellegű tárgyai egy vidéki programja során elvesztek.

XY (károkozó) kéri, hogy a káreljárást - a fenti objektív (!) okok miatt - ne folytassák le". (Megjegyzendő, hogy a káreljárás lefolytatása minden esetben kötelező, függetlenül attól, hogy a károkozó vétkes avagy sem.)

Ezután a *"részletes kivizsgálás"* után a bizottság tagjai aláírják a *"jegyzőkönyvet"*, majd a károkozó **a következő megjegyzést írja alá:**

"A fentiek valódiságát igazolom".

Ezek után a bizottság javaslata **az alábbi:**

"A fentiek alapján a bizottság javasolja a káreljárás megszüntetését és a kár leírását".

Az arra jogosult parancsnok **még aznap dönt:**

"A bizottság véleményével egyetértek, a leírási tanusítványt kiadom".

A fenti káreljárás példa a törvény, a kormányrendelet, a miniszteri utasítás betűjének és szellemének megcsúfolására, erkölcsileg mérhetetlen károkat okoz a személyi állomány körében.

Az utasítás előírja: **ha a káreljárás során lényeges körülmény nem tisztázódott,** az illetékes parancsnok intézkedjen a bizonyítás haladéktalan kiegészítése iránt. A vizsgált esetekben más katonai szervezet volt a károkozó állományilletékes szervezete, más a kárt szenvedett anyaggal gazdálkodó szervezet.

Az illetékes parancsnokok ezekben az esetekben nem intézkedtek a bizonyítás haladéktalan kiegészítésére. Még 1991-ben az anyaggazda katonai szervezet parancsnoka több ízben visszaküldte az állomány illetékes parancsnokoknak a jegyzőkönyveket azzal, hogy azok a kormányrendeletnek és a miniszteri utasításnak nem felelnek meg. Ezen katonai

szervezetek parancsnokai azonban erre nem is válaszoltak. Ezt követően 1993. és 1994. években (két-három év múlva!) az ellátó katonai szervezet és parancsnoka kiadta a leírási tanusítványokat.

Az eddigiekben a visszaszolgáltatási vagy elszámolási kötelezettséggel átvett dolgokban bekövetkezett hiányokról készült káreljárásokról volt szó. Szólni kell azonban a **leltárhiányról** is.

Egy 1993. júniusában tartott leltározás során 120.568.-Ft hiányt állapítottak meg. A kormányrendelet értelmében a leltárhiányért való anyagi felelősséget a leltározás befejezését követő hatvan napon belül kell elbírálni és a kártérítési határozatot a testületi taggal közölni. A hatvan nap eltelte után a testületi tag a leltárhiányért **anyagilag felelőssé nem tehető.** Ebben az esetben az illetékes parancsnok **a káreljárás elmulasztásában vétkes,** és a megfelelő káreljárást vele szemben kell lefolytatni, ami az ellenőrzés időpontjáig – 1994. végéig – nem történt meg.

Az ilyen és ehhez hasonló törvénysértő és megalapozatlan kártérítési határozatok nagymértékben rombolják a katonai szervezeteknél az anyagi fegyelmet. Nem mentő, hanem súlyosbító körülmény, hogy a károkozók között magas beosztású személyek is jelentős számban találhatók. Nemcsak a katonai vezetés, hanem általában a vezetői tevékenység egyik leglényegesebb pontja a személyes példamutatás, melynek eredménye, hogy nem csak a szabálytalanságokat, visszaéléseket, hanem annak még a gyanúját is el kell kerülni.

A vizsgált katonai szervezeteknél több hasonló szabálytalan káreljárást tapasztaltunk. Vélhetően ezek az esetek a döntéselőkészítők és a döntésthozók nem kellő szakmai ismeretéből, illetve a vonatkozó rendeletek és utasítások helytelen értelmezéséből adódtak. Kétségtelen azonban az is, hogy ezek eredményeként kivétel nélkül elmaradt az okozott kár megtérítése, a károkozó felelősségrevonása.

Ezért fontos felhívni a katonai szervezetek vezetőinek figyelmét a káreljárások mindenkor érvényes szabályaira, hogy határozataik meghozatala előtt körültekintően járjanak el, és győződjenek meg arról, hogy a káreljárást a többszörösen módosított "*fegyveres erők, fegyveres testületek és a rendészeti szervek tagjainak a testületekkel szemben fennálló anyagi felelősségéről*" szóló 7/1970.(IV.1.) korm.rendelet és a végrehajtására vonatkozó 23/1970.(HK.2.) HM számú utasítás szerint hajtották végre.

II. Szabálytalan gépjármű igénybevételek

A társadalmi rendszer változásával, a demokrácia kiszélesedésével egyidőben nem nőtt párhuzamosan az állampolgári felelősségtudat.

A jogtalan gépjármű igénybevétel a Büntető Törvénykönyv 327. § (1) szakasza szerint bűncselekmény (vétség), és két évig (minősített esetekben - például bűnszövetségben - bűntett és három, illetve öt évig) terjedő szabadságvesztéssel büntethető.

Ezen írás megjelenésének időpontjában folytat az Ügyészség széleskörű eljárást az egyik katonai szervezetnél jogtalan gépjármű igénybevétel miatt, egy másik katonai szervezetnél most zárult le a kivizsgálás hasonló okból, melynek során a parancsnokot és egyes vezető beosztású munkatársait marasztalták el.

A következőkben ismertetett ellenőrzés tapasztalatai azt mutatják be, hogy a járművek igénybevételi szabályainak megsértése hogyan biztosíthat lehetőséget a bűncselekmények végrehajtásához, hogyan teszi lehetetlenné a menet közbeni és utólagos ellenőrzéseket, melyek által szinte felkínálja a lehetőséget a jogtalan igénybevételek végrehajtására.

Az MH két ellenőrzött katonai szervezeténél az ellenőrzés megállapítása szerint sorozatosan és rendszeresen megszegték a gépjárművek igénybevételének előírásait. Ebben a katonai szervezetek parancsnokai és anyagi-technikai helyettesei által használt gépjárművek nem kivételek, hanem élenjáróak voltak. Ez a tény azért érdemel külön kiemelést, mert a honvédelmi miniszternek a honvédségi közúti járművek üzembentartásáról szóló 7/1991.(X.16.) rendelete 3. § (2) bekezdése szerint a **"járművet üzemeltető szervezet parancsnoka és anyagi-technikai helyettese felel a jármű rendeltetésnek megfelelő használatáért, ... a bizonylati fegyelem megtartásáért".**

A két katonai szervezetnél *az alábbi tipikus szabálysértések fordultak elő:*

1. A menetlevél első oldalán a gépjármű parancsnoki igazolvánnyal rendelkező **gépjármű-vezető írja alá a gépjármű-parancsnok aláírása helyén**, nem az igénybevevő parancsnok. Hasonló a helyzet a menetlevelek másik oldalán, a részigénybevételek aláírásánál, itt is szinte kivétel

nélkül a gépjármű-vezető írja alá a gépjármű-parancsnok aláírása helyén. A fenti szabálysértések következtében **megállapíthatatlan, hogy ki vette igénybe a járművet.**

Az aláírásoknak a jelentőségét annak tartalma adja meg. A gépjármű-parancsnok indulás előtt végrehajtja a részére meghatározott feladatokat és aláírásával engedélyt ad az igénybevétel megkezdésére. A részigénybevételek befejezésekor a gépjármű-parancsnok aláírásával igazolja, hogy a bejegyzett adatokat ellenőrizte, azok a valóságnak megfelelnek.

2. Az ellenőrzött esetekben szinte kivétel nélkül a gépjármű-vezetője írja alá a **gépjármű elbocsájtását** a gépjármű-parancsnok aláírása helyén (saját magának ad parancsot), melynek időpontja az adott napon 24.00. óra. A szabálysértés következtében **megállapíthatatlan, hogy valójában mikor, hol és ki bocsájtotta el a gépjárműveket.**

Ebben az esetben is az aláírással a gépjármű-parancsnoknak igazolni kell a gépjármű-vezető által bejegyzett adatok ellenőrzését, azok helyességét, valamint aláírásával végrehajtja a gépjármű elbocsájtását, pontosan megjelölve, hová vonuljon be a gépjármű, rögzítve, hol és hány órakor adta ezt a parancsát.

3. **Részigénybevételkor úticélként,** helyi igénybevétel esetén minden esetben az adott helyőrség nevének a bejegyzése szerepelt. Az előírások szerint személygépkocsi helyi igénybevétele esetén úticélként az ügyintézés során felkeresett szerv megnevezését (pl. önkormányzat) kell beírni. A helytelen menetlevél vezetés következményeként **nemcsak az nem állapítható meg, hogy ki vette igénybe a járművet, hanem az sem, hogy hol járt és milyen célból.**

4. Az alegységnél a menetlevelek érvényesítéshez történő kitöltésénél az adott katonai szervezet helyőrségének a neve (tehát helyben) volt beírva és az engedélyezésre jogosult által aláírva. A részigénybevételek bejegyzéseiből kiderült, hogy a járművek rendszeresen helyközi igénybevételen vettek rész. Mivel a gépjámű-parancsnokok aláírásai helyén a gépjárművek vezetőinek aláírása szerepel, nem lehet megállapítani az igénybe vevő parancsnok személyét. Ebben az esetben támpontot adhatna az egység **útbaindításra intézkedő parancsa,** melyet az MH

Pénzügyi szolgálatfőnökének 11/1975.(HK.16.) számú utasítása 3., 5., 6., 16. és 21. bekezdése alapján kell kiadni.

A vizsgált esetekben azonban – egy-két kivételtől eltekintve – útbaindításra intézkedő paranccsal nem rendelkeztek. Az egyik vizsgált személygépkocsival például egy hónap alatt 20 alkalommal jártak helyőrségen kívül, ezek közül két alkalommal volt útbaindítási parancs, de ebben az esetben is eltértek a parancsban meghatározott útvonaltól.

5. A menetlevelek **megjegyzés rovatában** a gépjármű-parancsnoknak írásban is rögzíteni kell több olyan körülményt, illetve tényezőt, amelyek az igénybevétel időtartama alatt előfordultak (például a normálistól eltérő üzemanyagelszámolást indokló igénybevételi viszonyokat). A vizsgált esetekben csak kivételesen fordult elő, hogy a megjegyzés rovatban rögzítetteket bárki is aláírta volna, több esetben pedig a gépjármű-parancsnok helyett a gépjármű-vezetője írta alá a megjegyzés rovatot.

6. Az igénybevétel befejezését követően a gépjármű-vezetőjének jelentkeznie kell a telephely-ügyeletesnél, akinek ellenőriznie kell a menetlevélre bejegyzett adatok helyességét. Az ellenőrzések során bebizonyosodott, hogy ezt a kötelmüket a telephely-ügyeletesek is elmulasztották. Ezen túlmenően a **telephely mozgási napló** érkezési rovatába az érkezés pontos időpontja helyett formálisan az adott nap 24.00 órát rögzítettek, még akkor is, amikor bizonyíthatóan 24.00 óra után érkezett be a gépjármű. **Így utólag nem állapítható meg, hogy a gépjárművek a valóságban mikor érkeztek meg a telephelyre.**

7. A Gépjármű Szolgálati Utasítás 193. pontja előírja, hogy a gépjárművek helyi igénybevétele esetén **naponta kell menetlevelet kiállítani.** Az utasítás rögzíti a kivételeket is. Ezzel szemben a vizsgált alakulat úgynevezett "*vételező*" gépkocsijára "*heti*" menetleveleket állítottak ki. Itt az elképzelhető összes szabálytalanságot elkövették. Itt is rendszeresen a sorállományú gépjármű-vezető írta alá a menetlevélen a gépjármű-parancsnoki igazolást, a jármű rossz km órával közlekedett, eltértek a menetvonaltól (a helyőrségbe szóló menetlevéllel több ízben más helységbe mentek), szabálytalanul meghosszabították a menetlevélen az igénybevétel érvényességének idejét, esetenként a gépjármű-parancsnok aláírása a kirendelő résznél, illetve a részigénybevételeknél hiányzik.

8. A tipikus szabálytalanságok mellett előfordult, hogy nem töltötték ki a km.óra állást, nem igazolták a napi karbantartás elvégzését, stb.

9. A helyközi és a helyi igénybevételeket a részigénybevételeknél gyakran nem különítik el egymástól. Ebből adódóan két helység közötti távolság a valóságos 30 km helyett egyes menetlevelek szerint hol 140, hol 148, hol 130, stb. kilométer. A valóságban belterületen vették igénybe a járművet.

10. Az egyik katonai szervezetnél még ezeket a tipikus szabálysértéseket is túlszárnyalták. Itt a **sorállományú gépjármű-vezető** a gépjármű parancsnok aláírásánál már **nem a saját nevét írta alá**, hanem különböző parancsnokok nevét hamisította alá.

A helyőrségbe kirendelt gépjárművek jelentős része igénybevétel során elhagyta a helyőrséget. Ezt a tényt a telephely mozgási naplójában nem rögzítették. Ezen járművek menetleveleire a kirendelés résznél jól felismerhetően, **egységesen utólag írták rá a részigénybevételeknél már eredetileg feltüntetett, helyőrségen kívüli menetcélt.** Ezt a kirendelő parancsnok utólag sem igazolta.

11. A korábbiakban felsorolt szabálytalanságok miatt a menetokmányok alapján nem állapítható meg, hogy a jármű a 20 munkanapos hónapban 14 alkalommal, a 22 munkanapos hónapban 15 alkalommal hol és milyen célból járt Budapesten. Ugyanakkor az érintett személyek részletes kikérdezésénél bebizonyosodott, hogy az alakulat hivatásos állománya közül többen használták a járműveket hazautazásra.

Összességében az ellenőrzött két katonai szervezetnél a gépjárművek igénybevételi szabályainak sorozatos és rendszeres megszegése miatt nem ellenőrizhető a járművek igénybevételének jogossága és szabályossága, nem állapítható meg, hogy a járműveket ki vette igénybe, azzal hová utazott, illetve mikor érkezett vissza. Ez az állapot lehetőséget biztosít jogtalan igénybevételek elkövetésére, mivel az igénybevételek utólag ellenőrizhetetlenek.

Az egyik katonai szervezetnél ezen kívül hamis gépjármű-parancsnoki aláírások, utólagos és szabálytalanul beírt kirendelési menetvonal kiegészítések, valamint a hivatásos állomány egy részének lakásra történő hazautazása is jelentős számban fordult elő.

A Magyar Honvédség katonai szervezeteinél az utóbbi időben jelentősen megnövekedett a gépjárművek igénybevételi szabályának megsértése, a jogtalan igénybevételek száma. Több alkalommal ügyészségi kivizsgálásra, illetve fegyelmi felelősségrevonásra került sor különböző beosztású hivatásos állományú katonákkal szemben.

A fenti és a hasonló esetek megelőzése érdekében fontos felhívni a személyi állomány figyelmét a gépjárművek igénybevételi fegyelmének megszilárdítására.

Ezért kell fokozott figyelmet fordítani a 7/1991.(X.16.) HM rendelet, a Gjmű./127.(Gépjármű Szolgálati Utasítás) előírásainak betartására, az egyes szolgálati személyek ellenőrzési feladatainak maradéktalan végrehajtására. Ezért fontos, hogy az illetékes parancsnokok saját területükön vizsgálják felül a gépjármű igénybevételi fegyelem helyzetét, szükség esetén hatékony közbelépésükkel, személyes példamutatásukkal szilárdítsák meg azt, éves továbbképzés keretében tegyék oktatás tárgyává, és követeljék meg az MN PCGTSZF-ség 37/1298 nyt.számú, 1982-ben kiadott "*Segédlet a gépjárművek menetleveleinek kitöltésére, vezetésére és elszámolására*" című kiadványban rögzítetteket.

III. Beszerzések és szerződések jellemző hiányosságai

1. A téma fontossága

A felsőszintű gazdálkodó szervek rendelkezésére álló költségvetési lehetőségek olyan nagymértékben beszűkültek, hogy egyes szakágazatoknál a tárgyi eszközök beszerzése gyakorlatilag megszünt. Ez a tény a még rendelkezésre álló pénzügyi lehetőségek fokozottabb mérvű kihasználására ösztönzi az ágazatok felelős vezetőit. Emellett a még megmaradt beszerzésekhez szükséges kiadási előirányzatok jelentős részét a költségvetés nem költségvetési támogatás, hanem kötelező bevétel formájában írja elő. Az előírt bevételek oly mértékben túlzottak, hogy ezektől a Magyar Honvédség évente több milliárd Ft nagyságrendben elmarad. Ezek a ki nem termelt milliárdok tovább csökkentik az amúgy is csekély beszerzési lehetőségeket. Ugyanakkor a pénzügyi fedezet "*minden áron*" való előteremtésének, a hadrafoghatóság, működőképesség biztosításának kényszere, az új nemzetgazdasági szabályozórendszer labirintusában könnyen tévútra viszi az abban járatlan katonai-gazdasági vezetőket.

Ezek a pénzügyi fedezet-teremtő gazdasági műveletek néha súrolják, vagy átlépik a szabályozórendszer adta lehetőségeket, esetleg csak etikailag esnek kifogás alá, vagy bűncselekménybe torkollnak. A tapasztalatok szerint ezek az esetek elsősorban nem anyagilag károsítják a Magyar Honvédséget, hanem mérhetetlen erkölcsi károkat okoznak. A közvélemény megkülönböztetett figyelemmel kíséri a honvédség tevékenységét, minden vele kapcsolatos hír élénk visszhangra talál és érthető, hogy az ezt érzékelő sajtó jelentős terjedelemben foglalkozik a katonák ügyeivel. Statisztikai adatok bizonyítják, hogy a Magyar Honvédség tevékenysége lényegesen szabályozottabb, fegyelmezettebb a hasonló jellegű polgári szféránál. A felderített gazdasági visszaélések is azt bizonyítják, hogy a honvédelmi tárcánál megvalósuló szorosabb ellenőrzési rendszer hatékonyan működik és nem enged meg bűntetlenül visszaéléseket. Jó példa erre az úgynevezett "*üzemanyag ügy*". Közismert, hogy országos szintű-, hatalmas méretű visszaélésekről van szó, melyeket nagyméretű bűnszövetkezetek külön-külön és együttesen követtek el. A bűnüldöző szervek tucatnyi eljárást folytatnak évek óta, minimális eredménnyel. Ezzel szemben a honvédségnél az ügyészség már befejezte az eljárást, a bírósági szakasz is befejezés előtt áll, (a másodfokú tárgyalás következik) s jól látható hogy az országos méretű bűncselekményhez viszonyítva nagyságrendekkel kisebb eseményről van szó.

A honvédséggel kapcsolatos visszaélésekről szóló hírek mellé azonban érthető módon nem csatolhatunk minden esetben szövegmagyarázatot. Ezért különösen fontos, hogy a Magyar Honvédség hivatásos és polgári állományának tevékenységére még a gyanú árnyéka se essen, s ez érvényes a gazdasági tevékenységre is. Ennek tükrében megnő a jelentősége a beszerzési tevékenység szabályos, előírásszerű végrehajtásának is.

2. A versenytárgyalás-kiírási kötelezettségről

Ha a beszerzés vagy szolgáltatás teljesítésének forrása egészében vagy részben állami költségvetés – márpedig a Magyar Honvédség tipikusan költségvetési forrással rendelkező szervezet – a szerződést versenytárgyalás útján kell megkötni, amennyiben annak összege meghaladja a 10 millió Ft-ot. Ezt a 36/1988. (VIII.16.) PM rendelet írja elő. A rendelet szerint a versenytárgyalás kiírása akkor is kötelező, ha a költségvetési forrás odaítélése tárgyában döntést hozó szerv ezt feltételként előírja. Ennek alapján írnak ki például versenytárgyalásokat az MH Ru-

házati Ellátó Központnál a 10 millió Ft-nál lényegesen alacsonyabb szerződési összegeknél is. Számukra ezt az MH Ruházati Szolgálatfőnök kötelezően előírta.

Beruházások esetében már a 2 millió forint egyedi értékhatárt meghaladó tárgyi eszköz beszerzésénél is a megrendelő köteles a beruházást versenytárgyalás útján vállalkozásba adni (1993.évi CXI.törvény).

A pénzügyminiszteri rendelet figyelmen kívül hagyása történt az egyik központi ellátó szervnél, ahol szolgáltatás teljesítésére kötöttek szerződéseket. Itt tetszés szerint kiválasztott öt kft. részére küldtek felhívást a szolgáltatással kapcsolatos ajánlattételre. A részletek ismertetésétől egyelőre eltekintünk. Végeredményként egy hatodik kft.-vel kötöttek szerződést.

A versenytárgyalás-kiírási kötelezettséget, mint említettük, PM rendelet írja elő. A versenytárgyalás szabályai azonban törvényerejű rendeletben jelentek meg (1987 évi 19. törvényerejű rendelet). A törvényerejű rendelet részletesen foglalkozik a versenytárgyalás tartalmi és formai előírásaival. A teljesség igénye nélkül ezek közül *kiemeljük az alábbiakat:*

- a nyilvános versenytárgyalást országos napilapban meg kell hírdetni;
- a versenytárgyalási felhívás kötelező tartalma (négy pontban);
- a versenytárgyalási biztosíték;
- a beküldött ajánlat tartalma;
- az ajánlatok felbontása;
- az ajánlatok elbírálása;
- a döntés kihirdetése, stb.

Az előző bekezdésben említett szerződés esetében a törvényerejű rendelet által előírtakat nyomaiban sem lehetett megtalálni.

3. A szerződés

A szerződésekkel kapcsolatos jogi szakirodalom kötetekben mérhető. Jogszabály foglalkozik a gazdálkodó szervek közötti szerződések

általános szabályaival, ezen belül a szerződés létrejöttével, tárgyával, tartalmával, érvényességével, módosításával, teljesítésével, megszüntetésével, szerződésszegéssel, a jogi felelősség különböző típusaival, szankciókkal, stb. Az általános szabályozáson belül a **főbb gazdasági területek komplex jogi szabályozással rendelkeznek.** Így a termékforgalmazás szerződései, a vállalkozási szerződések, a műszaki fejlesztés, külkereskedelmi szerződések, a hitel- és kölcsönszerződések, a pénzforgalom, értékpapír forgalom más és más jogszabályok alapján köttetnek, illetve bonyolódnak.

A **termékforgalmazás** alaptípusa az adásvételi szerződés. Ennek speciális fajtái közül a legjellemzőbb a szállítási szerződés, valamint a raktári beszerzés. A szolgáltatásokra jellemző forma a **vállalkozási szerződés.** Ezzel a felsorolással érzékeltetni kívánjuk, hogy a beszerzési tevékenység bonyolult, összetett gazdasági művelet, melyet szigorú "*játékszabályok*" sűrű hálója fog szorosan. Ezek nem hozzáértő kezelése, megsértése súlyos szankciókat von maga után.

Különböző felsőszintű gazdálkodást folytató katonai szervezeteink ezt a tevékenységet különböző színvonalon hajtják végre. Ebben az írásban azonban a rossz példát emeljük ki, a tanulságok levonása céljából.

A szerződésnek, mint bármely más tárgyban készült ügyiratnak, az ügyviteli szabályzat szerint készített nyilvántartási számmal kell rendelkeznie, az összes kellékeivel együtt. Tehát a mellékleteket a végén fel kell sorolni, záradékkal ellátni, a mellékletet az ügydarabokra előírt fejléccel, záradékkal ellátni, stb. A legtöbb helyen - az előírásoknak megfelelően - rendelkeznek egy külön gyűjtővel a szerződések részére, amelyből azok időrendi sorrendben jól követhetően áttekinthetőek. A szerződésekkel kapcsolatban többnyire széleskörű levelezések folynak. Ezek nyilvántartása az előzőekben elmondottaknak megfelelő, célszerű ezeket az eredeti szerződés alszámaiként nyilvántartani.

Az ellenőrzések tapasztalata szerint azonban nem csak a nyilvántartásba vétel hiányzik a szerződésekről, hanem más lényeges elemek is. Az egyik központi ellátó szerv négy lényeges szerződésében a szöveges rész az árakkal kapcsolatban kijelenti, hogy azokat a melléklet tartalmazza. Az "*ügyirat*" végén azonban mellékletek nincsenek felsorolva, sem a szerződéshez csatolva. Az ellenőrök kérésére felmutatják a kft. árajánlatát, mely nincs ellátva a mellékletekhez szükséges alaki kellékekkel, így nem

beazonosítható. Az árajánlatra elfogadó választ a központi ellátó szerv nem küldött.

A szerződéskötés jogi alapjait a polgári törvénykönyv (PTK) tartalmazza (1959.évi IV. törvény), melyet több ízben, utoljára 1993-ban módosítottak. Az utolsó módosítás számos, addig "*tabu*"-ként kezelt előírást megszüntetett vagy változtatott. Például ennek kapcsán megszüntek a "HÁRB" árak, a kötbér kötelezettség, stb. (A 7/1978. MT rendeletet is hatályon kívül helyezték.) **A kötbér** mértékét a felek megállapodása alapján a szerződésben kell kikötni. Ezt célszerűen a mindenkori jegybanki kamat kétszeresében szokták megállapítani. Lényeges azonban, hogy itt nem kell semmilyen jogszabályra hivatkozni, hanem egyszerűen rögzíteni kell a kötbér mértékét. (A jelenlegi jegybanki kamat 25 %).

Másik lényeges változás, hogy megszünt a Magyar Honvédség szerződéseinek jogvitás esetekben a Fővárosi Bírósághoz való tartozása. 10 millió forint értékhatárig a területileg illetékes Központi Területi Bíróságok hatáskörébe tartozik (ezt kell konkrétan megnevezve a szerződésben rögzíteni), 10 millió forint értékhatár fölött, illetve nemzetközi szerződések tekintetében maradt a Fővárosi Bíróság illetékessége.

Számos más, új elem jelent meg a legújabb szabályozásokban, melyeket – az ellenőrzések tapasztalatai szerint – nem ismernek kellő mértékben az alkalmazók. Ezek ismertetésére nincs mód, csupán jelzésszerűen az előzőekben ismertetteken túl felsorolunk néhányat:

- a pénztartozás elévülése a korábbi egy év helyett 1993 óta 5 év;

- a kötbér elévülése hasonló módon 5 évre emelkedett;

- fontos tudni, hogy a Magyar Honvédség, mint költségvetési szerv, illetékmentes;

- a jótállásnak minimum 12 hónapot el kell érni;

- tartozás esetén, 50 ezer forintig, fizetési meghagyást kell beadni; stb.

Az ellenőrzés során vizsgált esetek a felsorolt problémákon túl egyébb lényeges hiányosságot is tartalmaztak. A szerződések tartalmilag 3.,4. illetve 5.,6. technikai kiszolgálások (TK) elvégzésére köttettek. A szolgálati ág azonban nem rendelkezett 5.,6. technikai kiszolgálásra (kö-

zép-, illetve nagyjavítás) vonatkozó, kidolgozott utasítással. A szolgáltatást végző kft. ellenőrzése során azonban kiderült, hogy nem csak az 5.,6. TK-okra vonatkozó technológiai utasítást, hanem a 3.,4. TK-okét sem ismerik. Egyértelműen fogalmazva: nem a szerződésben rögzített szolgáltatást végezte el a kft., s ha ehhez hozzá tesszük, hogy a szerződés kft.-nél lévő példányához sem volt csatolva a szöveges részben említett melléklet, amely az árakra vonatkozik, kiderül, hogy a két fél közötti megállapodás teljesen formai, több lényeges szempontból sem felel meg a szerződésekkel szemben támasztott követelményeknek.

Az igazsághoz hozzátartozik – és ez fontos tény – hogy a vizsgált esetekben a vállalkozó a hozzá beszállított eszközökön végrehajtott hibafelvételezés alapján a szükségessé váló javításokat elvégezte és ezeket, részletes anyagfelhasználás és munkaidőelszámolás alapján korrekt módon számlázta le. Tehát ilyen vonatkozásban visszaélésről szó sincs, csak a szerződésben rögzítettek, valamint a valóságban végrehajtottaknak nem sok közük van egymáshoz.

Ugyanezek, az elrettentő példaként tárgyalt szerződések más fontos tapasztalatokkal is szolgálnak. A szerződésekhez – azok megkötése után pár nappal – csatoltak egy-egy módosítást, kiegészítést, melyben a Magyar Honvédség kötelezte magát, hogy a szolgáltató kft.-k részére átutal öt-, illetve hárommillió forintot, melyet a vállalkozók a javításokhoz szükséges anyagi készletek év elejei, kedvezőbb feltételek melletti beszerzésére fordítanak. Az elgondolás racionális, az MH-ra nézve is kedvező eredményt hozó volta nem kérdőjelezhető meg. A gazdasági életre ma annyira jellemző tőkehiány káros hatásait törekedtek ezzel a megoldással kiküszöbölni. Két észrevétel azonban szükségeltetik.

Az úgynevezett "*olajügy*" ügyészségi vizsgálata során már felmerült, hogy a vételár – jelen esetben a szolgáltatás ellenértékének – ilyen fajta megelőlegezésére költségvetési szerv nem jogosult, ez jogosulatlan hitelnyújtásnak minősül.

A másik kapcsolodó észrevétel, hogy nem csak a gazdasági élet vállalkozói szférájára (gazdasági társaságok) jellemző a tőkeszegénység, hanem a költségvetési területre, köztük a Magyar Honvédségre is. Ennek következményeként az MH-ra vonatkozó 1994. évi költségmegtakarító intézkedések tárgyában kiadott 35/1994. MH parancsnoki intézkedés III/15. pontja értelmében árúszállítás vagy szolgáltatás ellenértékének

(ár)térítése csak a teljesítés után lehetséges. (A korrektséghez tartozik elmondani, hogy a példaként tárgyalt esetek a parancsnoki intézkedés megjelenése előtt történtek.)

A tárgyalt szerződés-kiegészítéseket melyek az alapszerződések megkötése után pár nappal készültek ellentétben az alapszerződésekkel, már nem mutatták be jogásznak.

A szerződések megkötéséhez szükséges szakismeretek hiányát mi sem bizonyítja jobban, minthogy az ellenőrzés során felvetett hiányosságokkal szemben a központi ellátó szerv egyes szakemberei értetlenül álltak, s első reagálásként kétségbe vonták annak jogosságát.

4. **Etikai kérdések**

Az előző bekezdés gondolatának továbbvitele "*sikamlós*" területre vezet. Többnyire a szakmai hozzáértés hiánya miatt (mindezek mellett a szándékosság sem kizárható, esetleg csak nem bizonyítható) elkövetett szabálysértések egyenes következményeként olyan gazdasági műveletekre kerül sor, melyek esetleg jogszabályba nem ütköznek, de mélyen sértik a normális módon gondolkodók erkölcsi érzékét.

A versenytárgyalás-kiírási kötelezettség elmulasztására példaként említett egyik esetben, a vizsgálat idejéig a központi ellátó szerv által az adott szolgáltatás-fajtáért 1994. évben összesen 19,4 millió forintot fizettek ki, összesen 25 vállalkozó részére. (Ezek közül 19 vállalkozónál a kifizetett összeg nem érte el a 100 ezer forintot.) Az egyik gazdasági társaság részére egyedül, megközelítőleg 10 millió forint lett kifizetve. Ha visszaemlékezünk, hogy a tárgyban versenytárgyalás helyett megküldött felhívások közül, illetve az azt követő szerződéskötések körül mennyi szabálytalanság fordult elő, érthető, hogy az ellenőrzés keretében, a legnagyobb összegű szerződést kötő kft. cégbírósági megkereséséhez folyamodtunk. Ennek során kiderült, hogy a szóbanforgó kft. alapító tagja az érintett MH központi ellátó szerv vezetőjének a felesége, valamint a szolgálati ág korábban nyugállományba vonult, egykori magas beosztású személye.

Az eljárás - enyhén szólva - etikailag megkérdőjelezhető. Az etikai kérdések tárgyalásánál példaként egy másik esetet emelünk ki. Az érintett szolgálati ág - az előzőekben tárgyaltakkal ellentétben - a beszerzési

tevékenységet összességében és elemeiben külön-külön, évek óta nagy szakmai hozzáértéssel végzi. Versenyeztetési, pályázati rendszere, melyet az utóbbi években alakítottak ki, példa értékűnek is mondható. A technológiák, műszaki leírások kidolgozása, a minőségi átvétel megszervezése, stb. arról tanúskodik, hogy ennek a gazdasági tevékenységnek jól "*bejáratott*" hagyományai vannak, ismerik, betartják a jogszabályokat, eligazodnak azok dzsungelében.

Az MH viszonylatában nagy értékű megrendelések megszerzése a vállalkozói szféra sok résztvevőjének érdeke. Az így kialakult versenyhelyzetben a gazdasági társaságok a legkülönbözőbb módszereket és eszközöket alkalmazzák, hogy az **MH szállítói** közé kerüljenek, és ott a "*legnagyobb szelet kenyeret*" kanyarítsák le a maguk részére.

Ilyen eset például amikor az érintett gazdasági társaság a megrendelések tekintetében a szolgálati ágnál, központi ellátó szervnél döntéselőkészítő, döntéshozó pozícióban lévő személyeket "*szakmai utakra*" utaztat külföldre. Ezeket az utakat a gazdasági társaság finanszírozza.

Itt is felvetődik az etikai kérdés még abban az esetben is, ha az utazásokat az MH VKF engedélyezte.Ha hozzátesszük, hogy a szóbanforgó utazások Távol-Keleten zajlottak le, ez még tovább erősíti ezt a megállapítást.

Az eset jogszabályba nem ütközik, a gazdasági társasággal kötött szállítási szerződések minden tekintetben rendben vannak. A szállító cég a megrendeléseken túl egyéb előnyöket is szerezhet az MH-val való jó kapcsolatai révén. Adott esetben például kaphat a honvédségtől egy hivatalos szándéknyilatkozatot, amelyben az MH bejelenti, hogy kb. 100 ezer $ értékű távolkeleti termékre fog megrendelést feladni a tárgy évben. Ez az MH-t nem kötelezi semmire, nincs is szüksége a termékre, amelyre szándéknyilatkozatot jelentett be (minőségileg messze nem felel meg az MH által a termékkel szemben állított követelményeknek), dollárja meg az MH-nak különösképpen nincs. A kft. azonban az MH-tól kapott okmány alapján az olcsó keleti termékre behozatali engedélyt kaphat, megjelenhet vele a hazai piacon, szemben a jóval drágább terméket gyártó hazai termelővel.

Ez a szándéknyilatkozat természetesen nem csak etikátlan, hanem szándékos megtévesztés is. Az aláíró, a központi ellátó szervezetet kép-

viselő személy, akit ez ügyben felelősségre lehetne vonni, időközben megvált a Magyar Honvédségtől.

Az ellenőrzés tapasztalatai nyomán az etikai kérdésekre ismételten nyomatékosan felhívjuk a gazdálkodással foglalkozó állomány figyelmét. A kialakult politikai-gazdasági környezetben nem engedhetjük meg, hogy kétség férjen a Magyar Honvédség hivatásos és közalkalmazotti állományának becsületéhez. Emellett kiemelt jelentőséget kell fordítani a gazdálkodási rendszer jogszabályainak ismeretére, azok helyes alkalmazására, a változások figyelemmel kísérésére. *Különösen vonatkozik ez a témában járatlan, megfelelő szakmai végzettséggel és ismerettel nem rendelkező, a tudatlanok bátorságával felvértezett gazdasági döntéselőkészítőkre és döntéshozókra.*

BIZTONSÁGTECHNIKA

HOZZÁSZÓLÁS A KATONAI LOGISZTIKA 1994/3.SZÁMÁBAN MEGJELENT "A MUNKAVÉDELMI, BIZTONSÁGTECHNIKAI OKTATÁS, KÉPZÉS JELENE, JÖVŐJE" CÍMŰ CIKKHEZ.

Simon Ákos[1]

A fent említett cikk II. része foglalkozik a munkavédelmi - biztonságtechnikai oktatás jövőjével. Itt említésre került, hogy a Magyar Honvédség igényeinek megfelelő munkavédelmi - biztonságtechnikai szakemberképzésnek kettő útja lehetséges, *nevezetesen:*

- üzemmérnöki (mérnöki) képzettséggel rendelkező tisztek posztgraduális munkavédelmi képzése;

- a Budapesti Politechnikumban végzett biztonságtechnikai üzemmérnökök posztgraduális katonai képzése.

Hozzászólásomban a biztonságtechnikai szakemberképzésnek e két útjához kívánok néhány gondolatot hozzáfűzni. Írásomat **egyrészt** az indokolja, hogy a Bolyai János Katonai Műszaki Főiskola részéről személyem is jelölve lett abba a munkabizottságba, amely kidolgozta a Budapesti Politechnikum biztonságtechnikai mérnökképzésének tantervi irányelveit, tantervét, tantárgyi programjait... stb., és amely jelenleg is koordinálja a biztonságtechnikai mérnökképzést, a képzésben résztvevő öt budapesti műszaki főiskolán. **Másrészt** a biztonságtechnikai tisztek képzésének lehetőségeivel foglalkoztam már az Új Honvédségi Szemle, a Hadtudományi Tájékoztató, valamint a Bolyai Hírek hasábjain is. Ezekben kifejtettem elképzeléseimet e téren, amelynek egyik változata lett volna a vegyivédelmi tisztképzés átalakítása biztonságtechnikai tisztté. Ezen elképzelésem szakmai elöljáróim részéről (MH vegyivédelmi szem-

---

1 Dr. Simon Ákos mk.ezredes, BJKMF vegyivédelmi tanszékvezető, kandidátus, főiskolai tanár

lélőség) nem talált támogatásra, de a téma más irányú megközelítéséről is van véleményem, amely a következőkben foglalható össze.

1. Az üzemmérnöki (mérnöki) képzettséggel rendelkező tisztek posztgraduális munkavédelmi képzése

A képzés megvalósítása hasonló módon történhetne, mint ahogy a polgári életben már régebben elkezdődött és jelenleg is folyik. Ez pedig a szaküzemmérnöki (mérnök) képzés, amelynek ideje plusz egy tanév, ráépülve a nappali (esti vagy levelező) képzésre.

Ennek a két féléves posztgraduális munkavédelmi - biztonságtechnikai szaknak a hallgatóit nappali (tehát bennülő) tagozaton lenne célszerű oktatni. Ez nem zárná ki a távoktatás lehetőségét, de ebben az esetben a képzési időt meg kellene növelni még egy évvel vagy esetleg másfél, két évvel. A tananyag több tantárgyat tartalmazna, amelyek többek között a következők lehetnének. **Munkavédelem**, mely tartalmazná az alap- és középfokú munkavédelmi tanfolyam tananyagát; **tűzvédelem**, amely tartalmazná az alap- és középfokú tűzvédelmi tanfolyam tananyagát; **a haditechnikai (technikai) eszközök üzemeltetése és biztonságtechnikája,** amely felölelné azt a tananyagot amelyet a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia Összhaderőnemi Anyagi-Technikai Fakultás fogja oktatni, 90 órás (3 hét) időtartamban az egység, valamint az ennek megfelelő szintű szervezetek munkavédelmi (biztonságtechnikai) megbízottai részére; **környezetvédelem,** amely magába foglalja a környezetvédelem alapjait és a katonai környezetvédelem legfontosabb feladatait, valamint ezek megvalósításának elveit, lehetőségeit; **katasztrófavédelem**, amely taglalná az elemi katasztrófák (árvíz, földrengés), valamint a nukleáris balesetek és ipari katasztrófák elleni védelem feladatait és ennek megvalósítását a honvédségnél; **a katonai munkavédelem és biztonságtechnika jogi kérdései,** amelyek során a hallgatók megismerkednének a legfontosabb jogi szabályzókkal (pl. Munkavédelmi Törvénykönyv, a Munka Törvénykönyve munkavédelmi előírásai, a Munkaügyi Minisztérium és a Honvédelmi Minisztérium munkavédelméről szóló rendeletei, a Magyar Honvédség Parancsnokának ezirányú parancsai, szabályzatok, segédletek...stb); **a katonai munkavédelem és biztonságtechnika didaktikája,** amely taglalja a munkavédelmi és biztonságtechnikai oktatás és vizsgáztatás szabályait, módszertanát; **a katonai munkavédelmi és biztonságtechnikai feladatok megvalósításának szabályai,** amely bemutatja

azt, hogyan kell a különböző alakulatoknál ezt a tevékenységet megszervezni, végrehajtani és ellenőrizni.

A tananyag kiegészülne egy kötelezően választható tantárggyal, amely speciális munkavédelmi-biztonságtechnikai részt taglalna a hallgató fegyvernemének, illetve szakcsapatának megfelelően. *Végül a tanév végén minden hallgatónak ugyancsak a fegyvernemének, illetve szakcsapatának megfelelően szakdolgozatot kellene készíteni, természetesen a speciális katonai munkavédelmi-biztonságtechnikai témában.*

A tantárgyak beszámolóval, kollokviummal, illetve gyakorlati jeggyel záródnának. A tanév végét záróvizsga zárná a legfontosabb 2-3 tantárgyból.

2. A Budapesti Politechnikumban végzett biztonságtechnikai üzemmérnökök posztgraduális katonai képzése

Ismeretes, hogy a Budapesti Politechnikum *(5 budapesti műszaki főiskola: Bánki Donát Műszaki Főiskola, Bolyai János Katonai Műszaki Főiskola, Kandó Kálmán Műszaki Főiskola, Könnyűipari Műszaki Főiskola, Ybl Miklós Műszaki Főiskola)* 1993. szeptemberben megkezdte a biztonságtechnikai üzemmérnökök képzését.

A szak képzési célja olyan biztonságtechnikai üzemmérnökök kibocsátása, akik a mérnökképzés általános céljaival összhangban, természettudományos, műszaki, gazdasági, szervezési és jogi ismeretekre támaszkodva *képesek:*

- a vagyon- és személyi védelemmel kapcsolatos műszaki (elektrotechnikai, gépészeti) és szervezési problémák felismerésére és megoldására, a végrehajtás irányítására;

- a tűz,valamint ipari baleset során az elsődleges beavatkozási feladatok ellátására;

- az adatbiztonság, adatvédelem (információ védelem), továbbá az elektromágneses kompatibilitás (zavarszűrés) feladatainak megoldására;

- a biztosítási kockázatok felmérésére;

- a rendkívüli események (baleset, tűz, katasztrófa) során keletkező károk felmérésére, értékbecslésére és az ezzel kapcsolatos - biztosítási, adó- és pénzügyi feladatok kezelésére;

- bankoknak, biztosítótársaságoknak, a polgárivédelemnek műszaki és szervezési segítségnyújtására;

- vállalkozások területén jelentkező biztonságtechnikai (rendészet, vagyon és személyivédelmi, információvédelmi, környezetvédelmi) alapvető feladatok megoldására.

A képzés időtartama 3 év (6 félév), a végzett és eredményes államvizsgát tett hallgatók okleveles biztonságtechnikai mérnök képesítést nyernek.

A képzés *törzsanyagra és differenciált szakmai anyagra* épül. A **törzsanyag** az idegen nyelv, társadalomtudomány, jogi ismeretek, pszichológia, testnevelés és önvédelem tantárgyak mellett *a következő tantárgyakat tartalmazza:* közgazdaságtan, gazdasági és pénzügyi ismeretek, matematika, számítástechnika, fizika, kémia, környezetvédelem, elektronika, analóg áramkörök és érzékelők, műszaki kommunikáció, mechanika, anyag és gyártásismeret, szerkezettan, építészet és épület gépészet.

A differenciált szakmai tananyag a *következő tantárgyakból áll:* munkavédelem és ergonómia, őrzés-védelem és fegyverismeret, közlekedés és járművek, tűzvédelem, katasztrófaelhárítás, vagyonvédelmi rendszerek, hírközlés, biztosítási ismeretek, vállalkozási és pénzügyi jog, menedzser ismeretek.

Mindezek mellett *kötelezően választható tárgyak* is vannak a politechnikumi tagfőiskolák által meghirdetett témákkal. A hallgatóknak szakdolgozatot kell írni és záró (állam) vizsgát tenni a vagyonvédelmi rendszerek, valamint a munkavédelmi és ergonómia, valamint a tűzvédelem közül (az egyik) választott tantárgyból. A felsoroltakból látható, hogy a Budapesti Politechnikum biztonságtechnikai szakán végzett hallgatók szakmai szempontból – a katonai ismereteken kívül – várhatóan megfelelnek a honvédség igényeinek. *A feladat a katonai képzés.* Ez többféleképpen képzelhető el. Az egyik változat néhány hónapos tanfolyam,

amely magába foglalja az alapkiképzést és az általános katonai ismereteket. Előnye az, hogy gyors, hátránya az, hogy nem ad katonai szakképzést. A másik változat a negyedik év a Budapesti Politechnikum után a Bolyai János Katonai Műszaki Főiskolán. Ez alatt az egy év alatt speciális tananyaggal szaktisztet is lehetne képezni, amelynek során áttekintve a biztonságtechnikai mérnökképzés, valamint a Bolyai János Katonai Műszaki Főiskola szakainak tantárgyait - elsősorban vegyivédelmi vagy híradó szak jöhetne számításba.

Ennek a változatnak az egyik legnagyobb hátránya az, hogy a végzett biztonságtechnikai ménökök közül nem biztos, hogy megfelelő számú jelentkező volna. A lehetőség azonban fennáll, a választási és utánpótlási bázis adott.

Összeségében: látható, hogy a munkavédelmi-biztonságtechnikai szakemberképzés mindkét útja végrehajtható.

Az első változat végrehajtásához a feltételek annyiban adottak, hogy rendelkezésre áll az oktató bázis és döntés esetén akár a vegyivédelmi tanszékre alapozva, akár más elgondolás alapján viszonylag rövid úton kidolgozható a tematika és a tananyag. Megfelelő szakember, illetve jelentkezés után a posztgraduális képzés már 1995-96-os tanévben biztosítható lenne, de legkésőbb az 1996-97-es tanévben. Természetesen ebben az esetben a továbbképzés rendszerét ki kellene dolgozni, de ez is csak döntés kérdése.

A második változat legközelebbi indulása csak az 1996-97-es tanévben lehetséges, mivel az első biztonságtechnikai mérnökök csak 1996-ban végeznek. Ennek a változatnak a beindításához azonban a döntés meghozatala után el kell kezdeni az előkészítő tevékenységét.

TÁJÉKOZTATÓ A MAGYAR HONVÉDSÉG 1994. ÉVI ÜZEMELÉSBIZTONSÁGI ÉS MUNKAVÉDELMI HELYZETÉRŐL, VALAMINT AZ 1995. ÉVI KIEMELT FELADATOKRÓL[1]

Összeállította: a MH Anyagi-Technikai Főcsoportfőnökség Munkavédelmi Osztálya

I.

A testi épség és egészség megóvására irányuló feladatok végrehajtása 1994. évben

MH Parancsnok úr feladatszabása és az MH Anyagi-Technikai Főcsoportfőnök úr 0188/1994. számú intézkedése alapján 1994. évben a Magyar Honvédségnél, a testi épség és egészség megóvására irányuló *következő feladatok kerültek végrehajtásra:*

a./ **Szabályozás:**

- a Munkavédelmi Törvény MH-ben belüli végrehajtására, a miniszteri rendelet-tervezet kidolgozása.

- a Munkavédelmi Törvény végrehajtására kiadott 5/1993. MüM. számú rendelet alapján a számítógépi adatfeldolgozásra alkalmas "*Honvédelmi baleseti jegyzőkönyv*" megszerkesztése és a hozzátartozó "*Kitöltési útmutató*" kidolgozása.

b./ **Szervezet korszerűsítése:**

A Magyar Honvédség biztonságtechnikai-, munkavédelmi rendszerének korszerűsítésére javaslat kidolgozása, széleskörű egyeztetése,

---

1 A részletes adatok és elemzések megtalálhatók az "ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉS a Magyar Honvédség 1994. évi üzemelésbiztonsági és munkavédelmi helyzetéről" c. 0168/1995. MH ATFCSF-ség sz. anyagban.

megvitatása a HOVÉT és HM Kollégiumi ülésen, a szervezeti struktúrára a javaslat kidolgozása.

c./ **Oktatás-felkészítés:**

- a munkavédelmi megbízottak egy részének szervezett, intenzív tanfolyami felkészítése, ezzel a munkavédelmi tevékenység színvonalának javítása az érintett csapatoknál;

- MH Parancsnok úr 48/1993. (HK 25.) sz. intézkedésében megjelölt beosztású parancsnokok, parancsnok helyettesek üzemeltetés biztonságtechnikai tanfolyamának megtartása a MH ZMKA-n;

- a HM Oktatási és Tudományszervező Főosztály részére javaslat kidolgozása a katonai főiskolák "*Biztonságtechnika, munkavédelem*" c. tantárgy oktatásának korszerűsítésére;

- az Általános Katonai Kikézés Kézikönyve "*Biztonságtechnikai-munkavédelmi ismeretek*" fejezetének teljes átdolgozása, korszerűsítése;

- a munkavédelmi megbízottak összevont felkészítése az 1994. évi feladataik végrehajtására;

- az 1995. évre tervezett üzemeltetés biztonságtechnikai és középfokú biztonságtechnikai tanfolyamok teljes körű előkészítése;

- a csapatoknál az előírt munkavédelmi oktatások megtartása.

d./ **Ellenőrzések:**

- a MH csapatainak, intézeteinek a Munkavédelmi Osztály részéről 31 esetben történő cél-, illetve átfogó szakmai ellenőrzése;

- a miniszteri felügyeleti ellenőrzés részeként a katonai főiskolák teljes körű és átfogó munkavédelmi ellenőrzése;

- a csapatoknál a saját belső szabályozóik szerinti rendszeres szemlék végrehajtása és a feltárt hiányosságok felszámolására a szükséges intézkedések kiadása.

e./ **Adatfeldolgozás, adatszolgáltatás:**

- a katonai szervezetek balesetekre vonatkozó jelentési kötelezettség teljesítésének figyelemmel kísérése, segítése, ellenőrzése; a határidők betartatása, az adatok számítógépes, naprakész feldolgozása;

- az MH Eü. FÜV-el együttműködés a megbetegedések szolgálati eredetének vizsgálatában, elbírálásában és dokumentálásában;

- negyedévenként a Katonai Logisztika c. folyóiratban – önálló rovatként – a MH egészét érintő aktuális és legfontosabb információk közzététele;

- a MH csapatainak, intézeteinek ellátása MÓDSZERTANI ÚTMUTATÓ-val a biztonságtechnikai (munkavédelmi) szín- és alakjelek, jelölések alkalmazásához.

A Magyar Honvédségnél 1994. évben töretlenül folyt a munkavédelmi tevékenység. A hiányzó szabályozókat - amelynek a tervezetei elkészültek, kiadásukat a szervezeti korszerűsítés elhúzódása késleltette – pótolta a szakismeret, a lelkiismeretesség és a kötelességtudat.

Az egyre nehezebbé vált körülmények között, az előzőekben felsoroltak végrehajtásának eredményeként 1994-ben, az előző évhez viszonyítva – több területen – javult a MH biztonságtechnikai-, munkavédelmi helyzete.

II.

Tájékoztató a szolgálati és munkahelyek, berendezések és haditechnikai eszközök üzemelésbiztonsági állapotáról

Szolgálati és munkahelyek

Az 1994. évben a MH-en belül jelentősebb új szolgálati vagy munkahelyi létesítmény nem került használatba vételre. A régiek állagmegóvása a rendelkezésre álló lehetőségek határain belül megtörtént, de néhány alakulatnál egy-egy, vagy több létesítmény biztonságos használatának követelményei nincsenek kielégítve, pl. tetőszerkezetek beáznak, közművezetékek elöregedtek, elhasználódtak, stb. (felújításuk, cseréjük

objektív okok miatt késik). A tönkrement tetőszerkezetekből eredő beázás, az elhasználódott közművekből eredő vizesedés áramütés veszélyt rejt magában. A szolgálati és munkahelyek klíma-komfort követelményeinek kielégítése háttérbe szorultak. A korszerűtlen, elhasználódott lépcsőházak, valamint a kopott lépcsők, közlekedési felületek fokozott baleseti veszélyforrásokká váltak.

Veszélyes berendezések

Az ellenőrzések megállapításai és a csapatok jelentései szerint a hatósági felügyelet alá tartozó kazánok, felvonók esedékes vizsgálatai, nyomás- és működés (terhelés) próbái végrehajtásra kerültek.

A különféle gép- és harcjárművekre szerelt daruszerkezetek és a nagy teherbírású emelőgépek, emelőszerkezetek, motoros targoncák előírt szerkezeti és fővizsgálatait a MH-n belül csak részben hajtották végre.

A nyomástartó berendezések és az MH tulajdonában lévő gázpalackok esedékes szerkezeti vizsgálatait, nyomáspróbáit külön szerződés alapján a HM Arzenál EM Rt. (a Magyar Honvédségen kívül!) hajtotta végre, milliós nagyságrendű többlet anyagi ráfordításért.

Az esedékes biztonsági felülvizsgálatok közül tovább növekedett a lemaradás az érintésvédelmi mérések és a villámvédelmi eszközök hatásossági vizsgálatainál. Az esedékes vizsgálatok elmulasztása illetve későbbre halasztása növeli az áramütés- és tűzveszélyt.

Haditechnikai eszközök

A haditechnikai eszközök - nagy részének - megfelelő szintű üzemelésbiztonsága egyre több pénz és munkaerő ráfordítással biztosított, azonban a kezelők biztonságát szolgáló berendezések, szerkezetek, reteszelő (működést gátló) elemek kopottsága, gyakori hibái, elhasználódásuk - néhány esetben, hiányos szakismerettel "*kiegészülve*" - a balesetek okozóivá váltak.

A haditechnikai eszközök biztonságtechnikai állapotát befolyásoló hibák többsége vizuálisan, szemrevételezéssel, üzemi próbával is megállapítható, szakvizsga, magasabb szakképzettség nélkül.

III.
Baleseti helyzet értékelése

A baleseti helyzet értékelése az 1994-ben bekövetkezett személyi sérüléssel járó, három napot meghaladó szolgálat-, illetve munkaképtelenséget okozó balesetekről a beérkezett II.sz. Adatlapok és REJET jelentések adatai alapján készült.

Az adatszolgáltatásra kötelezett csapatok, intézetek az évközbeni adatszolgáltatási kötelezettségeiknek – kevés kivételtől eltekintve – határidőre eleget tettek. Az év végi adatszolgáltatásnál már többen csak késedelmesen teljesítették ez irányú kötelezettségeiket. A szolgáltatott adatok alapvetően valósak, csak néhány csapattól érkezett utólagos pontosítást igénylő adat. Pontosítandó adatok kezdő munkavédelmi megbízottak értelmezési nehézségeiből adódtak. A késedelmesen adatszolgáltatók és értelmezési nehézségekkel küzdők egy részénél utólagos, segítő helyszíni ellenőrzés történt. Felelősségre vonásra – a méltányolandó okokra tekintettel – nem került sor. Megegyezés történt az illetékes parancsnokokkal a munkavédelmi megbízottjuk egyéb irányú terhelésének csökkentésében, tevékenységének fokozottabb figyelemmel kísérésében, nagyobb mértékű támogatásában és a folyamatos követelménytámasztásban.

Az adatfeldolgozás számítógépen, naprakészen történt és történik, így a feldolgozott adatok képezik ezen tájékoztató és mindennemű e tárgybani adatszolgáltatás alapját.

Az előző évhez viszonyítva 9,8 %-kal csökkent az összes sérültek száma. A hallgatói állománycsoport kivételével a csökkenés minden állománycsoporton belül bekövetkezett. A hallgatói állománycsoport sérültjeinek száma 75 %-kal növekedett.

1994-ben a balesetek **92,6 %-a szolgálati tevékenységgel, illetve munkával összefüggésben következett be, 4,6 %-a úti baleset és 2,8 %-a egyéb foglalkozási baleset.**

Az 1994. év legtragikusabb tömeges balesete 1994. július 25-én a MH Központi Gyakorló és Lőtérparancsnokság várpalotai tüzérségi lőterén, a rajparancsnok jelöltek egyéni vizsga éleslövészetén történt. A baleset következtében a helyszínen életét vesztette 3 fő és a kórházba szállítás után

1 fő. Az elhunytak közül 2 fő hivatásos, 2 fő sorkatona volt. Súlyos csonkulásos sérülést szenvedett 1 fő sorkatona. Súlyosan megsérült 1 fő hivatásos és 4 fő sorkatona. 1 fő hivatásos sérülése 8 nap alatt gógyult.

Balesetből eredően, FÜV döntés alapján *341 sorkatonát kellett leszerelni.* A leszereltek közül: 71 fő véglegesen, 270 fő ideiglenesen vált alkalmatlanná a katonai szolgálatra. 227 fő balesete honvédelmi kötelezettség teljesítésével összefüggésben következett be, akik közül 54 fő vált véglegesen alkalmatlanná.

A súlyos, tömeges balesetet a 120 mm-es aknavető csőben felrobbant gránát okozta. *Ennek bekövetkeztében közrehatott:* műszaki hiba (nem működött a rátöltésgátló, vagyis "*rá lehetett tölteni*") és emberi mulasztás. Ez utóbbi a végrehajtó állomány szélsőséges időjárási körülmények közötti (órákon át ható 35 °C-os meleg) huzamos fizikai és pszichikai megterheléséből eredt.

Az összes sérültek számában és arányában mutatkozó javulást beárnyékolja a halálos balesetek – előző évhez viszonyított számának – 75 %-os növekedése.

Csökkent a több személy egyidejű sérülésével járó balesetek száma. Egy balesetnél 11 személy, a többi, e kategóriába sorolt 22 balesetnél összesen 48 személy sérült meg.

A lövészetekkel kapcsolatos halláspanaszos sérültek száma 13,2 %-kal csökkent, viszont 20 %-kal emelkedett a 30 dB értéket meghaladó, maradandó halláskárosodást szenvedett sorkatonák száma.

A lőkiképzés során bekövetkezett hallássérülések elsődleges oka az előírt zajvédő eszköz hiánya, továbbá a meglévők szakszerűtlen használata.

1994-ben hivatásos katona baleseti eredetű halláskárosodást nem szenvedett.

A jelenlegi helyzet javítása céljából 1995-ben teljes felmérésre és szükség esetén átcsoportosításra kerül a MH egyéni védőeszköz készlete, kiemelt figyelem fordítással az egyéni, zaj ellen védő eszközökre.

1. A katonai szolgálattal összefüggő balesetek

a./ Általános katonai kiképzési balesetek

Az előző évhez viszonyítva 40 %-kal emelkedett ezen tevékenységi körbe sorolt balesetek száma. A kiesett szolgálatképtelen napok száma 1,4 %-kal emelkedett. Ezen tények a kiképzési körülmények további romlására és a balesetek súlyosságának csökkenésére utalnak (szám szerint több baleset történt, de kisebb súlyosságú).

Az alaki és általános **harcászati kiképzési** balesetek száma kismértékben csökkent. Többségük az alaki- és gyakorlótereken, elbotlásból, elcsésből következett be.

Az **általános lőkiképzés** közbeni balesetek előidéző okai között legtöbbször elcsúszás, egyensúlyvesztés, figyelmetlenség, kellő óvatosság hiánya, gondatlanság és a biztonsági előírások megsértése, 1 esetben pedig a védőeszköz használatának mellőzése okozta a sérülést.

Vegyivédelmi kiképzés közbeni balesetek okai: egyensúlyvesztés, kellő óvatosság hiánya és a figyelmetlenség.

A **műszaki kiképzésnél** csak egyetlen baleset történt. Oka: anyaghiba (gyújtózsinór hibája). A balesetnél súlyos csonkolásos sérülés következett be.

Testnevelési kiképzés

A balesetek többsége a reggeli torna és a hivatásos állomány kötelező sportfoglalkozása közben történt. Sorállomány esetében a leggyakoribb ok a figyelmetlenségből eredő elbotlás, elcsúszás, egyensúlyvesztés, a hivatásos állománynál a megerőltetés (húzódások) a rossz talajfogás (ficamok, törések, stb.). Mindkét állománycsoportnál további ok a sportlétesítmények és sporteszközök egy részének elhasználódott állapota.

Egyéb kiképzési balesetekben leggyakoribb előidéző okok: a személyi, magatartási hibák, a gyakorlatlanság és a tárgyi körülmények.

b./ **Szakkiképzési balesetek**

Az előző évhez viszonyítva 1 %-kal csökkent a balesetek száma. A kiesett napok számának - előző évhez viszonyított 38 %-os emelkedése a balesetek súlyosbodására utalnak.

Az **összfegyvernemi kiképzés** baleseteinek száma 93,1 %- kal csökkent. A balesetek számának csökkenése a foglalkozások jó előkészítésének és fegyelmezett levezetésének eredménye.

A **fegyvernemi kiképzés** baleseteinek a száma 25,7 %-kal emelkedett.

Lőkiképzés közben a legtöbb baleset a lőtéren való mozgás és a fegyver karbantartás közben történt. Legfőbb ok a figyelmetlenség, további okok: védőeszköz szabálytalan használata vagy mellőzése, a felügyelet erélytelensége.

Harc- és gépjárművezető – kiképzésnél a balesetek bekövetkezésében a magatartási hibákon túl gyakori ok a használt eszközök rejtett hibája és a gyakorlatlanság.

Szakharcászat közben bekövetkezett balesetek okai között a gyakori magatartásbeli hibák mellett a gyakorlótér, a kevésbé ismert terepviszonyok és a terhelő környezeti hatások szerepelnek.

A **szakági kiképzések** közben bekövetkezett balesetek száma 71,7 %-kal emelkedett.

Szakági kiképzés közben történt az 1994. év legtragikusabb balesete is: gránát robbanás az aknavető csövében. Szintén szakkiképzés közben vesztette életét 1 fő repülőgép-vezető. Az eset egyedi elemzésénél leírt baleseti okok valamelyike vagy mindegyike, a többi balesetnél is közrehatott.

c./ **Szolgálati feladatok ellátásával kapcsolatos balesetek:**

A szolgálati feladatok ellátása során bekövetkezett balesetek száma 2 %-kal, a kiesett szolgálati napok száma 20 %-kal csökkent. Az előző évekhez viszonyítva a balesetek száma lényegesen csökkent az őrszolgálatban (18,7 %-kal), a HKSZ és egyéb gyakorlások alkalmával (81,8 %) és a 24 órás szolgálatban (17 %-kal). A fegyverkarbantartásnál változatlan maradt, az egyéb katonai feladatok végrehajtása közben 73,3 %-kal emelkedett.

Az **őrszolgálatban** 23 %-kal csökkent a balesetek száma, de kettő halálos baleset is történt. Mindkét halálos baleset a készenléti helyiségben a fegyverkezelési szabályok durva megsértéséből (játék a fegyverrel) következett be. A többi alapvetően az őrhelyen, a felvezetési útvonalon és a töltő-ürítő helyen történt. A leggyakoribb ok a felvezetési útvonalon, az őrtoronylépcsőn való elcsúszás, elbotlás.

A **fegyverkarbantartás, a harckészültség és egyéb gyakorlás közben** 3, illetve 2 baleset történt. Ezen balesetfajták előző évhez viszonyított csökkenésének oka a lényegesen kevesebb ilyen jellegű tevékenység.

A **24 órás ügyeleti szolgálatban** történt balesetek okai között leggyakoribb a figyelmetlen közlekedés, az épületek, építmények, közlekedő területeinek leromlott állapota, a hiányos megvilágítás és az épületeken kívüli közlekedési utak járó felületének hibái.

Az **egyéb katonai feladatvégzés** közben bekövetkezett balesetek leggyakoribb oka a közlekedő felületek egyenetlensége, a meggondolatlan sietség, a kellő óvatosság hiánya, némely esetben a megvilágítás elégtelensége.

d./ **Munkabalesetek**

A **javítás és karbantartás** közben bekövetkezett balesetek száma 53,6 %-kal csökkent. A sérülések döntő többsége gépek és gépi berendezések, harcjárművek javítása közben figyelmetlenségből, alkalmatlan vagy hibás szerszámok és eszközök használata miatt következett be. Több esetben a munkahelyi környezet sem felelt meg hiánytalanul a biztonságos munkavégzés követelményeinek.

Szállítás, tárolás, anyagmozgatás során is csökkentek a balesetek, az előző évhez viszonyítva 8 %-kal. A sérülések jelentős része a kézi anyagmozgatásnál, rakodás, raktározás, raktárrendezés közben történt, ahol a leggyakoribb ok a szükséges szervezettség és felügyelet hiánya, a biztonsági előírások megsértése.

Építő tevékenység közbeni balesetek száma 25,6 %-kal emelkedett. A balesetek fele szakipari munkák végzése, 40 %-a építés és átépítés közben történt. A legtöbb baleset elbotlásból, elcsúszásból következett be, ami a figyelmetlenségen és a kellő óvatosság hiányán kívül a hibás szerszámok alkalmazásából, a szakszerűtlen munkavégzésből és a munkahelyi rendetlenségből eredt.

Konyhai munkavégzésekkel összefüggésben a balesetek száma 15 %-kal csökkent. Leggyakoribb baleseti ok az elcsúszás, a szúrás és vágás, forrázás, továbbá a nem megfelelő műszaki állapotú, valamint a szakszerűtlenül kezelt konyhai kisgépek okozta sérülések.

Takarítás közbeni balesetek száma 25,8 %-kal csökkent. A sérülések legnagyobb része a vizes blokkokban, a vizes lépcsőkön és padozatokon történő elcsúszásból eredt.

Egyéb munkatevékenységek (pl. gyógyító-, erdőgazdasági-, kisegítő gazdasági, stb. munka) során történt balesetek száma megnégyszereződött. A balesetek leggyakoribb okai: figyelmetlenség, gondatlanság, kellő óvatosság hiánya, védőeszköz mellőzése, alkalmatlan eszközök használata.

e./ **Szolgálati közlekedési balesetek**

A személyi sérüléssel járó szolgálati közlekedési balesetek száma az előző évinek 2,15-szerese. Az objektumon belüli közlekedési balesetek száma nem változott, a lakott területen kívüli balesetek száma 4,2-szeresére növekedett, a vasúton bekövetkezettek száma pedig háromszorosa az előző évinek.

A baleseti okok között továbbra is leggyakoribb a járműről,- illetve járműre való szabálytalan le- és felszállás. Gyakori baleseti ok a jármű feletti uralom elvesztése, relatív gyorshajtás, a szabálytalan előzés, a követési távolság betartásának elmulasztása, az elsőbbség meg nem adása

és a gondatlan, figyelmetlen vezetés. Az ittasság 7 esetben okozott közlekedési balesetet. A legsúlyosabb balesetek a jármű feletti uralom elvesztéséből következtek be. (hivatásos állományúak tömeges balesete, közöttük egy súlyos csonkolásos sérüléssel; sorkatonák saját motorkerékpárral, saját gépkocsival elszenvedett balesete, kettő halálos és egy súlyos sérüléssel).

f./ **Sport balesetek**

A balesetek száma összességében 21,9 %-kal növekedett. E növekedésnek az oka a szabadidős sporttevékenységek közben elszenvedett balesetek számának 159,6 %-os emelkedése. E kategóriába sorolt összes többi balesetnél 6-48 % közötti csökkenés következett be.

g./ **Egyéb balesetek**

A balesetek közül legtöbb objektumon, épületen belül, munkahelyen – helyváltoztatás közben – történt, nagyságrendben ezt követik a létfenntartó tevékenységgel összefüggésben bekövetkezett balesetek. Az előző balesetek gyakorisága a leromlott állapotú körülményekre és figyelmetlenségre utalnak. Sok baleset történt az objektumban eltöltött szabadidő közben. Ennek gyakori oka a figyelmetlenség, a kellő óvatosság hiánya, a meggondolatlan játék.

2. Úti balesetek

1994-ben az úti balesetek száma a megelőző évhez viszonyítva 19,9 %-kal csökkent. A balesetek 43 %-a gyalogos közlekedéssel, 33,9 %-a saját gépjármű vezetéssel, 14 % vasúti közlekedéssel, 5,8 %-a közúti tömegközlekedéssel, és 3,3 %-a magán gépjármű közlekedéssel függ össze. A balesetek súlyosságát tekintve az előző évhez viszonyítva nagymértékben rosszabbodott a helyzet. Úti baleset következtében elhunyt egy hivatásos és 3 sorkatona, súlyosan csonkolódott egy sorkatona. A hivatásos katona menetrend szerinti Volán autóbusz baleseténél, a sorkatonák közül kettő saját gépjármű vezetése közben szenvedte el halálos balesetét. Egy sorkatona a mozgó vonatról szállt le, a szerelvény alá sodródott, amely halálra gázolta. Egy sorkatona szintén vasúti balesetben, vonatról való szabálytalan leszállás közben szenvedett súlyos, csonkolásos, életveszélyes sérülést. A balesetek döntő többségének bekövetkezésében a közlekedési szabályok kisebb-nagyobb megsértése, a kellő óvatosság hiánya,

a súlyos vasúti baleseteknél a vonatról történő szabálytalan leugrás, a többi baleset egy részénél az utazás közbeni kapaszkodás mellőzése, a járműről történő figyelmetlen leszállás (pl. gödörbe lépés) volt az ok.

A gyalogos közlekedésnél leggyakoribb ok: a közlekedési szabályok megsértése, a kiépített utak (útlerövidítés és időkímélés céljából) mellőzése, a járó felület állapotának figyelmen kívül hagyása.

3. Katonai szolgálattal nem összefüggő balesetek

Ebbe a fejezetbe azon balesetek elemzése kerül, amelyeket nem minősítettek katonai szolgálattal összefüggőnek, mert a Honvédség működési körén kívül eső okok miatt, vagy a tiltó rendszabályok súlyos megszegése, illetve ittasság hatott közre bekövetkeztükben, továbbá sportegyesületi tagként; sportolás közben következtek be.

A katonai szolgálattal nem összefüggőnek minősített balesetek száma az előző évhez viszonyítva lényegesen emelkedett. A sérültek közül 57 % a tiltó rendszabályok súlyos megszegése miatt, 20,3 % a különböző honvéd sport egyesületekben folytatott sportolás, a sérültek 22,7 %-a az egyéb, főleg szabadidős tevékenység közben szenvedte el balesetét.

IV.
Szolgálati megbetegedések

1994-ben a szolgálati eredetű foglalkozási megbetegedések száma 20 %-kal csökkent.

A szolgálati eredetű megbetegedések közül, a kettő fertőző (Hepatitis-B vírus okozta) megbetegedés kivételével, csak zaj okozta halláskárosodások fordultak elő.

A bejelentett halláskárosodások száma 17 %-kal és a szolgálati kötelmekkel összefüggőnek minősítetteké 44,5 %-kal csökkent. Az előző évhez viszonyított javulás a zajártalmas szolgálati beosztásban lévő állomány egészségvédelmében tett intézkedések eredménye. A zaj okozta halláskárosodásban megbetegedettek átlagéletkora: 50 év.

A sérültek érdekvédelme

1994-ben három panaszügy volt, ebből 1 fő (1987-ben bekövetkezett balesete) ügye megfelelő igazolások hiányában elintézetlen maradt; a másik két panaszügy a sérült javára nyert elintézést. Egy minősítés ellen fellebbezés történt, amely ügyben a HM közigazgatási államtitkára döntött kedvezően a panaszos javára. Egy fő 1977-es balesetéről kért okmányt, amit késedelem nélkül megkapott. A Hadkiegészítő Parancsnokságok 115 esetben kértek II.sz. Adatlap másolatot a leszerelt katonák társadalombiztosítási ellátásának intézéséhez, amit minden esetben megkaptak. Az év folyamán 9 katona jelentett be olyan balesetet, amit az alakulatok nem vizsgáltak ki. Kezdeményezésünkre a sérültek alakulatai minden balesetet megnyugtatóan kivizsgáltak és ezáltal a sérültek ügyei elintézést nyertek.

A csapatoknál az érdekvédelem szakszerűbbé és hatékonyabbá tétele céljából megkezdődött és folyamatban van a munkavédelmi képviselők oktatását végző szakemberek (trénerek) tanfolyami felkészítése az Országos Munkavédelmi Képző és Továbbképző Intézetben.

V.

Kiemelt feladatok 1995. évre

Fel kell készülni a biztonságtechnika-, munkavédelemre vonatkozó **miniszteri rendelet** hatálybalépését követően annak bevezetésére, időarányos végrehajtására. A biztonságtechnika-, munkavédelemmel megbízottak felkészítésére az új baleseti információs rendszerre való áttérésre, az új adatlapok bevezetésére.

Kiemelt feladat az objektumok, létesítmények, technológiák és anyagok minősítési, szakhatósági és időszakos ellenőrzési kötelezettségi körük felülvizsgálatának megszervezése, a végrehajtási terv elkészítése, a költség igények meghatározásával. Az elöljárói ellenőrzések gyakoribbá tétele, kiemelt figyelem fordítása a parancsnokok, vezetők, biztonságtechnikai-, munkavédelmi tevékenységének elemzésére, segítésére.

A biztonságtechnikai-, munkavédelmi megbízottak munkájának folyamatos támogatása, velük szemben magasabb követelmények állítása.

Kiemelt figyelem fordítása a helyőrségi közlekedés sajátosságainak, gyakran használt menetvonalainak, veszélyes baleseti gócpontjainak oktatására.

Az ittas vezetés minden eszközzel való megelőzésének elősegítése, illetve visszaszorítása, úgy a szolgálati, mint a saját járművek vezetése tekintetében.

A közúti balesetek kivizsgálása során a gépjármű parancsnokok magatartásának, balesetben közrejátszott szerepüknek kiemelt vizsgálata.

A közlekedés biztonságát közvetlenül vagy közvetett módon veszélyeztető műszaki, karbantartási hiányosságok feltárása és megszüntetése, a műszaki hibákból eredő balesetek csökkentése.

A "TÁJÉKOZTATÓ... " közzétételével szeretnénk elérni, hogy a hivatásos állomány megismeri az általános helyzetet és a helyi (saját) tapasztalatokkal való kiegészítés után, ki-ki a maga tevékeny közreműködésével elősegíti a jelenlegi helyzet további javítását.

Szerkesztőség: 1395. BP., Lehel u. 41.
BP. Pf. 423. (Felelős szerkesztő)
Telefon: HM: 56-88, 66-14
Szedés: MH Anyagi-Technikai Informatikai Központ
Kiadja: MH Hadtáp Szolgáltató Központ

TARTALOMJEGYZÉK

KATONAI LOGISZTIKA

ANYAGI – TECHNIKAI BIZTOSÍTÁS ELMÉLETE

KATONAI GAZDÁLKODÁS

KATONAI MINŐSÉGÜGY

SZAKÁGI BIZTOSÍTÁS

SZAKELLENŐRZÉS

BIZTONSÁGTECHNIKA